

Էթնիկ փոփրամանությունների ներկայացուցիչների սոցիալական բացառման վերաբերյալ
ուսումնասիրություն

Մանրագրություն. Հետազոտությունն իրականացվել է «Վրաստանի բաց հասարակության հիմնադրամի» (OSGF)
աջակցությամբ: Վերլուծական զեկույցի բովանդակությունը պատկանում է Սոցիալական հետազոտությունների և
վերլուծությունների ինստիտուտին և կարող է չարտացոլել Հիմնադրամի տեսակետները:

Թբիլիսի

2022

Բովանդակություն

Ներածություն..... 6

Մերոդաբանություն..... 7

 Որակական հետազոտություն..... 7

 Փանակական հետազոտություն..... 7

Գրասեղանային հետազոտություն..... 9

 Ընդհանուր վիճակագրական տեղեկատվություն ազգային փոփրամասնությունների մասին..... 9

 Պետական ֆաղափականության փաստաթղթեր..... 10

 Էթնիկ փոփրամասնությունների կրթության հասանելիություն..... 17

 Զբաղվածության հնարավորություններ էթնիկ փոփրամասնությունների համար..... 28

 Էթնիկ փոփրամասնությունների մշակութային բացառումը..... 33

 Էթնիկ փոփրամասնությունների մասնակցությունը ֆաղափական կյանքին..... 36

 ԶԼՄ-ների դերը և տեղեկատվության հասանելիությունը ազգային փոփրամասնությունների համար..... 49

Փանակական հետազոտության հիմնական արդյունքները..... 53

 Հարցվածների կրթությունը..... 53

 Վրաց լեզվի իմացություն..... 53

 Մասնակցություն ուսումնական գործընթացին..... 54

 Կորոնավիրուսի համաճարակի ազդեցությունը դպրոցական կրթությանը մասնակցության վրա..... 55

 Ուսուցման լեզուն..... 55

 Աւղատատեղեր և տնտեսական կարգավիճակ..... 56

 Քովիդ-ի համաճարակի ազդեցությունը հարցվածների եկամտների վրա..... 57

 Բնակարանային խնդիրներ..... 57

 Առողջապահություն..... 58

 Միգրացիա..... 59

 Տնտեսական զարգացման տեղեկեցիկաները..... 59

 Սոցիալական անվտանգություն..... 60

 Էթնիկ փոփրամասնությունների իրավունքները և փոխազդեցությունները..... 60

 Զանգվածային լրատվական միջոցներ..... 61

 Հարաբերությունները տեղական ինֆրակառավարման մարմինների հետ..... 62

 Պետական կառույցները և հանրային ֆաղափականությունը..... 62

 COVID-19-ի դեմ պատվաստումների իրագրվածություն և հասանելիություն..... 62

Փանակական հետազոտության մանրամասն հաշվետվություն..... 63

 Գլուխ 1. Վրացերենի իմացության ինդեքս..... 63

Ընտանիքների տնտեսական վիճակը.....	64
Գլուխ 2. Սոցիալ – ժողովրդագրական բնութագիրը.....	66
Էթնիկ ինֆնություն.....	68
Ընտանիքի չափը.....	69
Աշխատանքային կարգավիճակը.....	70
Վրացերենի իմացության մակարդակը և աշխատանքային կարգավիճակը.....	75
Գլուխ 3. Վրաց լեզվի իմացություն.....	78
Վրաց լեզվի իմացության մակարդակն ըստ տարբեր բաղադրիչների.....	78
Հարցվողների սեռը և վրացերենի իմացության մակարդակը.....	80
Հարցվածների տարիքը և վրացերենի իմացության մակարդակը.....	80
Գլուխ 4. Բնակարանային պայմանները.....	83
Բնակելի բնակարանի/տան նկատմամբ վերաբերմունք.....	83
Բնակարանի (տան)վերաբերյալ հայտնաբերված հիմնական խնդիրը.....	83
Գլուխ 5. Ընտանիքի տնտեսական կարգավիճակը.....	84
Ընտանիքի եկամտի հիմնական աղբյուրը.....	84
Հարցվող ընտանիքների բաղադրյալի/գյուղական տարածքը և տնտեսական վիճակը.....	87
Գլուխ 6. Կրթություն.....	93
Մանկապարտեզի տարիքի երեխայի (երեխաների) կրթություն.....	93
Դպրոցական տարիքի երեխա(ներ)ի կրթություն.....	96
Մասնագիտական կրթություն.....	98
Բարձրագույն կրթություն.....	99
Երեխաների վրացերենով կրթություն ստանալու անհրաժեշտությունը.....	101
Որքան հավասար պայմաններում են վրացիներն ու էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ուսումնական հաստատություններում:.....	103
Ի՞նչ անհավասար պայմաններ կան վրացիների և ազգային փոքրամասնությունների միջև ուսումնական հաստատություններում.....	104
Տարբեր կրթական ծրագրերի իրագրելում, ծառայություններից օգտվել հնարավորություն, գոհունակություն.....	106
Տարբեր կրթական և մշակութային հաստատությունների առկայություն.....	108
Գլուխ 7. Առողջապահություն.....	110
Ընտանիքի անդամների առողջական վիճակը.....	110
Բժշկական ծառայություններից օգտվելու փորձ.....	112
Բժշկական ծախսեր.....	116
Տարբեր գործոնների ազդեցությունը բժշկական ծառայություններ ստանալու վրա.....	120

Ապահովագրություն օգտագործելը.....	122
Գլուխ 8. Միգրացիա/արտագաղթ.....	124
Գլուխ 9. Տնտեսական զարգացման տենդենցիաները.....	128
Ենթակառուցվածքային փոփոխություններ.....	128
Մյուս կողմից, հարկ է նշել, որ հարցվածների 8.7%-ի կարծիքով՝ իրենց ընտանիքի անդամների դպրոցական կրթության մակարդակը բարձրացել է դպրոցի վերանորոգման/սարքավորումների արդյունքում: Իսկ 15,7%-ն ասում է, որ բուժաստատությունների վերանորոգման/սարքավորումների արդյունքում բարելավվել են իրենց ընտանիքի անդամների բժշկական ծառայությունները: (Տես Աղյուսակ #37).....	132
Աղյուսակ #37.....	132
Միկրո ֆինանսական կազմակերպություններ.....	133
Էթնիկ խմբերի ներգրավվածությունը սոցիալ – տնտեսական գործունեության մեջ.....	134
Ծրագրերի/նախագծերի մասնակցություն.....	137
Գլուխ 10. Սոցիալական պաշտպանություն.....	139
Անապահովների/նպաստառուների բազայի տվյալների վորձը.....	139
Գյուղական աջակցության ծրագիր.....	143
Գլուխ 11. Էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքները.....	144
Էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանություն.....	144
Էթնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները.....	146
Գլուխ 12. Զանգվածային կրատվական Միջոցներ.....	150
Տեղեկատվություն ստանալու լեզուն.....	150
Տեղեկատվության աղբյուրներ.....	154
Կրատվամիջոցների հանդեպ վստահություն.....	155
Գլուխ 13. Տեղական ինֆրակառավարում.....	157
Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններին դիմելու վորձը.....	157
Մասնակցություն տեղական ինֆրակառավարման միջոցառումներին.....	158
Տեղական իշխանությունների մասին իրազեկվածությունը.....	161
Գլուխ 14. Պետական կառույցները և հանրային ֆազաֆականությունը.....	164
Էթնիկ խմբի առջև ծառայած խնդիրներ.....	165
Խնդիրների լուծման գործողություններ.....	166
Վստահություն հասարակական և ֆազաֆական ինստիտուտների նկատմամբ.....	167
Գլուխ 15. COVID-19-ի դեմ պատվաստումների իրազեկում և հասանելիություն.....	169
Պատվաստումների գրանցման մասին տեղեկացվածություն.....	169
Պատվաստումների հետ կապված պլաններ.....	172

Պատվաստման անհրաժեշտությունը.....	173
Բիբլոգրաֆիա/մատենագրություն.....	175

Ներածություն

Հստ գոյություն ունեցող ուսումնասիրությունների՝ Վրաստանում էթնիկ փոփոխությունների սոցիալ-տնտեսական վիճակը ծանր է, քանի որ կան խոչընդոտներ նրանց զբաղվածության համար՝ ինչպես հանրային, այնպես էլ մասնավոր հատվածում: Համաձայն 2014թ.-ի ուսումնասիրության, որն աջակցում է ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի գրասենյակը Հարավային Կովկասում, լեզվական խոչընդոտը և բիզնեսին առնչվող նոր տեղեկատվության սահմանափակ հասանելիությունը էթնիկ փոփոխությունների տարածաշրջանների տեղական ձեռներեցիներին անբարենպաստ վիճակում են բողոքում: Ստեղծված իրավիճակը հաստատում է 2017 թվականին հրապարակված ֆազական էսսեների ժողովածուն, որտեղ ֆինանսավում են հենց իրենք՝ էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների տեսակետները: Հաստատված է, որ նրանց սոցիալ-տնտեսական վիճակը ծանր է, ինչի պատճառով էլ հաճախ ստիպված են լինում լքել երկիրը: Ներկայիս իրականությունը ևս մեկ անգամ ընդգծում է նրանց սոցիալական բացառումը: 2019 թվականին Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծության ինստիտուտի կողմից իրականացված հետազոտությունը («Էթնիկ փոփոխությունների ֆազական մասնակցության հետազոտություն») ցույց է տվել, թե որքան ցածր է էթնիկ փոփոխությունների ֆազական ակտիվության մակարդակը: Հարցվածների մեծամասնությունը վերջին երկու տարվա ընթացքում չի օգտագործել ֆազական մասնակցության հետևյալ մեթոդներից որևէ մեկը: Դիմելով տեղական ինֆրակառավարման մարմիններին, հրապարակավ խոսել լրատվամիջոցների օգտագործմամբ խնդիրների մասին, կալեկտիվ ստորագրություններ հավաքել, մասնակցել բողոքի ակցիաներին և այլն: Հասկանալի է, որ էթնիկ փոփոխությունների յուրաքանչյուր երրորդ ներկայացուցիչը ֆազականությանը մասնակցելը համարում է էլիտաների (այլ ոչ թե "հասարակ" ֆազացիաների) գործունեություն: Ավելին, հարցվածների միայն մեկ ֆառորդն է իրեն համարում ֆազականապես ակտիվ ֆազացի: Ցածր ակտիվության պատճառներն են՝ ֆազականության նկատմամբ հետաքրքրության բացակայությունը, ընտանիքի ծանրաբեռնվածությունը և վրացերենի թերի իմացությունը: Նախագծի նորույթն այն է, որ, բացի բացառման սոցիալական և տնտեսական հետևանքների նվազեցումից, ծրագրի նպատակն է ցույց տալ բացառման հիմնում ընկած ֆազական և սոցիալական պատճառները և դրանց վերափոխումը:

Մեթոդաբանություն

Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների սոցիալական բացառման առանձնահատկությունները:

Նպատակին հասնելու համար հետազոտությունը կկենտրոնանա հետևյալ խնդիրների կատարման վրա.

- Պետական ֆազականության փաստաթղթերի, վիճակագրական, ոչ կառավարական և միջազգային կազմակերպությունների կողմից իրականացված հետազոտությունների վերլուծություն;
- Էթնիկ փոփոխությունների խմբերի սոցիալական, տնտեսական և ֆազական իրավիճակի ներկայացում;
- Էթնիկ փոփոխությունների սոցիալական բացառման և խոցելիության ինստիտուցիոնալ, օրենսդրական և վարչական պատճառների ուսումնասիրություն:

Այս նպատակին հասնելու համար օգտագործվել են ինչպես որակական, այնպես էլ քանակական հետազոտության մեթոդներ:

Որակական հետազոտություն

Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծությունների ինստիտուտը ծրագրի իրականացումը սկսել է **2021** թվականի հուլիսին: Ծրագրի իրականացման սկզբնական փուլում պատրաստվել է էթնիկ փոփոխությունների սոցիալական բացառման վերաբերյալ գրասեղանային հետազոտական հաշվետվություն: Մասնավորապես, վերլուծվել են բացառման թեմային առնչվող ուսումնասիրությունները, հաշվետվությունները, կանոնակարգերը, պաշտոնական փաստաթղթերը և այլն:

2021 թվականի օգոստոս ամսին **4** թիրախային Երջաններում անցկացվել են **6** ֆոկլուս խմբեր՝ ազգային փոփոխությունների ներկայացուցիչների հետ: Ֆոկլուս խմբերի համար մշակվել են գործիքներ (ուղեցույցներ): Առաջին փուլում ֆոկլուս խմբերի խնդիրն էր որոշել բացառման հիմնական ցուցանիշները, որոնք հաշվի են առնվել հետազոտական գործիքի (հարցաձևի) դիզայնը մշակելիս:

Օգոստոս ամսին **6** ֆոկլուս-խմբեր են անցկացվել հեռավար՝ **Zoom** հարթակի միջոցով: Ֆոկլուս խմբերի մասնակիցների համար կազմվել է հավաքագրման թերթիկ, որտեղ սահմանվել են ֆոկլուս խումբ մտնելու նախադրյալները: Հարցվողները նախապես տեղեկացվել են ուսումնասիրության նպատակի և տվյալների գաղտնիության պաշտպանության մասին:

Քանակական հետազոտություն

Քանակական հետազոտության Երջանակում հարցմանը մասնակցել են **18** և բարձր տարիքի էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչներ: Ընտրանքի ձևավորումը բազմափուլ շերտավորված (կլաստեր) ընտրանք է, իսկ ընտրանքի չափը կազմել է **1510** հարցվող: Հետազոտության արդյունքները ներկայացուցչական են թիրախային Երջանների մակարդակով, ինչպես նաև գեոգրաֆիկ և տարիքային բաժանումներով: Քանակական հետազոտության Երջանակներում դեմ առ դեմ հարցազրույցներ են անցկացվել **4** թիրախային տարածաԵրջաններում: Այդ Երջաններն են Սամցխե-Ջավախեթին, Քվեմո Քարթլին, Պանկիսի հովիտը և Կախեթի Երջանի ադրբեջանական գյուղերը: Աղյուսակ #Ա.-ում տե՛ս հարցազրույցների քանակը՝ ըստ մարզերի:

Աղյուսակ #Ա.

Երջան	Հարցազրույցների քանակը	Հետազոտության սխալի հավանականություն (95% վստահությամբ)
Կախեթ	380	5%
Պանկիսի	370	5%
Սամցխե-Ջավախեթի	379	5%
Քվեմո Քարթլի	381	5%
Լրիվ	1510	2.5%

Դաշտային աշխատանք

Հետազոտությանը ներգրավված **29** հարցազրույցավարները երկու անգամ վերապատրաստվել են հարցաթերթիկի և հարցման ընթացակարգերի վերաբերյալ՝ նախքան դաշտային աշխատանքը սկսելը: Դրանցից տեղեկատվություն է տրամադրվել **Covid-19** համաճարակի պայմաններում ուղորտում աշխատանքի կանոնների պահպանման անհրաժեշտության մասին: Հարցազրույցավարները իրականացրել են **10** փորձնական հարցումներ, որոնց նպատակն էր

ստուգել հարցաթերթի վավերականությունը և բացահայտել այն թերությունները, որոնք ուներ հարցառարի աշխատանքային տարբերակը: Հարցաթերթի փորձնական փորձարկումից հետո հարցառարը ձևավորվել է ODK հարթակի համար: Դաշտային աշխատանքները սկսվել են նոյեմբերի 3-ին և տևել գրեթե երեք շաբաթ: Մասնավորապես, հարցազրուցավարները վերջին հարցվողներից հարցազրույց են անցկացրել նոյեմբերի 22-ին: Դաշտային աշխատանքներին զուգահեռ մշտադիտարկվել է հարցազրուցավարների գործունեությունը: Մոնիտորինգի համար հատուկ մշակվել է կարճ հարցառար, և ընտրված 4 մոնիտորներ հեռախոսային հարցման միջոցով ստուգել են հարցազրուցավարների կատարած աշխատանքը: Մասնավորապես, մոնիտորինգի արձանակներում ստուգվել է անցկացված հարցազրույցների 10%-ը, որը կազմում է 150 հարցազրույց:

Տվյալների մշակում

2021 թվականի դեկտեմբեր ամսին տվյալները մշակվել են SPSS համակարգչային ծրագրի արձանակներում: Այս ժամանակահատվածից սկսվեց վերլուծական հաշվետվության պատրաստումը, որն ավարտվեց մինչև 2022 թվականի ապրիլին:

Գրասեղանային հետազոտություն

Ընդհանուր վիճակագրական տեղեկատվություն ազգային փոքրամասնությունների մասին

Վրաստանում, 2014 թվականի բնակչության ընդհանուր մարդահամարի¹ տվյալներով, ազգային փոքրամասնությունները կազմում են ընդհանուր բնակչության 13,2%-ը: Նրանց մեջ գերակշռող խմբերն են ադրբեջանցիները (233,024, 6,3%) և հայերը (168,102, 4,5%): Էթնիկական առումով ադրբեջանցիների մեծամասնությունը (177,032, 76%) ապրում է Քվեմո Քարթլիում, իսկ մոտ 15%-ը՝ Կախեթում (32,354, 14%): Ինչ վերաբերում է հայերին, ապա նրանց գրեթե կեսը (81,089, 48,2%) ապրում է Սամցխե-Ջավախեթում, իսկ 31,8%-ը (53,409)՝ Թբիլիսիում: Բացի վերը նշված գերիշխող խմբերից, Վրաստանի բազմազգությունը կազմված է էթնիկ փոքրամասնությունների խմբերից, ինչպիսիք են՝ ուսուները, օսերը, եզդիները, ուկրաինացիները, չեչեներ, հույները, սառիները և այլն:

Էթնիկ փոքրամասնությունների խմբերի մանրամասն ֆանակական բաշխումն ըստ տարածաշրջանների, տես աղյուսակ #Բ:

Շրջան	Ադրբեջանցի	Հայ	Ռուս	Օս	Եզդի	Ուկրաինացի	Չեչեն	Հույն	Սառի	Ուրբեկ
Վրաստան	233.024	168.102	26.453	14.385	12.174	6.034	5.697	5.544	2.377	14.346
Բ. Թբիլիսի	15.187	53.409	13.350	4.313	11.194	3.239	84	1.861	972	7.828
Աջարիայի Ինքնավար Հանրապետություն	340	5.416	3.679	101	81	793	...	575	131	1.940
Գուրիա	34	1.228	564	30	17	141	0	28	0	133
Իմերեթի	106	709	1.384	143	...	398	0	109	125	614

¹2014 թվականի բնակչության ընդհանուր մարդահամար <http://census.ge/ge/results/census1>

Կախերի	32.354	2.191	1.921	2.526	504	202	5.58 1	158	...	1.806
Մցիւթա-Մթիւաների	2.316	291	252	1.327	61	80	...	55	709	136
Ռանա-Լէշիւումի Քվեմն Սվաների	—	...	29	28	0	...	0	...	0	29
Սամեգրելս-Ձեմն Սվաների	64	143	1.173	46	...	312	0	55	36	264
Սամցիւե-Չավախերի	89	81.089	712	393	...	142	0	420	...	147
Քվեմն Քարբլի	177.03 2	21.500	2.631	810	305	510	25	2.11 3	362	968
Շիդա Քարբլի	5.501	2.072	758	4.66 8	...	208	...	163	34	481

Աղբյուր՝ 2014 թվականի ընդհանուր մարդահամար

Հարկ է նշել, որ փոքրամասնությունների ներգրավվածությունը երկրի հասարակական, քաղաքական և մշակութային կյանքում ժողովրդավարության կարևոր ցուցանիշներից է: Վերջին շրջանում Վրաստանում ակտիվորեն իրականացվում են օրենսդրական փոփոխություններ ազգային փոքրամասնությունների իրավական պաշտպանության ուղղությամբ: Կարևոր դեր է ստանում նաև իրավական երաժշխիչների առկայությունը, որոնք կնպաստեն նրանց հասարակական կամ քաղաքական ներգրավմանը: Չնայած նման գործելաոճին, կրթության հասանելիությունը, զբաղվածության հնարավորությունները, քաղաքական գործունեությանը մասնակցությունը և այլն շարունակում են մարտահրավեր մնալ էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար:

Պետական քաղաքականության փաստաթղթեր

Էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը շատ կարևոր խնդիր է այս խմբի ներկայացուցիչների կողմից կիսվող արժեքների և մշակույթի պահպանման և զարգացման համար, ինչը նախապայման է խաղաղ հասարակության զարգացման համար: Որպեսզի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները պաշտպանված լինեն և նրանց քաղաքական ինտեգրման քաղաքականությունը արդյունավետ իրականացվի, անհրաժեշտ են համապատասխան ինստիտուցիոնալ մեխանիզմներ: Էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը նշանակում է հաշի առնել այնպիսի քաղաքական, սոցիալական, տնտեսական և մշակութային խնդիրներ, ինչպիսիք են նրանց ինքնության նախադրումը, ոչ խտրական և հավասար վերաբերմունքը, բազմամշակութային և միջմշակութային կրթության ապահովումը ինչպես ազգային, այնպես էլ տեղական մակարդակներում, ուժեղացնելով նրանց մասնակցությունը հասարակական կյանքում՝ հաշի առնելով փոքրամասնությունների խնդիրները զարգացման և ազատության վերացման գործընթացում, զբաղվածության առումով անհավասարության վերացման և այլն:

Էթնիկ փոքրամասնությունների պաշտպանությունը հիմնված է հետևյալ ուղղությունների վրա.²

- Ազգային փոքրամասնությունների ինքնության պաշտպանություն և խթանում.
- Սոցիալական, քաղաքական և տնտեսական իրավունքների հավասար իրացում.
- Հասարակական, քաղաքական և մշակութային կյանքում մասնակցության ուժեղացում

² «Էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքներին առնչվող միջազգային չափանիշների վերանայում» - Սոցիալական արդարության կենտրոն (2019) [A5_GEO-RUS.indd](#) ([ewmi-prolog.org](#))

Վերը քվարկված ուղղործություններից յուրաքանչյուրը շատ կարևոր դեր ունի փոփոխման ուղղությունների իրավունքների պաշտպանության և իրականացման համար: Ուստի անհրաժեշտ է հավասարապես աշխատել բոլոր երեք ուղղություններով:

Վրաստանի Սահմանադրությունում ազգային փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության, նրանց իրավունքների ու ազատությունների, պարտավորությունների մասին կոնկրետ տեղեկատվություն գտնել հնարավոր չէ: Նույն փաստաթղթում ազգային փոփոխման ուղղությունների հարցը համարվում է ընդհանուր կարգավորման առարկա և միայն 11-րդ հոդվածում, որը ենթադրում է հավասարության իրավունք, նույնիսկ է հետևյալ ձևով. «Բոլորը հավասար են օրենքի առջև: Այդպեսով է խտրականությունը դասայի, մաշկի գույնի, սեռի, ծագման, էթնիկ պատկանելության, լեզվի, կրոնի, բազմակրոն կամ այլ հայացքների, սոցիալական պատկանելության, գույքային կամ սոցիալական դրության, բնակության վայրի կամ այլ հատկանիշի հիմքով»:

Բացի Սահմանադրությամբ երաշխավորված հավասարության իրավունքից, Վրաստանի «Խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին» օրենքի առաջին հոդվածն ընդգծում է, որ պետությունը պարտավոր է վերացնել խտրականության բոլոր ձևերը, ներառյալ էթնիկական խտրականությունը: Նույնիսկ, որ այս օրենքում չկան նաև ազգային փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության վերաբերյալ ավելի կոնկրետ գրառումներ, թեև պետ է հաշվի առնել, որ Վրաստանը, ազգային փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության տեսակետից, ձեռնարկել է մի շարք միջազգային պարտավորությունների և ակտեր՝ հաշվի առնելով արդարագոտության միջազգային դատարանի կողմից սահմանված չափանիշները:

Միջազգային իրավական փաստաթղթերից մեկը, որը սահմանում է կոնկրետ կարգավորում և ավելի դրական պարտավորություններ է դնում պետության վրա այդ խմբերի իրավունքների պաշտպանության առումով, Եվրոպայի խորհրդի էթնիկ փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիան է:

2005 թվականին Վրաստանը ստորագրել է Ազգային փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության մասին Եվրոպական շրջանակային կոնվենցիան³: Այն հիմնական միջազգային իրավական փաստաթուղթ է, որն ընդգրկում է էթնիկ փոփոխման ուղղությունների իրավունքների լայն շրջանակ և առնչվում է այնպիսի հարցերի, ինչպիսիք են հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտների, անհատական և հավաքական ազատություններ/իրավունքներ, լրատվամիջոցներին, լեզվին և կրթության հետ կապված տարբեր հարցերի: Շրջանակային կոնվենցիայի հիմնական սկզբունքը պետությունում ազգային փոփոխման ուղղությունների իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանությունն է:

«Ազգային փոփոխման ուղղությունների և նման փոփոխման ուղղություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը մարդու իրավունքների միջազգային պաշտպանության անբաժանելի մասն է և որպես այդպիսին միջազգային համագործակցության ոլորտ է»:⁴

Հարկ է նշել, որ նույն շրջանակային կոնվենցիայի համաձայն՝ ազգային փոփոխման ուղղությունները ներկայացնող ցանկացած անձ իրավունք ունի ընտրելու՝ իրեն վերաբերվել որպես էթնիկ փոփոխման ուղղության ներկայացուցիչ, թե ոչ: Նույնիսկ է նաև, որ նրանց նկատմամբ որևէ խտրականություն չի բույլատրվում: Վրաստանը, որպես շրջանակային կոնվենցիան ստորագրած պետություն, պարտավոր է անհրաժեշտության դեպքում արդյունավետ քայլեր ձեռնարկել երկրում էթնիկ փոփոխման ուղղությունների և մեծամասնության ներկայացուցիչների համար սոցիալական, տնտեսական,

³ «Ազգային փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիա» (Ստրասբուրգ, 01.02.1995), Վրաստանի օրենսդրական տեղեկագիր.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1244853?publication=0>

⁴ «Ազգային փոփոխման ուղղությունների պաշտպանության մասին շրջանակային կոնվենցիա» (Ստրասբուրգ, 01.02.1995), (I Մաս, հոդված 1) Վրաստանի օրենսդրական տեղեկագիր.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1244853?publication=0>

ֆազաֆական և մշակութային կյանքի բոլոր ոլորտներում հավասար պայմաններ ստեղծելու համար: Պետությունը պետք է համարժեք միջոցներ ձեռնարկի առկա անհավասարությունը վերացնելու և ազգային փոքրամասնությունների կարիքներին համապատասխան ֆազաֆականություն մշակելու համար:

«Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության մասին» շրջանակային կոնվենցիայի 2-րդ մասի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ էթնիկ փոքրամասնությունների ընդհանուր ինտեգրացիոն ֆազաֆականության իրականացման գործընթացում անընդունելի է այնպիսի ֆայլերի ձեռնարկումը, որոնք «ուղղված են ձուլմանը, ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք իրենց կամքին հակառակ և պետք է պաշտպանված լինեն նման ձուլմանն ուղղված ցանկացած գործողությունից»:

Պետությունը պարտավոր է.

- Պաշտպանել նրանց, ովքեր կարող են լինել սպառնալիքների կամ խտրականության, թեմանքի կամ բռնության առարկա իրենց էթնիկ, մշակութային, լեզվական կամ կրոնական պատկանելության պատճառով:
- Ազգային փոքրամասնությունների անդամների համար ապահովել խաղաղ հավաքների, միավորումների, կարծիքի և կրոնի արտահայտման ազատությունը:

Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներն իրավունք ունեն օգտագործել իրենց մայրենի լեզուն ընդունող երկրի ներկայացուցիչների հետ ինչպես բանավոր, այնպես էլ գրավոր հաղորդակցության համար: Բացի վերը նշվածից, պետությունը պարտավոր է անհապաղ տեղեկատվություն տրամադրել փոքրամասնություններին իրենց հասկանալի լեզվով «Զերբեհավման պատճառների և իրեն առաջադրված բոլոր մեղադրանքների բնույթի ու պատճառների մասին, և անհրաժեշտության դեպքում թարգմանչի անվճար աջակցությամբ պաշտպանվել այդ լեզվով»:

Ինչ վերաբերում է կրթության խնդրին, ապա կոնվենցիայի շրջանակներում պետությունը պարտավոր է էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներին ապահովել կրթության բոլոր մակարդակների հավասար հասանելիություն: Բացի այդ, Վրաստանի «Հանրակրթության մասին» օրենքում ասվում է, որ «պարզը հավասարության հիման վրա պաշտպանում է փոքրամասնությունների անդամների անհատական և հավաքական իրավունքը՝ ազատորեն օգտագործել իրենց մայրենի լեզուն, պահպանել և արտահայտել իրենց մշակութային պատկանելությունը»⁵: Բացի այդ, ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներն իրավունք ունեն ստեղծել և ղեկավարել մասնավոր կրթական և մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ:

Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների կրթությանն առնչվող հարցերի վրա աշխատելիս Վրաստանը հաշվի է առնում «Ազգային փոքրամասնությունների կրթական իրավունքների վերաբերյալ Հաագայի հանձնարարականները»⁶: Փաստաթղթում ընդգծվում է, որ նման անձինք պետք է կարողանան համապատասխան մակարդակով սովորել ինչպես մայրենի լեզվի, այնպես էլ պետական լեզվի օգտագործումը, որպեսզի կարողանան լիարժեք ինտեգրվել հասարակությանը:

Ինչ վերաբերում է փոքրամասնությունների կրթական իրավունքներին, ապա պետությունը պարտավոր է էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար ստեղծել այնպիսի միջավայր, որտեղ նրանք կարող են կրթություն ստանալ իրենց մայրենի լեզվով՝ առկա ռեսուրսների առավելագույն օգտագործման հիման վրա: Սա հատկապես կարևոր է նախադպրոցական տարիքի երեխաների համար: Ուստի, ըստ առաջարկությունների, պետություններն անպայման պետք է ստեղծեն այդ հնարավորությունը: Բացի այդ, «Իդեալական տարբերակում տարրական դպրոցներում

⁵ Վրաստանի օրենք «Հանրակրթության մասին» (հոդված 13, կետ 7).

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29248?publication=90>

⁶ «Հաագայի հանձնարարականների ազգային փոքրամասնությունների կրթության իրավունքների վերաբերյալ» 1996 թ. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/3/32185.pdf>

ուսումնական ծրագիրը պետք է դասավանդվի փոփոխման միջոցով: Փոփոխման միջոցով լեզուն պետք է պարբերաբար դասավանդվի որպես առարկաներից մեկը»⁷: Բացի այդ, ասվում է, որ շատ կարևոր հարց է նաև պետական լեզվի կանոնավոր ուսուցումը: Հանրակրթական դպրոցներում ուսումնական ծրագրի կարևոր մասը նույնպես պետք է դասավանդվի փոփոխման միջոցով լեզվով: Այստեղ ընդգծվում է, որ փոփոխման միջոցով լեզվով տարրական և միջնակարգ կրթության ապահովումը էականորեն կախված է համապատասխան որակավորում ունեցող ուսուցիչների առկայությունից: Ինչ վերաբերում է մասնագիտական-տեխնիկական ուսումնառաններում և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում դասավանդելու լեզվին, ապա փաստաթղթում ասվում է, որ եթե ազգային փոփոխման միջոցով ներկայացուցիչները ցանկություն են հայտնում դասավանդումը վարել իրենց մայրենի լեզվով կամ դրա անհրաժեշտությունը կա, ապա այն պետք է բավարարվի՝ ելնելով նրանց ֆանալից:

Քաղաքական փաստաթղթում՝ «Ազգային փոփոխման միջոցով դպրոցների ուսուցիչների համար մասնագիտական զարգացման և կարիերայի ահի համար հավասար հնարավորությունների ապահովում»։ Ասվում է, որ ոչ վրացալեզու դպրոցները հիմնականում այն երջաններում են, որտեղ կան էթնիկ փոփոխման միջոցով կոմպակտ բնակավայրեր: Այդ երջաններն են՝ Քվեմո Քարթլին, Սամցխե-Չավաթեթին և Կաթեթին: Այս երեք մարզերի ոչ վրացալեզու դպրոցներում ընդհանուր առմամբ է 6830 ուսուցիչ: Քաղաքական փաստաթուղթը ընդգծում է մեկ կարևոր խնդիր՝ կապված էթնիկ փոփոխման միջոցով աշակերտների ուսուցիչների ատեստավորման հետ: Մասնավորապես, չնայած այն հանգամանքին, որ սերտիֆիկացման/ատեստավորման կանոնակարգը սահմանում է սերտիֆիկացման էներգիան մայրենի լեզվով անցկացվելու պահանջը, այդ պահանջը չի բավարարվել: Դա կարևոր խնդիր է ուսուցիչների այս հատվածի մասնագիտական զարգացման տեսանկյունից, և միաժամանակ նշվում է, որ ուսուցիչներն իրենց այդ գործում խորական են ենթարկվում: Բացի այդ վերը նշված, քաղաքական փաստաթղթում ասվում է, որ ոչ վրացալեզու ուսուցիչները բախվում են մի շարք խնդիրների՝ «Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման ծրագրին» մասնակցելու առումով: Մասնավորապես, «Մասնագիտական զարգացման ծրագրերը հասանելի չեն ոչ վրացալեզու դպրոցների ուսուցիչների համար, քանի որ և՛ մասնավոր մատակարարները, և՛ ուսուցչի տան կողմից կազմակերպվող դասընթացներն անցկացվում են պետական լեզվով»⁸:

Բացի վերը նշված խնդիրներից, ոչ վրացալեզու դպրոցներում ուսուցիչների կադրային խնդիրն է հայտ է գալիս մի քանի ուղղություններով. 1. Ուսուցիչների «ծերացման» խնդիր. 2. Տարբեր առարկայական ոլորտներում ուսուցիչների պակասը և տարիքը. 3. Վրաց լեզվի ուսուցիչների խնդիրը; 4. Ուսուցիչների միջև մրցակցության բացակայություն:

Վրաստանի կառավարությունը մշակել է 5-ամյա ռազմավարական գործադրությունների ծրագիր⁹ (2015-2020թթ.), որն ուղղված է քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման ապահովմանը: Մասնավորապես, Վրաստանի քաղաքացիները, անկախ իրենց էթնիկ ծագումից, պետք է կարողանան նպաստել երկրի տնտեսական զարգացմանը, ժողովրդավարական զարգացման գործընթացին, քաղաքական ու հասարակական կյանքին: Բացի այդ, ռազմավարության նպատակներից մեկն էր խրախուսել էթնիկ փոփոխման միջոցով ներկայացուցիչների քաղաքական որոշումների կայացման գործընթացում: Վերջինս միավորում է երեք հիմնական ոլորտներ:

Դրանք են;

⁷ «Հասագայի հանձնարարականներ ազգային փոփոխման միջոցով կրթության իրավունքների վերաբերյալ» 1996 թ <https://www.osce.org/files/f/documents/1/3/32185.pdf>

⁸ «Էթնիկ փոփոխման միջոցով դպրոցների ուսուցիչների համար մասնագիտական զարգացման և կարիերայի ահի համար հավասար հնարավորությունների ապահովում» - քաղաքականության փաստաթուղթ, 2015 թ. <https://ccir.ge/images/pdf/axali%20dokumenti.pdf>

⁹ Քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության և 2015-2020 թթ. գործադրության պլան. 2015 թ. [esge_402dd469.pdf \(smr.gov.ge\)](https://esge_402dd469.pdf)

- Էթնիկ փոփրամասնությունների ներկայացուցիչները պետք է հնարավորություն ունենան փյուֆթերի և տեղեկացված ընտրություն կատարելու հնարավորություն:
- Պետք է խրախուսվի ազգային փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների ներգրավումը նախընտրական կուսակցությունների ցուցակներում և ֆաղափական կուսակցություններում:
- Հանրային ծառայություններում աշխատող ազգային փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնաբաժնի ավելացում:

Ռազմավարությունը հաշվի է առնում այն խնդիրները, որոնք տրված են տարբեր միջազգային պայմանագրերում և փաստաթղթերում: Այստեղ հատկանշական է նաև, որ «Ռազմավարությունը հաշվի է առնում **2014** թվականին Վրաստանի և Եվրամիության միջև ստորագրված ստորագրված ստորագրման համաձայնագիրը, որի հիմնական նպատակներից մեկը ժողովրդավարական բարեփոխումների իրականացումն է, ներառյալ էթնիկ փոփրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունն ու մշակութային բազմազանությունը պաշտպանման և ինտեգրումն ապահովելու: Ռազմավարությունն ամբողջությամբ հիմնված է այն մոտեցման վրա, որը ներառում է էթնիկ փոփրամասնությունների ֆաղափական հավասարության ապահովումը և բազմազանության կառավարումը»¹⁰:

Ռազմավարությունը նպատակ ունի պաշտպանել հասարակության ցանկացած անդամի մշակութային արժեքներն ու ինքնությունը: Պետական ֆաղափականության վերջնական նպատակն էր նպաստել էթնիկ փոփրամասնությունների պատշաճ ներգրավմանը այնպիսի համակարգերում, ինչպիսիք են ֆաղափական ինստիտուտները, հանրային ծառայությունները, ֆաղափական հասարակությունը, տնտեսությունը, մասնավոր հատվածը, կրթական բնագավառը: Հիմնական ռազմավարական նպատակներն էին; էթնիկ փոփրամասնությունների հավասար և լիարժեք մասնակցությունը ֆաղափական և ֆաղափական կյանքում: Նրանց համար հավասար սոցիալ-տնտեսական պայմանների և հնարավորությունների ստեղծում: որակյալ կրթության հասանելիություն և պետական լեզվի բարելավված իմացություն: Էթնիկ փոփրամասնությունների մշակույթի պահպանում և հանդուրժողական միջավայրի ստեղծման խթանում: Ռազմավարության հիմնական խնդիրներից էր պաշտպանել էթնիկ փոփրամասնությունները ներկայացնող կանանց իրավունքները, բացահայտել նրանց կարիքները, ապահովել ակտիվ մասնակցություն և ինտեգրում հասարակական կյանքում:

5-ամյա ռազմավարության գործողությունների ծրագրի իրականացման արդյունքում առաջնահերթ ուղղություններ է սահմանվել «1+4 ծրագիրը», որի շրջանակներում վերջին 5 տարիների ընթացքում զգալիորեն ավելացել է ոչ վրացալեզու մասնակիցների թիվը: Հաստատված է ֆաղափական իրավահավասարության հարցերով պետական արհեստագործական գրասենյակի գեկույցում ավելում է, որ «Էթնիկ փոփրամասնություններից ավելի շատ երիտասարդներ են ստանում բարձրագույն կրթություն, միևնույն ժամանակ մեկն ունենալով զբաղվածությանն աջակցող պրակտիկայի ծրագրեր, նրանց վրացերեն ենք սովորեցնում, և որ տարվա ընթացքում պետական լեզուն սովորում է ավելի քան **3000** մարդ: Բայց միևնույն ժամանակ կան բազմաթիվ մարտահրավերներ: Հենց այն պատճառով, որ պետական լեզվի յուրացման, գործընթացների երիտասարդների ներգրավման և մասնակցության առումով մարտահրավեր են մնում, և մեկ ցանկանում ենք նոր ռազմավարության շրջանակներում սահմանել այնպիսի առաջնահերթություններ, նպատակներ և խնդիրներ, որոնք կնպաստեն. այս գործընթացների դիմումիզմը (շարժումները)»¹¹:

¹⁰ Քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության և 2015-2020 թթ. գործողության պլան. 2015թ. [esge_402dd469.pdf](https://smr.gov.ge/esge_402dd469.pdf) (smr.gov.ge)

¹¹ «2021-2024 թվականների քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության փաստաթղթի վրա աշխատանքները շարունակվում են» (2020 թ.) <https://smr.gov.ge/ge/news/read/1880/>

Չուրաբ Ժվանիայի անվան պետական կառավարման դպրոցը, որը հիմնադրվել է 2005 թվականին, ուսուցրավ է էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների համար լեզուների ուսուցման հնարավորություններով: Դպրոցի նպատակներն ու խնդիրները հետևյալն են.

- Վրաստանի մարզերում պետական և տեղական կառավարման ոլորտում կապերի պակասի հաղթահարում;
- Աջակցություն Վրաստանի լեռնային և խիտ բնակեցված շրջաններում բնակվող ֆաղաֆացիների ինտեգրմանը միասնական պետական տարացում;
- Վրաստանի մարզերի պետական և տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում աշխատող անձանց որակավորման և պրոֆեսիոնալիզմի մակարդակի բարձրացում.
- Վրաստանի լեռնային և խիտ բնակեցված շրջաններում բնակվող ֆաղաֆացիների պետական լեզվի իմացության և ֆաղաֆացիության կրթության մակարդակի բարձրացում;
- Հանրային ծառայությունների խթանում:

Դպրոցում ուսուցումն իրականացվում է «Պետական կառավարման և վարչական ծրագիր» և «Պետական լեզվի ուսուցման և ինտեգրման ծրագիր» ծրագրերի շրջանակներում:¹²

Բացի վերը բնութագրված հարցերից, հարկ է նշել, որ էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների համար կան մի քանի խոչընդոտներ, որոնք խնդրաբան են նրանց մասնակցել կուսակցական ֆաղաֆակալությանը: Հարկ է նաև նշել, որ ֆաղաֆական կուսակցությունները որևէ մեխանիզմ չունեն էթնիկ փոփոխությունների ներկայացվածությունը մեծացնելու համար: «Քաղաքացիների ֆաղաֆական միավորումների մասին Վրաստանի օրգանական օրենքը, որը կարգավորում է կուսակցական ֆաղաֆակալությունը, ֆինանսները եւ այլ հարցեր, չի պարունակում որևէ մեխանիզմ, որը կխթանի ֆաղաֆական կուսակցություններին հավաքագրել էթնիկ փոփոխություններին: Սակայն օրենքը պարունակում է երկու կարևոր կետ, որոնցից առաջինը ֆաղաֆական կուսակցություններին արգելում է էթնիկ երկպառակություն սերմանել եւ բռնության կոչ անել, իսկ երկրորդը՝ կուսակցությունների անդամակցության սահմանափակումը տարածաշրջանային կամ տարածաֆային հիմքերով»¹³:

Հարկ է նշել, որ Վրաստանում գործող որոշ ոչ կառավարական կազմակերպություններ ակտիվորեն աշխատում են էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների խնդիրների և հասարակության մեջ ամբողջական ինտեգրման հարցի շուրջ: 2020 թվականի դեկտեմբերին Սոցիալական արդարության կենտրոնը դիմել է մի քանի էթնիկ և կրոնական տարբեր համայնքների՝ ինֆրակառավարման բյուջեի ընդունման գործընթացում առաջնահերթ առաջարկություններով և բյուջետային նախաձեռնություններով: Այս ֆաղաֆայետարաններն էին՝ Նուրն, Շուախևին, Քեպան, Բուրխը, Մանեուլին, Ծալկան և Ախմետան: Այս նախաձեռնություններն ուղղված էին նշված ֆաղաֆայետարաններում առավել ներառական, արդար և սոցիալապես զգայուն ֆաղաֆական և սոցիալական միջավայր ստեղծելուն: Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից ներկայացված առաջարկությունները կարելի է բաժանել երեք հիմնական կատեգորիաների. **1.** Ներառականության և արդարության վրա հիմնված կայուն սոցիալական ֆաղաֆակալության կառուցման խթանում. **2.** Քաղաքացիների ֆաղաֆական մասնակցությանն աջակցելուն ուղղված նախաձեռնություններ. **3.** Քաղաքայետարաններում բազմամեծակուրային և հավասար սոցիալական միջավայրի ստեղծման խթանում:¹⁴

¹² Չուրաբ Ժվանիայի անվան պետական կառավարման դպրոց, <http://www.zspa.ge/geo/page/15>

¹³ "Պայքար Վրաստանում էթնիկ փոփոխությունների ձայների համար. տեղական ընտրություններ 2017" (2018թ) [Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf \(csem.ge\)](http://www.csem.ge/Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf)

¹⁴ «EMC-ը դիմել է 7 համայնքների բյուջետային առաջարկություններով և նախաձեռնություններով» (2019 թ.) [EMC-ն դիմել է 7 համայնքների բյուջետային առաջարկություններով և նախաձեռնություններով՝ Սոցիալական արդարության կենտրոն \(socialjustice.org.ge\)](http://www.socialjustice.org.ge/EMC-ն-դիմել-է-7-համայնքների-բյուջետային-առաջարկություններով-և-նախաձեռնություններով-Սոցիալական-արդարության-կենտրոն)

Էթնիկ փոփոխությունների կրթության հասանելիություն

Վրաստանում կրթությունը հասանելի է ոչ միայն վրացալեզու դպրոցներում, այլև հայերեն, ադրբեջաներեն և ռուսալեզու դպրոցներում և հատվածներում: Վրաստանում գործում է ավելի քան 200 ոչ վրացական դպրոց, որտեղ վրացերենը դասավանդվում է որպես երկրորդ լեզու: Այս դպրոցներում սովորում է ազգային փոփոխությունների աշակերտների 80%-ը:¹⁵

2017-2018 ուսումնական տարվա տվյալներով՝ ոչ վրացալեզու դպրոցները կազմում են հանրակրթական դպրոցների 10%-ը (Վրաստանում ընդհանուր 208 դպրոց) և գործում է 83 ոչ վրացական հատված (80 ադրբեջանական, 117 հայկական և 11 ռուսական դպրոց):¹⁶ Վրաստանում սովորողների ընդհանուր թվի 10%-ը (51737) ոչ վրացալեզու դպրոցի աշակերտներ են: Նրանց կեսը ադրբեջանախոս են (49,2%), հայտնու 25%-ը և 25,8%-ը՝ ռուսախոս ուսանողներ: Ինչ վերաբերում է ոչ վրացալեզու դպրոցների ուսուցիչներին, ապա այստեղ աշխատում է 6818 ուսուցիչ, որոնց մեծ մասը ադրբեջանացիներ են (43%), 37,8% հայեր և 19,2% ռուսներ:¹⁷

«Կրթական ֆալսեֆակտության համակարգային մարտահրավերները ազգային փոփոխությունների նկատմամբ» գեկույցի համաձայն՝ 2005 թվականից մինչ օրս հանրակրթական և բարձրագույն կրթական համակարգում առկա են բազմաթիվ մարտահրավերներ, այդ թվում՝ դպրոցների ուսուցիչների որակավորումների և կադրերի պակասը, ինչպես նաև դասագրքերի և ուսումնական այլ ռեսուրսների ստեղծումն և թարգմանության հարցերը: Ոչ վրացալեզու դպրոցներում շատ հաճախ են լինում դեպքեր, երբ աշակերտները թողնում են դպրոցը և չեն կարողանում հանձնել միասնական ազգային ֆնուկցիաները: Նույն հետազոտությունում կարդում ենք, որ 2005 թվականից մինչև այսօր մշակվել են հանրակրթական մակարդակների երեք ազգային ուսումնական ծրագրեր, թեև ոչ վրացալեզու դպրոցներում դրանցից ոչ մեկն ամբողջությամբ չի իրականացվել: Ամեն անգամ առաջանում էր համապատասխան ձեռնարկներն ու ռեսուրսները հայերեն, ռուսերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով թարգմանելու խնդիր: Այսօր էլ ոչ վրացալեզու դպրոցներում ուսումնական գործընթացում օգտագործվող դասագրքերը չեն համապատասխանում երկրի 2018-2024 թվականների համար մշակված ազգային ուսումնական պլանին:

Ըստ հաշվետվության՝ դասավանդման այս փուլում օգտագործվող վրացերենից թարգմանված դասագրքերը անորակ են: Այսպես կոչված «երկլեզու դասագրքերում» վրացերենի նյութի 30%-ը դուրս է ուսանողների մեծ մասի ըմբռումից՝ ուսուցիչների ցածր կոմպետենտության պատճառով, ինչը բացասաբար է անդրադառնում ուսումնառության արդյունքների վրա: Ադրբեջաներեն և հայերեն լեզուներով դասագրքերը տարիներ շարունակ ներմուծվել են հարևան երկրներից: Դրանք չեն համապատասխանում ազգային ուսումնական պլանին և երկրում գործող չափանիշներին: Այս հարցը շարունակում է մնալ կրթական համակարգի չլուծված խնդիր: Հարկ է նշել նաև, որ հանրակրթական դասագրքերը հիմնականում չեն արտացոլում երկրի էթնիկ, մշակութային և կրոնական բազմազանությունը:

¹⁵ Էթնիկ փոփոխությունների կրթական քաղաքականության համակարգային մարտահրավերները, Սոցիալական արդարության կենտրոն (EMC), 2020 թ. <https://socialjustice.org.ge/ka/products/etnikuri-umtsiresobebis-mimart-ganatilebis-politikis-sistemuri-gamotsvebi>

¹⁶ 1+4 ծրագրի շրջանավարտների զբաղվածության հնարավորությունների ուսումնասիրություն՝ հիմնված ընդհանուր համատեքստի և կոնկրետ օրինակի վերլուծության վրա», Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն (CCIR), 2018 թ. <https://www.cciir.ge/images/Research-cciir-2018-14.pdf>

¹⁷ Քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման 2017-2018 թվականների պետական ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի իրականացման մոնիտորինգի արդյունքները, Հանրային պաշտպանի առընթեր հանդուրժողականության ազգային կենտրոն. <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020092518514921894.pdf>

Նկարահարույց հարցերի թվում առանձնացվել է նաև Վրաստանի կրթական համակարգում բազմալեզու (երկլեզու) կրթության ներդրման գործընթացը: Նշված հարցի շուրջ ֆինանսավորմանը շարունակվում են 2006 թվականից, իսկ 2009 թվականին մշակվել է ուսուցման աջակցության ծրագիր, որի նպատակն է հնարավորություն տալ ուսանողներին սովորել պետական լեզուն և միաժամանակ պահպանել մայրենի լեզուն: Չնայած փոքրահասակ ծրագրի իրականացմանը, որոշ ոչ վրացալեզու դպրոցներում ծրագիրը դեռ չի իրականացվել: Այս ուղղությամբ աշխատանքները դադարեցվել են 2011 թվականից՝ առանց որևէ հետագա գնահատման և վերլուծության: 2012 թվականին այն սահմանափակվել է այսպես կոչված «երկլեզու ձեռնարկ» մշակելով: Վերլուծված փաստաթղթերի և հետազոտության ընթացքում անցկացված հարցազրույցների հիման վրա պարզվել է, որ երկլեզու կրթության ներդրմանը խոչընդոտող գործոն է եղել կրթական համակարգի վատ պատրաստվածությունը, երկարաժամկետ տեսլականի բացակայությունը, ուսուցիչների ցածր կոմպետենտությունը, դասավանդման և մեթոդական ռեսուրսների, համապատասխան դասագրքերի բացակայություն: Էթնիկ փոփոխմանը հարմարվելու պատճառով կրթությունը տրամադրելու առումով լեզվական արգելիչ և դրա հաղթահարումը հատկանշական խնդիրներ են: Դրանց թվում վրացերենի՝ որպես երկրորդ լեզվի ուսուցման դժվարությունները կապված են ուսուցիչների լեզվական կոմպետենտության և ուսումնական նյութերի առկայության հետ: Ըստ կրթական հետազոտողների և ուսուցիչների, վրացերենը՝ որպես երկրորդ լեզու դասագրքերով դպրոցում հնարավոր չէ սովորել վրացերեն:

EMC-ի գեկույցում ամփոփված է նաև «Ոչ վրացալեզու դպրոցների ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման ծրագրի» արդյունավետությունը: Ծրագիրն իրականացվում է 2009 թվականից, սակայն մասնակից ուսուցիչների թիվը բավարար չէ: Ծրագրի շրջանակներում աշխատող «օգնական ուսուցիչների» գործառույթը շատ ավելի լայն է, քան պետական լեզվի դասավանդումը: Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ «օգնական» ուսուցիչների համար հատկապես կարևոր է երկարաժամկետ պլան մշակել ուսուցչի կարգավիճակի և դպրոցներում հավաքագրվելու համար, հատկապես էթնիկ փոփոխմանը հարմարվելու շրջանների դպրոցներում՝ հաշվի առնելով կադրերի պակասը: Նման դպրոցներում մեկ ուսուցիչ դպրոցում հաճախ դասավանդում է հինգ և ավելի առարկաներ, թեև նրանցից շատերը չեն անցել մասնագիտական հմտությունների թեստը և չեն ատեստավորում: «Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կարիերայի առաջխաղացման սխեմայում» աշխատող ուսուցիչների կեսից ավելին ունի գործող ուսուցչի կարգավիճակ, որն ըստ սխեմայի ամենացածր մակարդակն է: Վերը թվարկված խնդիրներն ուսումնասիրելիս կարևոր է նշել, որ մեթոդական ռեսուրսները և մայրենի լեզվով ուսուցումն ավելի քան հասանելի են ոչ վրաց ուսուցիչների համար: Նրանք նաև քիչ են տեղեկացված մայրենի լեզվի համակարգում փոփոխությունների և պահանջների մասին: Ոչ վրացալեզու ուսուցիչների համար մայրենի լեզվով իրենց մասնագիտական հմտություններն ամրապնդելու հնարավորությունների բացակայությունը խոչընդոտ է մասնագիտական զարգացման տեսանկյունից: Սա ազդում է նրանց մոտիվացիայի վրա՝ ակտիվորեն զբաղվել մասնագիտական զարգացման գործունեությամբ: Ընդհանուր առմամբ, հատկապես Նկարահարույց է նոր կադրեր ընդունելը, ովքեր կցանկանան աշխատել ոչ վրացալեզու դպրոցներում: Վրաստանի 2085 հանրակրթական դպրոցներից 208-ը ոչ վրացական են, այդ թվում՝ 80-ը՝ ադրբեջանախոս, 117-ը՝ հայալեզու, 11-ը՝ ռուսալեզու: Դպրոցների հիմնական մասը գտնվում է էթնիկ փոփոխմանը հարմարվելու կոմպակտ բնակեցման վայրերում՝ Քվեմո Քարթլի, Սամցխե-Ջավախք, Կախեթի: Ոչ վրացալեզու դպրոցների ուսուցիչների 43%-ը ադրբեջանախոս, 37,8%-ը՝ հայալեզու, 19,2%-ը՝ ռուսալեզու դպրոցների ուսուցիչներ¹⁸:

EMC-ի «Կրթական ֆազմակերպության համակարգային մարտահրավերները ազգային փոփոխմանը հարմարվելու նկատմամբ» գեկույցի համաձայն, մինչ օրս կրթական համակարգի մարտահրավերը ոչ վրացական դպրոցներում առկայությունների ներգրավելն է: Դպրոցից դուրս մնալը և ուսումը հիմնականում կապված են առկայությունների աշխատանքի և աշխատատեղի հետ: Տնտեսական գործոնների պատճառով մեծ թվով ոչ վրացալեզու առկայություններ ստիպված են

¹⁸ 1+4 ծրագրի շրջանավարտների աշխատունակության հետազոտություն՝ հիմնված ընդհանուր համատեքստի վերլուծության և կոնկրետ օրինակների վրա, Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն, 2019 թ. <https://cciiir.ge/images/Research-cciiir-2018-14.pdf>

լինում աշխատել ընտանիքում, կամ ընտանիքի հետ մեկնել այլ գյուղեր ու ֆաղաֆներ աշխատանքի: Ուսուցման փուլի բարձրացմանը զուգահեռ մեծանում է ուսումը թողնելու ցուցանիշը: Աղջիկների դեպքում դպրոցը թողնելու պատճառը շատ դեպքերում վաղ ամուսնությունն է: Հարկ է նաև նշել, որ մանկահասակ ամուսնությունը գեղդերային հիմքով երևույթ է: 20-24 տարեկան կանանց 13,9%-ն ամուսնացել է մինչև 18 տարեկանը, մինչդեռ այս ցուցանիշը կազմում է տղամարդկանց միայն 0,5%-ը: "Վրաստանի բազմակուստային ցուցանիշների ուսումնասիրության" (MICA) համաձայն՝ երեք հիմնական էթնիկ խմբերի մեջ ադրբեջանցիները (20-24 տարեկան կանայք, 37,6% - ը ամուսնացել են 18 տարեկանում) և վրացի աղջիկները (12,4%) մանկության տարիներին ամուսնանալու ավելի մեծ ռիսկի են ենթարկվում, քան հայ աղջիկները (4,5%): Հետազոտության գեղույցը նկարագրում է, որ ադրբեջանցի դեռահաս աղջիկների և տղաների թիվը ավելի բարձր է, քան այլ էթնիկ խմբերի պատանիները: Հետազոտության մեջ ընդգրկված մինչև 18 տարեկան ամուսնացած 20-24 տարեկան կանանց 46,5%-ն ունեցել է միայն նախնական կամ թերի միջնակարգ կրթություն¹⁹: EMC-ի "էթնիկ փոփոխությունների նկատմամբ կրթական ֆաղափանության համակարգային մարտահրավերները" գեղույցը դրական է գնահատում «1+4» կրթական ծրագիրը, որը ստեղծվել է 2009 թվականին՝ նպատակ ունենալով ընդլայնել էթնիկ փոփոխությունների բարձրագույն կրթության հասանելիությունը: Այս ծրագրով հայ և ադրբեջանախոս դիմորդները հնարավորություն ունեն իրենց մայրենի լեզվի հանձնել ընդհանուր ընդունակությունների թեստ և վրացերենի ուսուցման ծրագրին ավարտելուց հետո ուսումը շարունակել բուհի բակալավրիատում: Սակայն կրթական համակարգում առկա խնդիրները այսօր էլ մնում են մարտահրավեր ոչ վրացալեզու դպրոցներում: Ուսուցման ցածր որակը, վրացերենի՝ որպես երկրորդ լեզվի ուսուցումը և ուսուցիչների որակավորումը ազդում են աշակերտների ցածր արդյունքների և բարձրագույն հաստատություններում ուսումը շարունակելու վրա:

Հարկ է նշել, որ 2016 թվականից «Ոչ վրացալեզու դպրոցների ուսուցիչների մասնագիտական զարգացում» ծրագրին իրականացվում է ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման ազգային կենտրոնի կողմից: Դրա շրջանակներում «1+4» ծրագրի շրջանավարտները տեղացի ուսուցիչների հետ միասին կարող են աշխատել որպես «օգնական» ուսուցիչներ: Չնայած դրական արդյունքներին և փորձի կուտակմանը, ծրագրի թերությունն այն է, որ օգնական ուսուցիչին, ուսուցչի կարգավիճակ չի տրվում, այդպիսով նա չի կուտակում աշխատանքային ստաժ, հետևաբար նրա որակավորումը չի բարձրանա, նրա մասնագիտական զարգացումն ու կարգավիճակը չեն բարձրանա: ²⁰

Քննարկված հարցերի արձագանքել է նաև Վրաստանի ՄԱԿ-ի սոցիալաշխարհի Civil.ge նախագիծում՝ «Լեզվական խոչընդոտ. Վրաստանի փոփոխությունների դպրոցների աշակերտների համար արժանապատիվ կրթություն ապահովելու շարունակական մարտահրավերը» վերլուծական շարադրությամբ:²¹Քանի որ էթնիկ փոփոխությունների մեծ մասն ապրում է մոնոէթնիկ փոփոխությունների բնակավայրերում, տարրական դպրոցը այն վայրն է, որտեղ երեխաները առաջին անգամ հանդիպում են վրացիներին: Վեց տարեկանից նրանք սկսում են սովորել վրացերենը որպես երկրորդ լեզու, որին հաջորդում են վրացերենի մի քանի այլ առարկաներ (պատմություն, աշխարհագրություն և հասարակական գիտություններ) հանրային դպրոցում: Տարրական դասարաններում երեխաները դժվարությունների են հանդիպում, քանի որ ծնողները չեն կարող օգնել իրենց երեխաներին

¹⁹ Վաղաժամ երեխաների ամուսնությունը Վրաստանում, UNFPA, MICS, https://georgia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Child_Marriage_in_Georgia_GEO.pdf

²⁰ Էթնիկ փոքրամասնությունների համայնքներից հիասթափված և չճանաչված երիտասարդներ, Սոցիալական արդարության կենտրոն, 2021 թ.

<https://socialjustice.org.ge/ka/products/imedgatsruebuli-da-araghiarebuli-akhalgazrdebi-etnikuri-umtsir-esobebis-temebidan>

²¹ Լեզվի խոչընդոտ. շարունակական մարտահրավեր Վրաստանում փոքրամասնությունների դպրոցների աշակերտների համար պատշաճ կրթություն ապահովելու համար, Civil.ge, 2021 թ. <https://civil.ge/archives/421176>

վրացերեն լեզու առարկան սովորելու գործնառնություն, քանի որ իրենք ևս չեն տիրապետում վրացերենին: Երեխաները հաճախ ծնողների մասնակցության կարիքն ունեն տնային առաջադրանքների պատրաստման գործում, հասկալի տարրական դասարանում, այդ իսկ պատճառով էթնիկ փոփոխությունների դպրոցականներն ավելի բարձր վիճակում են: Իրավիճակն ավելի է բարդանում նրանով, որ ոչ վրացական դպրոցներում շատ ուսուցիչներ իրենք վարժ չեն տիրապետում վրացերենին, ինչը նշանակում է, որ երեխաները հաճախ մենակ են մնում դասագրքերի և բարդ տերմինաբանության առջև: Արդյունքում, շատ ծնողներ նախընտրում են, որ իրենց երեխաները ոչ վրացական դպրոցների փոխարեն հաճախեն վրացական դպրոցներ. ընդհանուր առմամբ էթնիկ փոփոխությունների դպրոցականների 32 000 կամ 40% - ը հաճախում է վրացական դպրոցներ: Սա լավ լուծում է որոշ ուսանողների համար, ովքեր արդեն ֆիչ թե շատ շփում ունեն վրացախոս միջավայրի հետ: Բայց միայն չեն միջավայրում մեծացած աշակերտների համար այս փոփոխությունը սրբա է, քանի որ նրանք մենակ են մնում վրացախոս աշակերտների կողքին, իսկ ուսուցիչներն ավելի ֆիչ են հաշվի առնում նրանց վիճակը: Արդյունքում աշակերտները չեն կարողանում սովորել նման միջավայրում և որոշ ժամանակ անց վերադառնում են իրենց էթնիկ լեզվով գործող դպրոց: Նկատարված խոչընդոտների արդյունքում առաջացած արդյունքները կարելի է ֆինանսավորել կրթության հաջորդ մակարդակներին անցնելու ցուցանիշներով: 2016 թվականին ապրիլ-մայիս ամիսներին դպրոցականների 56%-ը և հայալեզու դպրոցականների 44%-ը ձախողել են ավարտական քննությունները՝ վրացալեզու աշակերտների մեկ քառորդի հետ համեմատ: 2018 թվականին ազգային փոփոխությունների ներկայացուցիչների մեկ քառորդը չի հանձնել համալսարանի ընդունելության քննությունները՝ վրացալեզուների 13%-ի հետ համեմատ:

Հանրային պաշտպանի գրասենյակի 2020 թվականի հաշվետվության²² համաձայն, ինչպես և նախորդ տարիներին, տեղական ինֆրակառավարման մարմինների կողմից վաղ և նախադպրոցական կրթության խթանման ուղղված քայլերն անբավարար են: Հանրային պաշտպանը կարծում է, որ ինչպես նախորդ տարիներին, 2020 թվականին ևս խնդիր է դարձել միասնական հայեցակարգային մոտեցման և տեսլականի բացակայությունը, երկլեզու ուսուցիչների պատրաստումը, համապատասխան ուսումնամեթոդական ծրագրերով հաստատությունների ապահովումը, դասագրքերով և այլ անհրաժեշտ նյութատեխնիկական ռեսուրսներով ապահովումը: Հանրային պաշտպանը տարիներ շարունակ ֆինանսավորել է այդ խնդիրները: Սակայն 2020 թվականին այս ուղղությամբ ոչ մի արդյունավետ քայլ չի ձեռնարկվել:

Հանրային պաշտպանի գրասենյակը նույնպես արձագանքում է երկլեզու կրթության կարևորությանը: Այնուամենայնիվ, հաշվետվության ժամանակահատվածում արդյունավետ քայլեր չեն ձեռնարկվել նախադպրոցական և միջնակարգ ուսումնական հաստատություններում պետական և փոփոխությունների լեզուների ուսուցման բարելավման և ազգային փոփոխություններով խիտ բնակեցված շրջաններում երկլեզու կրթության ներդրման ուղղությամբ: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության տվյալներով՝ ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման ազգային կենտրոնը 2015 թվականից մշակել է երկլեզու կրթության մոդել և ստեղծել որոշակի ռեսուրսներ տարրական կրթության համար: 2020 թվականին Փվեմո Փարթլիում և Սամցխե-Ջավախեթում ընտրվել են չորս դպրոցներ և չորս մանկապարտեզներ՝ երկլեզու պիլոտային ծրագրեր իրականացնելու համար: Կարելի է ասել, որ բազմալեզու (երկլեզու) կրթության մոդելի ներդրումը, որը պետության առաջնահերթություններից է, դեռևս չի րականացված է: Կրթական և գիտական ենթակառուցվածքների զարգացման գործակալությունը 2020-2021 ուսումնական տարվա I-VI դասարանների համար ազգային փոփոխությունների լեզուներով (ադրբեջաներեն, հայերեն և ռուսերեն) վավերացված դասագրքեր է բաժանել և դրանք արդեն ներառված են դասավանդման գործընթացում: Սկսվել է ուրբերդ դասարանի դասագրքերի թարգմանությունը, որոնք 2021-2022 ուսումնական տարվանից կներդրվեն ոչ վրացալեզու ոլորտում: Հաշվետու ժամանակահատվածում ոչ մի արդյունավետ միջոց չի ձեռնարկվել հայկական, ադրբեջաներեն և ռուսալեզու դպրոցների լեզվի և գրականության ձեռնարկների մշակման և

²² Հանրային պաշտպանի գրասենյակ՝ Կրաստանում մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին, 2021 թ.

<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021040110573948397.pdf>

հրատարակման և այդ ձեռնարկները Վրաստանում դասավանդման գործընթացում ներառելու ուղղությամբ: Հանրային պաշտպանի գրասենյակի գեկույցն անդրադառնում է նաև ազգային փոփոխությունների դպրոցներում ուսուցիչների խնդրին: Դեռևս խնդրահարույց են ուսուցիչների որակավորումը և նրանց պատրաստման և վերապատրաստման միասնական ռազմավարության բացակայությունը, ուսումնական ծրագրերի բացակայությունը, ինչպես նաև երկլեզու ուսուցիչների ներգրավումը և նրանց ընդգրկումը կրթական համակարգում: 2020 թվականի միասնական ազգային ֆինուսյունների արդյունքներով՝ հայերեն, ադրբեջաներեն, ռուսերեն և օսերեն լեզուների ֆինուսյունների հիման վրա ուսումը շարունակելու իրավունք է ստացել 1223 ուսանող: Նրանցից հայոց լեզվի ընդհանուր հմտությունների թեստ է հանձնել 255 դիմորդ, ադրբեջաներենից՝ 956, ռուսերենից՝ 8, օսերենից՝ 4 դիմորդ: Ընդհանուր առմամբ, 1223 դիմորդներից միայն 10,4%-ն է ստացել պետական կրթական կրթաբաժնի: Սա ցույց է տալիս, որ ազգային փոփոխությունների մեծ թվով ուսանողներ մնում են առանց ֆինանսավորման: Հանրային պաշտպանը նախորդ տարիներին հայտարարել է, որ պետության կողմից ուսանողների ֆինանսավորման ավելացումը կարևոր է, քանի որ մեծ թվով ուսանողներ մնում են առանց ֆինանսավորման և, հետևաբար, շատ դեպքերում՝ առանց բարձրագույն կրթության:

2020 թվականին ֆաղափարակալ ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոնը հրատարակեց «Վրաստանի բարձրագույն կրթության ոլորտում փոփոխությունների փոփոխության համակարգի ֆաղափարակալության ուսումնասիրություն 2010-2019 թվականներին»²³ հետազոտական գեկույցը, որում ֆինանսավորում է նրանց փորձը՝ ազգային փոփոխությունների ուսանողների ներգրավմամբ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ընդունելության և աշխատանքային փորձի առումով:

Ուսումնասիրությունը մի կողմից գնահատում է բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում իրականացվող վրացերենի մեկամյա դասընթացը, որը նախատեսված է ազգային փոփոխություններ ներկայացնող ուսանողների համար, որպեսզի նրանք կարողանան ավելի լավ տիրապետել ուսումնական ծրագրի լեզվին և կարողանան շարունակել իրենց ուսումը համալսարանում ցանկալի մասնագիտությամբ: Հետազոտության համաձայն՝ վրացերեն լեզվի մեկամյա ծրագիրը վերանայվել է բուհերի կողմից և էական փոփոխություններ են կատարվել այն բարելավելու ուղղությամբ: Վերանայումը հիմնված է վրացերեն լեզվի մեկամյա ծրագրերի արդյունավետության, ինչպես նաև յուրաքանչյուր համալսարանի փորձի և միջազգային պրակտիկայի վերաբերյալ մի շարք հետազոտությունների արդյունքների վրա: Վերանայված ծրագրերում կան մի քանի կարևոր նորարարական մոտեցումներ, և այդ նորամուծություններն արտացոլված են բարձրագույն կրթության բոլոր ծրագրերում, մասնավորապես՝ (ա) լեզվի իմացության տարբեր մակարդակ ունեցող ուսանողները անցնում են տարբեր դասընթացներ (տարբերվող A և B մոդուլներ): A մոդուլը նախատեսված է լեզվական ցածր իմացություն ունեցող ուսանողների համար և ունի ավելի շատ ուսումնական ժամեր, մինչդեռ B մոդուլը նախատեսված է լեզուն ավելի լավ իմացող ուսանողների համար: բ) Ուսանողների միջմեծակուրսյան զգայունությունը զարգացնելու նպատակով երկրորդ կիսամյակում անցկացվում է «Բազմազանություն և հանդուրժողականություն» հատուկ դասընթաց. գ) երկրորդ կիսամյակում ընտրովի դասընթացների ներմուծում՝ իրենց հետաքրքրությունների և ապագա բակալավրի ծրագրի հիման վրա առարկայական լեզվական գիտելիքների և հմտությունների զարգացման համար. դ) արտադասարանային գործունեության ներառումը ուսումնական ծրագրում. ե) արտադասարանային միջոցառումների կազմակերպում և ուսանողների ակադեմիական և սոցիալական ինտեգրմանը աջակցելու համար կենտրոնների ստեղծում. զ) վրացերենի մեկամյա ծրագրում ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման համակարգի ներդրում. է) կրթական ռեսուրսների մեակում և ծրագրային ապահովման գրադարանի հարստացում նոր ուսումնական նյութերով:

²³ Վրաստանում բարձրագույն կրթության փոքրամասնությունների քվոտաների համակարգի քաղաքականության ուսումնասիրություն 2010-2019, Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն, 2020 թ.

<https://ccii.ge/images/10.06.-Studof-the-Higher-Education-Minority-Quota-System-Policy-in-Georgia.pdf>

2010-2019 թվականներին ընդհանուր առմամբ 8163 էթնիկ փոփրամասնությունների ուսանողներ, 5510 աղբբեջանցիներ և 2653 հայեր կրթարժուկաու ընդունվել է վրացերենի պատրաստման մեկամյա ծրագրով: Այստեղ պետք է եեել նաև, որ Աղբբեջանցի դիմարդներին գրանցումը համալսարան բավականին բարձր է եղել՝ 11755: Սակայն ավարտական քննության հետ կապված խոչընդոտների պատճառով քննությանը մասնակցել է միայն 9555-ը, որոնցից պահանջվող նվագագույն միավորը հավաքել է ընդամենը 6563 դիմարդ: Ընդհանուր առմամբ հայագգի դիմարդներ բանակը 4362-ն են, որոնցից քննությունը հանձնել է 3673-ը, իսկ քննության նվագագույն պահանջներին կարողացել են բավարարել 2851-ը:

Աղյուսակ #9. Քննության համար գրանցված աղբբեջանցի ուսանողների թիվը, ովքեր հանձնել են քննությունը և հաղթահարել նվագագույն պահանջը 2010-2019թթ.

Տարեթիվ	Քննության գրանցվածներ	Հանձնել է քննությունը	Հաղթահարել է նվագագույն շեմը	Անցել է վրացերենի մեկամյա ծրագիր
2010	335	303	194	178
2011	377	351	262	250
2012	579	541	407	386
2013	1189	1083	737	704
2014	834	742	479	456
2015	1181	888	556	522
2016	1610	1121	717	660
2017	1703	1203	727	673
2018	1866	1438	1166	788
2019	2081	1887	1318	893
Երիվ:	11755	9557	6563	5510

Աղյուսակ #7. Քննությանը գրանցված հայ ուսանողների թիվը, ովքեր հանձնել են քննությունը և հաղթահարել նվագագույն պահանջը 2010-2019թթ.

Տարեթիվ	Քննության գրանցվածներ	Հանձնել է քննությունը	Հաղթահարել է նվագագույն շեմը	Անցել է վրացերենի մեկամյա ծրագիր
2010	253	188	137	123
2011	277	238	188	179
2012	290	262	207	198
2013	270	248	190	186
2014	345	307	219	217
2015	427	355	244	219

Տարեթիվ	Քննության գրանցվածներ	Հանձնել է քննությունը	Հաջրահարել նվազագույն շեմը	Անցել է վրացերենի մեկամյա ծրագիրը
2016	535	435	345	300
2017	658	506	388	373
2018	664	561	474	422
2019	643	573	459	436
Լրելի:	4362	3673	2851	2653

Քվտային համակարգով ընդգրկված ուսանողների բաշխվածության վերլուծության համաձայն՝ մեծամասնությունն ընդունվել է հետևյալ հինգ բուհերում. Թբիլիսիի պետական համալսարան, Իլիայի պետական համալսարան, Վրաստանի տեխնիկական համալսարան, Թբիլիսիի պետական բժշկական համալսարան և Սանցխե-Ջավախեթիի պետական համալսարան: Նրանց թվում ամենաօտ ուսանողներ ունի ԹՊՀ-ն: Բացի այդ, Գվտային համակարգի ուսանողների 42%-ն ընտրում է ընդունվել ԹՊՀ-ում:

Աղյուսակ #6. Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ընտրություն ըստ էթնիկ փոքրամասնությունների 2010-2019 թթ.

Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն	20 10	20 11	20 12	201 3	20 14	20 15	2 0 1 6	20 17	20 18	20 19	Լրի վ	%
Թբիլիսիի Պետական Համալսարան	177	304	367	337	314	309	342	387	438	455	343 0	42%
Իլիայի Պետական համալսարան	7	5	58	214	114	140	229	183	244	262	145 6	17.8%
Վրաստանի տեխնիկական համալսարան	22	29	31	180	123	172	224	255	276	294	160 6	19.7%
Թբիլիսիի պետական բժշկական համալսարան	20	40	50	67	52	52	67	89	87	84	608	7.5%
Սանցխե-Ջավախեթիի պետական համալսարան	30	42	38	48	54	52	55	97	102	87	605	7.4%
Սուխումի պետական համալսարան	10	4	18	22	5	8	16	27	34	88	232	2.8%
Այլ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ	35	5	22	22	11	8	27	8	29	59	226	2.8%
Լրելի:	301	429	584	890	673	741	96 0	1046	1210	1329	816 3	100%

Ուսանողների տվյալների վիճակագրական վերլուծությունը ցույց է տվել, որ, չնայած բուհերի ընդունման մակարդակի

բարձրացմանը, բուհերի ավարտական ցուցանիշները մնում են բավականին ցածր: Սա խոսում է այն մասին, որ բակալավրիատում ընդունված փոփոխման ուղիները կազմող ուսանողները բախվում են մի շարք խոչընդոտների՝ ֆինանսական կարողությունների, վրացերենի և ակադեմիական պատրաստվածության առումով: Հետազոտության արձանագրություն **2010-2014** թվականներին բուհ ընդունված ուսանողների վիճակագրությունը համեմատվում է **2015-2019** թվականների բակալավրիատի արձանագրությունների թվի հետ: Այս վիճակագրության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ **1+4** ծրագրում ընդունված ուսանողների մոտավորապես **30%**-ն ավարտել է բակալավրիատի համար: Սամցխե-Ջավախեթի պետական համալսարանն ունեցել է արձանագրությունների ամենաբարձր ցուցանիշը՝ **58%**, իսկ մյուս բուհերում այդ ցուցանիշը տատանվել է **25-ից 30%**: **SJSU**-ում ավարտելու համեմատաբար բարձր ցուցանիշը կարելի է բացատրել մի քանի գործոններով. **(1)** ավելի քիչ ֆինանսական բեռ, քան որ համալսարանն ավելի մոտ է գտնվում ուսանողներին. **(2)** ծանոթ մշակութային միջավայր և ավելի շատ հնարավորություններ ինտեգրված ակադեմիական և ուսանողական միջավայրի համար. **(3)** ֆակուլտետի ավելի մեծ զգայունություն ուսանողների կարիքների նկատմամբ, և **(3)** համեմատաբար հեզորիտ գնահատման համակարգ:

Աղյուսակ #4. ԲՈՒՀ ընդունվելու և ավարտելու տեմպերը 2010-2019 թթ

Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն	Ավարտել է համալսարանը 2015-2019թթ.	2010-2014 ընդունվել է բուհ	%
Թբիլիսիի պետական համալսարան	401	1499	26.7%
Իլիաի պետական համալսարան	138	398	34.7%
Վրաստանի տեխնիկական համալսարան	99	385	25.7%
Թբիլիսիի պետական բժշկական համալսարան	59	229	25.7%
Սամցխե-Ջավախեթի պետական համալսարան	123	212	58%
Սոխումի պետական համալսարան	18	59	30.5%
Այլ համալսարաններ	19	95	20%
Լրիվ:	857	2877	29.8%

2010 թվականից էրնիկ Հայ և Ադրբեջանցի դիմորդները բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում ստանում են յուրաքանչյուր տեղի **5%**-ը: Բացի այդ, վարչապետի հրամանագրով ուսանողների յուրաքանչյուր խմբի համար նախատեսված է դրամաճնորհների ֆինանսավորում մինչև **100** ուսանող համար: Այսպիսով, հայ և ադրբեջանցի ուսանողներին ֆյոտային համակարգի միջոցով հատկացվում են նույն թվով տեղեր և ստանում են նույնքան դրամաճնորհներ: Այսպիսով, հայ և ադրբեջանցի ուսանողներին ֆյոտային համակարգի միջոցով հատկացվում են նույն թվով տեղեր և ստանում են նույնքան դրամաճնորհներ: Հետազոտության մեջ նկարագրված տվյալները ընդգծում են հավասար ֆյոտաների հնարավոր անարդարացիությունը՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ ադրբեջանալեզու դպրոցներն ավելի շատ աշակերտներ են պատրաստում, քան հայալեզուները: **2010-2019** թվականներին եղել է **11755** ադրբեջանցի բարձրագույն կրթության դիմորդ, իսկ հայ դիմորդների թիվը՝ **4362**: Բացի այդ, **2010-2019** թվականներին բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ են ընդունվել **5510** ադրբեջանցի և **2653** հայ ուսանողներ: Այսպիսով, ֆյոտային համակարգի միջոցով հավասար տեղերի բաշխման և ադրբեջանցի ուսանողների

մեծ թվի պատճառով աղբբեջանցի դիմորդներին ֆինանսավորում ստանալու համար ընդհանուր ունակությունների թեստում ավելի բարձր կետված միավորներ են անհրաժեշտ: Չնայած այն հանգամանքին, որ բուհերի դիմորդների ընդհանուր ունակությունների թեստերը հանձնում են մայրենի լեզվով, հայ և աղբբեջանցի դիմորդները, այնուամենայնիվ, զգալիորեն ցածրմիավորներ են ստանում վրացի և ռուս դիմորդների հետ համեմատած: Այս տարբերությունները վիայում են դպրոցի մակարդակի կրթության որակի հետ կապված խնդիրների մասին: 2015-2018 թվականների տվյալներով՝ վրացի և ռուսալեզու դիմորդները ընդհանուր ունակության թեստում ավելի բարձր միավորներ ունեն (38-41 միավոր)՝ համեմատած աղբբեջանցի և հայ ուսանողների (27-32 միավոր), այս տարբերությունները ուշագրավ են երկու պատճառով. Ակնհայտ է, որ տարբեր լեզվական պրոֆիլներ ունեցող դպրոցներում կրթության որակը տարբեր է: Այստեղ հարկ է նեել, որ ըստ ընդգծված ցուցանիւեների՝ աղբբեջանցի և հայ ուսանողները մնալու են անմրցունակ՝ վրացերենի, ընդհանուր ակադեմիական գիտելիւեների և հմտությունների անբավարար իմացության պատճառով:

Աղյուսակ #9. 2015-2018 թվականների ընդհանուր ընդունակությունների ֆննության միջին միավորը

Տարեթիվ	Վրացերեն	Ռուսերեն	Հայերեն	Աղբբեջաներեն
2015	39.59	41.07	28.64	27.53
2016	38.56	38.40	31.59	27.92
2017	39.91	41.78	31.97	28.01
2018	41.08	40.83	32.73	30.53

Որպես հետազոտության ամփոփում կարելի է ասել, որ տարիների ընթացքում անել է էթնիկ աղբբեջանցի բուհ դիմորդների թիվը, ինչպես նաև 2010-2019 թվականներին ֆննությունը չհանձնածների թիվը; Չնայած վերը նեվածին, դեռևս խնդրահարույց է այն, որ բակալավրիատում ուսումը թողնելու և չավարտելու ցուցանիւեները բարձր են. Այստեղ հարկ է նեել, որ հայ և աղբբեջանցի ուսանողները ֆինանսավորվում են հավասարապես՝ անկախ ընդհանուր ունակությունների թեստերում նրանց ընդհանուր թվից և ստացած միավորից, մինչդեռ հայ և աղբբեջանցի ուսանողները գիջում են վրացի և ռուս ուսանողներին ընդհանուր ունակությունների միավորներով:

Սոցիալական արդարության կենտրոնի «Մշակութային գերակայության և փոքրամասնությունների մշակույթի նեանները Քվեմն Քարթլիի մարզում»²⁴ գեկույցում կարդում ենք, որ լեզվական արգելի առումով տարիւային խմբերի միջև կան որոշակի տարբերություններ: Ինչպես պարզվեց, աղբբեջանական համայնքում ավագ սերնդի ազգային փոքրամասնության ներկայացուցիչները փորձում են լեզուն սովորելու տարբեր ուղիներ գտնել, սակայն կարծում են, որ արդեն ուշ է: Հետազոտության երջանակներում հարցվածները նեում են, որ իրենց երեխաներն ու բոռները համեմատաբար լավ են տիրապետում վրացերենին, թեև դրա հնարավորությունը չեն ունեցել: Անկախ մոտիվացիայից, հատկապես գյուղական վայրերում լեզուն սովորելու հնարավորություն չկա. Հետազոտության մասնակիցների կարծիւով՝ լեզվական ծրագրերը միայն երիտասարդ սերնդի վրա կենտրոնացնելը նիւտ մոտեցում չէ:

Չնայած վրացերեն սովորելու ցանկությանը, համայնքի ներկայացուցիչները չեն կարողանում համապատասխան պետական ծառայություններ գտնել և կախվածության մեջ են մնում ռուսաց լեզվից: Սա մի կողմից անհարմարություններ է առաջացնում վրացիների հետ շփվելու հարցում: Հարցվածները, մասնավորապես, նեում են, որ

²⁴ Մշակութային գերակայության նշանները և փոքրամասնությունների մշակույթի վերացումը Քվեմն Քարթլիի շրջանում, Լարգիգա Արջևանիձե, 2020 թ. <https://socialjustice.org.ge/ka/products/kulturuli-dominatsiis-da-umtsiresobebis-kulturis-tsashlis-nishnebi-kvemo-kartlis-regionshi>

վրացերենի չինացության պատճառով վրացիների հետ շփվելիս բախվում են դժվարությունների և խոչընդոտների: Բացի այդ, ուսներեն խոսելու պատճառով վրացիները հաճախ բացասական վերաբերմունք ունեն: Մյուս կողմից, լեզվի չինացության պատճառով ավագ սերնդի ներկայացուցիչները մնում են տեղեկատվական վակուումում, հատկապես երբ խոսքը տեղեկատվական աղբյուրների մասին է: Ադրբեջանական համայնքի ներկայացուցիչները պահում են մեղադրում են պետությունը և կարծում են, որ պետությունը պետք է հնարավորություն ընձեռի վրացերեն սովորելու համար: Ադրբեջանական համայնքի ներկայացուցիչները հավելյալ հռուս են, որ «հասարակության մեջ կատարյալ ինտեգրվելու համար միայն լեզվի իմացությունը բավարար չէ, շատ դեպքերում երիտասարդները սիրապետում են լեզվին, թեև տեղեկություն չունեն վրացական մշակույթի մասին»: Բացի այդ, հետազոտության շրջանակում հարցվողների մեծամասնությունը տարբերակում է հաղորդակցության համար անհրաժեշտ խոսակցական լեզուն դպրոցում և համալսարանում սովորած ֆերականական վրացերենից. Համայնքի ներկայացուցիչները հռուս են, որ վրացերենը սովորելու և մշակույթին ծանոթանալու դպրոցական ճյուղի իսկապես բավարար չէր: Նրանց համար լեզուն սովորելու համար վնաս է հանակություն ուներ ամենօրյա շփումը վրացի ընկերների հետ:

Զբաղվածության հնարավորություններ էթնիկ փոխամասնությունների համար

Վրաստանի Ազգային վիճակագրական ծառայության²⁵ տվյալներով՝ 2020 թվականին Վրաստանում գործազրկության մակարդակը կազմում է 18,5 տոկոս: Ինչ վերաբերում է տարածաշրջանների, մասնավորապես՝ էթնիկ փոխամասնություններով բնակեցված շրջանների ցուցանիշներին, ապա Քվեմո Քարթլիի համար այդ տեսակարար կշիռը կազմում է 22,2%, Սամցխե-Ջավախի համար՝ 11,4%: Հարկ է ընդգծել, որ գործազրկության մակարդակը Քվեմո Քարթլիում ամենաբարձրն է Ռաչա-Լեչխումից և Քվեմո Սվանեթիից հետո, որտեղ գործազրկության մակարդակը կազմում է 31,9%: Մինչև 2020 թվականը Քվեմո Քարթլիի շրջանում աշխատուժը (ակտիվ բնակչությունը) կազմում է 172,2 հազար մարդ, թեև զբաղված է 134 հազար մարդ: Նրանցից 77,9 հազարը վարձու աշխատողներ են, իսկ 56 հազարը՝ ինքնազբաղված: Այս մարդի համար գործազուրկ է համարվում 38,2 հազար մարդ: Սամցխե-Ջավախի տարածաշրջանում աշխատուժը 2020 թվականին կազմում է 71,7 հազար մարդ, որից 63,6 հազարը զբաղված են համարվում: Նրանցից 26,8 հազարը վարձու աշխատողներ են, իսկ 36,8 հազարը՝ ինքնազբաղված: Սամցխե-Ջավախի տարածաշրջանում մինչև 2020 թվականը գործազուրկ է 8,2 հազար մարդ:

«Քաղաքական կյանքում ազգային փոխամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցության ուսումնասիրությունը» 2019 թվականի զեկույցի համար ֆանակական հետազոտության թիրախային խմբերն են եղել. էթնիկ փոխամասնությունների ներկայացուցիչներ Սամցխե-Ջավախեթիից (հայեր), Քվեմո Քարթլիից (ադրբեջանցիներ), Կախեթի շրջանից (Պանկիսի կիստեր, օսեր), Թբիլիսիից (եզդիներ, գնչուներ և ռուսներ), Բարսումից (ռուսներ) 18 և բարցր սարիքի ներկայացուցիչներ; Բացի քաղաքական կյանքի մասնակցության խնդիրներից, զեկույցում դիտարկվում է այդ թիրախային խմբերի զբաղվածության հետ կապված իրավիճակը, ինչը ստեղծում է էթնիկ փոխամասնությունների զբաղվածության դեմոգրաֆիկ պատկերը:

Ինչպես պարզվել է, հարցվածների 28,7%-ը տնտեսապես ոչ ակտիվ է, իսկ 23,7%-ը՝ գործազուրկ: 10.1%-ը աշխատում է պետական հատվածում, 10%-ը՝ մասնավոր հատվածում, 4.2%-ը՝ ոչ ֆորմալ հատվածում: 22%-ը ինքնազբաղված է (ձեռնարկատերեր կամ գյուղատնտեսական գործունեությամբ զբաղվող): Էթնիկ խմբերում բացահայտվել են որոշակի միտումներ, գյուղատնտեսական գործունեություն հիմնականում իրականացնում են օսական համայնքի (34,9%), հայ համայնքի (23%) և ադրբեջանական համայնքի (18,5%) ներկայացուցիչները: Կիստ հարցվածների 35.2%-ն իրեն համարում է գործազուրկ, իսկ 19.3%-ը տնտեսապես ոչ ակտիվ, մինչդեռ մյուս էթնիկ խմբերում այս համամասնությունը հակառակն է, և հարցվածների ավելի մեծ մասն իրեն համարում է աշխատուժից դուրս, ֆան գործազուրկ:

²⁵ Վրաստանի Ազգային վիճակագրական ծառայություն
www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa

Ինչ վերաբերում է զբաղված հարցվողների աշխատատեղերին, ապա նրանց մեծ մասը (26.7%) աշխատում է հանրակրթական հաստատությունում: Հետազոտության մասնակիցների 8,1%-ն աշխատում է հասարակական կազմակերպությունում, իսկ 5,7%-ը՝ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում: Հայ համայնքում զբաղի մասը (34,3%) աշխատում է բուժհաստատությունում: Ինչ վերաբերում է այլ էթնիկ խմբերի բաշխմանը, ապա ադրբեջանական համայնքից հարցվածների 50,9%-ը և կիստերի 37,6%-ը աշխատում են պետական ուսումնական հաստատություններում: Օսերի 24,9%-ը և փոքր էթնիկ խմբերի 14,4%-ը որպես աշխատանքի վայր նշում է հանրային ուսումնական հաստատությունը:

Աշխատատեղ ունեցող հարցվողներին հարց է տրվել նաև իրենց եկամուտների մասին: Ինչպես պարզվել է, հարցվածների 27,6%-ի միջին ամսական եկամուտը 0-ից 200 լարի է, կարելի է ասել, որ այդ հարցվողների մեծ մասը դասակարգվում է Վրաստանում սահմանված կենսապահովման նվազագույնից ցածր: Հետազոտության մասնակիցների 28,7%-ն ունի միջինից ցածր եկամուտ (201-400 լարի), միջին եկամուտ (401-700 լարի)՝ 16,4%, միջինից բարձր (701-1000 լարի)՝ 9,8%, բարձր (1001 լարիից բարձր)՝ 6,4: %: Հարցվածների մասնաբաժինը, որոնց միջին ամսական եկամուտը կազմում է մինչև 200 լարի, ամենաբարձրն է Կիստերի համայնքում: Հետազոտության շրջանակներում հարցվողները խոսել են նաև արտասահման մեկնելու ցանկության և միգրացիայի պատճառների մասին: Այն հարցվածները, ովքեր ցանկանում են արտագաղթել և/կամ մտադիր են լինել երկիրը, որպես պատճառ հիմնականում նշում են աղքատությունը (40,5%) և աշխատատեղերի բացակայությունը (25,9%): Աղքատության և աշխատատեղերի խնդիրը սուր է բոլոր էթնիկ խմբերի շրջանում՝ որպես միգրացիայի հրահրող գործոններ, չնայած այն ավելի սուր է ադրբեջանական համայնքում (83,1% և 86,6%), աշխատատեղերի խնդիրը նույնպես արդիական է կիստերի համայնքում (79,6%), ֆաղաֆային փոքր էթնիկ խմբերում աղքատությունը (65%) և օսերի շրջանում (62,3%):

«Էթնիկ փոքրամասնությունների զբաղվածության ֆաղաֆականությունը»²⁶ գեկույցում կարդում ենք, որ փոքրամասնությունների խմբերի համար կան տնտեսական և սոցիալական կյանքի մասնակցելու մի շարք խոչընդոտներ, ինչպիսիք են՝ «կրթության հասանելիությունը, պետական ծառայությունների սահմանափակ հասանելիությունը, ներառյալ աջակցող տնտեսական ծրագրերը, թույլ լեզվական իրավասությունները, փոքրամասնությունների լեզուների արմատական բացառումը լեզվական ֆաղաֆականության մեջ և խտրական միջավայր»:

Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոնի (CCIR) 2018թ. «1+4 ծրագրի շրջանավարտների աշխատունակության ուսումնասիրությունը՝ հիմնված ընդհանուր համատեքստի և կոնկրետ դեպքերի վերլուծության վրա»²⁷, ցույց է տալիս, որ էթնիկ փոքրամասնությունների զբաղվածության խոչընդոտը մասնագիտական մրցունակությունն է, որը համալսարանների շրջանավարտներն ի վիճակի չեն դրան հասնել՝ համեմատած իրենց վրացի հասակակիցների հետ: Հետազոտության մասնակիցները խոսում են հատուկ մասնագիտական ուղարկների մասին, որոնք պահանջում են հմտություններ և գիտելիքներ, որոնք նրանք ֆիչ են զարգացրել: Միևնույն ժամանակ, հարցվողները նշում են զբաղվածության շուկայի մասին իրազեկվածության պակասի մասին: Էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները խոսում են նույնիսկ բուհական մակարդակում առաջադրանքների կատարման դժվարության մասին, ինչը հետագայում ազդում է նրանց մրցունակության վրա: Հարցվածների կարծիքով,

²⁶ Էթնիկ փոքրամասնությունների զբաղվածության քաղաքականություն, Սոցիալական արդարության կենտրոն, 2021

<https://socialjustice.org.ge/ka/products/etnikuri-umtsiresobebis-dasakmebis-politika>

²⁷ «1+4 ծրագրի շրջանավարտների զբաղվածության հնարավորությունների հետազոտություն՝ հիմնված ընդհանուր համատեքստի վերլուծության և կոնկրետ օրինակի վրա», Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն (CCIR), 2018 <https://www.cciir.ge/images/Research-cciir-2018-14.pdf>

առկա լեզվական խոչընդոտը և նմանատիպ առաջադրանքների կատարման փորձի բացակայությունը մեծ դժվարություն են ներկայացնում իրենց համար համալսարանական դասընթացներում հաջողության հասնելու համար: Հետազոտության մասնակիցները նկարագրված իրավիճակը կապում են այն բանի հետ, որ դպրոցական մակարդակում դեռևս տեղի չի ունենում պատշաճ հմտությունների զարգացում:

Բացի այդ, մասնակիցները խոսում են նաև սոցիալական հմտությունների մասին և խոստովանում են, որ իրենց սոցիալական հմտությունները կարող են հետ մնալ վրացի հասակակիցներից նույնիսկ մինչև համալսարանն ավարտեն: Խոսքը սոցիալական հմտությունների համապատասխանության մասին է այն միջավայրին, որտեղ նրանք պետք է ապացուցեն իրենց մրցունակությունը աշխատանքի շուկայում: Ֆոնուս խմբի մասնակիցները նաև ասում են, որ նրանք չունեն բավարար տեղեկատվություն հստակ մասնագիտությունների, համալսարանական դասընթացների և այդ մասնագիտությունների պահանջարկի մասին նախնական համալսարան ընդունվելը, ինչպես նաև դժվարանում են կողմնորոշվել, թե որ մասնագիտությունն ընտրել՝ հետագայում որոշակի պայմաններում աշխատելու համար: Իրաօրինակն այն է, որ, ինչպես պարզվեց, միտում կա, երբ ազգային փոփոխմանության ներկայացուցիչներն ընդունվում են վրացերենի բանասիրական մասնագիտություն՝ կրթական գիտությունների փոխարեն, որը համարում են դպրոցում ուսուցիչ աշխատանքի անցնելու նախապայման: Նրանք իրականում չգիտեն, թե ինչ ֆայլեր են պահանջվում ուսուցչի որակավորման համար: Ինչ վերաբերում է էթնիկ փոփոխմանությունների զբաղվածության հատուկ ապակիսների, ապա էթնիկ փոփոխմանությունների ներկայացուցիչները հակված են սահմանել իրենց սեփական տարածքը կամ համայնքը որպես զբաղվածության առաջնահերթություն: Այս գերակայության առկայությունը պայմանավորված է ցածր վարձատրությամբ և սեփական տանը ապրելու դեպքում ճանապարհորդության և բնակության ծախսերը խնայելու ցանկությամբ, իսկ մյուս կողմից՝ պայմանավորված է էթնիկ փոփոխմանությունների, հատկապես իրենց գյուղական համայնքի նկատմամբ վերաբերմունքով: Միաժամանակ պետք է ընդգծել, որ աշխատանքային շուկան այնքան էլ զարգացած չէ՝ բուհերի շրջանավարտների պահանջներին արդյունավետ արձագանքելու համար: Ավելին, ֆոնուս խմբի մասնակիցները խոսում են մարզային համատեքստում որակյալ աշխատատեղերի առանձնահատուկ պակասի մասին և նույն, որ շատ դեպքերում, ըստ իրենց մասնագիտության, միակ հնարավոր աշխատատեղերը հանրային ծառայության և ինքնակառավարման կառույցներն են:

Հետազոտության շրջանակներում մասնակիցները խոսում են տարածաշրջանային համատեքստում զբաղվածության առումով խտրականության այնպիսի ձևերի մասին, «որոնք պարունակում են կոռուպցիայի, նեպոտիզմի և ազգայնականության նշաններ: Հանրային հատվածում զբաղվածության հնարավորությունները բնորոշվելու գործնականում բոլոր մասնակիցները խոսում են անտեսանելի կամ տեսանելի պատկերի մասին, որը կապված է այս տարբեր գերատեսչություններում նոր կադրերի հավաքման հետ»: Մասնակիցները խոսում են նաև իրենց համայնքում վերախնամեցրվելու հետ կապված դժվարությունների մասին և կարծում են, որ համալսարանն ավարտելը, պետական լեզվին լավ տիրապետելը, նորարժեքները և ձեռք բերված սոցիալական հմտությունները իրենց մեծ առավելություն են տալիս տեղական պետական ծառայողների հետ համեմատվելու հարցում: Հարցվողների կարծիքով՝ իրենց մուտքը համակարգ/ գործող անձնակազմի կողմից ընկալվում է որպես վտանգավոր: Այս առումով մասնակիցները խոսում են նաև ազգային պատկանելության խտրականության առանձին դեպքերի մասին, որոնք նրանք հիմնականում կապում են երկրի և տարածաշրջանային ֆաղափականության փոփոխությունների հետ, քան առանձին մարդկանց վերաբերմունքի: Նրանք խոսում են այն մասին, որ «համայնքներում, որտեղ գերակշռում են էթնիկ փոփոխմանությունները, էթնիկ վրացիները հիմնականում զբաղված են որոշումներ կայացնողների և առաջատար մասնագետների/պատասխանատու կատարողների պաշտոններում»:

Հարկ է նշել նաև ուսումնասիրության արդյունքները, որոնք հրապարակվել են ֆաղափացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոնի (CCIIR) 2017 թվականի գեկույցում՝ «էթնիկ փոփոխմանությունների ուսանողների և շրջանավարտների մասնագիտական զարգացման, առաջխաղացման և

աշխատանքի տեղավորման հնարավորություններն ու հեռանկարները»²⁸ Հետազոտության մասնակիցների 82,5%-ի կարծիքով՝ վրացիների ոչ պատշաճ տիրապետումը խոչընդոտ է ազգային փոփոխությունը ներկայացնող ուսանողների և շրջանավարների համար: Հարցվածների մեծամասնությունը (65%) որպես խոչընդոտ նշում է էթնիկ վրացիների հետ փոխգործակցության անբավարար պատրաստակամությունը: Բացի այդ, կեսից ավելին (50,8%) խոչընդոտ է համարում գործատուի կողմնակալ կամ բացասական վերաբերմունքը աշխատողի նկատմամբ՝ ելնելով էթնիկ պատկանելությունից: Այնուամենայնիվ, այստեղ պետք է նշել, որ նաև զգալի մասը (46%) կարծում է, որ նման պրակտիկան խոչընդոտ չի հանդիսանում զբաղվածության համար: Հարցվածների 61,9%-ը ցածր մրցունակությունը համարում է ապագա զբաղվածության խնդիր և խոչընդոտ, որը կարող է պայմանավորված լինել դպրոցական անբավարար կրթության հետևանքով: Հարցվածների կեսից ավելին՝ 54%-ը, կարծում է, որ որոշակի արտոնությունների առկայությունը տեղին կլինի աշխատանքային շուկայում էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների համար: Սակայն, գրեթե 40%-ը նպատակահարմար չի համարում արտոնությունների առկայությունը: Հարցվողները ցանկություն են հայտնում, որ ազգային փոփոխություններին արտոնյալ վերաբերմունք ցուցաբերելու փոխարեն դպրոցական մակարդակում նրանց տրամադրվի համապատասխան կրթություն և հմտություններ, որպեսզի նրանք կարողանան մրցունակ թեկնածուներ լինել ինչպես համալսարանական մակարդակում, այնպես էլ աշխատառուկայում: Հարցվողները, սակայն, ակնկալում են, որ արտոնյալ ծրագրի գոյությունը «միայն տարանցիկ շրջան կլինի մինչև կրթական ֆազմակերպության պլանավորումն ու իրականացումը, մինչև պետությունը բոլորի համար ապահովի է որակյալ և հավասար դպրոցական և համալսարանական կրթություն»:

Համաձայն 2017 թվականին հրատարակված ֆազմական փաստաթղթի՝ «Ազգային փոփոխությունների ինտեգրումը Վրաստանում»²⁹ Ֆուկուս խմբերը և հարցազրույցները ցույց են տալիս, որ փոփոխություններով բնակեցված շրջաններում մարդիկ հիմնականում զբաղվում են գյուղատնտեսությամբ, առևտրով և փոքր բիզնեսով: Աշխատատեղեր են ստեղծում նաև մարզերից սկսվող խոշոր շինարարական ծրագրերը: Բացի այդ, տեղացիները աշխատանքի կանցնեն տարբեր կրթական և վարչական միավորներում:

Վերադառնալի աշխատանքին խոչընդոտող խնդիրներից են հետևյալը. Բնակչության մեծ մասում պետական լեզվի վատ իմացությունը, համապատասխան որակավորումների բացակայությունը, ստացած կրթությունը չեն համապատասխանում տեղական աշխատառուկայի պահանջարկին, նեպոտիզմը; խոշոր շինարարական ընկերությունները ներգրավում են իրենց սեփական աշխատուժը և խուսափում են տեղացիներից աշխատանքի ընդունվելուց. տեղացիները կարծում են, որ տարբեր մարմինների կողմից իրականացվող զբաղվածության ֆազմակերպության մեջ կա ֆազմական խտրականություն:

Գյուղատնտեսության ոլորտում առկա խոչընդոտները կապված են հետևյալ խնդիրների հետ. Հողի սեփականության/գրանցման բարդ իրավիճակ, բարձր հարկեր, ոռոգման ֆայնայված համակարգ (ներկայումս վերականգնված), ժամանակակից չափանիշներին չհամապատասխանող գյուղատնտեսական պրակտիկա, ժամանակակից տեխնոլոգիաներին տիրապետելու համար անհրաժեշտ հմտությունների բացակայություն, վատ կազմակերպված վաճառք (գյուղացիներն իրենք են գնորդներ փնտրում): Զեռնարկատիրության և փոքր բիզնեսի զարգացման մասին խոսելիս նշվեց և՛ բիզնես կրթության պակասը, և՛ տարածաշրջանում բիզնեսի զարգացման խստ բացակայությունը, և՛ առկա բյուրոկրատիան (ավելի բարդ՝ պետական լեզվի չիմացության պատճառով); բարձր

²⁸ «Էթնիկ փոքրամասնությունների ուսանողների և շրջանավարտների մասնագիտական զարգացման, կարիերայի առաջխաղացման և զբաղվածության հնարավորություններն ու հեռանկարները», Քաղաքացիական ինտեգրման և միջէթնիկական հարաբերությունների կենտրոն (CCIIIR), 2017 https://www.cciir.ge/images/pdf/CCIIIR_research_report_2017.pdf

²⁹ Ազգային փոքրամասնությունների ինտեգրումը Վրաստանում, Նիդեռլանդների բազմակուսակցական ժողովրդավարության ինստիտուտ, 2017թ. https://eecmd.org/wpcontent/uploads/2017/07/Policy_Papers_ENG.pdf

հարկերն ու սուգանքները, բանկային վարկերի հետ կապված հարցերը, որոնք նրանք պետք է վերցնեն ֆինանսական ծախսերը հոգալու համար, էական խոչընդոտ են տեղացիների համար:

Ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ բնակչությունը հասանելի աշխատատեղերի մասին տեղեկատվություն ստանում է անձնական կապերի, ինչպես նաև տեղական հեռուստատեսության և աշխատանքի տեղավորման կայքերի միջոց: Այնուամենայնիվ, չկա մասնագիտացված գործակալություն, որը կօգնի տեղացիներին գտնել իրենց արավարձումներին համապատասխան աշխատանք:

Գյուղատնտեսության և փոքր բիզնեսի զարգացմանն աջակցող պետական ծրագրերի մասին տեղեկատվություն չկա. նման տեղեկատվությունը կարելի է տարածել բուժուհիների միջոցով, սակայն այս դեպքում խնդիրն այն է, որ այդ տեղեկատվությունը տրվում է վրացերենով: Բացի պետական ծրագրերի մասին տեղեկատվության դանդաղ տարածումից, հայտնաբերվել են այլ խոչընդոտներ, այդ թվում՝ տեղի բնակչությանը առաջարկվող աջակցության ծրագրերը կարող են չհամապատասխանել տեղական առանձնահատկություններին և կարիքներին: Նաև գնահատման չափանիշները կարող են անհամապատասխան լինել, քանի որ տեղի բնակչությունը չունի բիզնես հմտություններ և չի կարող հայտ ներկայացնել վրացերեն: Ակնհայտ է թերահավատությունը ինչպես թափուր աշխատատեղերի, այնպես էլ նախաձեռնված ծրագրերի նկատմամբ. ֆոկլոր խմբերի մասնակիցները կարևորում են տեղական մակարդակում նեպոտիզմը, ինչը բացառում է սովորական մարդկանց աշխատանքի կամ ֆինանսավորման հնարավորությունները:

Փոկլոր խմբի անդամները և հարցվողները զբաղվածության զարգացման հեռանկարներ են տեսնում հիմնականում գյուղատնտեսական արտադրության, պահպանման և վերամշակման, ինչպես նաև զբոսաշրջության ոլորտում: Նույնիսկ է նաև մարզերին հատուկ այլընտրանքային ռեսուրսների օգտագործման անհրաժեշտությունը՝ Ախալաբախում խմելու ջրի շեշտում, գրանիտի արդյունահանում և այլն:

Էթնիկ փոքրամասնությունների մշակութային բացառումը

Էթնիկ փոքրամասնությունների պաշտպանության առումով, ինչպես ազգային, այնպես էլ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան, հիմնական ուղղություններից մեկն ուղղված է ինքնուրույն պաշտպանությանն ու խթանմանը, ինչը կարևոր է «գերիշխող սոցիալական խմբի հետ նրանց բռնի ձուլումը կանխարգելման և մշակույթ, կրոն և լեզու չկորստի համար»: 2020 թվականին Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից հրատարակված ուսումնասիրության մեջ «Մշակութային գերակայության և փոքրամասնությունների մշակույթի վերացման ռիսկները Փվեմո Քարթլիի շրջանում»³⁰ նկարագրվում է, որ պետության կողմից էթնիկ փոքրամասնությունների մշակութային ինքնության պահպանմանն ուղղված ջանքերը, որոնք կրկնվեցին երկրի մշակութային բազմազանությունը, պատճառ կերպով չեն կատարվում: Հանրային պաշտպանի 2019 թվականի զեկույցի համաձայն՝ հատուկ ուժադրություն պետք է դարձնել իսկական մշակութային ժառանգության պահպանմանն ու ներկայացմանը: Ուսումնասիրությունը նկարագրում է խտրական քաղաքականություններ և գործելակերպեր, որոնք ներառում են ոչ գերիշխող մշակույթի վերացում և բացառում: Նման արդյունքները հակասում են պետության ստանձնած պարտավորություններին:

Ինչպես նկարագրված է ուսումնասիրության մեջ, Փվեմո Քարթլիի տեղական ադրբեջանական համայնքը բնահարստական և ռեզիստենտային է մշակութային վերացման և մարզինալացման պրակտիկայի նկատմամբ: Օրինակ՝

- 1) Փվեմո Քարթլիի նահանգապետարանի կողմից պատրաստված պատկերային տեսահոլովակի այլընտրանքային

³⁰ Սոցիալական արդարության կենտրոն, մշակութային գերակայության և փոքրամասնությունների մշակույթի վերացման նշաններ Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում, 2020 թ.
https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98_%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90_1607340919.pdf

տարբերակի պատրաստում, որում հստակ արտահայտված է տարածաբանի մշակութային և կրոնական բազմազանությունը. 2) Երիտասարդական նախաձեռնող խմբի ստեղծում՝ «Սալամ», որի նպատակն է կազմակերպել ոչ գերիշխող խմբեր՝ հանուն արդարության և հավասարության, ինչպես նաև մշակութային ժառանգության, լեզվի և ինքնության պահպանման.

Վրաստանի կողմից գերիշխող հայացքի թեմայի անդրադարձել են բլոգերները: Քամրան Մամադլին առանձնացնում է էթնիկ աղբյուրների նկատմամբ գերիշխող հայացքի չորս տեսակ. 1) չտեսնել, 2) դիտել որպես սպառնալիք, 3) դիտել որպես հետամնաց, 4) Տեսնելը հարևան երկրի միջոցով:³¹

Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից հրատարակված Նարգիզա Արջևանիձեի հետազոտությունը³² նկարագրում է, որ, ըստ հարցվողների, տարբեր «ինտեգրացիոն» ֆազաֆականության իրականացումը հիմնված չէ խորհային մոտեցումների վրա, այլ հիմնականում մակերեսային է մշակվում: Հարցման մասնակիցները խոսել են "միջազգային կազմակերպություններին ցույց տալու" պետության պարտի մասին, որն արտահայտվում է ազգային փոփոխությունների ուղղությամբ տարբեր ծրագրերի ձևավորմամբ; սակայն, նրանց գնահատմամբ, նման վերաբերմունքը սովորաբար ազդում է ծրագրերի որակի վրա:

Ընդհանրապես պետության զարգացման գործում էթնիկ փոփոխությունների կայացուցիչներն իրենց օտար են զգում, քանի որ ընկալվում են որպես երկրի կառուցման գործընթացից զուրկ անձինք: Ուսումնասիրությանը մասնակիցների կարծիքով՝ «վրացականություն» սահմանումը նույնպես խնդրահարույց է, և, ըստ նրանց, անհրաժեշտ է վերանայել՝ «վրացականություն» և «Վրաստանի ֆազաֆացի» հասկացությունները:

«Քվեմո Քարթլիի տարածաբանում մշակութային գերակայության և փոփոխությունների մշակույթի վերացման նշանները» հետազոտության մեջ նկարագրված է, որ էթնիկ փոփոխությունների կայացուցիչները վրացիներից առանձնացված ապրելու զգացում ունեն: Հարցվողներն իրենք են նկարագրում, որ շփման հիմնական վայրերը տարբեր հանրային տարածքներ են կամ որոշակի ծեսեր՝ հարսանիքներ, թաղումներ և այլն: Թվում է, թե վրացիների և էթնիկ աղբյուրների համայնի կյանքը զուգահեռ է ընթանում և հազվադեպ է հատվում: Խնդրահարույց է նաև թաղամասերում փակ տարածքների առկայությունը, երբ էթնիկ վրացիներն ու աղբյուրները տեղեկություններ չունեն միմյանց մասին: Նման մոտեցումը խոչընդոտում է փոփոխությունների ինտեգրման հարցին: Ավելին, հարցվողներն ընդգծում են խտրական վերաբերմունքն ու անընդունելիությունը:

Հետազոտությունը հստակ ցույց է տալիս հարցվածների գնահատականները տեղական համայնքի մշակույթի կտրուկ աղֆատացման վերաբերյալ: Հարցման մասնակիցների կարծիքով, պետությունն ու եկեղեցին փորձում են Քվեմո Քարթլին ներկայացնել որպես «էթնիկ վրացական հող», որտեղ «աղբյուրները մասին ոչ մի հնություն չկա»: Նմանատիպ մոտեցումը, ոչ հասուն ու անփույթ ֆազաֆականությունը նպաստում է տեղական համայնքի ու մշակույթի ջնջմանն ու աղֆատացմանը:

Հետազոտության շրջանակներում խնդրահարույց է հանաչվել նաև մշակույթի սների/կենտրոնների գործունեությունը: Ըստ աղբյուրների համայնքի ներկայացուցիչների, նմանատիպ կենտրոններ կան միայն ֆորմալ առումով մի քանի գյուղերում, իսկ փոփոխությունների մշակույթի ներկայացման տարածքը մնում է չօգտագործված և չգործող:

³¹ Ազատություն ռադիոկայանը, Քամրան Մամադլի, Գերիշխող հայացք Վրաստանի աղբյուրների համայնքի նկատմամբ, <https://bit.ly/3oMEx0A>

³² Սոցիալական արդարության կենտրոն, մշակութային գերակայության և փոփոխությունների մշակույթի վերացման նշաններ Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում, 2020 թ. https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98_%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90_1607340919.pdf

Որպես կոնկրետ օրինակ՝ ցկարագրված է Մառնեուլիի քաղաքացիական, որտեղ բնակչության մեծ մասը ադրբեջանցիներ են: Հարցվածների համար Մեակույթի տունն ասոցացվում է միայն վրացական մեակույթի հետ: Մառնեուլիի նախկին Ազգազրական քաղաքացիական ծառայության ակումբում փոխարինելը մեակույթի վերացման նշաններից մեկն է: Հարցվածների խոսքով՝ գրադարանում գտնվող 30 հազար ադրբեջանալեզու գիրք փոխանցվել է մեակույթի տուն, սակայն դրանցից ոչ մեկն այլևս չի օգտագործվում: Հետազոտությունը ցկարագրում է, որ բազմազանության փոխարեն երկրում հայտնվում է մոնոէթնիկ, միակրոն, իսկ վրացական մեակույթը գերիշխում է: Հարցվածների կարծիքով՝ էթնիկ մեակույթի պահպանմանն ուղղված ցանկացած միջոցառում ֆինանսավորվում է հիմնականում ադրբեջանական կողմից՝ տարբեր ադրբեջանական ընկերությունների կողմից: ակայն նման վերաբերմունքը Երբեմն անընդունելի է էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար, և ադրբեջանական կողմին սկզբունքորեն չեն դիմում: Հենց այստեղ է դրսևորվում պետության դերը, քանի որ, նրանց գնահատմամբ, Վրաստանի քաղաքացին առաջին հերթին պետք է զգա իր սեփական պետության աջակցությունը: Քվեմն Քարթլիում որպես էթնիկ փոքրամասնությունների մեակույթի ջնջման օրինակ նշվում է նաև բազմաթիվ տեղափոխումների փոխարինումը վրացական ձևերով: Նշված հետազոտության երջանակներում ևս մեկ անգամ պարզվել է, որ մի կողմից կանխամտածված, մյուս կողմից՝ պետական քաղաքականության արդյունքները բացասաբար են անդրադառնում ադրբեջանական համայնքի առօրյայի վրա:

էթնիկ փոքրամասնությունների մասնակցությունը քաղաքական կյանքին

Հստ քաղաքական կյանքի մասնակցության՝ առանձնահատուկ էն չորս պատմական փուլեր.

1. Առաջին փուլ - էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների քաղաքական մասնակցությունը հիմնականում դիտարկվել է որպես այս խմբի ներքին իրավունք՝ հաշվի առնելով մեակույթային և տարածքային ինքնավարությունը:
2. Երկրորդ փուլ - Տվյալ դեպքում գերիշխող դիրքը գրավեց այն կարծիքը, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներն իրենց ուրույն դերն ունեն պետական քաղաքականության մեակման գործում իրենց հուզող հարցերի շուրջ (կարևորությունը կորցրեց միայն մեակույթային և տարածքային ինքնավարությունը):
3. Երրորդ փուլ - Կարևորվում է ոչ միայն էթնիկ փոքրամասնությունների գոյության իրավական տարածքը, այլև ընդհանուր սեփականության և մասնակցության զգացումը, այն զգացումը, որ նրանք պետք է հավասար լինեն հասարակական գործընթացներում իրենց ներգրավվածության տեսանկյունից:
4. Չորրորդ փուլ - Այս փուլում առանձնահատուկ նշանակություն ունի տնտեսական և սոցիալական գործընթացներին ինտեգրումը: Նրա խոսքով՝ էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները չեն կարող մասնակցել քաղաքական հարցերի լուծմանը, եթե նրանք չընդգրկվեն սոցիալական և մեակույթային ոլորտներում: Տնտեսական և սոցիալական ոլորտից բացառումը քաղաքականությունից բացառման նախապայման է:

Ինչպես երևում է, որոշումների կայացման գործընթացում փոքրամասնությունների մասնակցության ապահովման լրացուցիչ միջոցներից մեկը խորհրդատվական մեխանիզմներն են: ³³

1. Համատեղ որոշումների կայացման մեխանիզմներ
2. Խորհրդատվական մեխանիզմներ

³³ Սոցիալական արդարության կենտրոն, «Էթնիկ փոքրամասնությունների խորհրդատվական մեխանիզմները՝ իրականությունը Վրաստանում և միջազգային փորձը», 2020 թ. https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9D %E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_GEO_1622120137.pdf

3. Համակարգման մեխանիզմներ
4. Փոքրամասնությունների ինֆնակառավարման մեխանիզմներ

Պետք է հաշվի առնել նաև, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացվածությունն ու մասնակցությունը մեծացնելու համար ցանկալի են այլ հատուկ մեխանիզմներ և մոտեցումներ. հատկապես այն դեպքերում, երբ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ֆազաբազային գործունեություն ծավալելու հստակ հնարավորություն չունեն: Նմանատիպ պայմաններ կան Վրաստանում, քանի որ գոյություն ունեցող խորհրդատվական մեխանիզմները չեն կարող լիովին ապահովել փոքրամասնությունների և պետության ներկայացուցիչների միջև ինտերսոցիոնալացված երկխոսության ձևաչափը:

Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից 2020 թվականին հրատարակված «Էթնիկ փոքրամասնությունների խորհրդատվական մեխանիզմները. իրականությունը Վրաստանում և միջազգային փորձը»³⁴ փաստաթղթում նկարագրված է, որ Վրաստանում խորհրդատվական մեխանիզմը էթնիկ փոքրամասնությունների խորհուրդն է, որը գործում է 2005 թվականից հանրային պաշտպանի գրասենյակ ներքո:³⁵ Նշված խորհուրդը միավորում է էթնիկ փոքրամասնությունների հիմնախնդիրներով աշխատող ավելի քան 80 կազմակերպությունների: Ինչպես նկարագրված է փաստաթղթում, ազգային փոքրամասնությունների խնդիրների նկատմամբ ցածր հետաքրքրության և պատշաճ ֆազաբազային կամքի բացակայության պատճառով խորհուրդը չի կարողացել պետական կառույցների հետ երկխոսության հարթակ գտնել: Էթնիկ փոքրամասնությունների խորհրդի հիմնական խնդիրները հետևյալն են.

- Էթնիկ փոքրամասնությունների և կառավարության միջև խորհրդակցությունների և երկխոսության խթանում;
- Փոքրամասնություններին առնչվող ֆազաբազային և ծրագրերի մշակման գործընթացում առաջարկություններ և դիտողություններ առաջարկելը;
- Ժամանակին արձագանքել փոքրամասնությունների իրավունքների խախտումներին և կոնֆլիկտային իրավիճակներին;
- Հանրային պաշտպանի և այլ պաշտոնատար անձանց համար առաջարկությունների պատրաստում

Էթնիկ փոքրամասնությունների խորհրդատվական մեխանիզմը ներկայացնում է Վրաստանի հանրային անվտանգությանը կից կրոնների խորհուրդը, որը ստեղծվել է 2005 թվականի հունիսի 21-ին: Այն Վրաստանում կրոնական ուղղությունների ամենամեծ ֆորումն է, որը ներառում է 32 կրոնական միավորումներ: Նշված խորհրդի գործունեության հիմնական սկզբունքն է պաշտպանել կրոնի ազատությունը, հոգավ հանդուրժողական և հավասարա, խաղաղ միջավայրի ձևավորման համար: Հանրային պաշտպանին կից Հանդուրժողականության կենտրոնը համակարգում է կրոնների խորհրդի գործունեությունը:³⁶

Չնայած տեղական ինֆնակառավարման օրենսգրքից նախատեսված է ֆազաբազային մասնակցության ձևեր ինֆնակառավարման իրականացման գործում, որի նպատակն է բոլոր ֆազաբազայինների, այդ թվում՝ էթնիկ

³⁴ Սոցիալական արդարության կենտրոն, «Էթնիկ փոքրամասնությունների խորհրդատվական մեխանիզմները՝ իրականությունը Վրաստանում և միջազգային փորձը», 2020 թ https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9D_%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_GEO_1622120137.pdf

³⁵ Հանրային պաշտպանին կից ազգային փոքրամասնությունների խորհուրդը, <http://tolerantoba.ge/index.php?id=1345205225>

³⁶ Վրաստանի հանրային պաշտպանին կից կրոնների խորհրդի հանձնարարականները, 2020թ. <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020092417162834667.pdf>

փոփրամասնությունների կարիքները հասցնել ֆաղաֆային մակարդակի որոշումներ կայացնողներին, իրականում այդ մեխանիզմները թույլ են գործում: Նշված մեխանիզմների աշխատանքին խոչընդոտում է նաև այն, որ էթնիկ փոփրամասնություններով կոմպակտ և ավանդաբար բնակեցված շրջաններում պետական (վրացերեն) լեզվի իմացության մակարդակը ցածր է, ընդհանուր առմամբ ավելի քիչ է ժողովրդավարական պրակտիկայի փորձը, բարձր է օտարման և անվստահության մակարդակը և այլն: Հարկ է նաև նշել, որ նմանատիպ տարածաշրջաններում չկան առանձին խորհրդատվական մեխանիզմներ, որոնք հատուկ կենտրոնացած են ազգային փոփրամասնությունների կարիքների և իրավունքների վրա:

Վրաստանի կառավարությունը մշակել է «Քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման 2021-2030 թվականների պետական ռազմավարությունը» և այս ռազմավարության 2021-2022 թվականների գործողությունների պլանը հենց ազգային փոփրամասնությունների խնդիրների ուղղությամբ:³⁷ Նշված ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի նպատակը ֆաղաֆային իրավահավասարության և ինտեգրման ապահովումն է: Արդյունքում, Վրաստանի ֆաղաֆայիները, անկախ իրենց ազգային պատկանելությունից, պետք է կարողանան իրենց ներդրումն ունենալ երկրի տնտեսական զարգացման, ֆաղաֆային և հասարակական կյանքում: Այս փաստաթուղթը երկրորդ ռազմավարական փաստաթուղթն է՝ «հանդուրժողականության և ֆաղաֆային ինտեգրման ազգային հայեցակարգից և 2009-2014 թվականների գործողությունների ծրագրից» և «ֆաղաֆային հավասարության և ինտեգրման ռազմավարությունից և 2015-2020 թվականների գործողությունների ծրագրից» հետո:

2021-2030 թվականների պետական ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի նպատակներից մեկն ակնհայտորեն ֆաղաֆային-ֆաղաֆային գործունեությանը էթնիկ փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցության խթանումն է: Առանձնահատուկ նշանակություն է սրվում իրավահավասար ընտրական միջավայրի ամրապնդմանը և էթնիկ փոփրամասնությունների իրազեկվածության բարձրացմանը՝ տեղեկացված ընտրությունը խթանելու առումով: Փաստաթղթում նշվում է, որ վերջին տարիներին ավելացել է ազգային փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցությունը խորհրդարանական, նախագահական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններին, որոնցում առանձնահատուկ դեր ունի Վրաստանի Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը (ԿԸՀ): Հստակ տեղեկությունների՝ նա ինտենսիվ իրազեկում էր ֆաղաֆայիներին, ընտրական փաստաթղթերը թարգմանում հայերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով և այլն: 2017 թվականին հրապարակված ֆաղաֆային հաշվետվության ժողովածուում³⁸, ըստ ԿԸՀ ներկայացուցիչների, իրենք սկսել են աշխատել 2012 թվականից ազգային փոփրամասնությունների հիմնախնդիրների վրա: Քանի որ 2015-2020 թվականների գործողությունների պլանի համաձայն՝ առաջնահերթություններից է ներառական ընտրական միջավայրի ստեղծումը, ԿԸՀ-ն բոլոր ընտրական փաստաթղթերը թարգմանում է ազգային փոփրամասնությունների լեզվով: Բացի այդ, 2020 թվականի գործողությունների պլանի կատարման հաշվետվության մեջ նշվում է նաև, որ ընտրական փաստաթղթերն ու տեղեկատվական նյութերը, այդ թվում՝ ընտրական ֆվեաթերթիկները, ընտրողների միասնական ցուցակը, ֆվեաթերթիկը

³⁷ 2021-2030 թվականների քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարություն և 2021-2022 թվականների գործողությունների ծրագիր, https://smr.gov.ge/uploads/Files/_%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/danarti_1.pdf

³⁸ Քաղաքական ակնարկների ժողովածու, ազգային փոքրամասնությունների ինտեգրումը Վրաստանում, https://eecmd.org/wp-content/uploads/2017/08/Policy_Papers_GEO.pdf

լրացնելու եղանակը և այլն, թարգմանված է հայերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով: ³⁹Այս արդյունքները վերաբերվում են 2015-2020 թվականների գործողությունների ծրագրին: Այսպիսով, տեղին է նշել, որ 2016 թվականին այս ուղղությամբ դեռ որոշ քերականներ են եղել: Ինչպես նշվում է «Ռազմավարական դատավարության միջոցով փոփոխմանությունների իրավունքների բարելավում»⁴⁰ փաստաթղթում, որը հրապարակվել է Վրաստանի դեմոկրատական նախաձեռնության «Դեմոկրատ մեսիջեր միության» (UDM) և Վրաստանի տարածաբանության լրատվամիջոցների ասոցիացիայի (GRMA) կողմից, 2016 թվականի մարտին կայացած ֆոխուս խմբում Կասպիի մունիցիպալիտետի Միկելձոարո գյուղի ադրբեջանական համայնքի ներկայացուցիչները խոսել են այն մասին, որ ընտրությունների ժամանակ փեթեթիկները իրենց հասանելի են եղել միայն վրացերենով: Այս փաստն առավել խնդրահարույց է դառնում այն, որ գյուղական բնակչության մեծամասնությունը վրացերեն կարող չգիտի: Ինչպես նշված է փաստաթղթում, նմանատիպ դեպք հաստատված է Վրաստանի Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի սեպտեմբերի 21-ի թիվ 355/2012 և 2016 թվականի սեպտեմբերի 29-ի թիվ 502/2016 (ընտրական փեթեթիկների թեստերը որոշելու մասին) որոշումներում: 2021-2030 թվականների պետական ռազմավարության և գործողությունների ծրագրում կարգում ենք, որ 2016-2020 թվականներին Վրաստանում կայացած երկու խորհրդարանական (2016, 2020), տեղական ինքնակառավարման մարմինների (2017) և Վրաստանի նախագահական (2018) ընտրություններում. Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի էթնիկ փոփոխմանությունները ներկայացնող անդամների տոկոսը էականորեն չի փոխվել⁴¹ (տես աղյուսակ #Թ):

Աղյուսակ #Թ

Ընտրություններ	Հայտնագու և ադրբեջանա խոս տեղամասայի ն հանձնաժողովի անդամների թիվը (ընդհանուր)	հայալ եզու	ադե բբե ջան ալե գու
Վրաստանի խորհրդարանի ընտրությունները 2016 թվականի հոկտեմբերի 8-ին	2681	1343	1338
Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններ 2017 թվականի հոկտեմբերի 21-ին	2742	1368	1374

³⁹ Հաշտեցման և քաղաքացիական իրավահավասարության հարցերով պետական նախարարի աշխատակազմ, Քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության 2020 թվականի գործողությունների ծրագրի կատարման հաշվետվություն, https://smr.gov.ge/uploads/Files/_%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/DRAFT-2020-Annual-report-01.04.2021.pdf

⁴⁰ Վրաստանի դեմոկրատական նախաձեռնություն «Դեմոկրատ մեսիջերի միություն» (UDM) և Վրաստանի տարածաշրջանային լրատվամիջոցների ասոցիացիա (GRMA), Բարելավվելով փոքրամասնությունների իրավունքները ռազմավարական դատավարության միջոցով, <https://gdi.ge/uploads/other/0/708.pdf>

⁴¹ 2021-2030 թվականների քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարություն և 2021-2022 թվականների գործողությունների ծրագիր, https://smr.gov.ge/uploads/Files/_%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/danarti_1.pdf

Հնարություններ	Հայալեզու և անլեզու խոսակցական հանձնաժողովի անդամների թիվը (ընդհանուր)	հայալեզու	անլեզու
Վրաստանի նախագահի ընտրություն 2018 թվականի հոկտեմբերի 28-ին	1639	762	877
Վրաստանի խորհրդարանի ընտրությունները տեղի են ունեցել 2020 թվականի հոկտեմբերի 31-ին	1579	861	718

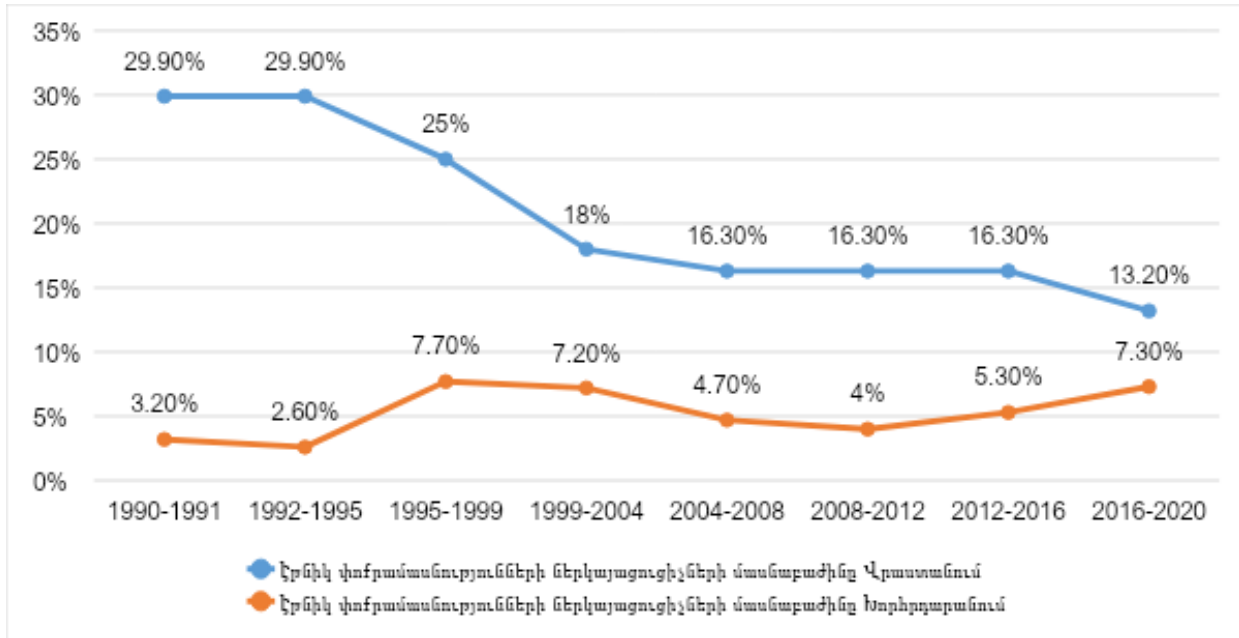
Աղբյուր՝ Քաղաքացիական իրավապաշտպանության և ինտեգրման 2021-2030 թվականների պետական ռազմավարություն և 2021-2022 թվականների գործողությունների պլան:

Ցածր է երկրի բազմակուսակցական ինստիտուտներում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացվածության մակարդակը: Եթե 2016 թվականին խորհրդարանում կար ազգային փոքրամասնությունների 11 ներկայացուցիչներ (ինչը կազմում է պատգամավորների ընդհանուր թվի 7,3%-ը), ապա 2020 թվականի տասներորդ գումարման խորհրդարանում այդ թիվը նվազել է մինչև 6-ը. էթնիկ ապրեքանցի՝ 3 անձ, էթնիկ հայ՝ 2 անձ և 1 անհատ:

Այստեղ հարկ է նշել նաև, որ ցածր է էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացվածությունը ինքնակառավարումներում. 2017 թվականի ընտրությունների արդյունքում (64 համայնքներից 21-ում) ընտրվել է էթնիկ փոքրամասնությունների 165 ներկայացուցիչներ (տե՛ս գծապատկերներ #ա, #բ):

Դիագրամ #ա

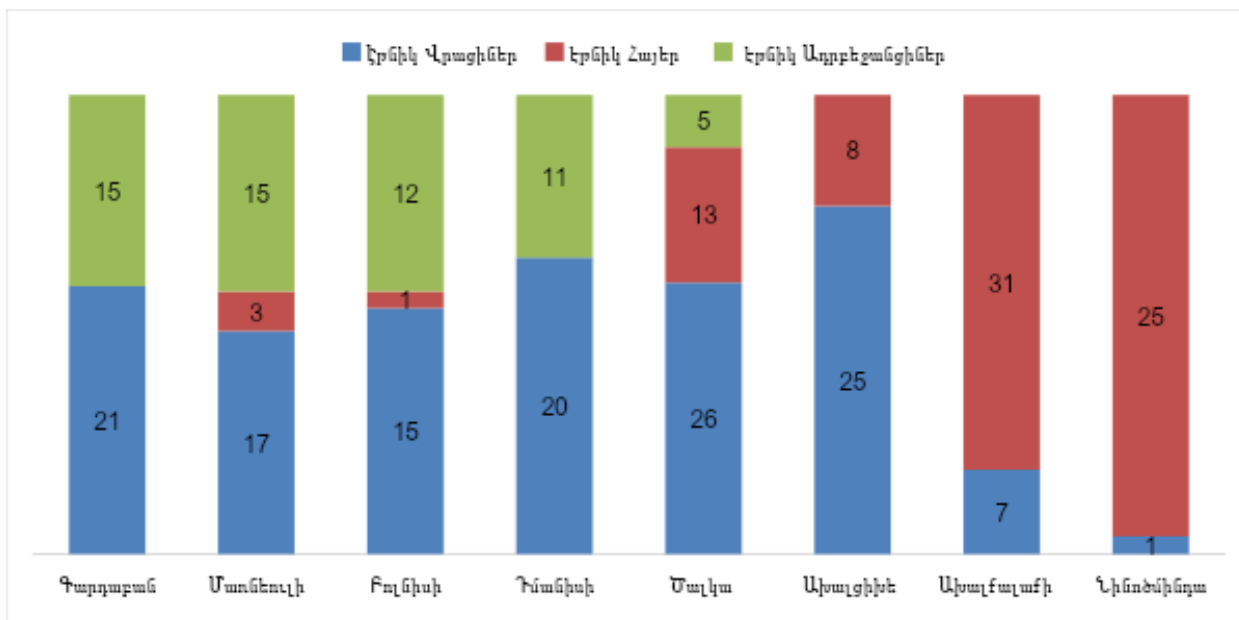
Վրաստանի խորհրդարանում էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացվածության դինամիկան

Աղբյուր՝ Հրեիկականության և բազմամեսակությամբ ուսումնասիրության կենտրոն

Դիագրամ #բ

Հրեիկ փոխրամասնությունների ներկայացվածությունը ավագանիում

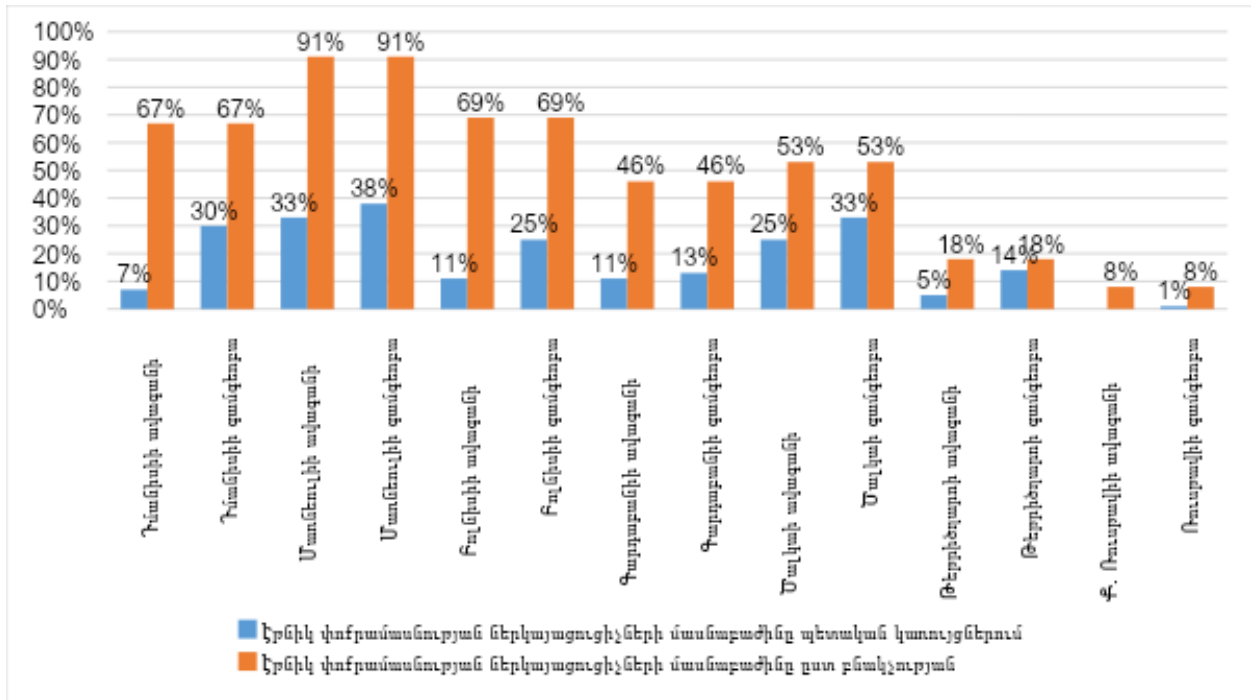

Աղբյուր՝ Հրեիկականության և բազմամեսակությամբ ուսումնասիրության կենտրոն

«Կանաչ Կովկասի» կողմից 2016 թվականին իրականացված «Էթնիկ փոփոխությունները Քվեմո Բարթլիի քաղաքային մարմիններում»⁴² ուսումնասիրությունը կենտրոնացած է քաղաքային մարմիններում (քաղաքապետարան և ավագանի) էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների թվի գնահատման վրա: Զեկույցը հստակ ցույց է տալիս, որ Քվեմո Բարթլիի մունիցիպալիտետների բնակչության էթնիկ կազմը և մունիցիպալ մարմինների պետական ծառայողները, իսկ մյուս կողմից՝ պատկանելի են: Արդյունքների համաձայն՝ Մաոնեուլիի դեպքում, որտեղ էթնիկ փոփոխությունների տեսակարար կշիռը բնակչության մեջ կազմում էր 91%, նրանց մասնաբաժինը վարչությունում կազմել է 38%, իսկ ավագանիում/Մալիբեբուլում՝ 33%: Բուլնիսիի մունիցիպալիտետում նույնպես բնակչության մեծամասնությունը 69%-ը էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչներ էին, սակայն նրանց մասնաբաժինը քաղաքապետարանում կազմել է ընդամենը 11%, իսկ ավագանիում՝ 25% (տես ստորև դիագրամ #գ):

Դիագրամ #գ

Քվեմո Բարթլիի մունիցիպալիտետների բնակչության և մունիցիպալ մարմինների պետական ծառայողների էթնիկական կազմի անհամաչափությունը

2018 թվականին էթնիկականության և բազմամշակութայնության ուսումնասիրության կենտրոնի կողմից հրատարակված «Մրցույթ Վրաստանում էթնիկ փոփոխությունների ծայների համար մրցակցություն. 2017 թ.

⁴² Կանաչ Կովկաս, Էթնիկ փոփոխությունները Քվեմո Բարթլիի քաղաքային մարմիններում, 2016 թ.
http://www.ivote.ge/GREENCAUCASUS/wp-content/uploads/2017/01/Minorities-in-Kvemo-Kartli-Municipal-Administrations_-_research-presentation-16092016.pdf

ՏԻՄ ընտրություններ»⁴³ ֆաղափական փաստաթիթթում նշվում է, որ Վրաստանում էթնիկ փոփրամասնությունների ֆաղափական մասնակցության հետ կապված երեք հիմնական խնդիր կա.

1. Կուսակցությունների կողմից ներկայացված թեկնածուների ցուցակներում որքանով կան փոփրամասնություններ;
2. Քաղափական կուսակցությունների շրջանում տարածված թյուր պատկերացումները ազգային փոփրամասնությունների ընտրական վարքագծի վերաբերյալ;
3. էթնիկ փոփրամասնությունների իրական ընտրական վարքագիծը;

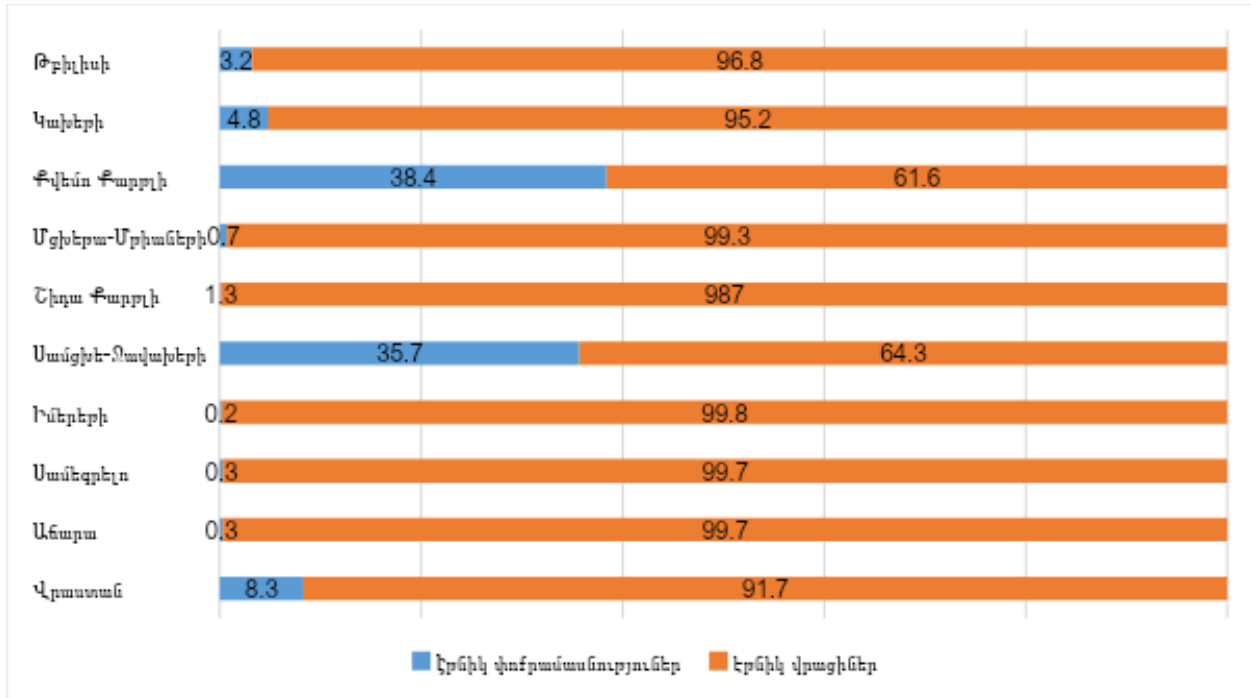
Ըստ ֆաղափական կուսակցությունների՝ էթնիկ փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների մեծամասնությունը ընտրություններում միշտ փվեարկում է իշխող ֆաղափական ուժի օգտին: Այսպիսով, ռեսուրսները, էներգիան և ժամանակը չեն ծախսվում նրանց հաղորդակցվելու և մոբիլիզացնելու վրա: 2017 թվականի ՏԻՄ ընտրություններում 64 համայնքներից, որոնցում ֆաղափապետ է ընտրվել, դրանցից միայն 9-ն են ունեցել առնվազն մեկ թեկնածու՝ ոչ վրացական ազգանունով: Կարևոր է նաև, որ Բուլնիսիում, Դմանիսում և Թբիլիսիում, որտեղ էթնիկ փոփրամասնությունները ներկայացնում են բնակչության զգալի մասը, ընդհանրապես ազգությամբ ոչ վրացի թեկնածու չի ներկայացվել: Զեկուլցում կարգում ենք, որ մեծամասնական 4796 թեկնածուներից 399-ը (8,3%) պատկանում էին էթնիկ փոփրամասնություններին: Այստեղ հարկ է նշել, որ ընտրություններում հաղթած «Վրացական երազանք» Թբիլիսիում չի ներկայացրել փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների, ինչն ակնհայտորեն խնդրահարույց է, քանի որ էթնիկ փոփրամասնությունները կազմում են մայրաքաղաքի բնակչության գրեթե 15%-ը (տե՛ս գծապատկեր #1):⁴⁴

Դիագրամ #1

Մեծամասնական թեկնածուների բաշխումն ըստ ազգության և շրջանների

⁴³ Էթնիկականության և բազմամշակութայնության ուսումնասիրության կենտրոն, Էթնիկ փոքրամասնությունների ձայների մրցույթ Վրաստանում. 2017 ՏԻՄ ընտրություններ, 2018 թ. http://csem.ge/wp-content/uploads/2018/06/Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf

⁴⁴ Էթնիկ պատկանելության և բազմամշակութայնության ուսումնասիրության կենտրոն, Վրաստանում Էթնիկ փոքրամասնությունների ձայների համար կոնկուռենցիա. 2017 թ. տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններ, 2018 թ. http://csem.ge/wp-content/uploads/2018/06/Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf

Հեբքելա համար այն ենթադրությունը, որ ազգային փոփրամասնությունների մեծամասնությունը միւս սատարում է իւստոյ կուսակցությանը, քաղաքական փաստադրոյում ուսումնասիրում է խորհրդարանական ընտրությունների արդյունքները: Վերլուծությունը հիմնված է յոթ քաղաքների տվյալների վրա՝ Բուլիսի, Դմանիսի, Գարդաբանի, Մառնեուլի, Ախալքալաք, Ախալցխա, Նինոծմիլոյա: Ըստ ամենայնի, 2008–ից 2016 թվականներին այս քաղաքներում ընդդիմադիր կուսակցությունների ձայների մասնաբաժինն աճել է ավելի քան 3,5 անգամ: ավելին, 2016–ին հինգ ընտրատարածքների ընտրողների կեսից ավելին քվեարկել է ոչ իւստոյական կուսակցության օգտին: Նման արդյունքները ևս մեկ անգամ ընդգծում են քաղաքական կուսակցությունների կողմից էջնիկ փոփրամասնությունների հետ բարձրորակ ներգրավվածության և հարգարկության անհրաժեւտությունը:

Քաղաքական վերլուծության մեջ մենք կարդում ենք. «Իւստոյ կուսակցության նկատմամբ աջակցության նվազումը և քաղաքական կուսակցությունների նկատմամբ վստահության անը մատնանում է էջնիկ փոփրամասնությունների քաղաքական մասնակցության կարևոր սպեկտրը. այս համայնքները պատրաստ են ավելի մեծ ներգրավվածության, և այդ պատրաստակամությունը պահանջում է քաղաքական կուսակցությունների ավելի ակտիվ շփում էջնիկ փոփրամասնությունների հետ»: Այսպիսով, զեկույցում ներկայացված են առաջարկություններ, որոնք վրացական քաղաքական կուսակցությունները պետք է հաւովի առնեն.

- Դառնալ ավելի գաղափարական կողմնորոշված և նրանց համախոհների հավատարմությունը վերածել կուսակցության–ընտրող ծրագրային կապի.
- Ինստիտուցիոնալացնել հավաքագրման և առաջադրման գործընթացները
- Դառնալ ավելի մատչելի էջնիկ փոփրամասնությունների համար
- Ազատվել էջնիկ փոփրամասնությունների ընտրական վարքագծի հետ կապված նախապաշարմունքներից
- Ապահովել, որ ՏԻՄ ընտրություններում ներկայացված ընտրական ցուցակները պատճան կերպով արտացոլեն տարածաքաղաքային էջնիկ կազմը.

Քաղաքական այս փաստաթղթում ընդգծվել է նախընտրական ծրագրերն էթնիկ փոքրամասնությունների լեզվով քարգմանելու, ինչպես նաև առաջնահերթությունների ու խոստումների մեջ այնպիսի խնդիրներ ներառելու անհրաժեշտությունը, որոնք հատկապես մտահոգում են էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներին:⁴⁵

2019 թվականին էթնիկ փոքրամասնությունների քաղաքական մասնակցության ավանդական ձևերն ուսումնասիրվել են Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծության ինստիտուտի և «Բաց հասարակություն-Վրաստան» հիմնադրամ կողմից իրականացված «Քաղաքական կյանքում էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցության հետազոտության» շրջանակներում:⁴⁶ Ընտրություններին մասնակցություն և դրանց իրականացում, քաղաքական կուսակցությունների անդամակցություն և համագործակցություն նրանց հետ, մասնակցություն տեղական ինքնակառավարման իրականացմանը և այլն, հետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ հարցվածների մեծամասնությունը վերջին երկու տարիներին չի կիրառել քաղաքական ներգրավվածության հետևյալ մեթոդները; դիմել տեղական իշխանություններին, լրատվամիջոցների օգտագործմամբ խնդիրների հանրային ֆինհարկում, բողոքի ակցիաներին մասնակցություն, կուլեկտիվ ստորագրահավաք և այլն:

Հետազոտությունը մի կողմից ցույց է տալիս, որ քաղաքական կուսակցությունները չեն ներկայացնում էթնիկ փոքրամասնությունների շահերը, իսկ մյուս կողմից՝ ընդգծվում է, որ չկա փոփոխման պրակտիկա, որը կիրառվի էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների ներկայությունը կուսակցություններում: Մասնավորապես, հարցվածների 43.8%-ի գնահատմամբ՝ կուսակցությունների ծրագրերն ու գործունեությունը չեն բավարարում նրանց կարիքները: Հետաքրքիր է նաև, որ հարցվածների 70%-ը կամ չի լսել կամ հերքել էթնիկ փոքրամասնությունների հետ կուսակցությունների համագործակցությունը որևէ ուղղությամբ: Այսպիսով, քաղաքական կուսակցությունների նկատմամբ վստահության ընդհանուր ցուցանիշը ցածր է՝ միայն 12,6 տոկոս վստահում: Այս հարցն ավելի խնդրահարույց է դառնում հետազոտությանն անմիջականորեն մասնակցող մարդկանց վերաբերմունքը, նրանց կեսը (50,4%) կարծում է, որ սովորական մարդկանց ներգրավումը քաղաքականության մեջ անհրաժեշտ է; Քաղաքական գործիչները չեն կարող գնահատել և լուծել բնակչության կարևոր խնդիրները՝ առանց քաղաքացիների հետ համագործակցության:

Հարցման արդյունքում պարզվել է, որ հարցվածների 90% - ը երբեք չի մասնակցել հետևյալ գործողություններին՝ նախընտրական ֆորոզության պլանավորում, էֆեկտիվի անցկացում, ընտրական համայնաժողովի անդամություն/նախագահություն, քաղաքական կուսակցության ֆորոզություն, նախընտրական բուլցիկների կամ տեղեկատվական բրոշյուրների տարածում, ընտրական ցուցակների կազմում (տես դիագրամ #է):

Դիագրամ #է

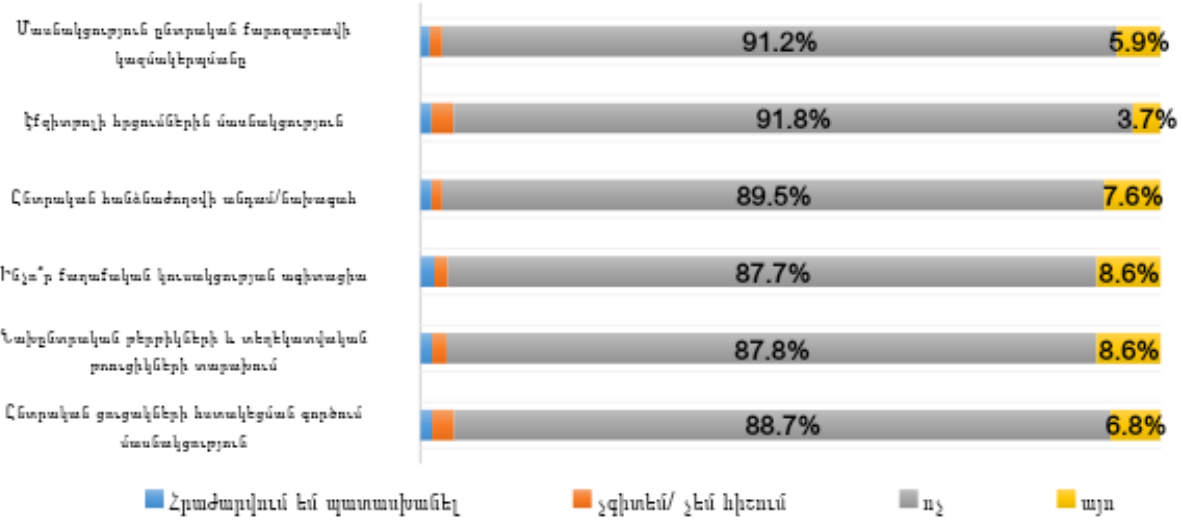
⁴⁵ Էթնիկ պատկանելության և բազմամշակութայնության ուսումնասիրության կենտրոն, Վրաստանում Էթնիկ փոքրամասնությունների ձայների համար կոնկուռենցիա. 2017 թ. տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններ, 2018 թ

http://csem.ge/wp-content/uploads/2018/06/Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf

⁴⁶ «Բաց հասարակություն - Վրաստան» հիմնադրամ և Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծության ինստիտուտ, քաղաքական կյանքում էթնիկ փոքրամասնությունների մասնակցության հետազոտություն, 2019 թ.

<https://osgf.ge/publication/etnikuri-umciresobebis-warmomadgenlebis-politikur-ckhovrebashi-monawile-obis-kvleva/>

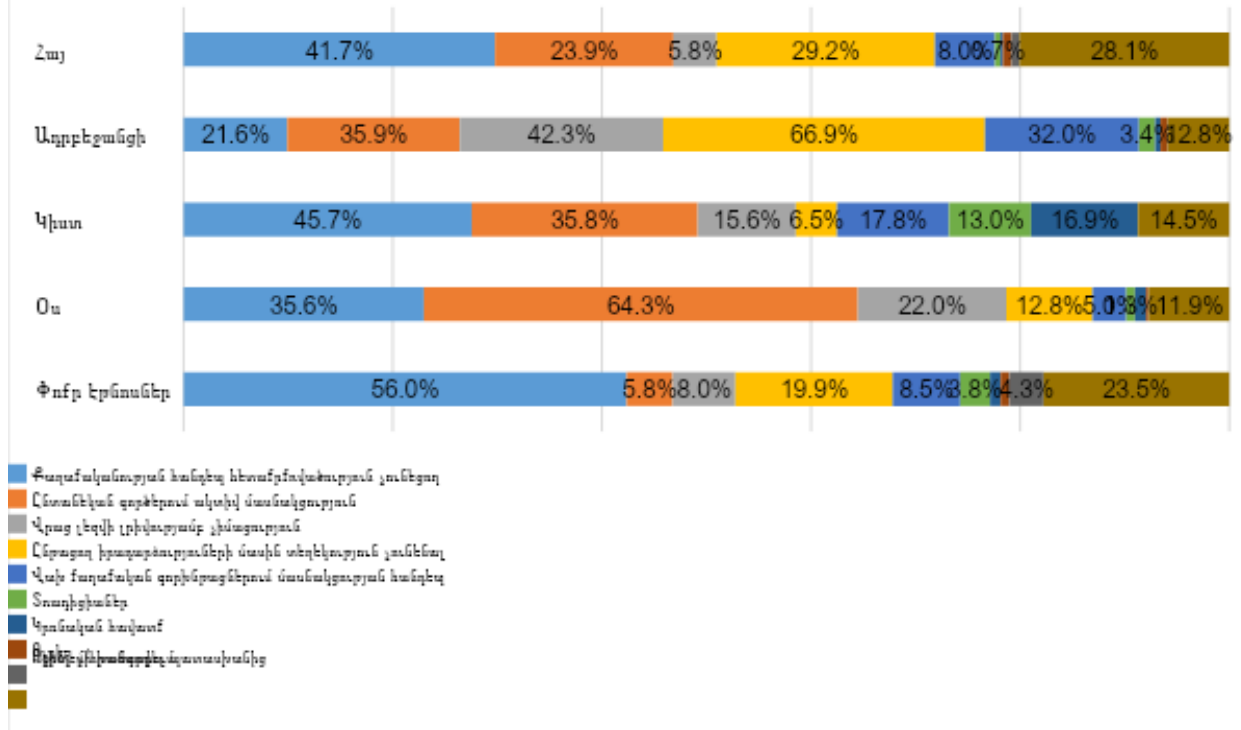
Դուք ներգրավվե՞լ եք ընտրությունների հետ կապված հետևյալ գործողություններում: (N=1314)

Հետազոտությունը հետաքրքիր արդյունքներ է ցույց տվել հարցվողների ֆաղափական գործունեության մեջ ներգրավվածությանը խոչընդոտող գործոնների առումով: Ինչպես պարզվեց, ըստ էրնիկ խմբերի, կարևոր են հետևյալ գործոնները. «Փաղափականության նկատմամբ հետաքրքրության բացակայություն» – հատկապես բարձր է ֆաղափային փոքր էրնիկ խմբերում (56%); «Ակտիվ ներգրավվածություն ընտանեկան գործերին»՝ օս համայնքում (64,3%); իսկ «վրացերենի թերի իմացություն»՝ ադրբեջանական համայնքի հարցվածների շրջանում (66,9%) (տե՛ս գիագրամ #գ):

Դիագրամ #գ

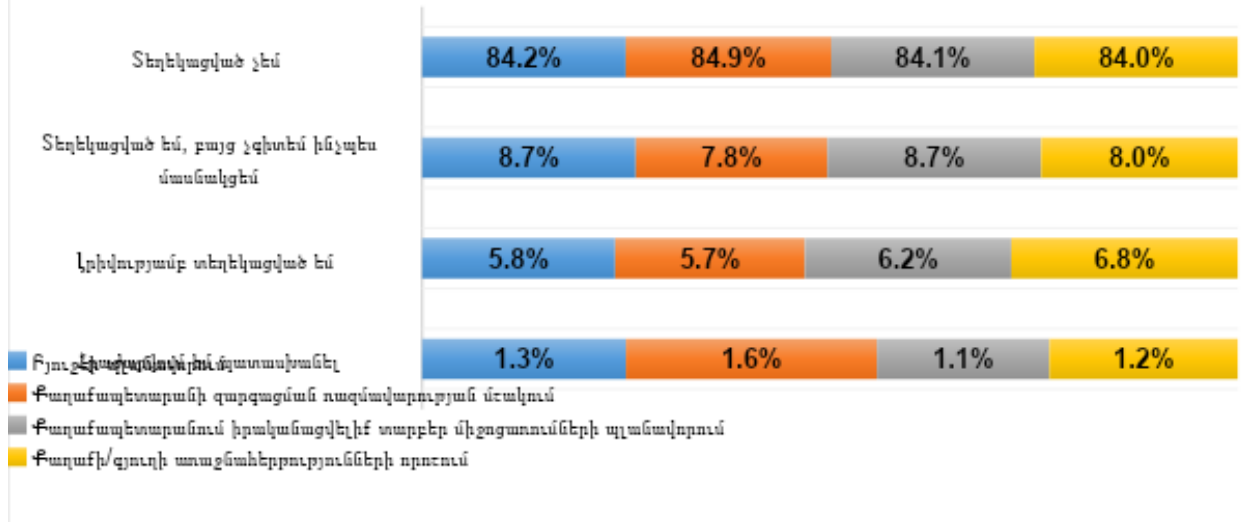
Ձեզ և ձեր էրենի խմբի ներկայացուցիչներին ո՞ր հանգամանքները կարող են խանգարել, որ սկստիվ ներգրավված լինե՞ք ֆադաֆական գործընթացներում (N=1314)

Հետազոտության արդյունքում պարզվել է նաև, որ հարցվածների մեծամասնությունը (84.2%) տեղեկացված չէ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից կազմակերպված միջոցառմանը, մասնավորապես բյուջեի պլանավորմանը մասնակցելու հնարավորության մասին: Հարցվածների 8,7%-ը նշել է, որ տիրապետում է տեղեկատվությանը, բայց հստակ չգիտի, թե ինչպես ներգրավվել այդ գործընթացներում: Մեծամասնության տեղեկացվածության մակարդակը ցածր է ֆադաֆայետարանի զարգացման ուղղությամբ մեծահասակ մասնակցության (84,9%) և ֆադաֆում/մունիցիպալիտետում անցկացվելիք տարբեր միջոցառումների պլանավորմանը մասնակցելու առումով (84,1%) (տես դիագրամ #է) .

Դիագրամ #է

Որքանո՞վ ե՞ք տեղեկացված, որ կարող ե՞ք մասնակցել տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից կազմակերպվող հետևյալ միջոցառումներին. (N=1314)

Նշված ուսումնասիրությունը հաստատում է նաև, որ քաղաքական գործունեության իրագրելիվածության, մասնակցության մակարդակի և վրացերենի իմացության մակարդակի միջև վիճակագրորեն հավաստի կապ է բացահայտվում – իրագրելիվածության մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց աճում է նաև վրացերենի իմացության միջին ցուցանիշը:

2020 թվականին Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից⁴⁷ հրապարակված խորհրդարանական զեկույցը նկարագրում է, որ չնայած էթնիկ փոփոխմանությունների որոշումների կայացման և հասարակական կյանքում մասնակցության խնդրին, պետական գերատեսչությունները չեն իրականացրել որևէ ծրագիր կամ արդյունավետ գործունեություն՝ նպաստելու գործընթացներին: Ընդգծվում է նաև, որ կենտրոնական պետական մարմիններում, բացառությամբ քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման հարցերով պետնախարարի գրասենյակի, ազգային փոփոխությունները հիմնականում ներկայացված չեն:

2020 թվականի խորհրդարանական զեկույցում ուշադրությունը կենտրոնացված է նաև Թբիլիսիի ներկայիս իրավիճակի վրա – չնայած մայրաքաղաքի բնակչության մոտավորապես 11%-ը ազգային փոփոխությունների ներկայացուցիչներ են, Թբիլիսիի քաղաքային խորհրդում և կառավարությունում դեռևս չկան փոփոխությունների ներկայացուցիչներ: Ձեկույցում ուղղակիորեն խոսվում է նաև ընտրական գործընթացի մասին: Նկարագրվում է, որ 2020 թվականի հոկտեմբերի խորհրդարանական ընտրություններում քաղաքական կուսակցությունների նախընտրական ծրագրերի հիմնական մասում ազգային փոփոխություններին վերաբերող հարցերը միայն ձևականորեն են ներկայացվել կամ ընդհանրապես չեն ներկայացվել: Այսպիսով, էթնիկ փոփոխությունների մասնակցությունը քաղաքական գործունեությանը մնում է երկրի համար կարևոր մարտահրավերներից մեկը:

ՁԿՄ-ների դերը և տեղեկատվության հասանելիությունը ազգային փոփոխությունների համար

Ձևավածային լրատվության միջոցների դերը հատկապես կարևոր է հասարակության և տարբեր ոլորտներում ազգային փոփոխությունների ինտեգրման ուղղությամբ: 2019 թվականին Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծության ինստիտուտի և «Բաց հասարակություն-Վրաստան» հիմնադրամի կողմից իրականացված

⁴⁷ Վրաստանի հանրային պաշտպանի զեկույցը Վրաստանում մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին 2020 թ. <https://ombudsman.ge/res/docs/2021040110573948397.pdf>

«Քաղաքական կյանքում էթնիկ փոքրամասնությունների մասնակցության հետազոտության»⁴⁸ համաձայն՝ էթնիկ փոքրամասնությունների վստահությունը լրատվամիջոցների նկատմամբ բարձր չէ՝ հարցվողները 28,3%-ը (ամբողջովին կամ հիմնականում) վստահում են ՋՄՄ-ներին: Ինչ վերաբերում է տեղեկատվության ստացման համախառնությանը, ապա, ինչպես նշված է հետազոտության զեկույցում, օս հարցվածների 83,9%-ը, կիստերի 80,5%-ը, փոքր քաղաքային էթնիկ խմբերի ներկայացուցիչները՝ 51%-ը, հայերի 21,4%-ը և ադրբեջանցիների 13,7%-ը տեղեկատվություն են ստանում երկրում ընթացիկ իրադարձությունների մասին գրեթե ամեն օր: Այստեղ կարևոր է նշել, որ տեղեկատվություն գրեթե ամեն օր ստանում են էթնիկ փոքրամասնությունների այն ներկայացուցիչները, որոնց վրացերենի խմացության մակարդակը բարձր է: Հետազոտության արդյունքում հաստատվել է, որ ընդհանուր առմամբ Վրաստանում տեղի ունեցող հասարակական-քաղաքական իրադարձությունների մասին տեղեկատվության հիմնական աղբյուրը վրացական հեռուստալիներն են (47,4%), որոնք ազգային պատկանելությամբ կարող են ներկայացվել հետևյալ կերպ. օտեր - 63,9%, կիստեր՝ 45,4%, փոքր քաղաքային էթնիկ խմբերի ներկայացուցիչներ՝ 54,5%, հայեր՝ 28%, ադրբեջանցիներ՝ 32,1%:

Հեռուստատեսությունը հարցվածների համար սահմանվել է որպես կուսակցությունների և թեկնածուների մասին տեղեկատվության ամենակարևոր աղբյուր, որոնց գրեթե մեկ երրորդը նշել է այս կատեգորիան (32,9%): Հաջորդ տեղը զբաղեցնում են հարևանները/ընկերները կամ աշխատակիցները, որոնք հարցվածների 22,5%-ի համար տեղեկատվության աղբյուր են: Համեմատաբար պակաս կարևոր կատեգորիաներ են սահմանվել՝ ինտերնետ՝ 12,4%, ընտանիքի անդամներ՝ 9,8%, պատանուներ՝ 8,7%: Հարցվածների 2,6%-ն ընդհանրապես չի ստանում այս տեսակի տեղեկատվություն:

Հաշվի առնելով, որ հեռուստատեսության դերը ազգային փոքրամասնությունների ինտեգրման գործընթացում հաստատված է ուսումնասիրություններով, վրացական իրականության մեջ այս առումով առանձնահատուկ նշանակություն է տրվում հանրային հեռարձակմանը: Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից հրատարակված «Էթնիկ փոքրամասնությունների կարիքները, հանրային հեռարձակումը և համաճարակը»⁴⁹ զեկույցում նշվում է, որ ընդհանուր առմամբ հանրային հեռարձակման գաղափարը հիմնված է չորս հիմնական սկզբունքների վրա՝ ունիվերսալություն, բազմազանություն, անկախություն, առանձնահատուկություն: Համընդհանուրության սկզբունքը ենթադրում է, որ տարածված տեղեկատվությունը պետք է հավասարապես հասանելի լինի երկրի բոլոր քաղաքացիներին, ներառյալ, իհարկե, էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներին: Չեկույցում մանրամասն նկարագրված է Հանրային հեռարձակողի գործունեությունը - նշվում է, որ 2017 թվականին ուսպրությունը կենտրոնացվել է հանրային հեռարձակողի մուլտիմեդիա կազմակերպության փոփոխման վրա, Վրաստանն անցել է թվային հեռարձակման: Փաստաթղթում կարդում ենք, որ հեռարձակողն աշխատում է մի քանի ուղղություններով.

⁴⁸ «Բաց հասարակություն - Վրաստան» հիմնադրամ և Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծության ինստիտուտ, քաղաքական կյանքում էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցության հետազոտություն, 2019 թ.
<https://osgf.ge/publication/etnikuri-umciresobebis-warmomadgenlebis-politikur-ckhovrebashi-monawileobis-kvleva/>

⁴⁹ Սոցիալական արդարության կենտրոն, էթնիկ փոքրամասնությունների կարիքները, հանրային հեռարձակումը և համաճարակը
<https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A3-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%1595313088.pdf>

1. Առաջին ալիքի կայքը աշխատում է տեղեկատվական գործակալության սկզբունքով և 7 լեզուներով (վրացերեն, արևելաբերեն, ադրբեջաներեն, հայերեն, օսերեն, ռուսերեն, անգլերեն);
2. Օրվա գլխավոր լրատվական բողոքվումը ժամը 21:00-ին համաժամանակ թարգմանվում է հայերեն և ադրբեջաներեն, որը օգտատերերը կարող են ստանալ համապատասխան ապակողերի միջոցով (այսպես կոչված՝ **set-top boxes**);
3. Ինտերնետ ռադիոն և ինտերնետ հեռուստատեսությունը գործում են հայերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով;
4. Հայկական և ադրբեջանական ինտերնետ հեռուստատեսության համար պատրաստվում են լրատվական հաղորդումներ, որոնք երբեք են հեռարձակվում օրական մի քանի անգամ;
5. Պատրաստվում են ժամանցային, մշակութային, կրթական և մանկական հաղորդումներ հայերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով

Այստեղ հարկ է նշել Հանրային հեռարձակման երկու նախագծերը, որոնք վերաբերում են էթնիկ փոփոխականությունների իրազեկման խթանմանը և ինտեգրմանը.

- Հեռադրոց՝ տնից դպրոցական գործընթացի յուրատեսակ շարունակություն է՝ ընդհատված կորոնավիրուսի պատճառով:
- «Մեր վրացերեն լեզուն»՝ նախագիծ դպրոցականների համար: Դրա նպատակն է հանրաճանաչել վրացերենը և նպաստել էթնիկ փոփոխականությունների շրջանում դրա ուսուցմանը:

Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից մշակված փաստաթղթում ասվում է, որ հանրային հեռարձակողն ավելի շատ ռեսուրսներ է ծախսում ինտերնետի միջոցով էթնիկ փոփոխականություններին տեղեկատվություն տրամադրելու միջոցների վրա; Հեռուստատեսությամբ հնարավոր օգտվել հիմնականում լրատվական ծրագրի համաժամանակյա թարգմանության հայերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով: Նման մտեցումը առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում, ընդհանուր առմամբ, ինտերնետ հասանելիությունը, հաշվի առնելով բնակչության տարիքային առանձնահատկությունները: Համաձայն Ազգային վիճակագրական ծառայության 2019 թվականի տվյալների՝ տեղային տնտեսությունների 80%-ից պակասն է օգտվել ինտերնետից. Ինտերնետի ծածկույթը Քվեմո Քարթլիում, կապի ազգային կարգավորող հանձնաժողովի տվյալներով, կազմում է 60,5%: Բացի այդ, փաստաթուղթը նկարագրում է, որ ինտերնետ հեռուստատեսությամբ հեռարձակվող հայկական և ադրբեջանական լրատվական հեռարձակումների զգալի մասը տևում է 3-10 րոպե և ունի քիչ դիտումներ (հազվադեպ գերազանցում է 2000 դիտումը YouTube-ում):

Համացանցը որպես տեղեկատվության աղբյուր օգտագործելու խնդրի մասին է վկայում «Քվեմո Քարթլի և Սամցխե-Ջավախեթի, էթնիկ փոփոխականություններով կոմպոստ բնակեցված շրջանների»⁵⁰ հարցումը, որն անցկացվել է հանրային հեռարձակողի կողմից 2020 թվականի դեկտեմբերի 2-ին և 5-ին: Հարցման արդյունքում պարզվել է, որ հարցվածների միայն 10%-ն է տեղեկատվություն ստանում լրատվական կայքերից, իսկ 4%-ը՝ հեռուստաալիքների կայքերից:

Մյուս կողմից, քանի որ ազգային փոփոխականությունների ներկայացուցիչները հնարավորություն ունեն դիտելու իրենց մայրենի (հայերեն կամ ադրբեջաներեն) կամ ռուսերեն հաղորդումներ ադրբեջանական, հայկական կամ ռուսական հեռուստաալիքներով, նրանց առջև մարտահրավեր է մնում Վրաստանի հանրային հեռարձակմանը դարձնել գերիշխող լրատվական միջոց:

⁵⁰ Հանրային հեռարձակող, Քվեմո Քարթլի և Սամցխե-Ջավախեթի - էթնիկ փոփոխականությունների խիտ բնակեցված շրջանների հեռուստաալիքների հարցում, 2020թ., <https://bit.ly/3imYrLS>

էթնիկ փոփոխմանը համար տեղեկատվության հասանելիությունը հատկապես կարևոր է դարձել կորոնավիրուսի բռնկման ժամանակ: 2020 թվականի մարտին «Կոալիցիան հանուն հավասարության» ոչ կառավարական կազմակերպությունների միավորումը կոչ է հրապարակել պետությանը և լրատվամիջոցներին՝ տեղեկատվական ֆողոմակառուցման մեջ փոփոխմանը լեզուները դիտարկելու համար: Բաց հասարակության հիմնադրամն տեղեկատվական նյութեր է տարածել էթնիկ փոփոխմանը լեզուներով:⁵¹ Սոցիալական արդարության կենտրոնի կողմից իրականացված մեդիա մոնիտորինգի շրջանակներում պարզվել է, որ այս ընթացքում առաջին ալիքով հեռարձակվող տեղեկատվությունը ուժացել է հայալեզու և ադրբեջանալեզու բնակչության համար:⁵² Նույնի, որ 2020 թվականի մարտի 23-ին կորոնավիրուսի ներքին տարածման պատճառով փակվել են Մառնեուլիի և Բոլնիսի մունիցիպալիտետները:⁵³ Լրատվամիջոցների մոնիտորինգի արդյունքներով պարզվել է, որ մինչև մարտի 23-ը հանրային հեռարձակողի հայերեն կամ ադրբեջաներեն լեզուներով համահարակի մասին լուրեր չեն ներկայացրել: Մարտի 9-ից 23-ը երբեք հեռարձակված լրատվական հաղորդումներում ռեպորտաժներում գրեթե չի խոսվել էթնիկ փոփոխմանը լեզուներով մասին, և տեղեկատվությունը չի թարգմանվել: Այսպիսով, պարզվել է, որ այն անձինք, ովքեր չեն կարողացել խոսել վրացերեն, իրականում հնարավորություն չեն ունեցել համահարակի մասին տեղեկատվություն ստանալ հանրային հեռարձակողի երբեքում:

Լրատվամիջոցների մոնիտորինգի արդյունքները համաձայն՝ ազգային փոփոխմանը լեզուները ներկայացուցիչներին մայրենի լեզվով տեղեկատվություն է տրամադրվել միայն մարտի 23-ին, մինչդեռ ներքին տարածման դեպքեր արդեն գրանցվել էին: Ըստ ամենայնի, հայերեն և ադրբեջաներեն լեզուների հավելումների տևողությունը տատանվել է 3-ից 8 րոպեի սահմաններում: Տարածվող տեղեկատվությունը ներկայացվել է չկառուցված, հիմնականում կրկնվող և ոչ պատշաճ կերպով: Հատկապես նաև, որ տրամադրված տեղեկատվությունը առնչվում էր տարբեր թեմաների՝ վիճակագրական տվյալների, ճամփորդությունների և հավաքների սահմանափակումների, ուսումնական գործընթացի դադարեցում և այլն: Այնուամենայնիվ, չկար համապատասխան տեսողական նյութ, որն ավելի է դժվարացնում տեղեկատվություն ընկալումը:

Վրաստանի հանրային պաշտպանի 2020 թվականի խորհրդարանական զեկույցում⁵⁴ նաև ասվում է, որ երկրում արտակարգ դրության հայտարարումից ի վեր հանրային հեռարձակողի վեբ պորտալում հասանելի է եղել ադրբեջաներեն և հայերեն լեզուներով տեղեկատվությունը, որտեղ հասանելի է հանրային հեռարձակողի վեբ պորտալում 24/7 ռեժիմով և 7 լեզուներով ինտերնետային էջ: Ճիշտ է, իրականացված աշխատանքները կարևոր էին, սակայն, ինչպես նշվեց, ինտերնետի ցածր հասանելիության պատճառով դրանք ավելի էին արդյունավետ էին ազգային փոփոխմանը լեզուներով իրագրելի մասնում:

⁵¹ Բաց հասարակության հիմնադրամ, Կոալիցիա հանուն հավասարության, <https://osgf.ge/movwodebt-sakhelmwifosa-da-mediabs-sainformacio-politikashi-umciresobebis-enebi-gaitvaliswinon/>

⁵² Սոցիալական արդարության կենտրոն, Էթնիկ փոփոխմանը լեզուներով կարիքները, հանրային հեռարձակումը և համաճարակը https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A3-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_1595313088.pdf

⁵³ Ազատություն ռադիոկայանը, փակվել են Մառնեուլի և Բոլնիսը, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/30503518.html>

⁵⁴ Վրաստանի հանրային պաշտպանի զեկույցը Վրաստանում մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին 2020 թ. <https://ombudsman.ge/res/docs/2021040110573948397.pdf>

Հաշվի առնելով այս իրավիճակը՝ կարելի է ասել, որ Հանրային հեռարձակողի առաջին փուլը չի կարող լիարժեք կատարել իր գործառնությունը ազգային փոփոխությունների ինտեգրմանը նպաստելու ուղղությամբ: Այս խմբերի ներկայացուցիչներ դեռևս դիտում են ոչ վրացական հեռուստատեսություն: Հանրային հեռարձակման բարելավված ֆազականությունը ինտեգրետ աղբյուրների օգտագործման հետ կապված ավելի քան արդյունավետ է՝ դրան հասանելիության խնդիրների պատճառով:

Քանակական հետազոտության հիմնական արդյունքները

Հարցվածների կրթությունը

Վրաստանում բնակվող էթնիկ փոփոխությունների գրեթե կեսը (18%) ունի թերի միջնակարգ կրթություն, իսկ գրեթե կեսը (47%)՝ ամբողջական միջնակարգ կրթություն: Հարցվածների միայն 16%-ն ունի բարձրագույն կրթություն:

Վրաստանում էթնիկ փոփոխությունների շրջաններում ավելի լավ կրթության հնարավորությունները որոշվում են ըստ սեռի: Մասնավորապես, ավելի շատ արական սեռի ներկայացուցիչները ունեն լրիվ միջնակարգ կրթություն (51%), քան կանայք (43%) և ընդհանրապես, թերի միջնակարգ կրթությամբ կանայք (27%) ավելի շատ են, քան տղամարդիկ (19%): Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի), մյուս թիրախային շրջանների համեմատությամբ, բարձր է թերի միջնակարգ կրթություն ունեցող հարցվածների թիվը (37%): Իսկ Մանցի-Ջավախերում, ընդհանուր տվյալների համեմատ, ավելի մեծ է միջնակարգ ամբողջական կրթություն ունեցողների թիվը (55%):

Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի), ընդհանուր միտումի համեմատ, բարձրագույն կրթությամբ մարդկանց թիվը փոքր է (4%): Պանկիսի հովտում, ընդհանրապես, մյուս էթնիկ փոփոխությունների խմբերի համեմատ բարձր է բարձրագույն կրթությամբ հարցվողների տեսակարար կշիռը (18%):

Ընդհանուր միտումի համաձայն՝ հարցվածները կարծում են, որ վրացիների և ազգային փոփոխությունների համար կրթական հաստատություններում ստեղծված են հավասար պայմաններ (նախադպրոցական՝ 85%, դպրոց՝ 86%, մասնագիտական՝ 74%, բարձրագույն՝ 75%): Ընդհանուր տվյալների համեմատ՝ նշված դիրքի կիսման աստիճանն ամենաբարձրն է Պանկիսի հովտում: Մյուս կողմից, Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի) նվազել է միտումը կիսողների թիվը (մասնագիտական կրթությունը՝ 60%, բարձրագույն կրթությունը՝ 59%): Հարցվածների միայն փոքր մասն են կարծում, որ կրթական պայմաններն անհավասար են կրթության տարբեր փուլերում, (նրանց թիվը կրթության յուրաքանչյուր փուլի համար չի գերազանցում 5%-ը): Այդպիսի հարցվողների թվում առանձնացվել են երկու հիմնական պատճառ՝ ուսուցիչների կողմից աշակերտների նկատմամբ խտրականությունը ազգային պատկանելության հիման վրա և նրանց մայրենի լեզվով (փոփոխությունների լեզուներով) կրթական գրականության բացակայությունը:

Վրաց լեզվի իմացություն

Ուսումնասիրության ընթացքում տարբեր ցուցանիշներով չափվել է էթնիկ փոփոխությունների շրջանում վրացերենի իմացության մակարդակը: Դրանք են՝ վրացական տառերի ճանաչում, վրացերեն խոսող մարդկանց հետ շփում, վրացական գրականության ընթերցում և ըմբռնում, վրացական հեռուստատեսության տեղեկատվություն ստանալը, վրացական դատողությունների և բառերի փոխանցումը: Հարցումը ցույց է տալիս, որ յուրաքանչյուր ցուցանիշի առնչությամբ ազգային փոփոխություններով բնակեցված մարդերում իրավիճակը անբավարար է.

- էթնիկ փոփոխությունների 63%-ը վատ կամ շատ վատ է ճանաչում վրացական տառերը և կարդում բառեր:

- Վրաստանում ապրող էթնիկ փոքրամասնությունների 60%-ը, իրենց իսկ գնահատմամբ արող է շատ վատ կամ վատ շփվել վրացախոս մարզում հետ իսկ ավելի մեծ մասը (84%) վատ կամ շատ վատ է կարդում և հասկանում տեքստի բովանդակությունը:

Վրացերենի իմացության տեսանկյունից Քվեմա Քարթլիի և Սամցխե-Ջավախքի տարածաշրջանները բացասաբար են առանձնանում, այն դեպքում, երբ վրացերենը անհամեմատ լավ են տիրապետում (բոլոր ցուցանիշներով) Պանկիսի կիրճում:

Պարզվել է, որ հարցվածների տարիքն ազդում է վրացերենի իմացության որակի վրա. տարիքի աճին զուգահեռ նվազում է վրացերեն լավ իմացողների թիվը: Այս միտումը պահպանվում է նաև տարածաշրջանների առումով, բացառությամբ Պանկիսիի հովտի, որտեղ գրեթե բոլոր տարիքային խմբերը հավասարապես լավ գիտեն վրացերենը:

Մասնակցություն ուսումնական գործընթացին

Ըստ հետազոտության տվյալների՝ Վրաստանում ապրող էթնիկ փոքրամասնությունների հստակ մեծամասնությունը (68%) ասում է, որ իրենց ընտանիքներում մանկապարտեզի տարիքի երեխաները ներգրավված են նախադպրոցական կրթության մեջ:

Ընդհանուր տվյալների համեմատությամբ, Պանկիսի կիրճում (88%) և Սամցխե-Ջավախքի շրջանում (82%) բնակվող նախադպրոցական տարիքի երեխաների հնչող մեծամասնությունը ներգրավված է նախադպրոցական կրթության մեջ: Այս ֆոնին կտրուկ աչքի է ընկնում Կախեթի շրջանի ոչ վրացական բնակչությունը (բացառությամբ Պանկիսիի). Մեծամասնությունը (56%) ասում է, որ իրենց ընտանիքներում մանկապարտեզի տարիքի երեխաները ներգրավված չեն նախադպրոցական կրթության մեջ:

Ըստ ընդհանուր տվյալների՝ որպես մանկապարտեզային տարիքի երեխաներին մանկապարտեզ չտանելու հիմնական պատճառ՝ հարցվածները նշում են այն, որ իրենց բնակավայրում մանկապարտեզ չկա կամ այն հեռու է (36%), սա պատճառաբանում է մեծամասնությունը Կախեթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի կիրճի) հարցված ոչ վրացի բնակչության (57%):

Նախադպրոցական կրթության ծառայություններից գոհունակության առումով առաջատար դիրքում է (41%) «Քիչ թե շատ գոհ եմ»: Ըստ ընդհանուր տվյալների՝ հարցվածների ընտանիքների երեխաների/պատանիների մեծ մասը (96.8%) ներգրավված է դպրոցական կրթության մեջ: Միայն 2%-ն է ասում, որ իրենց ընտանիքի դպրոցահասակ երեխաների մի մասն է դպրոց հաճախում, իսկ ոմանք՝ ոչ:

Ինչ վերաբերում է դպրոցական կրթության հետ կապված խնդիրներին, ապա Կախեթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) դպրոց հեռավորությունը (26%) շարունակում է մնալ խնդրահարույց խնդիր, մինչդեռ Սամցխե-Ջավախքում բնակվող հարցվածների շրջանում հայտնաբերվել է դասագրքերի և ուսումնական պարագաների ձեռքբերման խնդիր (15%):

Մասնագիտական կրթության առումով հարցվածների հնչող մեծամասնությունը (97.7%) ոչ իրենք, ոչ էլ իրենց ընտանիքի որևէ այլ անդամ չի ստանում այս տեսակի կրթություն: Մասնագիտական կրթություն է ստանում հարցվածների կամ նրանց ընտանիքի անդամների միայն 2,1%-ը:

Ինչ վերաբերում է բարձրագույն կրթությանը, ապա էթնիկ փոքրամասնությունների մոտ մեկ տասներորդը (11%) ասում է, որ իրենք կամ ընտանիքի ցանկացած այլ անդամ բարձրագույն կրթություն են ստանում: Այս առումով ամենավատ իրավիճակը Կախեթի շրջանում է (4%), իսկ լավագույնը՝ Պանկիսիում (18%):

Էթնիկ փոքրամասնությունների մեծամասնությունը (63%) չի լսել կառավարության նախաձեռնության մասին, որը թույլ է տալիս բարձրագույն կրթություն ստանալ արտոնյալ պայմաններով: Ընդհանուր տվյալների առնչությամբ

Քվեմն Քարբլիում նման ծրագրի մասին տեղեկատվություն ունեցողների տեսակարար կշիռը համեմատաբար մեծ է (43%), մինչդեռ Պանկիսի կիրճում բնակվող հարցվածների միայն մոտ մեկ հինգերորդն է լսել նման հնարավորության մասին:

Կորոնավիրուսի համաճարակի ազդեցությունը դպրոցական կրթությանը մասնակցության վրա

Ընդհանուր առմամբ, էթնիկ փոքրամասնությունների մեծամասնությունը (80%) ասում է, որ իրենց ընտանիքի անդամներն ունեն առցանց ուսուցմամբ զբաղվող դպրոցահասակ երեխաներ:

Առցանց ուսուցմամբ զբաղվելու պրակտիկան համեմատաբար վատ է եղել Կախերիի տարածաշրջանում (բացի Պանկիսից) (58%) և առավել տարածված է Սամցխե-Ջավախեթիում (95%): Ինչ վերաբերում է առցանց ուսուցման տեխնիկական աջակցությանը, ապա առցանց ուսուցման մեջ ներգրավված ընտանիքների գրեթե կեսը (48%) խնդիրներ չեն ունեցել, իսկ մյուս կեսը (52%) նշել է, որ կրթության բացերը պայմանավորված են տարբեր պատճառներով: Անհրաժեշտ սարքավորումների/տեխնիկայի հասանելիություն (18%), ինտերնետի վճար (13%) և էլեկտրոնային կապի որակ (20%):

Ուսուցման լեզուն

Վրաստանի էթնիկ փոքրամասնությունների Երջաններում հարցված ոչ վրացիների մեծամասնությունը (56%) կարծում է, որ նախադպրոցական կրթությունը պետք է իրականացվի խառը լեզուներով (ինչպես էթնիկ փոքրամասնությունների, այնպես էլ վրացերենով): Պանկիսի հովտում հարցվածների մեծ մասը (70%) կարծում է, որ կրթության այս փուլը՝ նախադպրոցական կրթությունը, պետք է անցկացվի վրացերենով: Սամցխե-Ջավախեթիի բնակիչների Երջանում, համեմատած այլ Երջանների, ավելի շատ են մարդիկ, ովքեր կարծում են, որ անհրաժեշտ չէ նախադպրոցական կրթություն ստանալ վրացերենով (37%), և Քվեմն Քարբլիի հարցվածների զգալի մեծամասնության կարծիքով (80%), ավելի լավ է այս գործընթացը անցկացնել խառը լեզուներով: Նախադպրոցական կրթության համեմատ, Վրաստանի էթնիկ փոքրամասնությունների Երջաններում հարցված ոչ վրացիներն էլ ավելի կողմ են (64%), որ կրթությունն ընթանա խառը լեզուներով: Հստակ մեծամասնությունը (67%) կողմ է Պանկիսիում դպրոցական գործընթացը միայն վրացերենով անցկացնանը: Այս կարծիքն ընդգծված է Կախերիի Երջանում (44%) (բացի Պանկիսից): Ընդհանրապես, Սամցխե-Ջավախեթիում (87%) և Քվեմն Քարբլիում (82%) բնակվող ոչ վրացիների զգալի մասը կարծում է, որ դպրոցական կրթությունը պետք է անցկացվի խառը լեզուներով:

Էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների դիրքորոշումը բարձրագույն կրթության հետ կապված բաժանված է. հարցվածների կարծիքով՝ այս գործընթացը պետք է իրականացվի ինչպես վրացերենով (47%), այնպես էլ փոքրամասնությունների լեզուներով (48%): Պանկիսի հովիտը բացառություն է:

Էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների դիրքորոշումը բարձրագույն կրթության հետ կապված բաժանվում է երկու մասի. հարցվածների կարծիքով՝ այս գործընթացը պետք է իրականացվի ինչպես վրացերենով (47%), այնպես էլ փոքրամասնությունների լեզուներով (48%): Այստեղ կրկին բացառություն է կազմում Պանկիսի կիրճը: Պանկիսիի բնակիչների հետո մեծամասնությունը (89%) կարծում է, որ բարձրագույն կրթություն ստանալու գործընթացը պետք է իրականացվի միայն վրացերենով: Մյուս կողմից, Սամցխե-Ջավախեթիի (69%) և Քվեմն Քարբլիի (67%) Երջաններում բնակվող հարցվածների մեծամասնությունը կարծում է, որ անհրաժեշտ է դասավանդել խառը լեզուներով նույնիսկ բարձրագույն կրթության մակարդակում:

Ազդատատերեր և տնտեսական կարգավիճակ

Ընդհանուր տեղեկացիայի համաձայն՝ էթնիկ փոքրամասնությունների 53%-ը աշխատատեղ չունի (աշխատուժից դուրս մարդիկ, ժամանակավոր գործազուրկներ), հարցվածների 46%-ը զբաղված է: Այս տեղեկացիան քիչ թե շատ պահպանվում է էթնիկ փոքրամասնություններով բնակեցված բոլոր Երջաններում:

Ինչ վերաբերում է աշխատատեղերին, ապա ազգային փոփոխությունների 16.2%-ը գրավում է գյուղատնտեսական գործունեությամբ, մոտ մեկ տասներորդը (11%) աշխատում է պետական հատվածում, իսկ 6%-ը աշխատում է մասնավոր հատվածում:

Ըստ հետազոտության տվյալների՝ աշխատողների մեջ (պետական կամ մասնավոր հատվածում) ամենամեծ մասը (47%) աշխատում է հանրակրթական հաստատություններում: Նման հաստատություններում աշխատողների մասնաբաժինը շատ ավելի մեծ է Պանկիսի կիրճում (65%):

Ըստ ընդհանուր տվյալների՝ էթնիկ փոփոխությունների մեծ մասի (36%) եկամտի հիմնական աղբյուրը ընտանիքի անդամի աշխատավարձն է/վաստակած վարձատրությունը. 28%-ի համար կենսաթոշակ է եկամտի հիմնական աղբյուրը, իսկ մոտ մեկ հինգերորդի համար (22%)՝ իրենց արտադրած գյուղմթերքի առևճ վաճառքը: Հարցվածների 5%-ը կախված է ընտանիքը ժամանակավորապես արտասահմանում ապրող անդամի գումարային փոխանցումներից, իսկ 7%-ը՝ տարաբնույթ սոցիալական օգնություններից կամ տեղահանվածների համար նպաստներից:

Սամցխե-Ջավախքի տարածաշրջանում, ընդհանուր տվյալների համեմատ, մեծ է նրանց տեսակարար կշիռը, որոնց համար գյուղմթերքի առևտուրը եկամտի հիմնական աղբյուրն է (32%):

Հարցումը ցույց է տալիս, որ վրացերենի իմացության մակարդակը ազդում է հարցվողների աշխատանքային կարգավիճակի վրա: Մասնավորապես, վրացերենին լավ տիրապետող հարցվածների 26%-ը աշխատում է պետական և մասնավոր հատվածում: Վրացերենին չիմացող/չտիրապետող հարցվածների միայն 9%-ն է աշխատում: Այս տեղեկացիան պահպանվում է նաև երջանների առումով:

Ըստ ընդհանուր տեղեկացիայի՝ հարցվողների ընտանիքների եկամուտները դիվերսիֆիկացված են մի քանի կատեգորիաներով. ցածր (ներառյալ 400 լարի) – 17%; Միջինից ցածր (401-ից 800 լարի ներառյալ) – 37%; Միջին (801-ից 1000 լարի ներառյալ) – 12%; Միջինից բարձր/բարձր (1000 լարի և ավելի) – 13%:

Հետաքրքիր է, որ Քվեմո Քարթլիի երջանում միջինից բարձր/բարձր եկամուտներ են ունեն միայն գյուղական տիպի բնակավայրերում (6%), մինչդեռ քաղաքատիպ բնակավայրերում ոչ ոք նման եկամուտ չունի և ընդհակառակը, Սամցխե-Ջավախքի տարածաշրջանում քաղաքատիպ բնակչության գրեթե մեկ երրորդը (30%) միջինից բարձր եկամուտ ունի, մինչդեռ գյուղական բնակավայրերի միայն 16%-ն ունի նույն եկամուտը:

Ընդհանուր տվյալների համաձայն՝ հարցվածների կեսից ավելին (53%) իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակը գնահատում է «միջին», իսկ մեկ երրորդից ավելին (36%)՝ «վատ»: Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում, ընդհանուր տեղեկացիայի համաձայն, մեծ է նրանց բաժինը (40%), ովքեր իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակը գնահատում են որպես «վատ»: Սամցխե-Ջավախքի տարածաշրջանի հարցվածների մեծամասնությունը (68%) իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակը գնահատում է «միջին»: Հետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ կան երեխաներ, ովքեր աշխատում են դպրոցում սովորելու հետ միաժամանակ, կամ աշխատանքի պատճառով հրաժարվել են ուսումից: Նման երեխաների կարելի է հանդիպել բոլոր չորս երջանում:

Քովիլդ-ի համաճարակի ազդեցությունը հարցվածների եկամուտների վրա

Կորոնավիրուսի տարածումը բոլոր հետազոտված երջաններում կրճատել է հարցվածների եկամուտի 38%-ը: Իսկ հարցվածների 59%-ը չեն փոխել իրենց եկամուտները: Քվեմո Քարթլիի երջանում հարցվածների կեսից ավելին (56%) և Պանկիսի հովտի բնակիչների մեծ մասը (73%) ասում են, որ ֆովիլդ-19 համաճարակը կրճատել է իրենց ընտանիքի եկամուտը:

Բնակարանային խնդիրներ

Համաձայն ընդհանուր տեղեկացիայի՝ էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները (բոլոր շրջաններում) ունեն հետևյալ բնակարանային խնդիրները. Բնակարանը տաքացնելու անկարողություն - **14%**; Զուրը տաքացնելու և անձնական հիգիենայի անկարողությունը՝ **15%**; Խմելու ջրի մատակարարման խնդիր՝ **12%**:

Նշված բնակարանային խնդիրներն ավելի շատ մտահոգված են Պանկիսի կիրնի բնակիչները: Այս մտահոգությունը վերաբերում է. բնակարանների ջեռուցում (**23%**), ջրի ջեռուցում և անձնական հիգիենա (**33%**), բնակելի բնակարանի փաստաթղթերի առկայություն (**16%**):

Առողջապահություն

Հետազոտության մասնակիցների **88%** - ը հայտնել է, որ իրենց ընտանիքի անդամների մեծ մասը գործնականում առողջ է եղել վերջին **12** ամիսների ընթացքում. նրանք չեն ունեցել ֆրոնիկ հիվանդություններ (**66%**), սուր առողջական խնդիրներ, որոնք պահանջում են վիրահատություն (**87%**) կամ ծանր հիվանդություններ (**94%**): Պարզվել է, որ հարցվողներն ու նրանց ընտանիքի անդամները հիմնականում օգտվում են դեղերի գնումից, ընտանեկան բժշկի ծառայություններից և բժիշկ-մասնագետի խորհրդատվությունից. Նրանք գոհ են մատուցվող ծառայություններից: Հարցվողները դրական են գնահատում այն ծառայությունները, որոնք նրանք օգտագործում են համեմատաբար հազվադեպ (վիրահատություն առանց հիվանդանոցում գիշերելու, վիրահատություն, որը պահանջում է բուժում հիվանդանոցում, հոսպիտալացում): Յուրաքանչյուր տարածաշրջանի համար բնորոշ է նմանատիպ միտում: Հետազոտության մասնակիցները վերջին **12** ամիսների ընթացքում իրենց սովորական ընտանեկան եկամուտներից վճարել են բժշկական ծառայությունների արժեքը, ինչը սոնտեսապես դժվար է եղել հարցվածների **40%**-ի համար: Հետազոտությունը ցույց է տվել, որ հարցվածների մեծ մասը (**99%**) արտերկրում բուժման փորձ չունի: Նման դեպքի մասին վկայակոչված անձինք, որպես պատճառ, նշել են հիմնականում արտերկրի առողջապահական բարձր զարգացած համակարգը: Պարզվել է, որ բուժծառայություններ ստանալու առումով հիմնարկի հեռավորությունը և սպասարկման որակը հարցվողների հիմնական մասի համար որևէ խոչընդոտ չեն ներկայացնում:

Պարզվել է, որ բուժծառայություններ ստանալու առումով հիմնարկի հեռավորությունը և սպասարկման որակը հարցվողների հիմնական մասի համար որևէ խոչընդոտ չեն ներկայացնում: Այլ գործոնների համեմատ, ծառայության արժեքը համարվում է խնդրահարույց՝ մոտ մեկ երրորդի համար (**32%**), պարզվել է, որ այն խոչընդոտող գործոն է: Տարածաշրջանային տեսանկյունից դիտարկելիս հիմնական տեղեկացիաները պահպանվում են. ծառայությունների արժեքը համեմատաբար խնդրահարույց է Պանկիսում (**37%**) և Քվեմ Քարթլիի շրջանում (**38%**): Հարցվածների **17%**-ը նշում է, որ ընտանիքի անդամներից ոչ մեկը ապահովագրված չէ, իսկ **15%**-ը նշում է, որ ընտանիքի որոշ անդամներ ապահովագրված են, ոմանք՝ ոչ: Ընտանիքի բոլոր անդամների ապահովագրությունը նշվում է յուրաքանչյուր երկրորդ պատասխանողի կողմից: Առողջության ապահովագրություն չունենալու հիմնական պատճառը պետական/ֆաղաֆային բժշկական ապահովագրության մասին տեղեկատվության բացակայությունն է կամ ում հետ կապվել ապահովագրության համար: Առողջության ապահովագրության ամենատարածված տեսակը պետական կամ տեղական իշխանությունների կողմից հովանավորվող ապահովագրությունն է (ապահովագրվածների **37%**-ը):

Միգրացիա

Հետազոտությանը մասնակցած մարդկանց մեծամասնությունը (**89%**) վերջին **5** տարվա ընթացքում **3** ամսից ավելի ընտանիքից հեռու արտագաղթելու փորձ չունի: Նման դեպքեր մատնահեռոց անձինք (**11%**) նշում են, որ հիմնականում մեկնում են Թուրքիա, և որպես պատճառ նշում են աշխատանք (**82%**): Երիտասարդները (**18-24** տարեկան) զգալիորեն կարևորում են կրթության նպատակով միգրացիան (**15%**), մինչդեռ **65** և բարձր տարիքի մարդկանց **18%**-ը որպես պատճառ նշում է բուժումը:

Միգրացիայից վերադառնալուց հետո հարցվածների համար դժվարացել է վնարովի աշխատանք գտնել: Գրեթե յուրաքանչյուր չորրորդն այնքան թերահավատ է, որ նույնիսկ աշխատանք չեն փնտրել, քանի որ կարծում են, որ այդպես էլ չեն գտնի, իսկ հինգ հարցվողներից մեկը նկարագրել է, որ միգրացիայից վերադառնալուց հետո չի կարող աշխատանք գտնել: Մյուս կողմից, միգրացիոն ժամանակահատվածում ձեռք բերված փորձը որոշ հարցվողների համար արդյունավետ է եղել զբաղվածության առումով (30%):

Տնտեսական զարգացման տեղեկեցիաները

Հետազոտությանը մասնակցած մարդկանց մեծամասնությունը կամ համեմատաբար մեծ մասը (50%-74%) դրական է գնահատում ենթակառուցվածքների տարբեր ոլորտների բարելավումը, այդ թվում՝ նաև պարիսպաշինություն/վերանորոգում, գազամատակարարում, ջրային համակարգերի տեղադրում/պատվիրում և այլն: Հարկ է նշել, որ Կախերիի շրջանի համեմատ՝ Պանկիսիի, Սամցխե-Ջավախեթիի և Քվեմո Քարթլիի շրջաններում հարցվածների համեմատաբար մեծ տեսակարար կշիռը ցույց է տալիս իրենց տարածաշրջանում ենթակառուցվածքային նախագծերի իրականացումը վերջին 5 տարում: Միևնույն ժամանակ, միտում կա, որ Սամցխե-Ջավախեթիում հարցվածները հիմնականում մատնահեռում են ենթակառուցվածքի մասնակի վերականգնում/բարելավում, մինչդեռ Քվեմո Քարթլիի շրջանում հիմնականում ասում են ամբողջական վերականգնում/բարելավում: Չնայած այն հանգամանքին, որ շրջաններում աշխատանքներ են տարվել ենթակառուցվածքների վերականգնման ուղղությամբ, և ներկայիս իրավիճակը բարելավվել է, թվում է, որ այս ամենն ուղղակի ազդեցություն չի ունեցել հարցվածների ընտանիքների սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի վրա (միջինը 90% - ը նշում է ազդեցության բացակայությունը):

Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ հարցվողները հաստատում են միկրոֆինանսական կազմակերպությունների և բանկերի ակադայությունը իրենց բնակելի տարածքում/հարապակի: Գրեթե յուրաքանչյուր երրորդ մարդ նկարագրում է վարկ ստանալու փորձի փորձը, որոնց մեծամասնությունը միկրոֆինանսական վարկ է ստացել ամբողջությամբ: Հարցվածների կարծիքով՝ վարկ ստանալու համար լուրջ խոչընդոտ չկա, սակայն յուրաքանչյուր հինգերորդ հարցվողը խնդրահարույց գործոն է համարում վարկի տրամադրման ժամկետների մասին թերի տեղեկատվությունը:

Ըստ հարցվածների մեծամասնության (66%-88%), էթնիկ խմբերի ներկայացուցիչները ակտիվորեն կամ քիչ թե շատ ակտիվորեն ներգրավված են սոցիալ-տնտեսական գործունեության մեջ (սեփական բիզնես, աշխատում են մասնավոր բիզնեսում, պետական կառույցներ, տեղական ինֆրակառավարման մարմիններ): Իսկ նմանատիպ փորձ չունենալու հիմնական պատճառը լեզվական արգելք է:

Հարցվածների ավելի քան 85%-ն ասում է, որ ոչ իրենք, ոչ էլ իրենց ընտանիքի անդամները չեն մասնակցել այնպիսի նախագծերի/ծրագրերի, ինչպիսիք են. «Արտադրի՛ր Վրաստանում», «Իրականացրու ապագան», ագրոապահովագրության ծրագիր, արտոնյալ ագրովարկավորում և այլն: Այս ծրագրերին, որպես մասնակցության չընդունման հիմնական պատճառ նշվել է ծրագրի մասին մանրամասն տեղեկատվության բացակայությունը:

Սոցիալական անվտանգություն

Հետազոտությանը մասնակցած մարդկանց մեծամասնությունը (70%) լսել է սոցիալապես անապահով ընտանիքների տվյալների միասնական բազայի մասին: Նրանք գիտեն, որ այս բազայի հիման վրա, օգտագործելով մոնիտորինգի ընթացակարգերը, տրվում է դրամական սոցիալական օգնություն (43%): Մյուս կողմից, պարզվում է, որ այս ծառայության մասին տեղեկացված հարցված ընտանիքների 42%-ը դիմում է ներկայացրել նպաստ ստանալու բազայում ընդգրկվելու համար, իսկ մեծամասնությունը (58%) դիմում չի ներկայացրել (եթե հաշվենք. ամբողջ տվյալներից պարզվում է, որ հարցվող ընտանիքների մոտ 30%-ը դիմում է գրել նպաստի միասնական տվյալների բազա մտնելու համար): Վերջիններիս 34%-ը կարծում է, որ չեն դիմելու, քանի որ չեն համապատասխանում

աջակցությանը և կարծում են, որ տնային տնտեսության միավորը ազգատության շեմից բարձր կլինի, մինչդեռ մեկ ֆառորդը փորձից ելնելով դիմում ներկայացնելու կարիք չկա:

Սոցիալապես անապահով անձանց տվյալների հաշվառված ընտանիքների մոտ մեկ հինգերորդը (21.3%) հայտնում է, որ ներկայումս իրենց ընտանիքի վարկանիշը գտնվում է 0-57000, 18%՝ 57001-70000 միավորի սահմաններում, 13%՝ 70001-100000 միավոր սահմաններում և այլն: Նրանցից, ովքեր հայտնել են իրենց վարկանիշային միավորը, գրեթե 40%-ը կարծում է, որ իրենց ընտանիքների իրական տնտեսական կարգավիճակը և վարկանիշային միավորը չեն համընկնում (տնտեսական կարգավիճակը գնահատվածից ցածր է), մինչդեռ 36%-ը կարծում է, որ դա մոտավորապես նույնն է: Ընդհանուր առմամբ, գյուղաբնակ հարցվողների տեղեկացվածության մակարդակը գյուղի աջակցության ծրագրի վերաբերյալ ցածր է (29%): Մյուս կողմից, ծրագրի մասին տեղեկացվածների թվում, մեծամասնության (53%) կարծիքով, նշված ծրագրին իրականացվել է իրենց գյուղում: Ավելին, գյուղի կարիքները պարզելու համար անցկացվել է գյուղի ժողով կամ հարցում (46%): Նմանատիպ փորձ ունեցող մարդկանց 61%-ը նշել է, որ իրենք մասնակցել են այս գործընթացին: Յուրաքանչյուր երրորդ հարցվողը, ով հաստատում է իր գյուղին աջակցության ծրագրի իրականացումը, նշում է հանապառինների վերականգնումը, իսկ գրեթե 30%-ը՝ արտաքին լուսավորության անցկացում:

Էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքները և փոխազդեցությունները

Հարցման Երջանակներում հարցվածների զգալի մասը (42%-91%) բոլոր էթնիկ խմբերի առնչությամբ նշում է, որ այդ խմբերի իրավունքները պաշտպանված են իրենց Երջանում/ֆաղաֆում: Այնուամենայնիվ, հարկ է նշել, որ էթնիկ վրացիների դեպքում այդ թիվը ճիշտ մեծամասնություն է կազմում (90,7%), մինչդեռ այլ էթնիկ խմբերի դեպքում շատ ավելի քիչ թվով հարցվածներ են մատնանում իրենց իրավունքների պաշտպանվածության մասին (ադրբեջանցիների դեպքում՝ 49%, կիստերի դեպքում՝ 42%, հայերի դեպքում՝ 53%):

Հետաքրքիր է, որ թիրախային Երջաններից առանձնանում է Կախեթին - այստեղ հարցվածների 17%-ն ասում է, որ տարածաԵրջանում ադրբեջանցիների իրավունքները անպաշտպան են «ավելի խոցելի են»: Հարցվողները հիմնականում գնահատում են իրենց բնակչության վայրում էթնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները որպես բարեկամական և բարիդրացիական (68%): Մյուս կողմից, հարցվածների գրեթե 30%-ը հարաբերությունները գնահատում է որպես չեզոք: Հարցվողներից միայն 5-ն է նշել լարված հարաբերություններ, իսկ 1-ը՝ կոնֆլիկտի մասին: Միևնույն ժամանակ, հարցվածների կեսը (51%) ասում է, որ էթնիկապես ոչ վրացիների և վրացիների միջև հակամարտություններ երբեք չեն լինում: Իսկ հարցվածների գրեթե 30%-ն ասում է, որ կոնֆլիկտներ հազվադեպ են լինում: 9%-ն ասում է, որ կոնֆլիկտները հաճախ չեն լինում, մինչդեռ 4 հարցվածներ նշում են, որ կոնֆլիկտները հաճախ են լինում: Հարկ է նշել, որ Պանկիսում հարցվածների կեսից ավելին (54%) նշում է, որ հակամարտությունը հազվադեպ է տեղի ունենում, իսկ մոտ հինգերորդը (19%) ասում է, որ դա այնքան էլ հաճախ չի լինում: Այլ Երջանների դեպքում 17%-37%-ը նշում է հակամարտությունների հազվադեպ կամ ոչ շատ հաճախակի դեպքեր: Հարցվողները, ովքեր նշել են, որ էթնիկ խմբերի միջև կոնֆլիկտները տեղի են ունենում որոշակի ինտենսիվությամբ, որպես դրա պատճառ նշել են տարածայնությունները՝ կապված կենցաղային խնդիրների հետ (26%), կրոնական հողի վրա (18%) և ազգային հողի վրա (12%):

Զանգվածային լրատվական միջոցներ

Հարցվածների մի զգալի մասը՝ ինչպես Վրաստանում (42%), այնպես էլ իրենց Երջաններում (41%), տեղեկացված են վրացերենով ընթացիկ հասարակական-ֆաղաֆական իրադարձությունների մասին: Պանկիսում հարցվածների ճիշտ մեծամասնությունը (95%) նորությունները ստանում է վրացերեն լեզվով: Կաղերթում (բացառությամբ Պանկիսի) վրացերենը և ադրբեջաներենը գերիշխող լեզուներն են փոքրամասնություններով բնակեցված վայրերում, հայերենը Սամցխե-Ջավախեթիում և ադրբեջաներենը Քվեմա Քարբլիում: Հարկ է ընդգծել, որ ձեռք բերված կրթության մակարդակի բարձրացումը ուղեկցվում է Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին

վրացերենով տեղեկացված հարցվածների մասնաբաժնի աճով: Հարցվածների համար Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին տեղեկատվության հիմնական աղբյուրը վրացական հեռուստալիներն են (31%), իսկ գրեթե յուրաքանչյուր հինգերորդի համար՝ սոցիալական մեդիան (19%): Այս աղբյուրները գերակշռող են նույնիսկ հարցվողների մարզերում ընթացիկ իրադարձությունների մասին տեղեկատվություն ստանալու դեպքում (ազգային/տեղական հեռուստալիներ՝ 40%, սոցիալական լրատվամիջոցներ՝ 22%): Ոչ ֆորմալ միջոցները հայտնվում են որպես տեղեկատվության ստացման այլընտրանքային աղբյուր (ընտանիքի անդամներ, ծանոթներ, հարևաններ և այլն) – հարցվածների մեկ հինգերորդի համար ոչ պաշտոնական աղբյուրները տեղեկատվության ստացման հիմնական միջոցն են:

Ինչ վերաբերում է Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին, ապա լրատվամիջոցների նկատմամբ վստահությունը որոշելիս հարցվածները հիմնականում չեզոք դիրք են զբաղեցնում (միջինը 56%): Հարցվածների շրջանում վստահություն են վայելում աղբյուրների (63%) լրատվամիջոցները, ինչը գերազանցում է վրացական լրատվամիջոցների նկատմամբ արտահայտված վստահության ցուցանիշները (21%-27%): Տեղեկատվական աղբյուրներից, որոնց միջոցով հարցվողները տեղեկատվություն են ստանում տարածաշրջանում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին, համեմատաբար վստահելի են վրացական ամսագրերն ու թերթերն և ռադիոալիները: Այս դեպքում նույնպես գերիշխող է չեզոք գնահատականը՝ մասամբ վստահում են, մասամբ՝ ոչ (միջինը 50%):

Հարաբերությունները տեղական ինֆրակառավարման մարմինների հետ

Անձնական/ընտանեկան, ինչպես նաև հանրային կարիքների համար տեղական ինֆրակառավարման մարմիններին դիմելու մակարդակը ցածր է (6% -13%): Պարզվել է, որ հարցվածների մեծամասնությունը (ավելի քան 75%) տեղյակ չէ, որ նրանք կարող են մասնակցել բյուջեի պլանավորմանը, ֆաղափառաբանի զարգացման ռազմավարության մշակմանը, ֆաղափում/մուկիցիպալիտետում իրականացվելիք տարբեր միջոցառումների պլանավորմանը, ֆաղափ/գյուղի առաջնահերթությունների որոշմանը: Սակայն հարկ է նշել, որ վրացերենի իմացության մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց բարձրանում է նաև ինֆրակառավարման կողմից կազմակերպվող միջոցառումների մասին իրազեկվածության մակարդակը: Բացի այդ, ցածր է նաև տեղեկացված հարցվողների և նրանց ընտանիքի անդամների մասնակցության վորձը վերոնշյալ միջոցառումներին – միջինում 84%-ն ասում է, որ ոչ իրենք, ոչ էլ իրենց ընտանիքի անդամները վերջին 2 տարում չեն մասնակցել նմանատիպ աֆտիվությունների: Հարցվածների մեկ փոքրից ավելին չի մասնակցել ինֆրակառավարման կազմակերպած միջոցառումներին, քանի որ նրանց ոչ ոք չի հրավիրել. Ունենք նաև մատնահեցին ժամանակի և հետաքրքրության պակասը:

Պետական կառույցները և հանրային ֆաղափականությունը

Հարցումը ցույց է տալիս, որ հարցվածների մեծ մասը (59%) ասում է, որ իրենց չի հետաքրքրում ֆաղափականությունը: Նրանց էթնիկ խմբի առջև ծառայած խնդիրներից գերակշռում են գործազրկությունը, աղքատությունը, պետական լեզվի իմացության խնդիրը: Չնայած առկա խնդիրներին՝ հարցվածների 71%-ը վերջին 2 տարում ոչինչ չի արել դրանք լուծելու համար՝ չի մասնակցել ստորագրահավաքի, բողոքի ակցիայի, ՏԻՄ կամ խորհրդարանի հանձնաժողովի նիստի և այլն: Հարցվողները հիմնականում չեզոք են գնահատում («մասամբ վստահում, մասամբ՝ ոչ») սոցիալական/ֆաղափական ինստիտուտների նկատմամբ, ինչպիսիք են դատական համակարգը, հասարակական կազմակերպությունները, խորհրդարանը, նախագահը, ֆաղափական կուսակցությունները, ՋԼՄ-ների նկատմամբ վստահությունը: Նշենք, որ հարցվածների կեսից ավելին (55%) վստահում է կրոնական կազմակերպություններին: Վստահության ցուցանիշները համեմատաբար բարձր են Վրաստանի ոստիկանության (36%), Աղբերջանի իշխանությունների (26%), Եվրամիության (30%) և ՆԱՏՕ-ի (29%) նկատմամբ:

COVID-19-ի դեմ պատվաստումների իրազեկվածություն և հասանելիություն

Հետազոտությանը մասնակցած մարդկանց 90%-ը չպատվաստված է: Դրանցից մեծամասնությունը (67%) ամբողջությամբ կամ մասնակի տեղեկացված է պատվաստումների գրանցման ընթացակարգերի մասին: Նույն

սենդեղեցիան պահպանվում է նաև շրջանների դեպքում: Ամբողջական տեղեկացվածության ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել է Պանկիսում (45%), իսկ ամենացածրը՝ Կախեթում (բացի Պանկիսից) (14%): Այստեղ հարկ է նշել, որ վրացերենին ավելի լավ իմացողների շրջանում բարձր է նաև գրանցման ընթացակարգերի իմացության մակարդակը:

Հարցվածների գրեթե 60%-ը չի պատրաստվում պատվաստվել COVID-19-ի դեմ: Հարցվածների հիմնական մասը (36%) չի համարում պատվաստումը որպես համաճարակի հաղթահարման անհրաժեշտ բաղադրիչ: Հետազոտության մասնակիցների միայն մոտ մեկ հինգերորդն է կիսում պատվաստման կարևորության վերաբերյալ մոտեցումը: Պարզվել է, որ համաճարակի վերացման ուղղությամբ պատվաստումների դերն ամենաշատը կարևորվում է Քվեմո Քարթլիում (4 և 5 միավորներ՝ 32%), իսկ ամենափչը՝ Պանկիսում (20%):

Քանակական հետազոտության մանրամասն հաշվետվություն

Գլուխ 1. Վրացերենի իմացության ինդեքս

Հետազոտության հիման վրա վրացերենի իմացության առումով կարելի է առանձնացնել երեք խումբ.

1. Վատ գիտի վրացերենը
2. Միջին չափով տիրապետում է վրացերենին
3. Լավ գիտի վրացերեն

Ինչ վերաբերում է վրացերենի իմացությանը, յուրաքանչյուր խմբի համար հաշվարկվել է վրացերենի իմացության ինդեքս: Ինդեքսը կառուցելու համար օգտագործվել են հետևյալ փոփոխականները.

1. Ճանաչում ե՞ս վրացական տառերը և կարդում ե՞ս բառեր:
2. Կարո՞ղ ե՞ս շփվել վրացերեն խոսող մարդու հետ:
3. Կարո՞ղ ե՞ս կարդալ վրացական գրականություն և հասկանալ տեքստերի բովանդակությունը:
4. Վրացական հեռուստալիներ դիտելիս կարո՞ղ ե՞ս հասկանալ տեղեկատվություն:
5. Կարո՞ղ ե՞ս վրացերեն ֆննարկել և փոխանցել ձեր սեփական կարծիքը:

Յուրաքանչյուր փոփոխականի համար օգտագործվել է հույնական 5 կետից բաղկացած Լիկերտի սանդղակը.

1. Շատ վատ
2. Ավելի վատ, քան լավ
3. Միջին
4. Ավելի լավ, քան վատ
5. Շատ լավ

Փոփոխականների և դրանց արժեքների տարբեր խմբավորումը թույլ է տալիս տարբերակել վրացերեն տիրապետողների 3 խումբ.

1. Հարցվողների այն մասը, ովքեր ընտրել են երկու արժեքներից մեկը վերը նշված բոլոր փոփոխականների նկատմամբ՝ «շատ վատ» կամ «ավելի վատ, քան լավ», համարվում է, որ վատ են տիրապետում վրացերենին:
2. Վրացերենի միջին իմացությունը համարվել է հարցվողների այն մասը, ով վերը նշված բոլոր փոփոխականների նկատմամբ ընտրել է մեկ արժեք՝ «միջին»:
3. Հարցվածների այն մասը, որը վերը նշված բոլոր փոփոխականների առնչությամբ ընտրել է երկու արժեքներից մեկը՝ «շատ լավ» կամ «լավ, քան վատ», համարվել է, որ լավ տիրապետում է վրացերենին:

Հաժվի առնելով վրացերեն լեզվի ինդեքսը՝ էթնիկ փոփոխությունները բաժանվում են ըստ լեզվի իմացության տարբեր մակարդակների՝ հետևյալ կերպ. Քվեմն Քարթլիում ամենից վատ գիտի վրացերենը (57%): Պանկիսիի կիրճում բնակիչների նեոպ մեծամասնությունը (90,6%) լավ գիտի վրացերենը: Սամցխե-Ջավախեթում ամենամեծ խումբը կազմում են վրացերենի վատ իմացությամբ մարդիկ (45,8%), մինչդեռ Կախեթիում տարբեր մակարդակներում վրացերենին տիրապետող մարդկանց խմբերը հավասարապես ներկայացված են: Մանրամասների համար տե՛ս արդյունքները Աղյուսակ #1:

Աղյուսակ #1

	Տարբերակված խմբեր՝ ըստ վրացերենի իմացության (%)	Կախեթի	Պանկիսի	Սամցխե-Ջավախեթի	Քվեմն Քարթլի	Վրաստանում բնակվող էթնիկ փոփոխություններ
1	Վատ գիտի վրացերեն	36.4	2.7	45.8	57	35.7
2	Միջին գիտի վրացերեն	33.5	5.4	25.8	27	23
3	Լավ գիտի վրացերեն	28.5	90.6	26.6	16	40.1

Ընտանիքների տնտեսական վիճակը

Հետազոտության հիման վրա՝ ըստ ընտանիքների տնտեսական վիճակի, կարելի է առանձնացնել չորս խումբ.

- Աղքատ
- Միջինից ցածր
- Միջին
- Միջինից բարձր/ բարձր

Որոշ փոփոխական արժեքներ խմբավորվել են ընտանիքների տնտեսական վիճակը նկարագրելու համար.

Փոփոխական՝ «Որքա՞ն է ձեր ընտանիքի ամսական եկամուտը» (ներառյալ բոլոր եկամուտները՝ աշխատավարձ, կանխիկ եկամուտ, նվերներ, տրանսֆերտներ, գյուղմթերքի վաճառքից ստացած եկամուտ և այլն):

1. Աղքատ

- 400 լարի ներառյալ

Այս դեպքում կիրառվում է հետևյալ տրամաբանությունը՝ 2020 թվականի նոյեմբեր ամսվա պաշտոնական տվյալներով՝ 5 հոգանոց ընտանիքի ապրուստի նվազագույնը ամսական մոտ 378 լարի է կազմում:⁵⁵Ըստ հետազոտության տվյալների՝ ընտանիքների միջին չափը 5 անդամ է կազմում:

2. Միջինից ցածր տնտեսական կարգավիճակ

⁵⁵ Ազգային վիճակագրական ծառայություն՝ <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/49/saarsebo-minimumi>

- 401-ից 600 լարի ներառյալ
- 601-ից 800 լարի ներառյալ

Այս դեպքում օգտագործվում են եկամուտներ, որոնք դրվում են կենսապահովման նվազագույնի և միջին աշխատավարձի միջև:

- 3. Միջին տնտեսական կարգավիճակ**
- 801-ից 1000 լարի ներառյալ

Տվյալ դեպքում ելակետը Վրաստանում վարձու աշխատողների միջին ամսական աշխատավարձի պաշտոնական տվյալներն են, որը 2021 թվականին կիազմի ամսական մոտավորապես 1300 լարի:⁵⁶

- 4. Միջինից բարձր/բարձր տնտեսական կարգավիճակ**
- 1001-ից 1500 լարի
 - 2001-ից-2500 լարի ներառյալ
 - 2501-ից 3000 լարի ներառյալ
 - 3001-ից 3500 լարի ներառյալ
 - 3501-ից 4000 լարի ներառյալ
 - 4001-ից 5000 լարի ներառյալ
 - 5001-ից 6000 լարի ներառյալ
 - Ավելի քան 6000 լարի

Այս դեպքում օգտագործվում են պաշտոնական միջին ամսական աշխատավարձը գերազանցող եկամուտները:

Հաշվի առնելով փոփոխականի նոր արժեքները՝ ազգային փոխանամանությունների ամենաաղբառ բնակչությունը (22.2%) ապրում է Պանկիսում, իսկ ամենախարուստ մասը՝ Սանցիե Ջավախերիում (18.7%): Էթնիկ փոխանամանությունների շրջանում առավել տարածված են միջինից ցածր եկամուտ ունեցող ընտանիքները: Մանրամասների համար տե՛ս արդյունքները Աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ #2

⁵⁶ Ազգային վիճակագրական ծառայություն <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/49/saarsebo-minimum>

	Ընտանիքների տնտեսական վիճակը՝ ըստ ընտանիքների ամսական եկամուտների (%)	Կ	Պ	Ս	Ք	Վ
		ա	ա	մ	ե	բ
		թ	ն	թ	ն	ն
		ք	կ	Ջ	Ք	Վ
		ի	ի	վ	ա	բ
		ի	ի	թ	թ	լ
				ի		ի
						Վրաստանում բնակվող էթնիկ փոխամասնություններ
1	Ազգատ	13.8	22.2	5.5	25.2	16.6
2	Միջինից ցածր	32.5	43.8	31.6	40.7	37.1
3	Միջին	12.2	14.9	11.8	8.1	11.7
4	Միջինից բարձր/բարձր	11.6	16.2	18.7	4.7	12.8
5	Դժվարանուն են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	29.9	3	32.4	21.3	21.7

Գլուխ 2. Սոցիալ-ժողովրդագրական բնութագիրը

Հետազոտությանը մասնակցել է էթնիկ փոխամասնությունների 1510 ներկայացուցիչներ: Մասնակիցների կեսը էթնիկ ադրբեջանցիներ են (50,2%), իսկ մյուս կեսը՝ էթնիկապես հայ (25,3%) և կիստ (24,5%) հարցվածներ:

Սեռ և տարիք

Հարցվածների բաժնումն ըստ սեռի հետևյալն է. արական՝ 49,8%; Իգական՝ 50,2%:

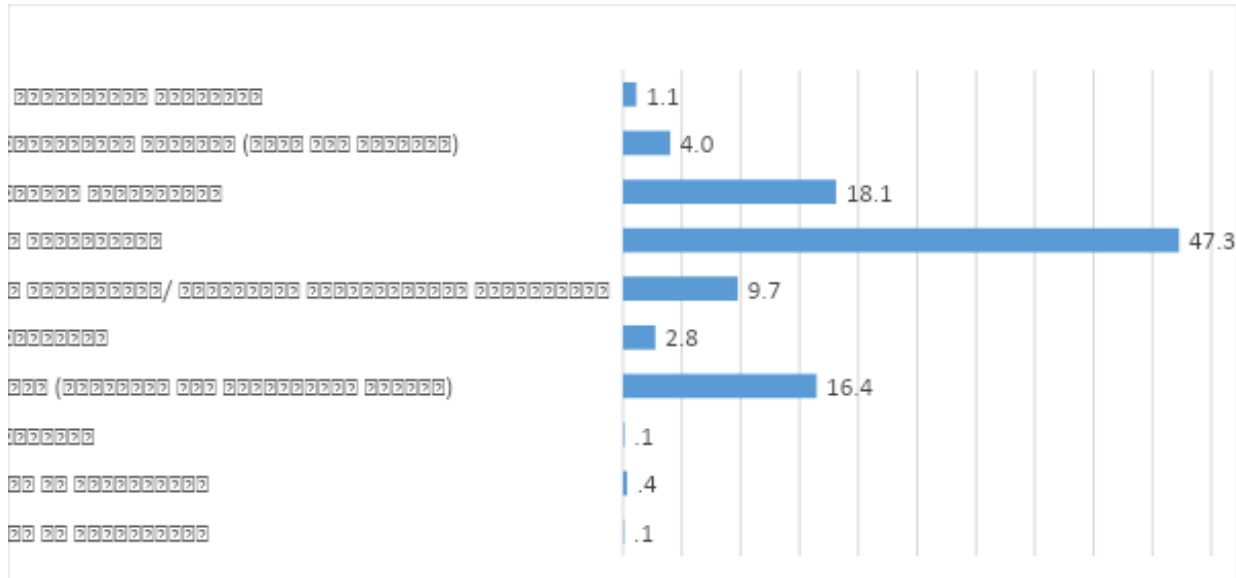
Հարցվածների թիվն ըստ տարիքի դիվերսիֆիկացված է տարբեր տարիքային խմբերում: Մյուս կատեգորիաների համեմատությամբ 18-24 տարեկան հարցվածների տեսակարար կշիռը փոքր է (12.2%), մնացած խմբերը բաժնված են հետևյալ կերպ. 25-34 տարեկան՝ 18,5%; 35-44 տարեկան՝ 16,2%; 45-54 տարեկան՝ 18,6%; 55-64 տարեկան՝ 16,3%; 65+ տարիքը՝ 18,2%:

Կրթության մակարդակը

Հարցվածների մեջ գերակշռում են ամբողջական միջնակարգ կրթություն ունեցող անձինք (47.3%), մինչդեռ հարցվածների 18.1%-ը թերի միջնակարգ կրթություն ունի: Հարցվածների 4%-ն ավարտել է կամ ունի թերի նախնական կրթությունը: Ինչ վերաբերում է բարձրագույն կրթությանը (բակալավրի, մագիստրոսի կամ մասնագետի

դիպում), ապա հարցվածների միայն 16,4% - ն է հասնում այդ մակարդակին: Թերի բարձրագույն կրթություն ունեցողների մասնաբաժինը չնչին է (2.8%) (տե՛ս գծապատկեր #1):

Գծապատկեր #1

Մարզերի համատեքստում ձեռք բերված կրթության մակարդակը դիտարկելիս պարզվել է, որ Կախերի շրջանում (Բացի Պանկիսից), ընդհանուր սվյալների համեմատ, թերի միջնակարգ կրթություն ունեցող անձանց թիվն ավելի բարձր է (37,3%), համապատասխանաբար, այս տարածաշրջանում լիարժեք միջնակարգ կրթություն ունեցողների համեմատաբար փոքր խումբ կա (31,7%), ինչպես նաև բարձրագույն կրթություն ունեցող անձանց թիվը նույնպես փոքր է՝ 5,1%: Սամցխե-Ջավախեթիում, ընդհանուր տեղեկացիայի համեմատ, ահում է ամբողջական միջնակարգ կրթություն ունեցողների թիվը (54.6%) (հավելյալ տեղեկությունների համար տե՛ս Աղյուսակ #3):

Աղյուսակ #3

Ո՞րն է ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական մակարդակը:	Կախերի	Պանկիսի	Սամցխե-Ջավախեթի	Քվեմո-Քարբլի
Չունեն տարրական կրթության	3.6	-	0.3	0.6
Տարրական կրթություն	13.2	0.8	0.3	1.6
Թերի միջին կրթություն	37.2	10.7	8.8	15.5
միջնակարգ կրթությունը	31.7	48.7	54.6	54
Միջնակարգ տեխնիկական/միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	7.1	11.7	14	6.2
Թերի բարձրագույն	1.2	4.1	2.9	2.9
Միջին բարձրագույն կրթություն	5.1	23.6	18.4	18.9
Գիտական աստիճան	-	0.2	-	0.2

Ո՞րն է ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական մակարդակը:	Կախերի	Պանկիսի	Սանցիտե-Ջավախերի	Քվենո-Քարբլի
Դժվարանում են պատասխանել/ հրաժարվում են պատասխանել	0.7	0.2	0.8	-

Կորելացիական վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ **Կախերիի շրջանում (բացի Պանկիսից)** սեռը ազդում է հարցվողների ստացած կրթության մակարդակի վրա: Մասնավորապես, կին հարցվողների մեծամասնությունը (72.1%) ունի թերի միջնակարգ կամ տարրական կրթություն կամ կրթություն չունի, մինչդեռ տղամարդկանց 35.8%-ն է պատկանում նույն կատեգորիային: Մյուս կողմից՝ տղամարդկանց շրջանում ամենաշատը տարածված է միջնակարգ կրթությունը (45,8%), որն ունի կանանց միայն 18%-ը:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալները տես աղյուսակ #4):

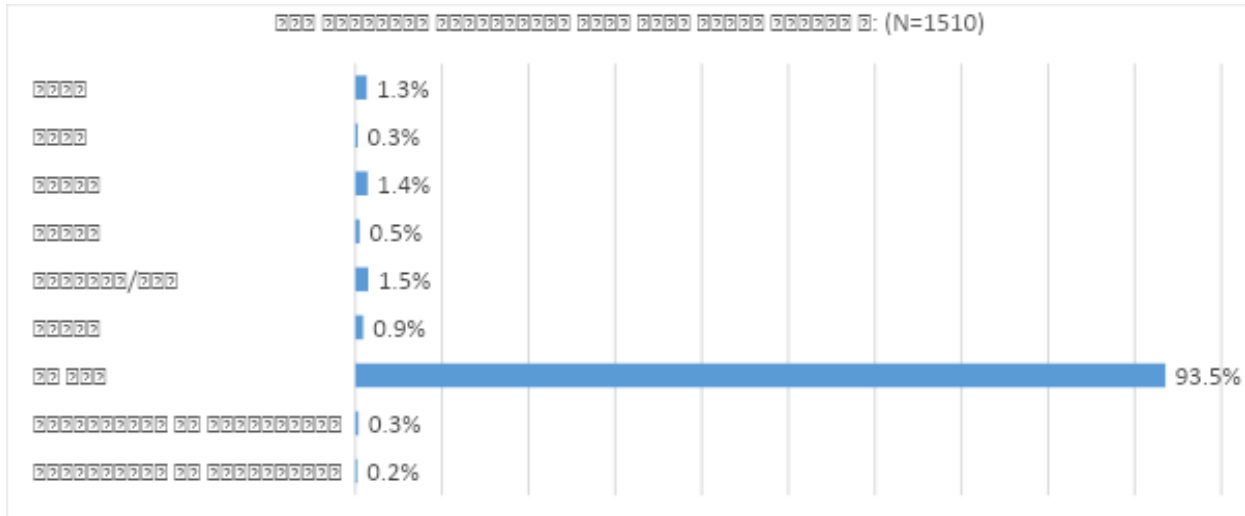
Աղյուսակ #4

Կրթության ամենաբարձր մակարդակը, որին հասել եք: (N=380) %	Արական	Իգական
Թերի միջնակարգ կրթություն / տարրական / առանց կրթության	35.8	72.1
Միջնակարգ կրթություն	45.8	17.9
Միջնակարգ տեխնիկական/միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	10.5	3.7
Բարձրագույն կրթություն (մասնակի/լրիվ/աստիճան)	7.4	5.3
Դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	0.5	1.1

Էթնիկ ինֆորմացիոն

Կախերիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) բոլոր հարցվածներն իբեց համարում են ադբեջանցի, Պանկիսիի կիրնում՝ Կիստ, Սանցիտե Ջավախերիում՝ հայ: Քվենո Քարբլիում հարցվածների մեծամասնությունը ծագումով ադբեջանցի է (99.2%), սակայն հետազոտության մեջ ներառվել են նաև հայկական ծագում ունեցող հարցվածները (0.8%; N=3) նշված տարածաշրջանում:

Գծապատկեր #2

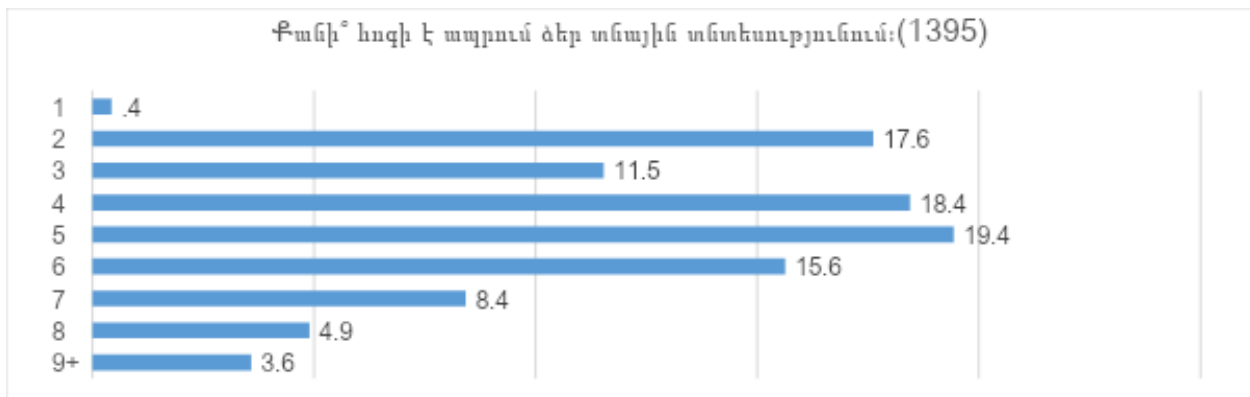

Հարցվածների ճիշտ մեծամասնությունը (91,9%) ընտանիքում միայնակ չի ապրում: Հարցվածների համեմատաբար փոքր մասը (8%) միայնակ է ապրում:

Ընտանիքի չափը

Հետազոտության տվյալների համաձայն՝ հարցվողների ընտանիքների թիվը հիմնականում 2-ից 6 անդամից է բաղկացած. 2 անդամից -17,6%; 3 անդամից՝ 11,5%; 4 անդամից՝ 18,4%; 5 անդամից՝ 19,4%; 6 անդամ՝ 15,6%: Իսկ 7 անդամից (8.4%) և 8 անդամից բաղկացած ընտանիքների թիվը համեմատաբար փոքր է (4.9%): Մնացած պատասխանների կատեգորիաների պատասխանների մակարդակը կազմում է 3.6% (տես Գծապատկեր #3):

Գծապատկեր #3

Եթե որոշենք ընտանիքների միջին չափը, ինչպես նաև միջին ցուցանիշները, կստացվի, որ բոլոր հետազոտված օրջաններում ընտանիքների միջին չափը մոտ 5 անդամ է, սակայն ամենամեծ ընտանիքները Քվեմո Քարթլիում են (միջին=4,85), իսկ համեմատաբար փոքրերը Սամցխե-Ջավախեթիում են (միջին=4.53), միջինը բոլոր դեպքերում հավասար է 5-ի: Սա նշանակում է, որ տնային տնտեսությունների մեկ կեսը բաղկացած է ավելի քան 5 հոգուց, իսկ մյուս կեսը՝ 5 հոգուց պակաս (տես Աղյուսակ #4):

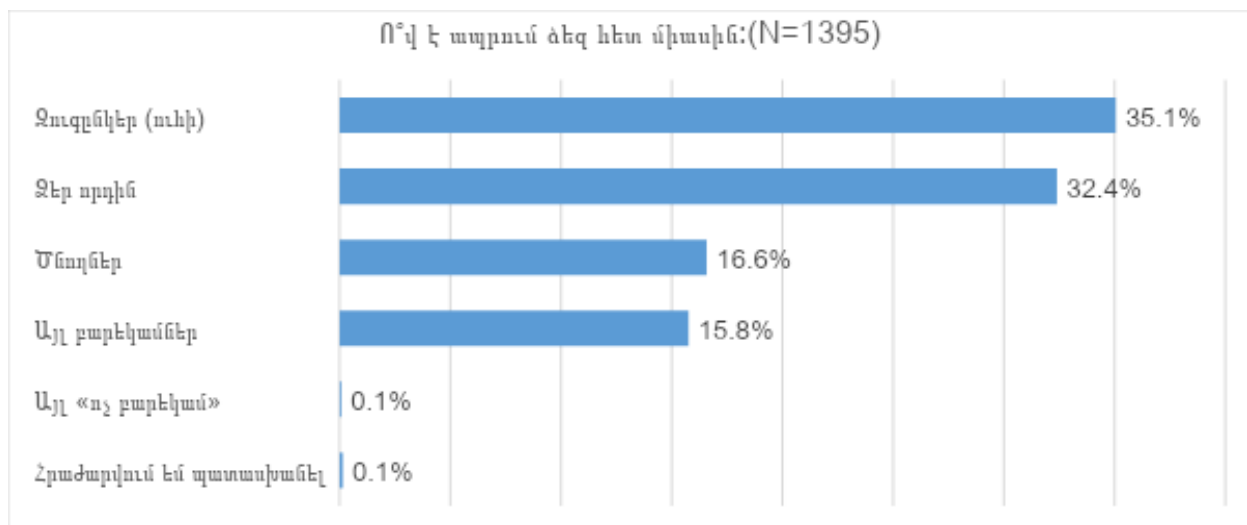
Աղյուսակ #5

Ընտանիքի չափը	Mean	Median	Minimum	Maximum
---------------	------	--------	---------	---------

Պանկիսի	4.64	5.00	1	15
Կախերի	4.76	5.00	1	12
Սանցիտե - Ջավախերի	4.53	5.00	1	11
Քվեմա Քարբլի	4.85	5.00	1	13
Ընդհանուր ամբողջ ընտրության համար	4.70	5.00	1	15

Էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչները հիմնականում ապրում են՝ զուգընկերոջ/ամուսնու հետ 35.1%; 32,4%-ն իր երեխայի հետ; ծնողների հետ՝ 16,6%; այլ հարազատների հետ 15.8% (տե՛ս գծապատկեր #4):

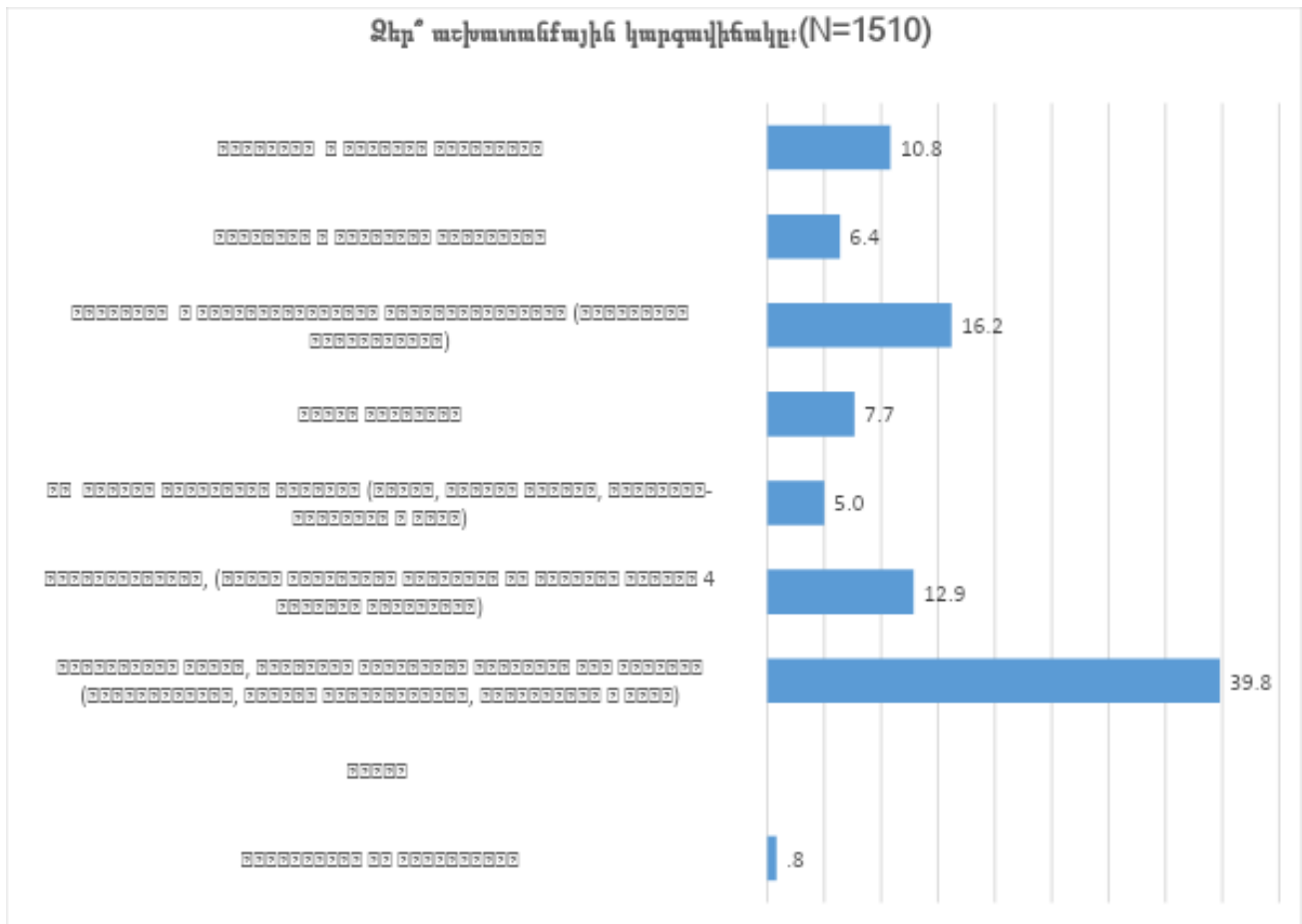
Գծապատկեր #4

Աժխտատնային կարգավիճակը

Հարցվածների ավելի քան մեկ տասներորդը (12.9%) գործազուրկ են, ովքեր ակտիվորեն աշխատանք են փնտրում վերջին 4 շաբաթվա ընթացքում, մինչդեռ մոտ 40%-ը նրանք են, ովքեր աշխատուժից դուրս են, այսինքն՝ ակտիվորեն աշխատանք չեն փնտրում (հետևաբար. հարցվողներ, ովքեր հուսահատված են աշխատանք գտնելուց թուշառուներ, տնային տնտեսուհիներ, ուսանողներ և այլն): Հարցվածների 16.2%-ը զբաղվում է գյուղատնտեսական գործունեությամբ, մեկ տասներորդը (10.8%) աշխատում է պետական հատվածում: Հարցվածների 6.4%-ը աշխատում է մասնավոր հատվածում (տե՛ս դիագրամ #5):

Դիագրամ #5

Կորեկացիայի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ սեռը ազդում է զբաղվածության կարգավիճակի վրա բոլոր թիրախային շրջանների դեպքում (**Կախեր, բացառությամբ Պանկիսի, Սամցխե-Ջավախերի, Քվեմո Քարթլի, Պանկիսի**): Այնուամենայնիվ, միտումները տարբերվում են ըստ տարածաշրջանների:

ա. **Կախերիում (բացի Պանկիսիում), Պանկիսի կիրճում և Սամցխե-Ջավախերիում** աշխատանք չփնտրողներն ավելի շատ կանայք են, քան տղամարդիկ: Մասնավորապես:

- **Կախերթիում** (բացի Պանկիսիից) կանանց 74.7%-ը աշխատուժից դուրս է, այսինքն՝ աշխատանք չի փնտրում, իսկ տղամարդկանց 23.9%-ը:
- **Պանկիսիի** կիրճում կանանց 40.2%-ը աշխատուժից դուրս է, իսկ տղամարդկանց 26%-ը:
- **Սամցխե-Ջավախերթի** տարածաշրջանում աշխատանք չի փնտրում կանանց 39,1%-ը, իսկ տղամարդկանց 22,1%-ը:

բ. Կախերթիում (բացառությամբ Պանկիսիի) և Սամցխե-Ջավախերթի շրջաններում տղամարդկանց շրջանում զբաղվածության ամենատարածված ձևը գյուղատնտեսական գործունեությունն է (ինքնազբաղված): մասնավորապես.

- **Կախերթիի շրջանում** (բացի Պանկիսիից) տղամարդկանց 30,9%-ը զբաղվում է գյուղատնտեսական գործունեությամբ, իսկ կանանց 11,1%-ը՝ գյուղատնտեսական գործունեությամբ:
- **Սամցխե-Ջավախերթի** տարածաշրջանում գյուղատնտեսական գործունեությամբ զբաղվում է տղամարդկանց 32%-ը, իսկ կանանց՝ 14,7%-ը:

գ) Պանկիսիի հովտում և Զվեմո Քարթլիում ավելի շատ կանայք վարձու աշխատանքով են զբաղված (պետական կամ մասնավոր հատվածում), քան տղամարդիկ. Պանկիսում կանանց 23,8%-ը աշխատում է պետական հատվածում: Նույն ոլորտում Պանկիսի տղամարդկանց միայն 9,9%-ն է զբաղված: Զվեմո Քարթլիում մասնավոր հատվածում աշխատանքի է ընդունվում կանանց 12,2%-ը, իսկ տղամարդկանց՝ 4,3%-ը:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալները տես աղյուսակ #6):

Աղյուսակ #6

Զբաղվածության կարգավիճակը (ըստ սեռի) (%)		Կախերթի	Զվեմո Քարթլի	Պանկիսի	Սամցխե Ջավախերթի
Աշխատում է պետական հատվածում	Իգական	4.7	9.6	23.8	14.7
	Արական	4.3	9.2	9.9	9.4
Աշխատում է մասնավոր հատվածում	Իգական	3.2	12.2	2.6	10.2
	Արական	4.8	4.3	4.4	8.8
զբաղվում է գյուղատնտեսական գործունեությամբ (ինքնազբաղ)	Իգական	11.1	10.2	9	14.7
	Արական	30.9	8.2	13.8	32
Անհատ ձեռներեց (ինքնազբաղ)	Իգական	1.6	5.1	9.5	3
	Արական	8.5	12	16	6.1
Աշխատում է ոչ ֆորմալ ոլորտում (դայակ, տաքսու վարորդ)	Իգական	1.6	6.1	1.1	1.5
	Արական	18.1	1.6	3.3	7.2

Չբաղվածության կարգավիճակը (ըստ սեռի) (%)		Կախերի	Քվեմ ռ քար թի	Պ ա ն կ ի ս ի	Ս ա մ ց խ ե Ջ ա վ ա խ ե թ ի
Գործազուրկ (անձ, ով չի աշխատում և աշխատանք է փնտրում վերջին 4 շաբաթվա ընթացքում)	Իգական	2.6	12.7	12.7	16.2
	Արական	5.9	14.7	25.4	13.3
Աշխատուժից դուրս գտնվող անձ, այսինքն՝ աշխատանք չփնտրող (թոշակառու, տնային տնտեսուհի, ուսանող և այլն)	Իգական	74.7	43.1	40.2	39.1
	Արական	23.9	48.4	26	22.1
Ուրիշ	Իգական	0.5	1	1.1	0.5
	Արական	3.7	1.6	1.1	1.1

Հետաքրքիր է ավելի մանրամասն պարզել այն խմբի սոցիալ-ժողովրդագրական կառուցվածքը, որը ներկայացված է աշխատուժից դուրս գտնվող մարդկանց կողմից: Հետազոտությունը տալիս է այսպիսի պատկեր (տես Աղյուսակ #7):

Աղյուսակ #7

Աշխատուժից դուրս գտնվող մարդիկ (%)										
Ըստ սեռի		Ըստ տարիքի			Ըստ ֆազա/գյուղի		Ըստ բնակավայրի			
Կին	Տղամարդ	18-34	35-59	60+	ֆազա	գյուղ	Քվեմ ռ քար թի	Ս ա մ ց խ ե -Ջ ա վ ա խ ե թ ի	Պ ա ն կ ի ս ի	Կ ա խ ի ե թ ի
36.8	63.2	28.2	24.9	46.9	9.7	90.3	45.6	33.2	30.9	49.3

Աղյուսակում ներկայացված տվյալները ցույց են տալիս, որ.

- Կախերի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի), ընդհանուր տեղեկացիայի և բնակավայրերի այլ վայրերի համեմատ, մեծ թվով մարդիկ կան (49,3%), ովքեր աշխատանք չունեն և չեն փնտրում աշխատանք (աշխատուժից դուրս գտնվող մարդիկ):

- Պանկիսում «չփնտրողների» թիվը համեմատաբար փոքր է (30,9%):
- Հստ սեռի հարցի ֆննարկման ժամանակ պարզվել է, որ տղամարդիկ (63,2%) ավելի քան զբաղված են, քան կանայք (36,8%) և չեն փնտրում աշխատանք (աշխատուժից դուրս գտնվող մարդիկ)
- * Տարիքային վերլուծությունը ցույց է տվել, որ հարցվածների գրեթե կեսը 60 տարեկան կամ ավելի (46,9%):

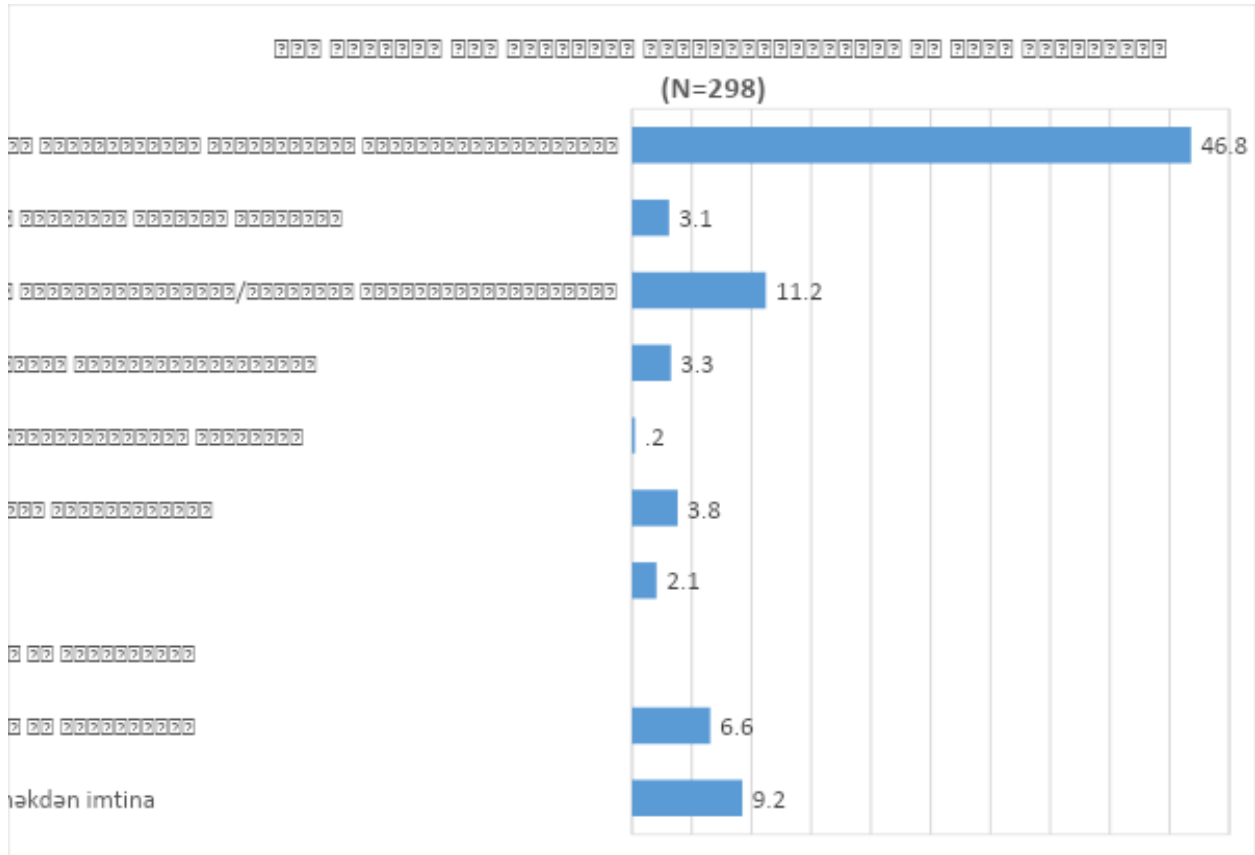
Ինչ վերաբերում է աշխատող հարցվողների բնութագրերին, ապա հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ.

- Կախեթիում (20.9%) և Սանցիե Ջավախեթիում (23.2%) գյուղատնտեսական գործունեությամբ զբաղվողների թիվը համեմատաբար մեծ է.
- Պանկիսի կիրճում (17,1%) պետական հատվածում աշխատողների թիվը մեծ է՝ համեմատած ընդհանուր սվյալների հետ :
- Հնդիակառակը, պետական հատվածում աշխատողների տեսակարար կշիռը համեմատաբար փոքր է (4,6%) Կախեթիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի):
- Պանկիսիի հովտում (12.8%) անհատ ձեռնարկատերերի թիվն ավելի մեծ է ընդհանուր արդյունքների համեմատ:

Հետաքրքիր է, որ գործազուրկների մեծ մասը (89,9%) նույնիսկ մինչև կորոնավիրուսի համաճարակի սկսվելը վնարովի աշխատանք չի ունեցել: Հարցվածների միայն 9,6%-ն է ասում, որ աշխատել է մինչև համաճարակը:

Զբաղված հարցվողների մեջ համեմատաբար մեծ մասը (46.8%) աշխատում է հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում, մինչդեռ հարցվածների միայն 3.1%-ն է աշխատում մասնավոր կրթական ոլորտում: Հարցվածների ավելի քան մեկ տասներորդը (11.2%) աշխատում է հիվանդանոցներում/բժշկական հաստատություններում: Մնացած հարցվողների գործունեության ոլորտները դիվերսիֆիկացված են տարբեր ուղղություններով (տե՛ս դիագրամ #6):

Դիագրամ #6

Հարցը տարածաբանային համատեքստում դիտարկելիս պարզվել է, որ Կախերի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի), ընդհանուր արդյունքների համեմատ, հանրային ուսումնական հաստատություններում աշխատողների թիվը փոքր է (ավելացել է այն հարցվողների ֆանակը, ովքեր հարցին դժվարացել են պատասխանել՝ 23,2%): Պանկիսի կիրճում զբաղված հարցվածների մեջ ընդհանուր սվյալների համեմատ մեծ է հանրակրթական հաստատություններում աշխատողների թիվը (65%):

Էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներին հարցրել են, թե արդյո՞ք նրանց ընտանիքի անդամներից որևէ մեկն աշխատում է տարբեր կարգավիճակ ունեցող կազմակերպություններում: Պարզվել է, որ հարցվողները կամ նրանց ընտանիքի անդամները գրեթե չեն աշխատում թվարկված աշխատատեղերից որևէ մեկում. Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններ (95.1%), կենտրոնական իշխանություն (96.3%), ֆազակական կուսակցություններ (94%), հասարակական կազմակերպություններ (94.8%):

Վրացերենի իմացության մակարդակը և աշխատանքային կարգավիճակը

Հարաբերակցության/կարելացիայի վերլուծությունը ցույց է տվել, որ վրացերենի իմացության որակն ազդում է զբաղվածության կարգավիճակի վրա: Մասնավորապես, վրացերենի իմացության մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց աճում է մասնավոր/պետական հատվածում զբաղված հարցվածների մասնաբաժինը: Ավելի կոնկրետ;

- Վրացերենը վատ իմացողների թվում կեսից ավելին (54.2%) աշխատուժից դուրս գտնվող հարցվածներն են (աշխատանքի չվերադառնողներ, թուշակառուներ, ուսանողներ, տնային տնտեսուհիներ և այլն):
- Լեզուն միջին և լավ տիրապետողների շրջանում աշխատուժից սուրս հարցվածների մասնաբաժինը նվազում է (միջին տիրապետման մակարդակը՝ 33,3%, լավ տիրապետման մակարդակը՝ 31,7%), իսկ ահի միտում է

նկատվում պետական հատվածում աշխատող հարցվածների դեպքում (ցածր տիրապետման մակարդակը՝ 4%, միջին տիրապետման մակարդակը՝ 9%, լավ տիրապետման մակարդակը՝ 18,3%):

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս թիվ 8 աղյուսակում;

Աղյուսակ #8

Աշխատանքային կարգավիճակը % (N=1494)	Վրաց լեզվի իմացության ցուցիչ		
	Վատ	Միջին	Լավ
Աշխատում է պետական հատվածում	4	9	18.3
Աշխատում է մասնառոր հատվածում	4.7	7	7.8
Ինքնազբաղված	27.1	38.3	26
Գործազուրկ (փնտրում են աշխատանք)	10	12.5	16.2
Աշխատուժից դուրս գտնվող անձ (քուակառու, ուսանող, տնային տնտեսուհի և այլն)	54.2	33.3	31.7

Այն, որ վրացերենի իմացության մակարդակը ազդում է հարցվողների զբաղվածության վրա, հաստատվում է նաև տվյալների տարածաբաշխային վերլուծությամբ.

ա) Հարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ Կախերի տարածաբաշխում (բացառությամբ Պանկիսի) վրաց լեզվի մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց նվազում է աշխատուժից դուրս հարցվածների տեսակարար կշիռը, իսկ պետական/մասնավոր հատվածում զբաղվածների թիվն ավելանում է:

- Վրացերենի վատ իմացություն ունեցողների մեջ կա աշխատուժից դուրս հարցվածների մեծ տեսակարար կշիռ (74.8%), նրանք թիվը նվազում է լեզվի իմացության աճով:
- Լեզվի իմացության մակարդակի բարձրացմանը զուգահեռ մեծանում է մասնավոր հատվածում աշխատողների տեսակարար կշիռը (վրացերենի իմացության ինդեքսը՝ վատ՝ 0,8%, միջինը՝ 4,8%, լավ՝ 7,3%):
- Լեզվի իմացության աճի հետ պետական հատվածում աշխատողների տեսակարար կշիռը փոխվում է զիջագծև (վրացերենի իմացության ինդեքսը՝ վատ՝ 1,5%, միջինը՝ 0,8%, լավ՝ 13,8%):

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս թիվ 9 աղյուսակում;

Աղյուսակ #9

Տարածաբաշխ	Աշխատանքային կարգավիճակը % (N=375)	Վրաց լեզվի իմացության ինդեքսը		
		վատ	միջին	լավ
Կախերի	Աշխատում է պետական հատվածում	1.5	0.8	13.8
	Աշխատում է մասնավոր հատվածում	0.8	4.8	7.3
	ինքնազբաղված	21.4	53.6	35.8
	գործազուրկ (փնտրում են աշխատանք)	1.5	4.8	8.3
	Աշխատուժից դուրս գտնվող անձ (քուակառու, ուսանող, տնային տնտեսուհի և այլն)	74.8	36	34.9

բ) Սամցխե-Ջավախխի տարածաբջանում նույնպես տեղեկացիան պահպանվում է՝ վրացերենի իմացության մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց ավելանում է պետական/մասնավոր հատվածում աշխատողների թիվը:

- Վրացերենի վատ իմացությամբ ամենամեծ մասնաբաժինն առանձնանում է աշխատուժից դուրս (35.8%) և ինֆնազբաղված (35.3%) մարդիկ:
- Վրացերենը լավ իմացողների խմբում աշխատողների տեսակարար կշիռն ամենաբարձրն է. յուրաքանչյուր չորրորդը (25,3%) աշխատում է պետական հատվածում, լրացուցիչ 14,1%-ը՝ մասնավոր հատվածում:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս թիվ 10 աղյուսակում;

Աղյուսակ #10

Տարածաբջան	Աշխատանքային կարգավիճակի % (N=372)	Վրաց լեզվի իմացության ինդեքսը		
		վատ	միջին	լավ
Սամցխե Ջավախխի	Աշխատում է պետական հատվածում	5.2	12.4	25.3
	Աշխատում է մասնավոր հատվածում	8.1	7.2	14.1
	ինֆնազբաղված	35.3	36.1	22.2
	գործազուրկ (վնասված են աշխատանք)	15.6	11.3	17.2
	Աշխատուժից դուրս գտնվող անձ (թուակառու, ուսանող, տնային տնտեսուհի և այլն)	35.8	33	21.2

գ) Հարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ Ք-վեճն Ք-արթիլի տարածաբջանում պետական/մասնավոր հատվածում զբաղված մարդկանց թիվն ավելանում է լեզվի իմացության մակարդակի բարձրացմամբ: Ավելի կոնկրետ՝

- Վրացերենի վատ իմացություն ունեցողների մեծամասնությունը (55.1%) աշխատուժից դուրս է:
- Վրացերենը լավ իմացողների առնվազն յուրաքանչյուր երրորդը (36.1%) աշխատում է պետական կամ մասնավոր հատվածում, ինչը զբաղվածության ամենաբարձր ցուցանիշն է այս կամ այն մակարդակում վրացերենին տիրապետողների շրջանում:

(Տե՛ս Աղյուսակ #11) (տվյալները վիճակագրորեն հուսալի՝ $p < 0.05$):

Աղյուսակ #11

Տարածաշրջան	Աժխատանքային կարգավիճակի % (N=381)	Վրաց լեզվի խմացության ինդեքսը		
		վատ	միջին	լավ
Քվեմո Քարթլի	Աժխատուն է պետական հատվածում	5.1	15.8	16.4
	Աժխատուն է մասնավոր հատվածում	4.7	9.9	19.7
	ինքնագրգռված	24.3	23.8	9.8
	գործազուրկ (փնտրում են աժխատանք)	10.7	22.8	9.8
	Աժխատուժից դուրս գտնվող անձ (քուակառու, ուսանող, տնային տնտեսուհի և այլն)	55.1	27.7	44.3

Գլուխ 3. Վրաց լեզվի խմացություն

Վրաց լեզվի խմացության մակարդակն ըստ տարբեր բաղադրիչների

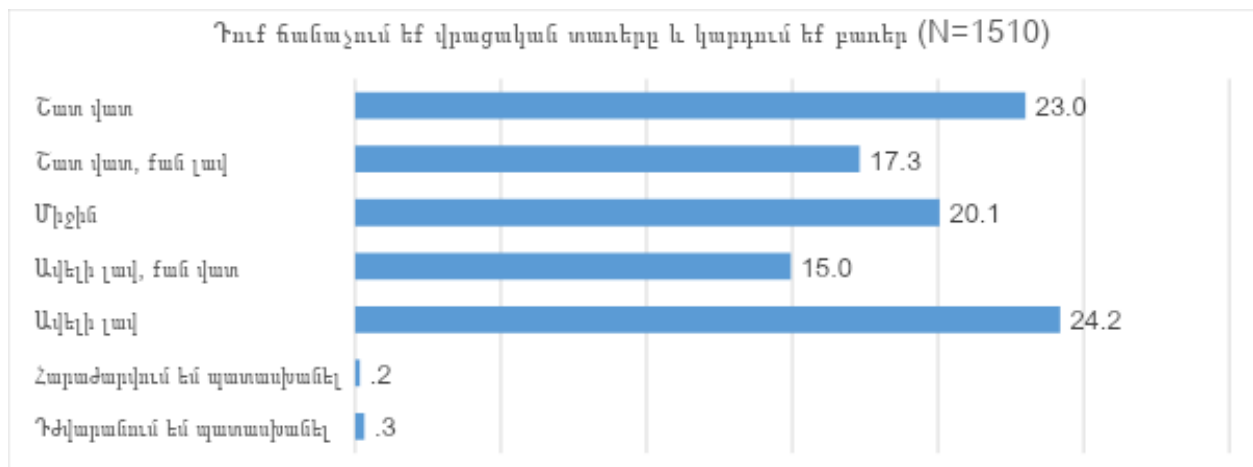
Հարցվածները գնահատել են վրացերենի նկատմամբ իրենց գիտելիքների որակը : Գնահատումը կենտրոնացած էր վրացերենի խմացության հետևյալ բաղադրիչների վրա.

- Վրացական տառերի խմացություն և բառերի ընթերցում
- Շփում վրացերենին տիրապետող անձի հետ
- Վրաց գրականության ընթերցում և տեքստի բովանդակության ըմբռնում
- Հասկանալ վրացական հեռուստատեսիվների տրամադրած տեղեկատվությունը
- Վրացերենով արտահայտել սեփական միտքը և խոսքը

Հարցման արդյունքները հետևյալն են.

ա) Պարզվել է, որ էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների 40.3%-ը չի հանաչում վրացական տառերը և չի կարդում բառերը (նրանցից 23-ը չի հանաչում և շատ վատ է կարդում դրանք): Հարցվածների 39.1%-ը լավ է հանաչում և կարդում բառերը (նրանցից 24.2%-ը շատ լավ է հանաչում և կարդում): Միջին հաշվով, նրանց հմտությունները գնահատվում են 20,1% (տես Գծապատկեր #7):

Գծապատկեր #7

Կախերիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի), ընդհանուր արդյունքների համեմատ, բնակիչների մեծամասնությունը (63,8%) վրացերեն տառերը և բառերը վատ են հանաչում և կարգում (Շատ վատ են կարդում և հանաչում տառերը՝ 42%): Պանկիսի կիրճում հարցվածների մասնաբաժինը (67,4%), ովքեր այս ուղղությամբ իրենց կարողությունները գնահատում են «Շատ լավ» պատասխանի տարբերակով, բարձր է, մինչդեռ Պանկիսիում հարցվածների ավելի քան մեկ հինգերորդը (21,7%) իրենց կարողությունները գնահատում են որպես « ավելի լավ, քան վատ»: Սամցխե Ջավախերիի տարածաշրջանում ընդհանուր արդյունքների համեմատ բարձր է նրանց տեսակարար կշիռը (30,6%), ովքեր միջին են գնահատում սեփական հնարավորությունները:

բ) Վերլուծությունը ցույց է տվել, որ էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների 38%-ը կարողանում է լավ շփվել վրացերեն խոսող անձի հետ (Շատ լավ՝ 22,4%), իսկ 39,8%-ը՝ վատ (Շատ վատ՝ 21,3%): Հարցվածների 21,8%-ը միջին է գնահատում իրենց կարողությունները:

Կախերիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) այս ուղղությամբ ընդհանուր տվյալների համեմատ անել է սեփական կարողությունները միջին գնահատողների թիվը (41,4%): Պանկիսիի կիրճում 64,7%-ը կարող է Շատ լավ շփվել վրացախոս անձանց հետ (ի հավելումն՝ 22,8%-ը կարող է ավելի լավ, քան վատ շփվել): Սամցխե Ջավախերիի տարածաշրջանում 29,4%-ն ասում է, որ Շատ վատ է կարողանում երկխոսել վրացախոս անձանց հետ, իսկ 24,2%-ը՝ վրացախոս անձանց հետ երկխոսում է ավելի վատ, քան լավ: Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում ընդհանուր տվյալների համեմատ ավելացել է այս ուղղությամբ սեփական կարողությունները գնահատող մարդկանց թիվը (41,7%):

գ) Հետաքրքիր է, որ էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների կեսից ավելին (50,8%) կարողանում է վրացական գրականություն կարդալ և վատ հասկանալ տեքստի բովանդակությունը (նրանցից Շատ վատ՝ 34,7%): Հարցվածների 31,6%-ն այս առումով լավ է գնահատում սեփական հմտությունները (նրանցից Շատ լավ՝ 19,6%): Հարցվածների 16,9%-ը միջին են գնահատում իրենց կարողությունները:

Կախերիի շրջանը (բացառությամբ Պանկիսիի) նույնպես այս առումով մյուս շրջաններից առանձնանում է վրացերենի չիմացության պատճառով. Հարցվածների կեսը (50,8%) ասում է, որ Շատ վատ է կարողանում կարդալ և հասկանալ վրացական գրականություն տեքստի բովանդակությունը, մինչդեռ 20,1%-ը կարող է դա անել ավելի վատ, քան լավ: Պանկիսի կիրճը դեռևս ամենաբարձր մակարդակի ունի՝ հարցվածների 56,9%-ը կարող է Շատ լավ կարդալ և հասկանալ տեքստի բովանդակությունը, իսկ 25,7%-ը՝ ավելի լավ, քան վատ: Քվեմո Քարթլիում նույնպես իրավիճակն անբարենպաստ է. փոփոխությունների կեսը (50,8%) Շատ վատ է գնահատում իրենց հմտություններն այդ ուղղությամբ:

դ) Պարզվել է, որ էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների 42,1%-ը վատ/դժվար է հասկանում վրացական հեռուստատվիզների տեղեկատվությունը (նրանց 25%-ը Շատ վատ է հասկանում): Հարցվածների ավելի քան մեկ երրորդը (36,3%) լավ է հասկանում տեղեկատվությունը (որից Շատ լավ՝ 20,7%): Եվ հարցվածների 20,8% - ք միջին է գնահատում իրենց հմտությունները այս ուղղությամբ:

- Պանկիսիի կիրճում 59,1%-ը կարող է Շատ լավ հասկանալ վրացական հեռուստատվիզների տեղեկատվությունը, իսկ 25,9%-ը՝ ավելի լավ, քան վատ: Հեռուստատեսությունից ստացված տեղեկատվությունը ընկալողների համեմատաբար փոքր մասնաբաժինը (14,1%) միջին է, վատ կամ Շատ վատ ընկալում տեղեկատվությունը վրացերեն լեզվով:
- Կախերիի ընդհանուր տեղեկացիայի համեմատ՝ հեռուստատեսությունից ստացված տեղեկատվությունը լավ ընկալող հարցվածների թիվը (28,8%) ավելի փոքր է (Շատ լավ՝ 9,5%), մինչդեռ իրենց կարողությունները միջին գնահատող հարցվածների թիվը (30,7%), այս ուղղությամբ համեմատաբար մեծ է:

- Սամցխե-Ջավախերիում հարցվածների 32,8%-ը կարող է շատ վատ ընկալել տեղեկատվությունը, իսկ 21,3%-ը՝ վատ, քան լավ: 20,4%-ը լավ է հասկանում հեռուստատեսությունից ստացված տեղեկատվությունը (իսկ 10%-ը՝ շատ լավ):
- Քվեմա Քարբլիում ապրող փոքրամասնությունների 46,9%-ը շատ վատ է գնահատում իրենց կարողությունները այս ուղղությամբ: Այս տարածաշրջանում հարցվածների ավելի քան մեկ տասներորդը (12,5%) կարող է լավ հասկանալ հեռուստատեսությունից ստացված տեղեկատվությունը:

ե) էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներն ավելի վատ են կարողանում տրամաբանել և շփվել վրացերեն լեզվով (40,3%), քան լավ (34,3%): Իսկ 24,7%-ը միջին է գնահատում սեփական հմտությունները:

- Կախերիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) հարցվածների մասնաբաժինը (41,7%), ովքեր իրենց կարողությունները միջին են գնահատում հիմնավորման և իրենց ասելիքը վրացերեն լեզվով փոխանցելու առումով, ավելի մեծ է, քան ընդհանուր տվյալները: Իսկ նրանց մի փոքր մասն էլ (25,7%) վատ է գնահատում սեփական կարողություններն այս առումով:
- Պանկիսի կիրճում հարցվածների 80,2%-ը կարող է խոսել և լավ խոսել վրացերեն (54,9% - ը շատ լավ է): Կա մի փոքր մաս (3,3%), ովքեր չեն կարող լավ տրամաբանել և իրենց խոսքը փոխանցել:
- Սամցխե-Ջավախերիի շրջանում հարցվածների 54%-ը (շատ վատ՝ 33,6%) լավ չի կարողանում խոսել և տրամաբանել վրացերեն: Վերը նշված հարցվածների 19,9%-ը իրենց կարողությունները գնահատում են լավ, (շատ լավ 9.4%):
- Քվեմա Քարբլիում ապրող էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների 70%-ը վատ է գնահատում իրենց հմտություններն այս ուղղությամբ (48.6%-ը՝ շատ վատ): Հարցվածների ավելի քան մեկ տասներորդը (12,5%) լավ է գնահատում իրենց ասելիքը վրացերենով բննարկելու և փոխանցելու սեփական կարողությունը:

Հարցվողների սեռը և վրացերենի իմացության մակարդակը

Հարաբերական վերլուծությունը ցույց է տվել, որ հարցվողների սեռը ազդում է վրացերենի իմացության մակարդակի վրա: Մասնավորապես, էթնիկ փոքրամասնությունների շրջանում ավելի շատ կանայք (38,9%) են վատ խոսում վրացերեն, քան տղամարդիկ (33,3%): Միջին մակարդակում ավելի շատ վրաց լեզվին տիրապետում են տղամարդիկ (26.4%), քան կանայք (20.3%): Իսկ երկու սեռերի ներկայացուցիչները լավ խոսում են վրացերեն: Իսկ վրացերենին լավ տիրապետում են երկու սեռերի ներկայացուցիչները:

- Արական՝ միջին -43,1%; լավ - 31,4%
- Իգական՝ միջին -24.7%; լավ - 26,3%

(տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$)

Հարցվածների տարիքը և վրացերենի իմացության մակարդակը

Հարաբերական վերլուծությունը ցույց է տվել, որ էթնիկ փոքրամասնությունները ներկայացնող հարցվողների տարիքը ազդում է վրացերենի իմացության որակի վրա: Մասնավորապես, տարիքի ավելացման հետ նվազում է նրանց թիվը, ովքեր ազատ տիրապետում են վրացերենին: Մասնավորապես.

- 18-ից 24 տարեկան հարցվածների կեսից ավելին (53.9%) վառ տիրապետում է վրացերենին: Վրացերենի իմացության այս մակարդակն առանձնանում է 25-ից 34, 55-ից 64 և 35-ից 44 տարեկան հարցվողների շրջանում, թեև նկատվում է նվազման տեղեկեցիկ:

- 65 և ավելի բարձր տարիքի հարցվածների քաջանում վրացերենի վատ տիրապետողների ամենամեծ մասնաբաժինն է (43,2%) և նույն տարիքային խմբում 38,2% - ը նույն է վրացերենի լավ իմացություն մասին:

Մանրամասն տվյալները տե՛ս աղյուսակ 10-ում;

(տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$)

Աղյուսակ #12

Վրացերեն լեզվի իմացության մակարդակը	Հարցվածների տարիքը (N=1510)					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
վատ	19.2	36.5	33.5	41.6	37.7	43.2
միջին	26.9	23.8	25.7	24	22.5	18.5
լավ	53.9	39.7	40.9	34.5	39.8	38.2

Հարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ Կախերիի տարածաբաժանում (բացի Պանկիսից) տարիքը ազդում է վրացերենի իմացության որակի վրա: Մասնավորապես, երիտասարդ սերունդները ավելի լավ են խոսում վրացերեն, քան ավագները: Կոնկրետ.

- 18-ից 24 տարեկան հարցվածների համեմատաբար մեծ թիվը (40,4%) միջինում խոսում է վրացերեն, իսկ 38,3%-ը լավ է տիրապետում վրացերենին:
- 65 և բարձր տարիքի հարցվածների գրեթե կեսը (49.3%) վատ է խոսում վրացերենին, մինչդեռ միայն 28.4%-ն է լավ տիրապետում վրացերենին այս տարիքային կատեգորիայում:
- Հետաքրքիր է, որ 55-ից 64 տարեկան հարցվածների մեջ համեմատաբար մեծ մասը (42,6%) տիրապետում է վրացերենին միջինում, իսկ 34,4%-ը՝ լավ:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալները տե՛ս աղյուսակ 13-ում;

Աղյուսակ #13

Վրացերեն լեզվի իմացության մակարդակը Կախերիի քաջանում	Հարցվածների տարիքը (N=1510)					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
վատ	21.3	44.3	29.3	45.1	23	49.3
միջին	40.4	30	46.6	28.2	42.6	22.4
լավ	38.3	25.7	24.1	26.8	34.4	28.4

Հարաբերակցության վերլուծության ժամանակ պարզվել է, որ Սանցիե-Ջավախերիի տարածաբաժանում տարիքը նույնպես ազդում է հարցվողների վրացերենի որակի վրա: Մասնավորապես, տարիքի անհին զուգընթաց ավելանում է վրացերեն լավ չիմացողների թիվը:

- 18-ից 24 տարեկան հարցվածների շրջանում համեմատաբար մեծ թիվ (38%) լավ է տիրապետում վրացերենին, մինչդեռ մոտավորապես յուրաքանչյուր չորրորդը (26%) վատ է տիրապետում վրացերեն լեզվին:
- 45-ից 54 տարեկան (53.7%), 55-ից 64 (54.2%) և 65 և բարձր (57.4%) հարցվածների մեծամասնությունը վատ տիրապետում է վրացերենին:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալները տե՛ս աղյուսակ 14-ում;

Աղյուսակ #14

Վրացերեն լեզվի խմացության մակարդակը Սամցխե Ջավախքի շրջանում	Հարցվածների տարիքը (N=1510)					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
վատ	26	44.2	38.5	53.7	54.2	57.4
միջին	36	27.3	21.2	25.4	22	26.5
լավ	38	28.6	40.4	20.9	23.7	16.2

Նույն միտումն է Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում. տարիքի հետ ավելանում է վրացերեն լավ չինացողների թիվը: Իսկ վրացերենը լավ խմացողների թիվը գնալով նվազում է:

- 18-ից 24 տարեկանների գրեթե կեսը (47,1%) լավ գիտի վրացերենը: Իսկ 25-ից 34 տարեկան տարիքային խմբի ավելի քան մեկ հինգերորդը (22.1%):
- 55-ից 64 տարեկան (71,2%) և 65 և ավելի բարձր տարիքի (69,8%) հարցվածների մեծամասնությունը վատ է տիրապետում վրացերենին:

Մանրամասն տվյալների համար տես աղյուսակ #15

(տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$)

Աղյուսակ #15

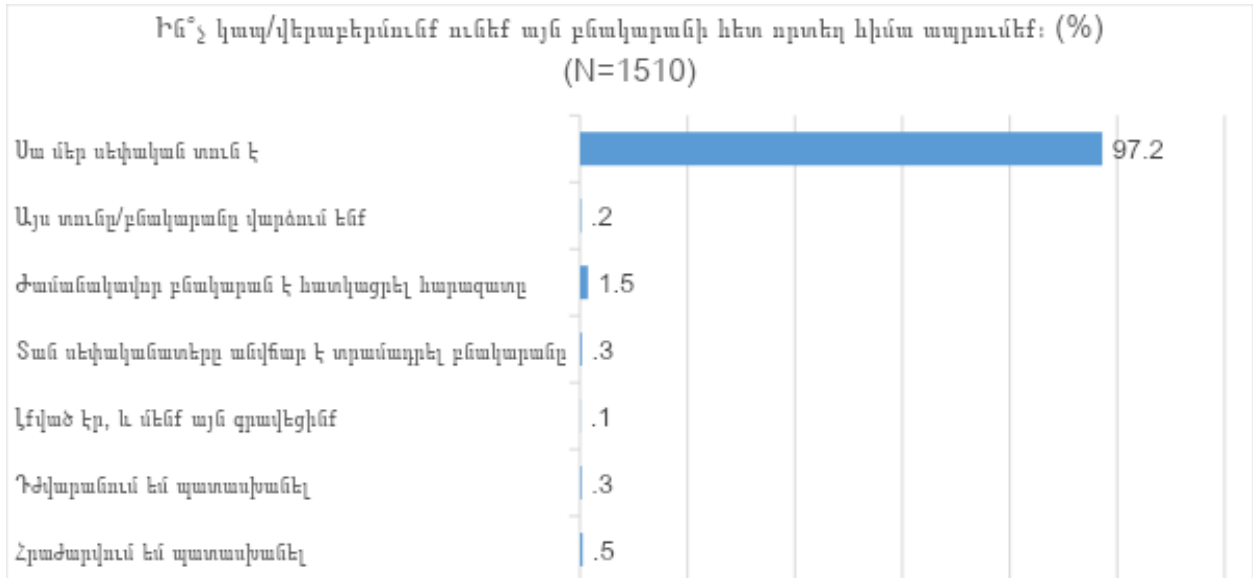
Վրացերեն լեզվի խմացության մակարդակը Քվեմո Քարթլիի շրջանում	Հարցվածների տարիքը (N=1510)					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
վատ	27.5	48.1	62.9	61.4	71.2	69.8
միջին	25.5	29.9	27.4	34.3	18.6	23.8
լավ	47.1	22.1	9.7	4.3	10.2	6.3

Գլուխ 4. Բնակարանային պայմանները

Բնակելի բնակարանի/տան նկատմամբ վերաբերմունք

Հարցվածների բացարձակ մեծամասնությունը (97.2%) ապրում է սեփական բնակարանում: Հարցվածների 1,5%-ին ժամանակավոր բնակարան է հատկացրել հարազատը (ծնող, բարեկամ, ընկեր) (մնացած պատասխանների ընտրածների մասնաբաժինը չնչին է (1,3%) (տե՛ս գծապատկեր #8):

Գծապատկեր #8

Գրեթե բոլոր հարցվածները (98.3%) նշում են, որ այն բնակարանում (տանը), որտեղ իրենք այժմ ապրում են, կա միայն մեկ ընտանիք (1.4%-ն ապրում է մեկ այլ ընտանիքի հետ):

Բնակարանի (տան) վերաբերյալ հայտնաբերված հիմնական խնդիրը

Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ բնակարանային խնդիրների շարքում էթնիկ փոքրամասնությունների համար ամենատար խնդիրը չվերանորոգված բնակարանն է: Գրեթե յուրաքանչյուր երկրորդ հարցվողը (48,6%) անհանգստացած է բնակարանների վերանորոգման հարցով: Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (64%) չի անհանգստացնում այս խնդիրը:

Հարցվածների մի փոքր մասը (5,7%) նշում է, որ անհանգստացած է բնակարանի (տան) վթարային վիճակով, մինչդեռ հնչող մեծամասնության համար այս խնդիրը տեղին չէ (մեզ չի անհանգստացնում՝ 94,1%):

Հարցվածների 7.4%-ի կարծիքով՝ իրենց բնակարանը/տունը պիտանի չէ ապրելու համար (մուր, խոնավ, նկուղային և այլն): Հարցվածների 92,1%-ի դեպքում այս խնդիրը չի անհանգստացնում («մեզ չի անհանգստացնում»):

Բնակելի անբավարար տարածքը անհանգստացնում է հարցվածների մեկ տասներորդին (10.1%), մինչդեռ հարցվածների մեծամասնությունը չի բախվում այս խնդրին (անհանգստացած չէ՝ 89.7%):

Հարցվածների հնչող մեծամասնությունը (98,5%) չի անհանգստացնում էլեկտրալարերի/սյուների խնդիրը: Միայն 1,3%-ն է բախվում նման մարտահրավերի:

Հարցվածների 14,6%-ն ասում է, որ անհանգստացած է ջրի տաքացման և անձնական հիգիենայի (լվացքի) անլինելիությանը: Նման խնդիրը չի անհանգստացնում հարցվածների 85%-ին: Պանկիսիի կիրճում նշված խնդիրը անհանգստացնում է ընտանիքների մեկ երրորդին (32,9%):

Հարցվածների 11,8%-ին մտահոգում է խմելու ջրի մատակարարման խնդիրը, նման խնդիրը հարցվածների 88%-ի համար էական չէ: Մյուս տարածքային միավորների համեմատ Պանկիսիի կիրճն առանձնանում է խմելու ջրի խնդրով (26,1%):

Բնակարանի վարձավճարի խնդիրը չի անհանգստացնում հարցվածների մեծամասնությանը (97,9%):

Հարցվածների մի չնչին մասը (1,1%) կանգնած է բնակարանն ազատելու վտանգի առաջ: Նման խնդիրը չի անհանգստացնում հարցվածների 97,6%-ին:

Հարցվածների 5,4%-ին մտահոգում է տան/բնակարանի փաստաթղթերի գրանցման չլուծված հարցը, իսկ հարցվածների 89,1%-ին նույն խնդիրը չի մտահոգում: Իսկ հարցվածների 4,9%-ը դժվարանում է պատասխանել այս հարցին: Պանկիսիի կիրճում հարցվածների 15,5%-ին անհանգստացնում է այս խնդիրը:

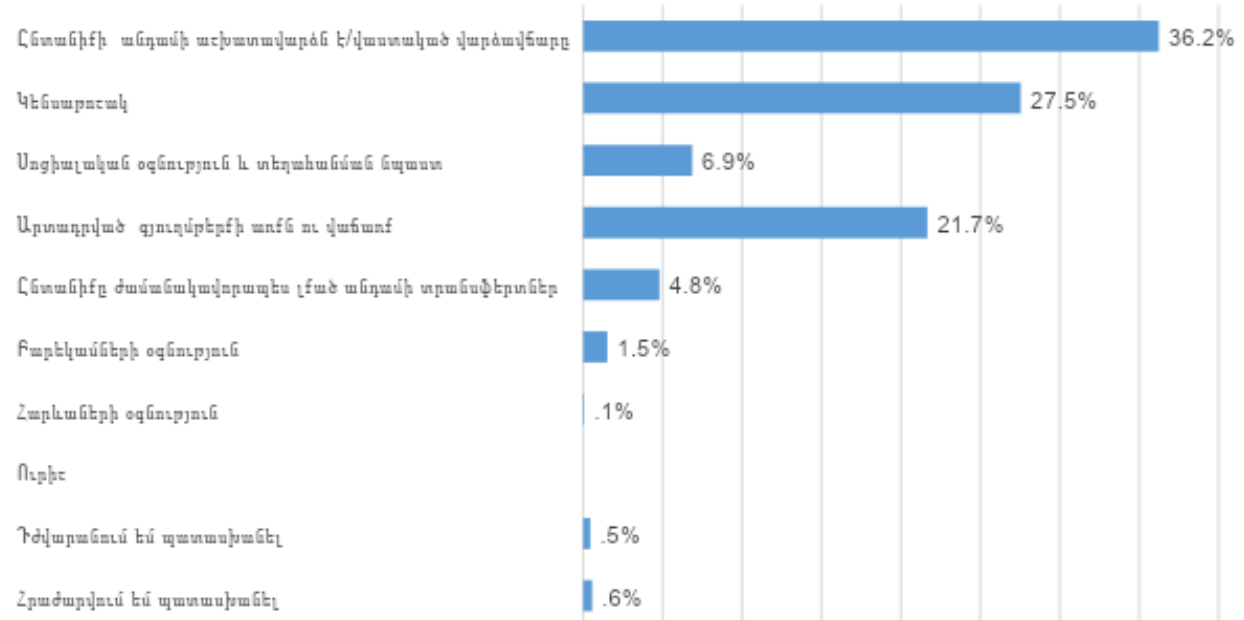
Գլուխ 5. Ընտանիքի տնտեսական կարգավիճակը

Ընտանիքի եկամտի հիմնական աղբյուրը

Վրաստանում ապրող էթնիկ փոքրամասնությունների համեմատաբար մեծ մասի (36,2%) եկամտի հիմնական աղբյուրը ընտանիքի անդամի աշխատավարձն է/վաստակած վարձավճարը: Հարցվածների 27,5%-ի համար կենսաթոշակը եկամտի հիմնական աղբյուրն է, իսկ ավելի քան մեկ հինգերորդի համար (21,7%)՝ նրանց կողմից արտադրված գյուղմթերքի առևտուրը: Հետաքրքիր է, որ հարցվածների 4,8%-ը կախված է ընտանիքը ժամանակավորապես լքած անդամի տրանսֆերտներից, իսկ 6,9%-ը՝ տարաբնույթ սոցիալական օժանդակություններից կամ տեղահանված անձանց համար նախատեսված նպաստներից (տե՛ս գծապատկեր #9):

Գծապատկեր #9

Ինչ՞ն է ձեր ընտանիքի հիմնական ե (N=1510)

Սամցխե-Ջավախերի տարածաշրջանում, ընդհանուր արդյունքների համեմատ, մեծ է հարցվածների մասնաբաժինը (32,4%), ովքեր ասում են, որ եկամտի հիմնական աղբյուրն իրենց արտադրած գյուղատնտեսական արտադրանքն է: Իսկ Քվեմո Քարթլիի տարածաշրջանում, ընդհանուր արդյունքների համեմատ, մեծ է հարցվածների թիվը (44,1%), ովքեր ասում են, որ ընտանիքի անդամների աշխատավարձը/վաստակած վարձատրությունը եկամտի հիմնական աղբյուրն է:

Քանակական ցուցանիշներում հարցվողների ընտանիքների եկամուտների հիմնական մասը դիվերսիֆիկացված է մի քանի կատեգորիաների. այդ թվում՝ 400 լարի՝ 16,6%; 401-ից 600 լարի ներառյալ՝ 21,1%; 601-ից 800 լարի ներառյալ՝ 16%; 801-ից 1000 լարի ներառյալ՝ 11,7%; 1001-ից 1500 լարի ներառյալ՝ 8,1%: Հարցվածների միայն 4,7%-ի եկամուտը կազմում է 1501 լարի և ավելի: Իսկ հարցվածների գրեթե մեկ հինգերորդը (17,1%) դժվարանում է պատասխանել հարցին: Քվեմո Քարթլիի շրջանը բնութագրվում է ցածր եկամուտներով. այս տարածաշրջանում նրանց մասնաբաժինը համեմատաբար մեծ է (25,1%), որոնց ընտանիքների միջին ամսական եկամուտը ներառյալ 400 լարի է:

Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ կորոնավիրուսի համավարակի հետևանքով հարցվածների ընտանիքների 37.7%-ի եկամուտները նվազել են, իսկ 59%-ի եկամուտները չեն փոխվել (նրանց մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ իրենց ընտանիքների եկամուտներն աճել են, չնչին է 0.9%): 2,3%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին:

Հարկ է նշել, որ համաճարակը այլ ազդեցություն է ունեցել էրնիկ փոքրամասնություններով բնակեցված շրջանների/տարածքային միավորների վրա. հարցվածների մեծամասնությունը Պանկիսի կիրճում (72.6%) և Քվեմո Քարթլիում (55.5%) ասել է, որ իրենց ընտանիքի եկամուտները նվազել են կորոնավիրուսի համավարակ պատճառով: Իսկ Սամցխե-Ջավախի բնակչության 70,3%-ը, ընդհակառակը, հայտարարում է, որ իրենց ընտանիքների եկամուտները չեն փոխվել: Հարցումը ցույց է տալիս, որ էրնիկ փոքրամասնությունների տնային

սնտեսությունների եկամուտների ավելի քան մեկ երրորդը (36%) ծախսվում է սննդի վրա: Հարցվածները ընտանեկան բյուջեի 22.2%-ը ծախսում են հարկերի վրա, իսկ 18.9%-ը՝ դեղորայքի վրա (տես աղյուսակ #16):

Աղյուսակ #16

Եթե կարող եմ ինձ ասել, թե ինչի վրա է ծախսվում ձեր ընտանիքի եկամտի հիմնական մասը: % (N=1510)	
Սննդի	36
Դեղորայքի	18.9
Առողջապահության (դեղորայքից դուրս)	4.6
Կրթության	2.5
Կենցաղային իրերի գնման	6.1
Գյուղատնտեսական նպատակներով կատարված ծախսերի	6.1
Հարկերի	22.2
Այլ ծախսեր	3.3
Հրաժարվել պատասխանելուց	-
Ինձ համար դժվար է պատասխանել	0.3

Հետաքրքիր է, որ Սամցխե-Ջավախեթիում հարցվածների 28,8%-ը նշում է, որ իրենց ընտանիքների եկամուտները հիմնականում ծախսվում են հարկերի վրա: Իսկ Քվեմո Փարթլիում նույնն է ասում միայն 14,5%-ը:

Էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները հնարավորություն ունեցան գնահատել իրենց ընտանիքի սնտեսական վիճակը բովանդակային առումով (ոչ քանակական ցուցանիշներով): Արդյունքում պարզ է դարձել, որ հարցվածների կեսից ավելին (52,6%) իրենց ընտանիքների սնտեսական վիճակը գնահատում են հետևյալ կերպ. «Եկամուտն ապահովում է սնունդ և հագուստ գնելուն, բայց մենք չենք կարողանում գումար կուտակել քանկարժեք ապրանք գնելու համար»: Մյուս կողմից, հարցվածների մեկ երրորդից ավելին (35,5%) էլ ավելի կարուկ է գնահատում ընտանիքի սնտեսական վիճակը և ասում, որ եկամուտը/բերքը միայն սննդի համար է հերիքում: Հետազոտության մասնակիցների 3%-ն արտահայտում է ծայրահեղ գնահատական («մենք սխտեմատիկորեն սովամահ ենք լինում») (տես աղյուսակ #17):

Աղյուսակ #17

Եթե գնահատեմ բառերով, ինչպիսի՞ն է ձեր ընտանիքի սնտեսական վիճակը: % (N=1510)	
Շատ դժվար, մենք սխտեմատիկորեն սոված ենք լինում	3
Դժվար է, երբեմն մեզ օգնում են, երբեմն սնունդ տալիս	5.2
Վատ է, մեր եկամուտը միայն սննդի համար է օգտագործվում	35.5

Եթե գնահատեք բառերով, ինչպիսի՞ն է ձեր ընտանիքի տնտեսական վիճակը: % (N=1510)	
Միջին հասցիով մեր եկամուտը բավականացնում է մեզ կերակրելու և հագուստ գնելու համար, բայց մենք չենք կարողանում բավականաչափ գումար խնայել թանկարժեք ապրանքների գնելու համար:	52.6
Միջինից բարձր, մեր եկամուտներով մենք կարողանում ենք թանկարժեք ապրանքներ գնել	1.5
Ինձ համար դժվար է պատասխանել	1.9
Հրաժարվել պատասխանից	0.3

Հարցը տարածաբանաբանական տեսանկյունից ֆինանսիալ պարզվել է, որ Սամցխե-Ջավախեթիում, ընդհանուր արդյունքների համեմատ, հարցվածների թիվը (68%) միջին է գնահատում իրենց ընտանիքների տնտեսական վիճակը («մեր եկամուտը ապահովում է սնունդ և հագուստ, բայց մենք չենք կարողանում գումար կուտակել թանկարժեք ապրանքներ գնելու համար»): Փվենո Քարթլիի բնակչությունն ավելի շատ է նրանց թիվը (40,1%), ովքեր կարծում են, որ իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակը վատ է («եկամուտը/ստացած բերքը բավարար է միայն սննդի համար»): Ըստ այդմ, այս մարզում, ընդհանուր տվյալների համեմատ, իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակը միջինը գնահատող հարցվածների թիվը (37.3%) ավելի քան է («մեր եկամուտը ապահովում է սնունդ և հագուստ, բայց մենք չենք կարողանում գումար կուտակել թանկարժեք ապրանքներ գնելու համար»):

Հարցվող ընտանիքների ֆազային/գյուղական տարածք և տնտեսական վիճակը

ա) Սամցխե-Ջավախեթիի բնակչության ֆազային բնակավայրերում բնակվող հարցվողների ընտանիքների 28,2% - ը միջինից ցածր եկամուտ ունի (401-ից 800 լարի), այն դեպքում, երբ հարցվողների ընտանիքների մեկ երրորդը (32,3%) նմանատիպ եկամուտ է ստանում գյուղական բնակավայրերում (եկամտի այս ծավալը առավել տարածված է գյուղական բնակավայրերում): Քաղաքները, համեմատած գյուղերի հետ, զգալի տարբերություն կա միջինից բարձր/բարձր եկամուտ ունեցող ընտանիքի անդամների միջև: Քաղաքում բնակվող հարցվածների ընտանիքների եկամուտը միջինից բարձր է (1001 լարի և ավելի) 29,5 տոկոս դեպքերում, այն դեպքում, երբ գյուղական բնակավայրերում ընտանիքների միայն 16 տոկոսն է ստանում նույն եկամուտը:

բ) Փվենո Քարթլիում իրավիճակը որոշակիորեն տարբերվում է Սամցխե-Ջավախեթիից. Քաղաքային և գյուղական ռեսպոնդենտների միջև կան էական տարբերություններ տնտեսական կարգավիճակի գրեթե բոլոր մակարդակներում: Քաղաքի հարցվածների ընտանիքների մեծ մասը (53,8%) միջինից ցածր եկամուտ է ստանում, մինչդեռ գյուղական բնակավայրերում ապրողների 37,2%-ը միջինից ցածր եկամուտ ունի: Հետաքրքիր է, որ նշված մարզում միջինից բարձր/բարձր (5.9%) եկամուտ են ստանում միայն գյուղական տիպի բնակավայրերում (տե՛ս աղյուսակ #18) (տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$):

Աղյուսակ #18

Տարածաբան	Ընտանիքի միջին ամսական եկամուտը % (N=)	Քաղաք	Գյուղ
	Աղբատ (400 լարի ներառյալ)	6.4	5.3
	Միջինից ցածր (401-ից 800 լարի ներառյալ)	28.2	32.3

Սամցիե Ջավախերի (N=379)	Միջին (801-ից 1000 լարի ներառյալ)	15.4	11
	Միջինից բարձր/բարձր (1001 լարի և բարձր)	29.5	16
	դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	20.5	35.3
Քվեմն Քարթլի(N=381)	Աղբատ (400 լարի ներառյալ)	20.5	26.3
	Միջինից ցածր (401-ից 800 լարի ներառյալ)	53.8	37.2
	Միջին (801-ից 1000 լարի ներառյալ)	5.1	9.2
	Միջինից բարձր/բարձր (1001 լարի և բարձր)	-	5.9
	դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	20.5	21.4

Հնտանիքի տնտեսական վիճակի ազդեցությունը հարցվողների կրթության մակարդակի վրա

Հարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ հարցվողների ընտանիքների եկամուտներն ազդում են կրթություն ստանալու հնարավորության վրա: Տնտեսական կարգավիճակի բոլոր չորս խմբերը համեմատելիս նկատվում է տենդենցիա, որ հարցվողների ընտանիքների տնտեսական վիճակի բարձրացմանը զուգահեռ մեծանում է այն հարցվողների թիվը, ովքեր ունեն լրիվ կամ մասնակի բարձրագույն կրթություն: Ավելի կոնկրետ.

- Աղբատ և միջինից ցածր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներում ապրող հարցվողներն ունեն ամբողջական միջնակարգ և թերի միջնակարգ կրթություն (օրինակ, միջինից ցածր տնտեսական կարգավիճակ ունեցող ընտանիքների հարցվածների 47.9%-ը ստացել է միայն ամբողջական միջնակարգ կրթություն: Կրթության այս մակարդակը (49.4%) նույնպես առաջատար է աղբատ ընտանիքները ներկայացնող հարցվողների շրջանում: Աղբատ ընտանիքների հարցվածների միայն 9%-ն ունի բարձրագույն կամ թերի բարձրագույն կրթություն:
- Միջին կամ միջինից բարձր/բարձր եկամուտ ունեցող ընտանիքներում բարձրագույն կրթությամբ մարդկանց տեսակարար կշիռը զգալիորեն աճում է (միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներ ներկայացնող հարցվողների 40.7%-ը ստացել է բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն կրթություն):

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս Աղյուսակ #19;

Աղյուսակ #19

Ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական աստիճան: % (N=1510)	Հնտանիքի միջին ամսական եկամուտը %				
	Աղբատ	Միջինից աղբատ	միջին	Միջինից բարձր/ բարձր	դժվարանում են պատասխանել/ հրաժարվում են
Թերի միջնակարգ	32.3	24.3	15.7	9.8	26.9

Միջնակարգ	49.4	47.9	39.9	40.7	52.3
Միջնակարգ տեխնիկական	9.6	11.3	11.8	8.8	6.7
Բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն	8.8	16.4	31.5	40.7	12.8
դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	-	0.2	1.1	-	1.2

Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ վերոնշյալ տեղեկացիան պահպանվում է նաև թիրախային մարզերում.

ա) Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի) ընտանիքների տնտեսական վիճակը ազդում է հարցվողների կրթություն ստանալու ունակության վրա: Մասնավորապես, որքան շատ են հարցվածները ներկայացնում ավելի ցածր տնտեսական կարգավիճակ ունեցող ընտանիքներ, այնքան ավելի է բարձրանում ցածր կրթություն ստացածների տեսակարար կշիռը: Ավելի կոնկրետ՝

- Ազատ ընտանիքներում ապրող հարցվածների մեծ մասը (73%) ստացել է թերի միջնակարգ կրթություն. Կրթության այս մակարդակը գերիշխող է (62.6%) նաև այն հարցվածների խմբում, որոնք միջինից ցածր եկամուտ ունեցող ընտանիքների ներկայացուցիչներ են:
- Ընդհակառակը, միջին կամ միջինից բարձր/բարձր եկամուտ ունեցող ընտանիքներում անավարտ միջնակարգ կրթության մասնաբաժինը կտրուկ նվազում է (միջին տնտեսական պայմաններ ունեցող ընտանիքներում՝ 39,1%, միջինից բարձր/բարձր տնտեսական պայմաններ ունեցող ընտանիքներում՝ 27,3%) և միջին, տեխնիկական և բարձրագույն կրթություն ունեցող հարցվածների թիվը մեծանում է (օրինակ՝ միջին տնտեսական պայմաններ ունեցող ընտանիքների հարցվածների 15,2% - ը ստացել է միջին և բարձր տնտեսական պայմաններ ունեցող, իսկ 13%-ը՝ բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն կրթություն:)

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս Աղյուսակ 20-ում.

Աղյուսակ #20

Ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական աստիճան: %	Ընտանիքի միջին ամսական եկամուտը Կախերթի շրջանում % (N=380)				
	Ազատ	Միջինից աղքատ	միջին	Միջինից բարձր/ բարձր	դժվարանում են պատասխանել/ հրաժարվում են
Թերի միջնակարգ	73.1	62.6	39.1	27.3	52.6
Միջնակարգ	25	27.6	30.4	40.9	36
Միջնակարգ տեխնիկական	-	4.9	15.2	20.5	4.4
Բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն	1.9	4.9	13	11.4	5.3

դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	-	-	2.2	-	1.8
---	---	---	-----	---	-----

բ) Պանկիսում ընտանիքների տնտեսական վիճակն ազդում է հարցվողների կրթությունն ստանալու ունակության վրա. տնտեսական կարգավիճակի անին զուգահեռ նվազում է թերի միջնակարգ և միջնակարգ կրթություն ունեցողների թիվը, իսկ թերի կամ բարձրագույն կրթություն ունեցողների մասնաբաժինը մեծանում է. Ավելի կոնկրետ՝

- Ազատ ընտանիքներում ապրող հարցվածների մեծամասնությունը (57.3%) ունի ամբողջական միջնակարգ կրթություն (կրթության այս մակարդակը առաջատար է նաև միջինից ցածր տնտեսական կարգավիճակ ունեցողների դեպքում՝ 54.9%), մինչդեռ միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքների հարցվածների շրջանում էականորեն նվազում է միջնակարգ կրթություն ունեցողների տեսակարար կշիռը (33%):
- Ազատ ընտանիքների անդամների միայն 15.9%-ն է ավարտել/թերի բարձրագույն կրթություն, մինչդեռ միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքների հարցվածների 58.3%-ն ունի ամբողջական կամ թերի բարձրագույն կրթություն:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս Աղյուսակ #21-ում:

Աղյուսակ #21

Ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական աստիճանը %	Ընտանիքի միջին ամսական եկամուտը Պանկիսում % (N=370)				
	Ազատ	Միջինից ցածր	միջին	Միջինից բարձր/բարձր	դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են
Թերի միջնակարգ	13.4	17.3	3.6	1.7	-
Միջնակարգ	57.3	54.9	34.5	33.3	54.5
Միջնակարգ տեխնիկական	13.4	9.9	16.4	6.7	27.3
Բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն	15.9	17.3	45.5	58.3	18.2
Դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	-	0.6	-	-	-

գ) Նման տենդենցիա կա Սամցխե-Չավախեթի տարածաշրջանում. ընտանիքի տնտեսական վիճակի անին զուգահեռ նվազում է թերի միջնակարգ, միջնակարգ և միջնակարգ տեխնիկական կրթություն ունեցողների տեսակարար կշիռը, իսկ բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն կրթություն ունեցողների թիվը մեծանում է. Ավելի կոնկրետ՝

- Աղփատ ընտանիքներում ապրող հարցվածների 14.3%-ն ունի թերի միջնակարգ կրթություն, իսկ 52.4%-ը՝ միջնակարգ: Աղփատ ընտանիքների միայն 4,8%-ն ունի բարձրագույն կրթություն (ներառյալ թերի բարձրագույն կրթությունը):
- Միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքների անդամների շրջանում էականորեն աճում է բարձրագույն հաստատություններ ավարտածների տեսակարար կշիռը (42.9%-ը ստացել է բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն կրթություն):

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս Աղյուսակ #22-ում:

Աղյուսակ #22

Ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական աստիճանը %	Ընտանիքի միջին ամսական եկամուտը Սամցխե Ջավախքի շրջանում % (N=379)				
	Աղփատ	Միջինից ավելի	միջին	Միջինից քիչ	դժվարաբեր է և պատասխանել/հրաժարվում է
Թերի միջնակարգ	14.3	13.3	13.3	4.3	5.7
Միջնակարգ	52.4	47.5	51.1	47.1	67.5
Միջնակարգ տեխնիկական	28.6	23.3	8.9	5.7	8.9
Բարձրագույն/անավարտ բարձրագույն	4.8	15.8	24.4	42.9	16.3
Դժվարանում է պատասխանել/հրաժարվում է պատասխանել	-	-	2.2	-	1.6

դ) Քվեմա Քարթլիի տարածաշրջանի ընտանիքների տնտեսական վիճակը նույնպես ազդում է հարցվողների կրթություն ստանալու ունակության վրա: Մասնավորապես, ընտանիքների տնտեսական վիճակի աճին զուգահեռ նվազում է թերի միջնակարգ, միջնակարգ, միջնակարգ-տեխնիկական կրթություն ունեցողների տեսակարար կշիռը և ավելանում բարձրագույն կրթություն ունեցողների թիվը:

- Աղփատ ընտանիքների հարցվածների 29.2%-ն ունի թերի միջնակարգ կրթություն, իսկ 55.2%-ը՝ միջնակարգ կրթություն (կրթության այս մակարդակը գերակշռում է միջինից ցածր (57.4%) և միջին (46.9%) տնտեսական եկամուտ ունեցող հարցվողների շրջանակում):
- Միջինից բարձր/բարձր և միջին եկամուտներ ունեցող ընտանիքներում կտրուկ նվազում է թերի միջնակարգ կրթություն ունեցողների թիվը (միջին տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներում՝ 6.3%, միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներում՝ 11.1%) և բարձրագույն/թերի բարձրագույն կրթություն ունեցողների թիվն ավելանում է (միջին տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներում՝ 43,8%, միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներում՝ 44,4%):

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տե՛ս Աղյուսակ #23

Աղյուսակ #23

Ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական աստիճանը %	Ընտանիքի միջին ամսական եկամուտը Քվեմո Փարքլիի շրջանում % (N=381)				
	Աղբատ	Միջինից ավելի	միջին	Միջինից քիչ/քիչ	դժվարանուն եմ պատասխանել/հրաժարվում եմ
Թերի միջնակարգ	29.2	9	6.3	11.1	25.9
Միջնակարգ	55.2	57.4	46.9	44.4	51.9
Միջնակարգ տեխնիկական	7.3	8.4	3.1	-	3.7
Բարձրագույն/անալարտ բարձրագույն	8.3	25.2	43.8	44.4	18.5

Գլուխ 6. Կրթություն

Մանկապարտեզի տարիքի երեխայի (երեխաների) կրթություն.

Հարցվածների հինգերորդը (20.4%) իր ընտանիքում ունի մանկապարտեզային տարիքի (3-6 տարեկան) երեխաներ: Մեծամասնությունը (71%) ընտանիքում ունի այս տարիքի միայն մեկ երեխա, իսկ 24%-ը՝ երկու (տես Աղյուսակ #24): Հարցվածների 79,4%-ն իր ընտանիքում չունի մանկապարտեզի տարիքի երեխա:

Աղյուսակ #24

Ձեր ընտանիքում ունե՞ք մանկապարտեզի տարիքի (3-6 տարեկան) երեխա: (N=1510)		Ընտանիքում երեխաների քիվը (N=319)	
Այո (գրե՛ք քանակը)	20.4%	1 երեխա	71%
		2 երեխա	24%
		3 երեխա	4.4%
		4 երեխա	0.6%
Ոչ չունեն	79.4		

Հարցվածների մեծամասնությունը (67.9%), ովքեր իրենց ընտանիքում ունեն մանկապարտեզի տարիքի երեխա (երեխաներ) ասում են, որ իրենց ընտանիքի մանկապարտեզի բոլոր երեխաները հաճախում են պետական կամ մասնավոր մանկապարտեզ: Իսկ 4,5%-ն ասում է, որ երեխաների մի մասը մանկապարտեզ է գնում, մի մասն էլ՝ ոչ: Հարցվածների 27%-ը նույն է, որ իրենց երեխան(երեխանները) չեն հաճախում ո՛չ պետական, ո՛չ մասնավոր մանկապարտեզ:

Նույնիսկ տարածաբանական տեսանկյունից ֆնոնաբիոլոգիայի պարզվել է, որ Կախարչի մանկապարտեզի տարիքի երեխաների մեծամասնությունը (56,4%) չի հաճախում մասնավոր կամ պետական մանկապարտեզներ, մինչդեռ հարցվածների 43,6%-ն ասում է, որ բոլոր մանկապարտեզների տարիքի երեխաները նրանց ընտանիքը գնում է մանկապարտեզ: Պանկիսի կիրճում (87,9%) և Սամցխե-Ջավախեթիում (81,4%) հարցվածների մեծամասնությունն ասում է, որ իրենց ընտանիքի բոլոր մանկապարտեզների երեխաները ներգրավված են նախադպրոցական կրթության մեջ:

Հարցվածների համեմատաբար մեծ թիվը (36.4%), որոնց ընտանիքի անդամները չեն հաճախում մանկապարտեզ, նշել են, որ իրենց երեխան(երեխաները) մանկապարտեզ չեն հաճախում, քանի որ իրենց բնակավայրում մանկապարտեզ չկա կամ մանկապարտեզը հեռու է, մինչդեռ 16.8%-ը ասում է, որ տանը երեխային (երեխաներին) հոգ տանող կա (տես Աղյուսակ #25):

Աղյուսակ #25

Եթե երեխան չի գնում մանկապարտեզ, ո՞րն է դրա հիմնական պատճառը: (N=98)	%
Երեխան ունի առողջական խնդիրներ	2.8
Երեխան հագուստ չունի	0.7
Մեր բնակավայրում մանկապարտեզ չկա / մանկապարտեզը հեռու է	36.4
Ընտանիքում ունենք մարդ, ով խնամում է երեխային (երեխաներին):	16.8
Մենք ունենք խնամակալ, որը խնամում է երեխային (երեխաներին):	7.3
Նրա տարիքի երեխաների համար մանկապարտեզ չկա	15.8
Որակից մեզ չի գոհացնում	1.9
Մենք ցուցակում ենք (հերթում) և սպասում ենք	5.9
Նախադպրոցական կրթությունը պարտադիր չէ	-
Զի մնացել պարտեզում	2.2
Պատասխանելուց հրաժարվելը	3.2
Դժվարանում են պատասխանել	7

Տվյալները վերլուծելով ըստ բնակավայրերի՝ պարզվել է, որ Կախարչի բնակավայրում (բացառությամբ Պանկիսի), ընդհանուր տվյալների համեմատ, հարցվածների թիվը (56.7%), ովքեր ասում են, որ իրենց երեխային (երեխաներին) մանկապարտեզ չեն ուղարկում, այն պատճառով, որ իրենց բնակավայրում նման հաստատություն չկա կամ իրենց տարածաբանից հեռու է: Սամցխե-Ջավախեթիի տարածաբանում, ընդհանուր առմամբ երեխաների համեմատ, մեծ է այն երեխաների թիվը, ովքեր գտնվում են ցուցակում (հերթի մեջ) և սպասում են մանկապարտեզ մտնելուն (32,2%):

Հարցվածների մեծամասնությունը (62.4%), ովքեր օգտվում են մանկապարտեզի ծառայություններից (ընդհանուր առմամբ 72.4%) նախադպրոցական կրթության հետ կապված խնդիրներ չունեն: Մինչդեռ հարցվածների 13,1%-ն ասում է, որ պարտեզը շատ հեռու է իրենց բնակավայրից: Սամցխե-Ջավախեթիի տարածաբանում ապրող ընտանիքները, ովքեր օգտվում են մանկապարտեզի ծառայություններից, ավելի մեծ ուշադրություն են դարձնում այս խնդրին (21,2%):

Հարցվողները հնարավորություն ունեցան գնահատելու իրենց գոհունակությունը այն մանկապարտեզներից, որտեղ հաճախում են իրենց ընտանիքի անդամների երեխաները: Հարցվածների 38%-ը շատ գոհ է, իսկ 40.9%-ը քիչ քան շատ գոհ է (տես աղյուսակ #26):

Աղյուսակ #26

Ընդհանուր առմամբ, որքանով է՛ք գոհ մանկապարտեզից, որտեղ հաճախում ե՛ն ձեր ընտանիքի դպրոցահասակ երեխաները: % (N=233)	
Շատ գոհեմ	38
Քիչ քե՛ստ գոհ	40.9
Ո՛չ գոհ, ո՛չ դժգոհ	9.1
Քիչ քե՛ստ դժգոհ	4.9
Շատ դժգոհ	3.4
Հրաժարվում եմ պատասխանելուց	1.2
Դժվարանում եմ պատասխանել	2.4

Երեխան (երեխաները) ստանում են նախադպրոցական կրթություն հիմնականում՝ վրացերեն՝ 58.2%; ապրեջաներեն՝ 24,4%; Հայերեն՝ 15,3%: Ռուսերենով կրթություն ստացողների մասնաբաժինը չնչին է (1,3%):

Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) երեխաները (փոքրամասնությունները) նախադպրոցական կրթություն են ստանում վրացերեն (48,2%) և ապրեջաներեն (51,8%) լեզուներով: Պանկիսիի շրջանում ուսումնական գործընթացն ամբողջությամբ իրականացվում է վրացերենով: Սամցխե-Ջավախերթի տարածաշրջանում 31,6%-ը նախադպրոցական կրթություն է ստանում վրացերենով: Ուսուցման հիմնական լեզուն հայերենն է (61,8%), իսկ որոշ դեպքերում՝ ռուսերենը (5,3%):

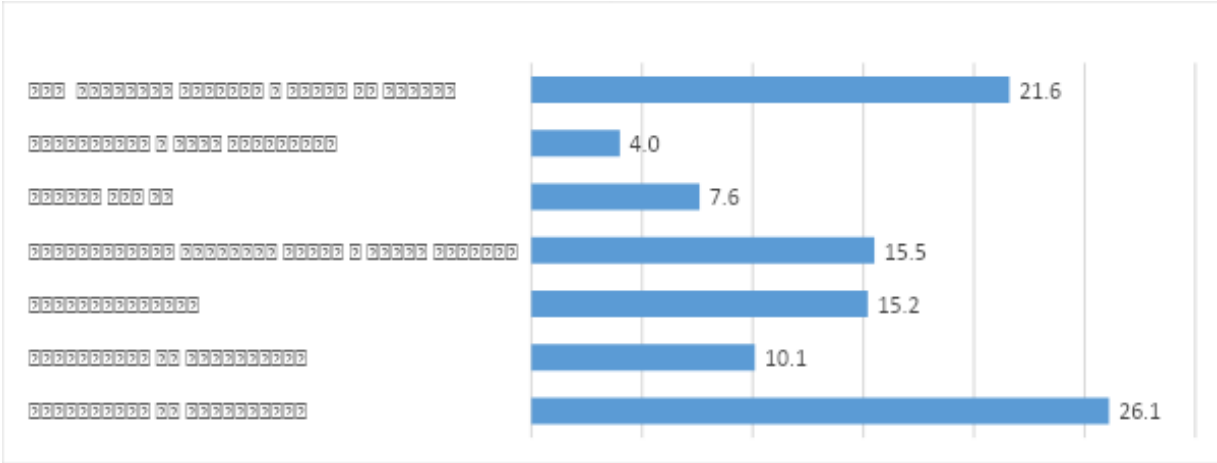
Դպրոցական տարիքի երեխա(ներ)ի կրթություն

Հարցվածների 40.4%-ն իր ընտանիքում ունի դպրոցահասակ երեխաներ/դեռահասներ, մինչդեռ 59.5%-ը չունի նման տարիքի երեխաներ/դեռահասներ: Համեմատաբար մեծ մասը (43,9%) ընտանիքում ունի միայն մեկ այդպիսի երեխա, իսկ հարցվածների 37,1%-ը՝ երկու: Հարցվածների միայն 16,6%-ն ունի երեք երեխա իր ընտանիքում, իսկ ընտանիքների 2,4%-ը՝ 4-ից 9 երեխա:

Ընտանիքի անդամ երեխաների/դեռահասների մեծ մասը (96.8%) հաճախում է դպրոց: Հարցվածների միայն 2%-ն է առում, որ իրենց ընտանիքում դպրոցահասակ երեխաները հաճախում են դպրոց, իսկ ոմանք՝ ոչ: Նաև քիչ է նրանց թիվը (0.9%; N=5), ովքեր ասում են, որ իրենց ընտանիքի երեխաները/դեռահասները ներգրավված չեն դպրոցական կրթության մեջ:

Մյուս կողմից, որպես դպրոցահասակ երեխաների դպրոց չհաճախելու պատճառ նշվում են տարբեր գործոններ. նրանք չեն ցանկացել սովորել և դուրս են մնացել՝ 21,6% (N=4); Ամուսնության պատճառով կիսատ է թողել ուսումը՝ 15,5% (N=3); Հիվանդություն -15.2%-ը (N=3) : 26.1%-ը (N=5) դժվարացել է պատասխանել հարցին (տե՛ս գծապատկեր #10):

Գծապատկեր #10

Հարցվածների մի զգալի մասը (62%) դպրոցական կրթության հետ կապված խնդիրներ չունի: Իսկ մնացած մասի պատասխանները դիվերսիֆիկացված են տարբեր ուղղություններով՝ ենթակառուցվածքային խնդիրներ, ուսուցման որակի հետ կապված խնդիրներ (այդ թվում՝ վրացերենի ուսանության) և այլն: (Տես Աղյուսակ #27)

Աղյուսակ #27

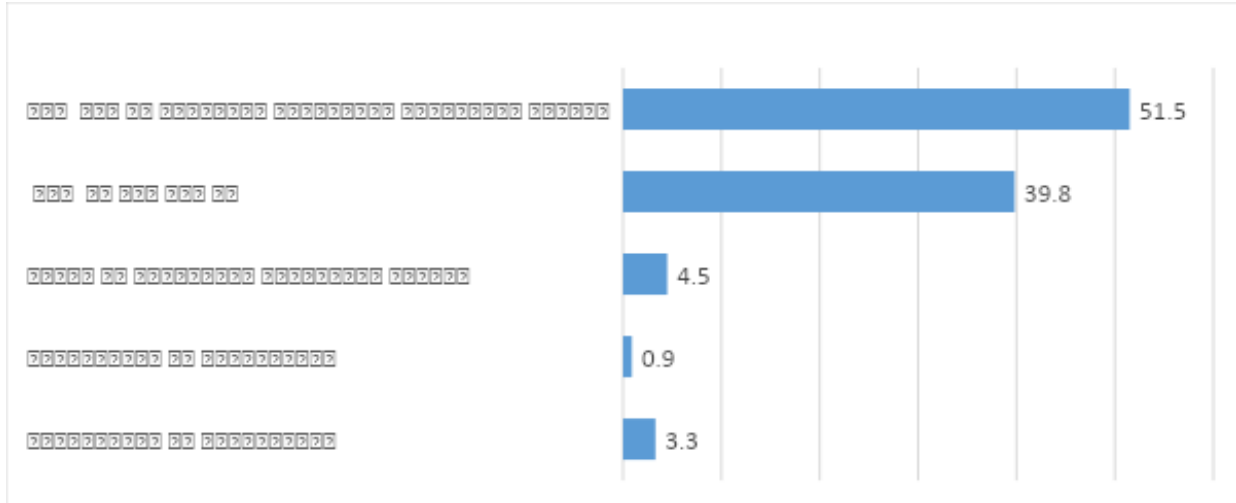
Որո՞նք են դպրոցական կրթության հետ կապված հիմնական խնդիրները: % (N=623)	
Դպրոցը շատ հեռու է	7.5
Դպրոցի շենքը շատ վատ վիճակում է	4.8
Դասավանդման որակը անբավարար է	6.2
Մենք դժվարանում ենք ձեռք բերել դասագրքեր և ուսումնական այլ նյութեր	6.1
Վրացերենի ուսուցումը պատշաճ որակի չէ	5.5
Փոփրամասնությունների լեզուներով քարգմանված դասագրքերը համապատասխան մակարդակի չեն	3.3
Դպրոցական կրթության հետ կապված խնդիրներ չունենք	62
Հեռավար ուսուցումը վատորակ է դարձնում ուսուցումը	0.2
Հրաժարվել պատասխանելուց	1.4
Դժվարանում են պատասխանել	3

Տվյալների վերլուծությունն ըստ տարածաբանների ցույց է տալիս ուշագրավ արդյունքներ. Պանկիսի հովտում ապրող փոփրամասնությունների 80,2%-ը խնդիրներ չունի: Իսկ Սամցխե-Ջավախեթիում 15,1%-ը դժվարանում է ձեռք բերել դասագրքեր և ուսումնական նյութեր:

Մոտավորապես յուրաքանչյուր երկրորդ հարցվողը (51,5%), ով ընտանիքում ունի դպրոցահասակ երեխա (երեխաներ), շատ գոհ է դպրոցում վրացերենի ուսուցման որակից, որով կրթություն է ստանում իրենց ընտանիքի անդամի երեխան (երեխաները). («Ընտանիքի անդամը լավ կուսանեն վրացերենը, ինչը կնպաստի գիտելիքների հետագա խորացմանը և աշխատանքի տեղավորմանը»), իսկ հարցվածների 39,8%-ը քիչ քան գոհ է («ստացված գիտելիքները բավարար չեն վրացերենով ուսումը շարունակելու և աշխատանքի տեղավորվելու համար»): Պետական լեզվի, վրացերենի ուսուցման մակարդակից դժգոհողների մասնաբաժինը չնչին է (4,5%) («Պետական լեզվի

ուսուցման մակարդակը խիստ անբավարար է»): 3.3%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին (տե՛ս գծապատկեր #11):

Գծապատկեր #11

Տարածաբանային քրջանակում տվյալների վերլուծությունը ցույց է տվել, որ Պանկիսի կիրճում, ընդհանուր արդյունքների համեմատ, մեծ է հարցվածների թիվը (75,3%), ովքեր գոհ են դարձնում վրացերենի ուսուցման մակարդակից:

Հարցվածների 80.2%-ն ասում է, որ համաճարակի ժամանակ իրենց ընտանիքի դպրոցահասակ երեխան(երեխաները)/դեռահասները մասնակցել են առցանց ուսուցման գործընթացին, իսկ հարցվածների 15.6%-ը հերքում է դպրոցում առցանց ուսուցմանը մասնակցելը (3.9%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին): Հարցումը ցույց է տալիս, որ Կախեթի քրջանում (բացառությամբ Պանկիսի) բնակվող դպրոցականներն ամենաշատը խնդիրներ են ունեցել առցանց ուսուցման հետ. հարցվածների միայն 58%-ն է ասել, որ իրենց երեխաները միացել են առցանց դասընթացներին: Մյուս կողմից, Սամցխե-Ջավախեթի տարածաբանի երեխաների 94,7%-ը ներգրավված է եղել առցանց ուսուցման մեջ:

Հարցվածների 47.6%-ը, որոնց ընտանիքի անդամները մասնակցել են առցանց ուսուցմանը, նշել են, որ իրենց ընտանիքի անդամ երեխան(երեխաները)/դեռահասը որևէ խոչընդոտ չի ստեղծել առցանց ուսուցման ընթացքում: Որոշակի խնդիրներ է ունեցել 51,7%-ը: Հարցվածները նշում են տարբեր խոչընդոտներ. վատ ինտերնետ կապ՝ 19,6%; Սարքավորումների առկայությունը (նուրբուբ, համակարգիչ, սմարթֆոն, տեսախցիկ)՝ 17,8%, ինտերնետի վնաս՝ 13%: Այլ կատեգորիաներ նշողների մասնաբաժինը (1.1%) աննշան է (ուսուցման որակը վատ էր, ուսուցման որակը վատացավ առցանց դասերի պատճառով):

Համեմատած ընդհանուր միտումի հետ՝ Քվեմա Քարթլիում ապրող երեխաները ավելի քան խնդիրներ ունեն առցանց ուսուցման հետ (64,2%): Կախված տարածաբաններից՝ տարբեր խոչընդոտներ ավելի արդիական են:

- Քվեմա Քարթլի՝ ինտերնետի վնաս՝ 25,1%
- Պանկիս՝ սարքավորումների հասանելիություն՝ 48,6%

Հարցվածների ընտանիքների դպրոցահասակ երեխաների/դեռահասների մեծ մասը (97.2%) չի աշխատում: Այնուամենայնիվ, կան երեխա(ներ)/դեռահասներ, ովքեր աշխատում են: Նրանցից ոմանք աշխատում են ուսմանը զուգահեռ, իսկ մյուսները թողել են ուսումը: Նման երեխաների թիվը փոքր է (1,2%; N=7):

Մասնագիտական կրթություն

Հարցվածների հնչող մեծամասնությունը (97.7%) կրթություն չի ստանում մասնագիտական ուսումնարանում, ինչպես նաև նրանց ընտանիքի անդամներից որևէ մեկը: Միայն չնչին 2.1%-ն է (N=30) կրթություն ստանում նման հաստատություններում: Տեղակայման առումով (որտեղ ուսուցումն իրականացվում է) առանձնանում են Թբիլիսին (42,2%; N=13), Սամցխե-Ջավախեթիին (32,4%; N=10) և Քվեմո Քարթլին (19,7%; N=6): Հարցվածների 5,7%-ը սովորում է Վրաստանի տարբեր մարզերում և Հայաստանում (N=2):

Հարցվածների գրալի մասը (87.5%) կամ ընտանիքի անդամներից որևէ մեկը (ով ստանում է մասնագիտական կրթություն) մասնագիտական կրթության ընթացքում որևէ խնդիր չի ունեցել: Միայն մի քանիսը (6 հարցվող) առանձնացրել են խնդրահարույց գործոններ.

- Ուսուցման թանկություն (վարձավճար) – N=2
- Ուսումնարանից հեռավորությունը՝ N=2
- Բնակարանային/տրանսպորտային ծախսեր – N=1
- Դասավանդման լեզու – N=1

Բարձրագույն կրթություն

Հարցվածների ավելի քան մեկ տասներորդը(11%) ասում է, որ իրենք կամ ընտանիքի որևէ այլ անդամ բարձրագույն կրթություն են ստանում, մինչդեռ 88.8% – ը բարձրագույն կրթություն չի ստանում: Բարձրագույն կրթություն ստացողներից մեծամասնությունը (75%) բարձրագույն կրթություն է ստանում Թբիլիսիում, իսկ 16% – ը՝ Վրաստանի այլ երջաններում: Հարցվածների այն մասնաբաժինը, որոնց ընտանիքի անդամները կրթություն են ստանում Վրաստանի սահմաններից դուրս, համեմատաբար փոքր է (7%):

Խնդրի տարածաբանային վերլուծությունը ցույց է տվել, որ Կախեթիի երջանում ապրող փոքրամասնությունները (բացի Պանկիսից) հազվադեպ են բարձրագույն կրթություն ստանում (3,9%): Իսկ Պանկիսի երջանի ընդհանուր տեղեկացիայի համեմատ ավելի շատ (18,2%):

Էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մեծ մասը (92,6%) բակալավրիատում է սովորում Թբիլիսիում, թեև կան նաև մագիստրոսական (3,7%; N=3) և դոկտորական (3,7%; N=10) ծրագրերի մասնակցողներ: Առաջատարը մնում է բակալավրիատում Վրաստանի այլ մարզերում և արտերկրում սովորելը:

Հարցվածների մեծամասնությունը (78.9%) ասում է, որ իրենք՝ որպես ուսանողներ կամ իրենց ընտանիքի անդամներ, ովքեր ուսանող են, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում սովորելու հետ կապված որևէ խնդրի չեն հանդիպել: Նրանցից համեմատաբար փոքր մասը (4,2%) ուսուցման հետ կապված խնդիրներ ունի (16,9%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին): Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սովորելու հետ կապված խնդիրները հիմնականում կապված են Համալսարանից հեռավորություն (32.2%; N=4), բնակարանային և տրանսպորտային ծախսեր (32.6%; N=4), ուսման վարձեր (25%; N=3) և դասավանդման լեզուն (10,2%; N= 1):

Հարցվողների սեռը և կրթական մակարդակը

Հարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ կա վիճակագրորեն հուսալի կապ հարցվողների սեռի և նրանց ստացած կրթության ամենաբարձր մակարդակի միջև: Մասնավորապես, ավելի շատ տղամարդ հարցվողներ ունեն ամբողջական միջնակարգ կրթություն, քան կին հարցվողները:

- Արական սեռի հարցվողների կեսից ավելին (51.3%) ավարտել է միջնակարգ կրթությունը: Կին հարցվածների 43,3%-ն ունի նույն կրթական մակարդակը:

- Հնդհակառակը, թերի միջնակարգ կրթության առումով գերակշռում են իգական սեռի ներկայացուցիչները, որոնց 27.2%-ը ստացել է թերի միջնակարգ կրթություն: Տղամարդկանց մոտ մեկ հինգերորդից պակաս (19,2%) ունի նույն կրթությունը:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալները տե՛ս աղյուսակ 28-ում;

Աղյուսակ #28

Ձեր ^օ ստացած ամենաբարձր կրթական մակարդակը: %	Ռեսպոնդենտների սեռը % N=1510)	
	Արական	Իգական
Թերի միջնակարգ կրթություն/ տարրական/ կրթություն չունի	19.2	27.2
Միջնակարգ կրթություն	51.3	43.3
Միջնակարգ տեխնիկական/միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	10.1	9.3
Բարձրագույն կրթություն (լրիվ/մասնակի)	18.9	19.7
դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	0.4	0.5

Սեռի ազդեցությունը կրթության ստանալու հնարավորությունների վրա կարելի է տեսնել տարածաբջանային տեսանկյունից. Այս առումով առանձնանում է Կախերիի բրջանը (բացառությամբ Պանկիսիի). նշված բրջանում արական սեռի ներկայացուցիչների բրջանում համեմատաբար ավելի քիչ են թերի միջնակարգ կրթությամբ հարցվողները, մինչդեռ կին ներկայացուցիչների մեծամասնության համար կրթության այս մակարդակը առաջատարն է:

- Արական սեռի հարցվածների 35.8%-ը ստացել է թերի միջնակարգ կրթություն, իսկ միջնակարգ կրթությունը՝ գրեթե կեսը (45.8%):
- Հարցված իգական սեռի ներկայացուցիչների բրջանում 72.1%-ն ունի թերի միջնակարգ կրթություն, իսկ միայն 17.9%-ն ունի ամբողջական միջնակարգ կրթություն:
- Տղամարդկանց 7.4%-ն ունի բարձրագույն կրթություն, մինչդեռ կին հարցվածների միայն 5.3%-ն ունի նման կրթություն:

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$) Մանրամասն տվյալների համար տես աղյուսակ #29;

Աղյուսակ #29

Հարցվածների ստացած ամենաբարձր կրթական մակարդակը Կախերիի մարզում: %	Ռեսպոնդենտների սեռը (N= 380)	
	Արական	Իգական
Թերի միջնակարգ կրթություն/ տարրական/ կրթություն չունի	35.8	72.1
Միջնակարգ կրթություն	45.8	17.9
Միջնակարգ տեխնիկական/միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	10.5	3.7
Բարձրագույն կրթություն (լրիվ/մասնակի)	7.4	5.3
դժվարանում են պատասխանել/հրաժարվում են պատասխանել	0.5	1.1

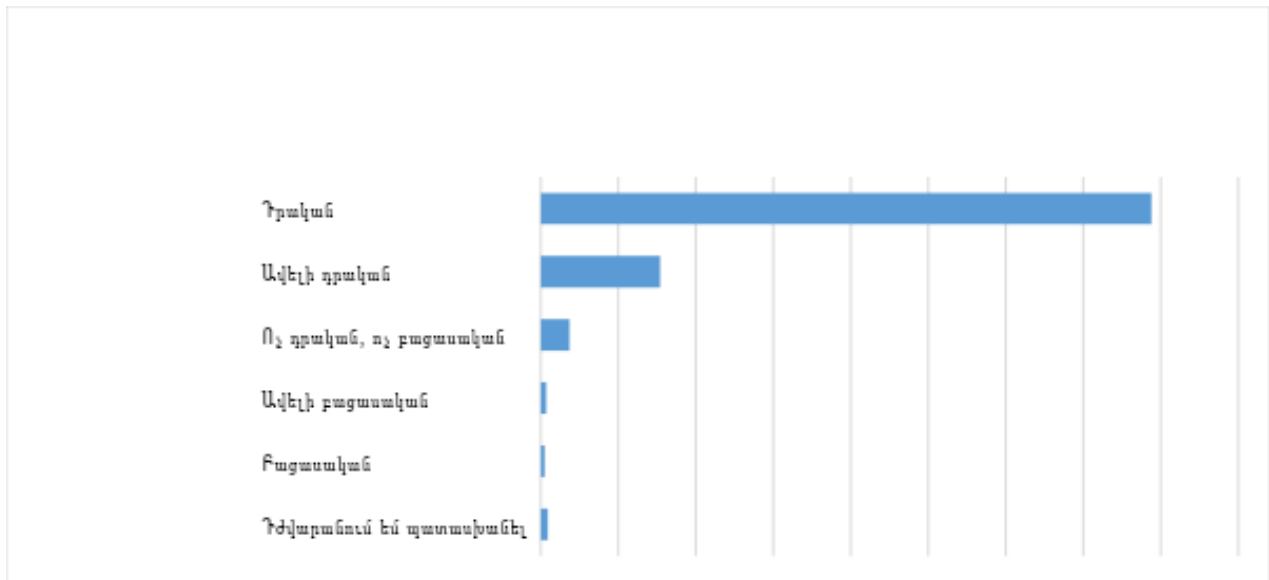
Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում էթնիկ փոփոխությունների արտոնյալ ընդգրկման նախաձեռնության իրագրելում և գնահատում

էթնիկ փոփոխությունների ներկայացուցիչների մեծամասնությունը (63,2%) չի լսել կառավարության նախաձեռնության մասին, որը թույլ է տալիս բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունվել արտոնյալ պայմաններով: Միայն մեկ երրորդը (32,3%) է լսել նման նախաձեռնության մասին: Հարցին դժվարանում է պատասխանել 4,2%-ը:

Հարցը տարածաբանային տեսանկյունից վերլուծելով՝ պարզվել է, որ նման հնարավորության մասին ամենաբնիշը (21,6%) լսել են Պանկիսի կիրճում ապրող փոփոխությունները, իսկ Քվեմո Քարթլիում՝ համեմատաբար ավելի շատ (43,4%):

Հարցվածների 78,8%-ը դրական է գնահատում այս նախաձեռնությունը, իսկ 15,4%-ը ավելի շատ դրական, քան բացասական: Տվյալ նախաձեռնությունը բացասական է գնահատվում փոքր մասի կողմից (տե՛ս գծապատկեր #12):

Գծապատկեր #12

Հարցվածների գրաի մասը (ներառյալ նրանց ընտանիքի անդամները) չի օգտվում վերոնշյալ նախաձեռնությունից (76.9%): Մյուս կողմից, յուրաքանչյուր հինգերորդ հարցվողը (20,6%) նշում է, որ իրեն կամ իր ընտանիքի անդամին չի օգտվում Վրաստանի կառավարության այս նախաձեռնությունը: Հարցին դժվարացել է պատասխանել 2,5%-ը (N=12):

Երեխաների վրացերենով կրթություն ստանալու անհրաժեշտությունը

էթնիկ փոփոխությունները ներկայացնող բնակչությունը հնարավորություն ունեցավ արտահայտելու իր դիրքորոշումը՝ «Արդյո՞ք անհրաժեշտ է, որ Վրաստանում ապրող ազգային փոփոխությունների երեխաները կրթություն ստանան վրացերենով»: Հարցվողներն իրենց կարծիքն են հայտնել նախադրյալի, դրացական, մասնագիտական և բարձրագույն կրթության մակարդակների վերաբերյալ:

Հարցվածների կեսից ավելին (55,8%) կարծում է, որ նախադրյալի կրթության փուլում անհրաժեշտ է, որ երեխաները կրթություն ստանան խոսք (ինչպես վրացական, այնպես էլ էթնիկ փոփոխությունների) լեզուներով: Հարցվածների 27,8%-ի կարծիքով՝ անհրաժեշտ է ուսումնական գործընթացն անցկացնել միայն վրացերենով,

մինչդեռ 14%-ի կարծիքով՝ պարտադիր չէ դասավանդել վրացերեն (անհետև է նրանց մասնաբաժինը (1,8%), ովքեր դժվարանում են պատասխանել հարցին):

Տարածաբանային առումով սվյալները ցույց են տալիս հետաքրքիր տարբերություններ. ա) Պանկիսի կիրճում ապրող փոքրամասնությունները մեծամասամբ համաձայն են (69,9%), որ նախադպրոցական կրթությունը պետք է իրականացվի միայն վրացերենով. բ) Սամցխե-Ջավախեթիում ապրող էթնիկ փոքրամասնությունները Պանկիսի բնակիչներից տարբերվող դիրքորոշում ունեն. հարցվածների 36,8%-ի կարծիքով՝ կարիք չկա, որ ուսումնական գործընթացն ընթանա վրացերենով: գ) Քվեմո Քարթլիի շրջանում էթնիկ փոքրամասնությունների մեծ մասը (80%) կարծում է, որ անհրաժեշտ է նախադպրոցական կրթություն իրականացնել խառը լեզուներով:

Հարցվածների մեծամասնությունը (64,4%) կարծում է, որ դպրոցական կրթություն ստանալիս ուսուցման գործընթացը պետք է անցկացվի ինչպես վրացերենով, այնպես էլ էթնիկ փոքրամասնությունների լեզվով: Հարցվածների 29,3%-ն այս գործընթացն անցկացնելու անհրաժեշտությունը տեսնում է միայն վրացերենով: Վրաց լեզվով դասավանդման անհրաժեշտությունը չտեսնողների մասնաբաժինը չնչին է (4,7%):

Հարցը տարածաբանային առումով քննարկելիս պարզվել է, որ Կախեթիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի), ընդհանուր արդյունքների համեմատ ավելացել է նրանց մասնաբաժինը, ովքեր կարծում են, որ դպրոցական կրթությունը պետք է իրականացվի միայն վրացերենով (43,6%): Քիչ են նրանք (0,2%; N=1), ովքեր կարծում են, որ վրացերենով ուսուցումն անհրաժեշտ չէ: Պանկիսի կիրճում հարցվածների մեծամասնությունը (66,6%) ասում է, որ դպրոցական կրթությունը պետք է իրականացվի միայն վրացերենով: Սամցխե-Ջավախեթիի (87%) և Քվեմո Քարթլիի (81,6%) ընդհանուր արդյունքների համեմատ՝ հարցվածների շատ ավելի մեծ մասը կարծում է, որ այս գործընթացը պետք է անցկացվի խառը ձևով՝ ինչպես վրացերեն, այնպես էլ էթնիկ փոքրամասնությունների լեզվով:

Ինչ վերաբերում է մասնագիտական կրթությանը, ապա հարցվածների կեսից ավելին (53%) կարծում է, որ անհրաժեշտ է սովորել խառը լեզուներով (ինչպես էթնիկ փոքրամասնությունների լեզուներով, այնպես էլ վրացերենով), մինչդեռ 40,3%-ը կարծում է, որ մասնագիտական կրթությունը պետք է իրականացվի միայն վրացերենով: Վրացերենով սովորելու անհրաժեշտությունը չտեսնողների մասնաբաժինը չնչին է (2,2%): Հարցին դժվարանում է պատասխանել 3,8%-ը: Տարածաբանային սվյալները ցույց են տալիս, որ, հակառակ ընդհանուր տեղեկեցիայի, Կախեթիի շրջանում (բացի Պանկիսից) յուրաքանչյուր երկրորդ հարցվողը (50,2%) կարծում է, որ անհրաժեշտ է սովորել վրացերենով: Այս վերաբերմունքն առավել ընդգծված է Պանկիսի հովտում ապրող փոքրամասնությունների շրջանում (85,4%): Սամցխե-Ջավախեթիում (77%) և Քվեմո Քարթլիում (73,3%) հարցվածների մեծ մասը ավանդաբար կարծում է, որ կրթական գործընթացը պետք է անցկացվի խառը լեզուներով:

Հետաքրքիր է, որ բարձրագույն կրթության մասով հարցվողների դիրքերը գրեթե հավասարապես բաշխված են խառը լեզուներով սովորելու (47,2%) և միայն վրացերենով կրթություն ստանալու (48%) միջև: Հարցվածների տեսակարար կեսը, ովքեր չեն տեսնում վրացերենով բարձրագույն կրթություն ստանալու անհրաժեշտություն, բավականին փոքր է (1,3%) (փոքր է նրանց բաժինը, ովքեր դժվարանում են պատասխանել հարցին (1,8%):

Պանկիսի կիրճի բնակիչների հնեող մեծամասնությունը (89,3%) ասում է, որ բարձրագույն կրթությունը պետք է իրականացվի միայն վրացերենով: Սամցխե-Ջավախեթիի (68,9%) և Քվեմո Քարթլիի (66,7%) շրջաններում նրանք կարծում են, որ անհրաժեշտ է խառը լեզուներով կրթություն ստանալ նույնիսկ բարձրագույն կրթության մակարդակով:

Որքան հավասար պայմաններում են վրացիներն ու էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ուսումնական հաստատություններում:

Հարցվածները գնահատել են, թե ինչպես են վրացիների և ազգային փոքրամասնությունների համար ստեղծվում հավասար պայմաններ իրենց բնակավայրերի մոտ գտնվող տարբեր ուսումնական հաստատություններում:

Հարցվածների 85,2%-ի կարծիքով՝ նախադպրոցական հաստատություններում հավասար պայմաններ են ստեղծված ինչպես վրացիների, այնպես էլ ազգային փոքրամասնությունների համար: Նրանց մասնաբաժինը, ովքեր կարծում են, որ վրացիներն ավելի լավ պայմաններ ունեն, փոքր է (2,8%): Հարցվածների 7,1%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին: Իսկ 4,4%-ը հրաժարվել է հարցին պատասխանելուց:

Պանկիսիի շրջանում հարցված փոքրամասնությունների ավելի մեծ մասը (համեմատած ընդհանուր տվյալների հետ) ասում է, որ վրացիներն ու ազգային փոքրամասնությունները նախադպրոցական կրթության փուլում գտնվում են հավասար պայմաններում (այս միտումը պահպանվում է բոլոր ուսումնական հաստատությունների համար 82%-ից մինչև 92%):

Ինչ վերաբերում է դպրոցական կրթությանը, ապա հարցվածների մեծամասնությունը նախկինի պես նշում է հավասար պայմաններ (85,7 տոկոս) վրացիների և էթնիկ փոքրամասնությունների միջև: Նաև փոքր է մասնաբաժինը, ովքեր կարծում են, որ վրացիները գտնվում են լավագույն պայմաններում (2,8%): 6,5% - ը դժվարացել է պատասխանել հարցին, իսկ 4,4% - ը հրաժարվել է պատասխանել հարցին:

Մասնագիտական կրթության փուլում հարցվածների համեմատաբար մեծամասնությունը (74%) հայտարարել է, որ վրացիներն ու ազգային փոքրամասնությունները հավասար պայմաններ ունեն: Հարցվածների 5%-ը կարծում է, որ վրացիների համար պայմաններն ավելի լավ են : Հետաքրքիր է նաև, որ հարցվածների մոտ մեկ տասներորդը (9,2%) հրաժարվում է պատասխանել հարցին, 11,4%-ը չի կարող պատասխանել հարցին: Ընդ որում, ձեռնպահ է մնացել ("հրաժարվում եմ պատասխանել") 9,2%-ը:

Կախերիի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) հարցվածների կինգերորդը (20,5%) հրաժարվում է պատասխանել հարցին, ընդհանուր տեղեկացիայի համեմատ վրացիների և էթնիկ փոքրամասնությունների միջև հավասար պայմաններ ունեցողների մասնաբաժինը կրճատվել է (59,6%):

Հարցվածների 74,5%-ը մատնանշում է բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում խմբերի (վրացիներ և էթնիկ փոքրամասնություններ) հավասար պայմանները: Իսկ 5,6%-ը կարծում է, որ վրացիներն ավելի լավ վիճակում են: Հետաքրքիր է, որ 11,1%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին, իսկ 8,5%-ը ձեռնպահ է մնում հարցին պատասխանելուց («հրաժարվում է պատասխանել»):

Կախերիում (բացի Պանկիսիից) բնակվող փոքրամասնությունները ընդհանուր պատկերից տարբեր իրավիճակ են նշում. 20,8%-ը ձեռնպահ է մնում հարցին պատասխանելուց: Ընդհանուր արդյունքների համեմատ նվազել է նրանց թիվը, ովքեր կարծում են, որ վրացիներն ու էթնիկ փոքրամասնությունները հավասար պայմաններում են (59%):

Ի՞նչ անհավասար պայմաններ կան վրացիների և ազգային փոքրամասնությունների միջև ուսումնական հաստատություններում

Հարցվածները նշել են այն հիմնական պատճառները, որոնց հիման վրա կարծում են, որ վրացիներն ու ազգային փոքրամասնությունները ստիպված են սովորել անհավասար պայմաններում:

Հարցվողները նշել են նախադպրոցական կրթության հետ կապված տարբեր պատճառներ. ուսուցիչները տարբերում են աշակերտներին ազգային պատկանելության հիման վրա (N=7), նրանց մայրենի լեզվով ուսումնական գրականության չկա (N=6), ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները հնարավորություն չունեն սովորելու վրացերեն

վաղ տարիքում ($N=8$): Այլ պատճառներ չեն եղել $N=4$ հարցվածները: Հարցվածների գրեթե կեսը ($N=27$) դժվարանում է պատասխանել հարցին:

Սամցխե-Ջավախերի տարածաբանական հատկանշանում հատկապես կրթության հետ կապված բացահայտվել են հետևյալ խնդիրները. ուսումնական գործընթացը չի իրականացվում վրացերենով – $N=2$, ուսուցիչները խորականություն են ցուցաբերում ազգային պատկանելության հիման վրա՝ $N=3$, էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներ. վաղ տարիքում վրացերեն սովորելու հնարավորություն չունեն – $N=3$.

Քվենա Փարթլիում հարցվածներից $N=4$ հարցվողներ ասում են, որ իրենց մայրենի լեզվով չեն ընթանում դասերը, ինչը նրանց դնում է անհավասար պայմաններում: Իսկ $N=3$ -ն ասում է, որ ուսուցիչները տարբերում են ուսանողներին՝ ելնելով էթնիկ պատկանելությունից (Քվենա Փարթլիում հարցվածների թվում այս երկու գործոնները առաջատար են կրթության բոլոր մակարդակներում):

Հարցվածները կարծում են, որ վրացիների և ազգային փոքրամասնությունների միջև դպրոցական կրթության հետ կապված անհավասար պայմաններ են ստեղծում հետևյալ գործոնները. ուսուցիչները տարբերում են աշակերտներին ազգային պատկանելության հիման վրա ($N=10$), չկա կրթական գրականություն նրանց մայրենի լեզվով ($N=10$): էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները վրացերեն սովորելու հնարավորություն չունեն ($N=6$), ուրիշ պատճառ չեն $N=2$ հարցվողները: Հարցվածների զգալի մասը ($N=24$) դժվարանում է պատասխանել հարցին:

Սամցխե Ջավախերի բնակչության $N=4$ հարցվողների խոսքով՝ ուսուցիչները երեխաներին տարբերակում են ըստ էթնիկ պատկանելության:

Նախորդ պարբերություններում ընդգծված խնդիրները, ըստ հարցվողների, դեռևս արդիական են մասնագիտական ուսումնարաններում անհավասար պայմաններ ստեղծելու առումով: Սակայն կրթության այս փուլում քիչ թե շատ ի հայտ է գալիս պատճառը, որ կրթական գործընթացը չի ընթանում էթնիկ փոքրամասնությունների լեզվով: Ավելի կանկրետ, հարցվողները չեն եղել հետևյալ գործոնները.

- Ուսուցիչների կողմից աշակերտները/ուսանողներն առանձնացվում են ըստ էթնիկ պատկանելության – $N=21$.
- Ուսումնական գործընթացը չի իրականացվում էթնիկ փոքրամասնությունների լեզվով. $N=17$
- Մայրենի լեզվով ուսումնական գրականություն չկա՝ $N=11$
- Այլ – $N=7$
- Դժվարանում են պատասխանել – $N=34$

Կախերի բնակչության (բացառությամբ Պանկիսի կիրճի) $N=7$ հարցվածներ չեն եղել, որ ուսուցիչները տարբերում են ուսանողներին ըստ էթնիկ պատկանելության: Սամցխե Ջավախերի բնակչության բնակվող էթնիկ փոքրամասնություններն ընդգծում են, որ կրթական գործընթացը տեղի է ունենում իրենց համար ոչ մայրենի լեզվով ($N=17$):

Բարձրագույն կրթության հետ կապված անհավասար պայմաններ են ստեղծում հետևյալ հանգամանքները. ուսումնական գործընթացը չի ընթանում էթնիկ փոքրամասնությունների լեզվով ($N=17$), ուսուցիչները տարբերում են ուսանողներին ազգային պատկանելությամբ ($N=26$), չկա. մայրենի լեզվով ուսումնական գրականություն ($N=13$). Մեկ այլ պատճառ է բերել 4 հարցված. Իսկ հարցվածների մեկ երրորդից ավելին դժվարանում է պատասխանել հարցին ($N=38$):

Հարցված փոքրամասնությունները Կախերի բնակչության (բացառությամբ Պանկիսի) քիչ թե շատ կարևորում են այն խնդիրը, որը դրսևորվում է ուսուցիչների կողմից ազգային պատկանելության խորականության վերաբերյալ ($N=7$): Պանկիսի կիրճում դժվար է հարցին պատասխանել կրթության բոլոր մակարդակների վերաբերյալ (ցուցանիշը

տատանվում է 72%-ից մինչև 84%): Սամցխե Ջավախերթի տարածաշրջանում հարցված փոփրամասնությունների համար հիմնական խոչընդոտը մայրենի լեզվով չդասավանդվելու փաստն է (N=17):

Տարբեր կրթական ծրագրերի իրագրելում, ծառայություններից օգտվել հնարավորություն, գոհունակություն

Ազգային փոփրամասնությունների ներկայացուցիչներին հարցրել են տարբեր հանրակրթական ծրագրերի մասին, ինչպիսիք են.

- Անգլերեն լեզվի ուսուցման ընդլայնված ծրագիր
- Հաճախորդական ունեցող երեխաների ներառման ծրագիր հանրակրթական դպրոցներում
- Հանրային դպրոցներում ազգային փոփրամասնությունների լեզուների որակի բարձրացման ծրագիր
- Ուսանողների ֆինանսավորման սոցիալական ծրագիր
- «Կրթություն աշխատանք գտնելու համար» պետական ծրագիր.
- Աջակցման ծրագիր հատկապես շրջակայի երեխաների և երիտասարդների համար

Հարցերն ընդգրկում էին հետևյալ խնդիրները. արդյո՞ք հարցվողները տեղեկատվություն ունեն տարբեր կրթական ծրագրերի մասին, օգտվո՞ւ են իրենց կամ իրենց ընտանիքի անդամներից որևէ մեկը տվյալ ծրագրերից, և եթե ոչ, ինչն է դա պայմանավորված, որքանո՞վ են գոհ իրենց և իրենց ընտանիքի անդամները այդ ծրագրերում:

ա) Հարցվածների միայն 17%-ն է լսել անգլերեն լեզվի ուսուցողական ծրագրի մասին (83% - ոչ): Ծրագրի մասին տեղեկատվություն ունեցողներից միայն 16.7%-ն է (իրենց կամ իրենց ընտանիքի անդամները) օգտվում այս ծրագրից (83.3%-ը չի օգտվում): Ծրագրից օգտվողների մեջ մեծամասնությունը (83.6%) գոհ է, իսկ փոքր շատ գոհ է 16.4%-ը (N=7): Որպես նշված ծրագրի չօգտվելու պատճառ նշվում են տարբեր գործոններ՝ «տարիք չհամապատասխանելը», «Ցանկություն չունենալ», «Ինձ չի վերաբերում» և այլն:

Պանկիսի կիրճում ապրող փոփրամասնությունների 30,8%-ը լսել է անգլերեն լեզվի ընդլայնված ծրագրի մասին: Համեմատած ընդհանուր տեղեկատվության հետ ավելի մեծ է նաև ծրագրի մասնակիցների թիվը (28%): Սամցխե-Ջավախերթի առանձնահատկ է նրանով, որ ոչ ոք չի օգտվում այս ծրագրից: Քվեմա Քարբլիի տարածաշրջանում, ընդհանուր տեղեկատվության համեմատ, նման ծրագրի մասին լսածների մասնաբաժինը ավելի ցածր է (7,9%): Ինչպես նաև, ոչ իրենց՝ հարցվողները, ոչ էլ նրանց ընտանիքի անդամները (95.6%) գործնականում չեն օգտվում այս ծրագրից:

բ) Հանրակրթական դպրոցներում հաճախորդական երեխաների ներառման ծրագրի մասին լսել է հարցվածների 14.8%-ը (85.2%-ը՝ ոչ): Իսկ տեղեկացվածներից միայն 4,5%-ն է (N=10) օգտվում այս հնարավորությունից: Ծրագրի մասին տեղեկացված հարցվողները չեն օգտվում ծրագրից տարբեր պատճառներով՝ տարիքի չի համապատասխանում, չունեն ցանկություն կամ կարիք և այլն:

Պանկիսի կիրճը դեռևս առանձնահատկ է նրանով, որ համեմատաբար մեծ մասը (30%) լսել է վերոնշյալ ծրագրի մասին, բայց միայն 1,5%-ն է օգտվում դրանից: Քվեմա Քարբլիի դեռևս բացասաբար է աչքի ընկնում այն տեսանկյունից, որ նշված ծրագրի մասին լսել է հարցվածների միայն 6,3%-ը:

գ) Էթնիկ փոփրամասնությունների ներկայացուցիչների 13,5%-ը լսել է դպրոցներում ազգային փոփրամասնությունների լեզուների ուսուցման որակի բարելավման ծրագրի մասին (86,5%-ը՝ ոչ): Նրանց բնում, ովքեր լսել են նման ծրագրի մասին, գրեթե հինգերորդը (19,2%) օգտվում է դրանից: Շահառու հարցվողները կամ նրանց ընտանիքների այլ ներկայացուցիչներ դրական են գնահատում այս ծրագիրը: Հարցվածները, ովքեր տեղեկացված են եղել ծրագրի մասին, սակայն չեն օգտվել դրանից, նշել են դրա համար տարբեր պատճառներ՝ տարիք չի համապատասխանում, չունեն ցանկություն կամ կարիք, չունեն բավարար ֆինանսներ և այլն:

Քվեմն Քարթլիի տարածաշրջանում, ընդհանուր տեղեկացիայի համեմատ, վերը նշված ծրագրից ամենափչ լսվածն է (91.4%) և ամենափչն է շահառուն ունի (90.8%-ը չի օգտվում):

դ) Հատկապես շնորհալի երեխաների և երիտասարդների համար նախատեսված ծրագրի մասին տեղեկություն ունի հարցվածների 15.2%-ը (84.8%-ը չի լսել): Ծրագրի մասին լսածների թվում միայն 12,6%-ն է ներգրավված ծրագրում: Ներգրավված ընտանիքները հիմնականում գոհ են ծրագրից: Հարցվածները, ովքեր տեղեկացված են եղել ծրագրի մասին, բայց չեն օգտվել ծրագրից, նշել են հետևյալ պատճառներ՝ տարիք չի համապատասխանում, ցանկություն կամ կարիք չունեն, բավարար ֆինանսներ չունեն և այլն:

Հարցը տարածաշրջանային առումով ֆինանսիելիս պարզվել է, որ Պանկիսի հարցվածների 36,7%-ը լսել է վերոնշյալ ծրագրի մասին: Համեմատաբար բարձր է նաև ծրագրից օգտվողների տեսակարար կշիռը (14,5%): Քվեմն Քարթլիի շրջանում հետազոտությունը բացասաբար է աչփի ընկնում ինչպես ծրագրի մասին տեղեկատվության պակասի, այնպես էլ դրա օգտագործման առումով (93,3%-ը չի լսել դրա մասին, իսկ տեղեկացվածների շրջանում՝ 97%-ը չի օգտվում ծրագրից):

ե) էթնիկ փոփրամասնությունների գրեթե մեկ հինգերորդը (19.1%) տեղեկություններ ունի ուսանողների ֆինանսավորման սոցիալական ծրագրի մասին (80.9%-ը չունի): Իրագեկ հարցվածների թվում նշված ծրագրից օգտվել է միայն 15.4%-ը (ով գոհունակություն է հայտնում ծրագրից): Ծրագրից չօգտվելու պատճառները նույնն են, ինչ մյուս ծրագրերի դեպքում՝ տարիք չի համապատասխանում, ցանկություն կամ կարիք չունեն, և այլն:

Պանկիսում բնակվող հարցվածները դեռևս աչփի են ընկնում նշված ծրագրի վերաբերյալ իրենց տեղեկացվածությամբ. 36,9%-ը լսել է վերոնշյալ ծրագրի մասին; Իսկ տեղեկացվածների շրջանում դրանից օգտվում է մինչև 14 տոկոսը:

զ) «Կրթություն հանուն զբաղվածության» պետական ծրագրի վերաբերյալ ազգային փոփրամասնությունների տեղեկացվածության մակարդակը ցածր է (լսել է միայն 9,3%-ը, ոչ՝ 90,7%-ը): Նշված ծառայությունից օգտվում է տեղեկացվածների միայն 5,3%-ը (N=8): Չմասնակցելու պատճառները նույնն են՝ տարիք չի օգնում, ցանկություն կամ կարիք չունեն և այլն:

Ավանդաբար Քվեմն Քարթլիի տարածաշրջանում, մյուսների համեմատ, վերոնշյալ ծրագրի մասին տեղեկացվածների մասնաբաժինը ամենացածրն է և կազմում է ընդամենը 3,3%: Նաև այս տարածաշրջանում ոչ ոք չի օգտվում այս ծրագրից:

Տարբեր կրթական և մշակութային հաստատությունների առկայություն

Հարցվողները տարբեր մշակութային և կրթական հաստատությունների հասանելիությունը գնահատել են 4 բալանոց սանդղակով, որի 1-ին կետը համապատասխանում է «հասանելի» կատեգորիային, 2-րդ կետը՝ «շատ թե փչ հասանելի», 3-րդ կետը «հասանելի չէ» և 4-րդ կետը «մեր թաղամասում/քաղաքում գոյություն չունի»: Հարցվողներին, ովքեր ընտրել են պատասխանի «փչ թե շատ հասանելի» կամ «անհասանելի» տարբերակները սանդղակի վրա, լրացուցիչ հարց է տրվել՝ պարզաբանելով պատճառը:

Մեծահասակների համար՝ օտար լեզուներ, համակարգիչներ և այլն, ուսումնական կենտրոնը հասանելի է հարցվածների 17.4%-ին (կամ նրանց ընտանիքի անդամներին), իսկ 14.6%-ին փչ թե շատ հասանելիություն ունեն նման ծառայությունները: Հարցվածների մեկ քառորդը (28,7%) ասել է, որ իրենց թաղամասում/քաղաքում նման կենտրոն չկա, իսկ 23,7%-ը նշել է, որ իրենց կամ իրենց ընտանիքի որևէ անդամի համար նման հաստատություն հասանելի չէ: Հարցվածների 15,6%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին:

Փոփրամասնությունների ներկայացուցիչները տարբեր պատճառներով փչ թե շատ հասանելի են վերոնշյալ կենտրոններ կամ հասանելի չեն, ինչոր պատճառների համար: Դրանցից համեմատաբար առաջատար է տարացփային

(հեռավորության) գործոնը (33,2%): Հարցվածների ավելի քան մեկ հինգերորդը (22,8%) նշել է, որ չի ցանկանում ներգրավվել նման կենտրոնի գործունեության մեջ: Հարցվածների ավելի քան մեկ տասներորդը (13,3%) (կամ նրանց ընտանիքի անդամները) չեն կարող մասնակցել ֆինանսական անբավարարության պատճառով, մինչդեռ 13,6%-ը որպես պատճառ նշում է ժամանակի սղությունը: 7,3%-ի դեպքում պատճառը տեղեկատվության պակասն է:

Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսիի) ապրող փոքրամասնությունների գրեթե կեսը (46,6%) չունի օտար լեզուներ, համակարգիչներ և այլն ուսումնական կենտրոններ. Ընդհանուր տվյալների համեմատ Քվեմո Քարբլիի տարածաշրջանում ավելացել է նրանց մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ վերոհիշյալ կենտրոնների հասանելիությանը խոչընդոտում է հեռավորությունը (39,8%): Պանկիսիի կիրճում կրթական կենտրոնները հասանելի են 30%-ում, իսկ Սամցխե Ջավախերի բնակիչների 26,6%-ը հաստատում է նման ծառայության առկայությունը:

Գրագրան հասանելի է հարցվածների 17.1%-ին (կամ նրանց ընտանիքի անդամներին), և գրեթե հինգերորդը (17.2%) ասում է, որ քիչ թե շատ մուտք ունի նման հաստատություն: Հարցվածների 29,1%-ի կարծիքով՝ իրենց թաղամասում/հարազան գրագրան չկա, իսկ 24%-ն ասում է, որ նման ծառայություն հասանելի չէ իրենց կամ իրենց ընտանիքի արևել այլ անդամի համար: Հարցին դժվարանում է պատասխանել 12,6%-ը:

Ազգային փոքրամասնությունները վերոհիշյալ ծառայությունից օգտվելու հնարավորություն չունեն կամ այն քիչ են հասանելի տարբեր պատճառներով.

- Տարծության (հեռավորության) պատճառով՝ 31.6%
- Ցանկության բացակայություն՝ 30,1%
- Ժամանակի սղություն՝ 19,6%
- Այլ պատճառներ՝ 13,4%

Կախերթի շրջանը (բացի Պանկիսիից) առանձնանում է նրանով, որ հարցվածների կեսը կամ նրանց ընտանիքի անդամները (50,8%) չունեն հասանելիություն կամ չունեն գրագրաներ: Թանգարանը հասանելի է հարցվածների 14,4%-ին կամ նրանց ընտանիքի այլ անդամներին, մինչդեռ այն քիչ թե շատ հասանելի է ավելի քան մեկ տասներորդին (10,8%): Հարցվածների համեմատաբար մեծ թիվը (38.8%) ասում է, որ իրենց թաղամասում/հարազան թանգարան չկա: Հարցվածների 25,5%-ը և նրանց ընտանիքի անդամները չունեն հասանելիություն այսպիսի հաստատություն (11,3%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին):

Փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները թանգարանը համարում են անմատչելի կամ քիչ թե շատ հասանելի՝ տարբեր հանգամանքների բերումով: Դրանցից առանձնացվել են հեռավորություն (31.1%) և ցանկության բացակայություն (30.8%): Հարցվածների 17,5%-ն ասում է, որ ժամանակի սղությունն իրենց խանգարում է:

Կախերթում ապրող փոքրամասնությունների մեծամասնությունը (57,9%) թանգարան հասանելի չէ: Քվեմո Քարբլիի շրջանում թանգարանը հասանելի չէ կամ քիչ թե շատ հասանելի է հեռավորության պատճառով (63,6%): Սամցխե Ջավախերի տարածաշրջանում ապրող փոքրամասնությունների մեկ քառորդը (24,5%) թանգարան մուտք չունի:

Հարցվածների 8.1%-ն ասում է, որ կինոն/թատրոնը հասանելի է իրենց կամ իրենց ընտանիքի անդամների համար: Մինչդեռ նույն ազգային փոքրամասնությունների գրեթե մեկ տասներորդը (7,9%) քիչ թե շատ հասանելիություն ունի նույն ծառայությանը: Հարցվածների 48.7%-ի կարծիքով՝ իրենց թաղամասում/հարազան կինո/թատրոն չկա: Իսկ նշված հաստատությունը հասանելի չէ ավելի քան մեկ քառորդ դեպքերում (26,8%): Հարցվածների 8,6%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին:

Տվյալ ծառայությունը ֆիչ թե շատ հասանելի է կամ հասանելի չէ տարբեր հանգամանքներից էլ նկատվում է: Դրանց մեջ ֆիչ թե շատ առաջատար է հեռավորության գործոնը (34,2%): Հարցվածների ավելի քան մեկ ֆառորդը (26.6%) նշել է, որ չի ցանկանում այցելել նման հաստատություններ: Հարցվածների մեկ տասներորդից ավելին (13,5%) չի կարող մասնակցել ֆինանսական միջոցների անբավարարության պատճառով: Իսկ 14,4%-ը որպես պատճառ նշում է ժամանակի սղությունը:

Կինոն/թատրոնը հասանելի չէ Կախերիի հարցվածների կեսից ավելին (52.8%): Պանկիսի կիրճում ապրող փոքրամասնությունների 60.1%-ն ասում է, որ իրենց թաղամասում/ֆաղաֆում կինո/թատրոն չկա: Սամցխե-Ջավախերի տարածաշրջանում հարցվածների 23,5%-ին կամ նրանց ընտանիքի անդամներին հասանելի է կինոթատրոնը:

Հարցվածների մեկ տասներորդը (10.1%) նշում է, որ իրենց կամ իրենց ընտանիքի անդամներին հասանելի են մշակութային տները, գրողների/արվեստագետների տուն թանգարանները: 10,7%-ը ֆիչ թե շատ հասանելիություն ունի նույն հաստատություններ: Ըստ հարցվածների ավելի քան մեկ երրորդի (41%), իրենց թաղամասում/ֆաղաֆում մշակութային տուն, գրողների/արվեստագետների տուն թանգարան չկա: Իսկ հարցվածների 26,3%-ն ասում է, որ իրենց (և նրանց ընտանիքի անդամներին) հասանելի չէ նման հաստատությունը (11,9%-ը դժվարանում է պատասխանել հարցին):

Հարցվողները և նրանց ընտանիքի անդամները հասանելիություն չունեն վերոնշյալ հաստատություններ կամ նրանք ֆիչ են մուտք գործում հետևյալ պատճառներով.

- Հեռավորություն - 31,5%
- Ցանկության բացակայություն՝ 28,3%
- Ժամանակի սղություն՝ 14,6%
- Անբավարար ֆինանսներ՝ 10,3%
- Տեղեկատվության պակաս՝ 9,1%

Կախերիի շրջանում (բացի Պանկիսից) բնակվող ազգային փոքրամասնությունների 52,8%-ին հասանելի չեն տարբեր մշակութային հաստատություններ: Այս ծառայությունը հասանելի է Սամցխե-Ջավախերիում բնակվող փոքրամասնությունների 21,6%-ին:

Հարցվածների 17,6%-ն ասում է, որ տարբեր շրջանակներ/բաժիններ հասանելի են իրենց կամ իրենց ընտանիքի անդամների համար, մինչդեռ 12,3%-ը ֆիչ թե շատ հասանելի է նույն ծառայություններին: Քաղաֆում/թաղամասում տարբեր շրջանակներ/բաժիններ չկան հարցվածների 34.8%-ի համար, մինչդեռ դրանք հասանելի չեն հարցվածների գրեթե մեկ ֆառորդի (կամ նրանց ընտանիքի անդամների) համար (22%): Հարցին դժվարանում է պատասխանել 13,3%-ը:

Տարբեր շրջանակներ/բաժիններ հասանելի չեն կամ ֆիչ թե շատ հասանելի են տարբեր պատճառներով. 30.1%-ն ասում է, որ չի կարողանում միանալ նման շրջանակներին/բաժիններին հեռավորության պատճառով: Մեկ ֆառորդից ավելին (27,8%) չի ցանկանում մասնակցել, 15,9%-ը չի կարող մասնակցել ժամանակի սղության պատճառով, մեկ տասներորդը (11.5%)՝ անբավարար ֆինանսների պատճառով: Տեղեկատվության բացակայության պատճառով չի կարող մասնակցել հարցվածների 8.2%-ը:

Կախերիի շրջանում (բացի Պանկիսից) բնակվող ազգային փոքրամասնությունների 44,1%-ին հասանելի չեն տարբեր շրջանակներ/բաժիններ: Պանկիսի կիրճում ապրող փոքրամասնությունները մնացածի հետ համեմատած, նշում են վերը նշված ծառայության առկայության մասին (27%):

Գլուխ 7. Առողջապահություն

Ընտանիքի անդամների առողջական վիճակը

Հարցվածները պատմել են իրենց ընտանիքի անդամների առողջական վիճակի մասին վերջին 12 ամիսների ընթացքում: Նրանց առաջարկվել են դրույթներ, որոնք նկարագրում են հատուկ առողջական պայմանները, և յուրաքանչյուր դեպքում նրանց խնդրել են նշել, թե իրենց ընտանիքի անդամն է համապատասխանում այս նկարագրությանը: Հարցվածների զգալի մասը նշել է, որ նրանք գործնականում առողջ են 2 (15%), 3(13.8%), 4 (18,6%) կամ 5 (15,5%) ընտանիքի անդամներ:

Առողջության անհետ խնդիրները, որոնք հետադարձաբար լուծվել են, զգալիորեն փոխկապակցված են հարցվածների ընտանիքի անդամների 1 (33,4%) կամ 2 (22,8%) դեպքերի հետ: Մյուս կողմից, 37,4% – ը նշել է, որ իրենց ընտանիքի անդամներից ոչ մեկը նման իրավիճակ չի ունեցել:

Հարցվածների մեծամասնությունը (65,5%) նշել է, որ իրենց ընտանիքի անդամներից ոչ մեկը չի ունեցել բունիկ հիվանդություն, որը պահանջում է երկարատև/կանոնավոր բուժում: Այնուամենայնիվ, ավելի քան մեկ քառորդը (26,6%) ասում է, որ ունի Ընտանիքի այդպիսի 1 անդամ:

Հարցվածների հնչող մեծամասնությունը (87.4%) ասում է, որ իրենց ընտանիքի անդամը չի ունեցել որևէ լուրջ առողջական խնդիր, որը վիրահատական միջամտության կարիք ունի/անհրաժեշտ է: Միայն 10,5%-ն ունի ընտանիքի անդամ, ով ունեցել է նմանատիպ փորձ:

Հարցվածների հնչող մեծամասնությունը (93.2%) չունի ընտանիքի անդամ, ով վերջին 12 ամիսների ընթացքում լուրջ հիվանդություն է ունեցել և մշտական խնամք է պահանջում: 6.1%-ն այն հարցվածների մասնաբաժինն է, ովքեր ընտանիքի 1 անդամ ունեն ծանր հիվանդություն կամ մշտական խնամքի կարիք ունեն: (Տես Աղյուսակ #30)

Աղյուսակ #30

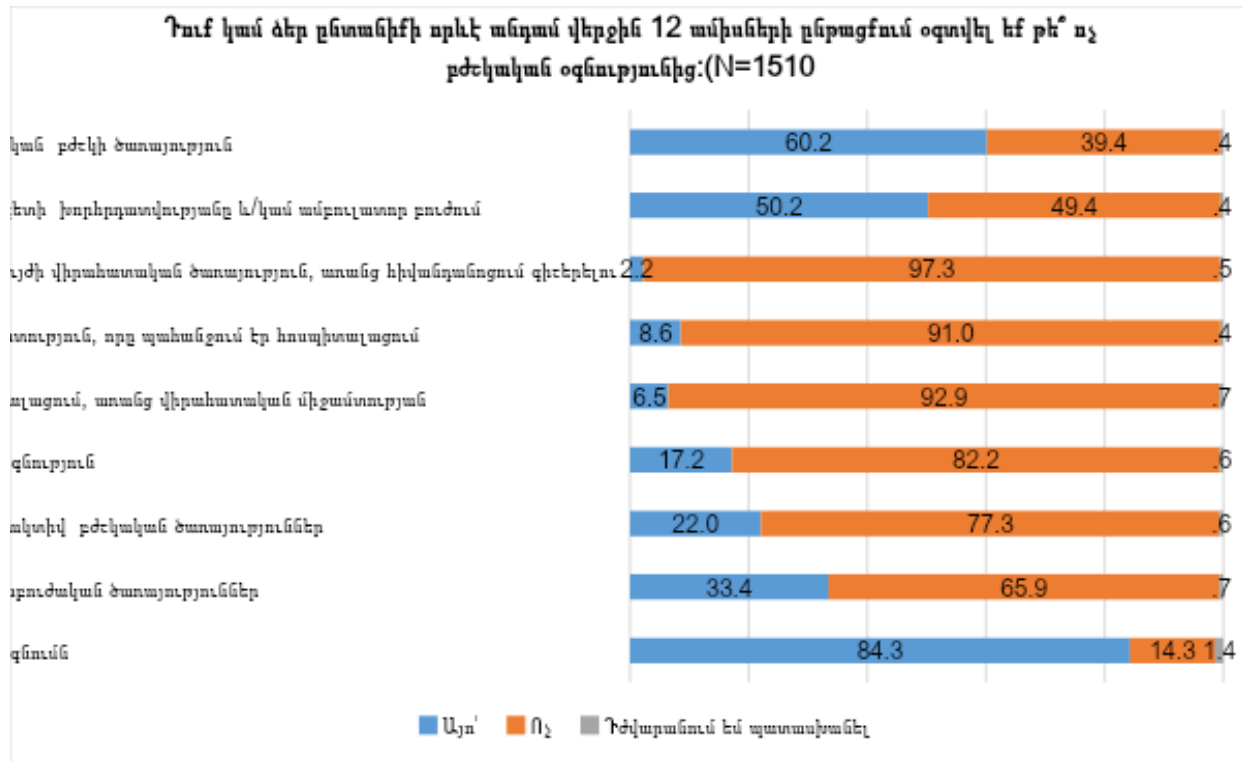
Ինչպիսի՞ն էր ձեր ընտանիքի անդամների առողջական վիճակը վերջին 12 ամիսների ընթացքում: (N=1510) (%)	Գործնականում առողջ	Առողջական անհետ խնդիրներ, որոնք հետադարձաբար լուծվեցին	Խրոնիկական հիվանդություն, որը պահանջում էր երկարատև (ավելի քան 1 տարի)/կանոնավոր բուժում	Մուր առողջական խնդիրներ, որոնք պահանջում են վիրաբուժական միջամտություն	Լուրջ հիվանդություն/ մշտական խնամք է պահանջում (ընկած, անկողնային և այլն)
0	12.5	37.4	65.5	87.4	93.5
1	8.8	33.4	26.6	10.9	6.1
2	15.0	22.8	7.0	1.5	0.2
3	13.8	4.2	0.8	-	0.1
4	18.6	1.0	-	-	-
5	15.5	0.8	-	-	-
6	8.1	0.2	-	0.1	-
7	4.4	0.1	-	-	-
8	2.0	0.1	0.1	-	0.1
9	0.5	-	-	-	-

10	0.3	0.0	-	-	-
11	0.2	-	-	0.1	-
12	0.0	-	-	-	-
15	0.1	-	-	-	-

Բժշկական ծառայություններից օգտվելու փորձ

Հարցվածները պատմել են իրենց և իրենց ընտանիքի անդամների՝ վերջին 12 ամիսների ընթացքում բժշկական ծառայություններից օգտվելու փորձի մասին: Ինչպես պարզվում է, բժշկական ծառայությունը, որից առավել հաճախ են օգտվել հարցվածները և նրանց ընտանիքի անդամները, դեղերի գնումն է (84,3%): Հարցվածների կեսից ավելին կամ նրանց ընտանիքի անդամներն օգտվել են ընտանեկան բժշկի ծառայություններից (60.2%): Ինչ վերաբերում է մասնագետի խորհրդատվությանը և/կամ ամբուլտոր բուժմանը, ապա հարցվածների և նրանց ընտանիքի անդամների մոտավորապես կեսը (50.2%) օգտվել է այս ծառայությունից: Հարցվածների և նրանց ընտանիքի անդամների համեմատաբար փոքր մասը հայտնել է, որ վերջին 12 ամիսների ընթացքում չեն օգտվել այնպիսի բժշկական ծառայություններից, ինչպիսիք են. Ատամնաբուժական ծառայություններ (33.4%), պոփուլարիստիկ բժշկական ծառայություններ (22%), շտապ օգնություն (17.2%), վիրահատություն, որը պահանջում էր հոսպիտալացում (8.6%), հոսպիտալացում (6.5%) և վիրահատություն առանց հիվանդանոցում գիշերելու (2.2%): (տես պիագրամ #13)

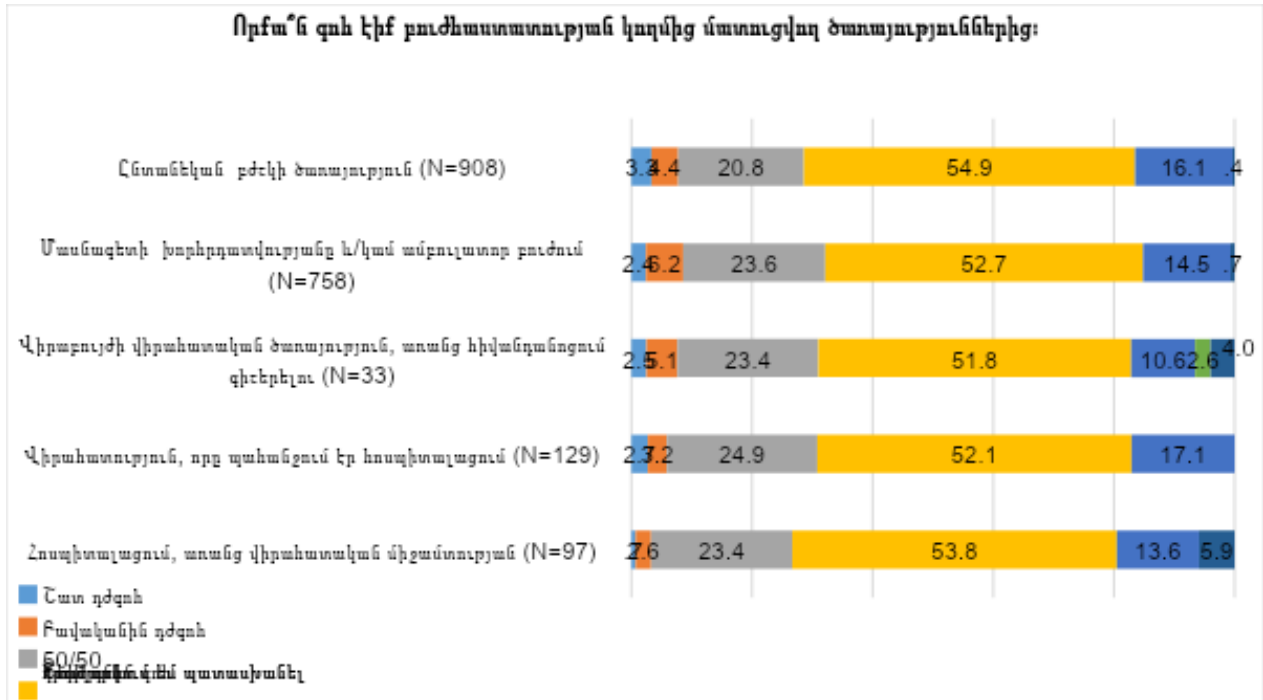
Դիագրամ #13

Նրանց, ովքեր օգտվել են առնվազն մեկ առողջապահական ծառայությունից, խնդրել ենք գնահատել վերջին 12 ամիսների ընթացքում իրենց և (կամ) ընտանիքի անդամների ստացած առողջապահական ծառայությունները: Ինչպես պարզվել է, այդ ծառայությունները հարցվողների կողմից պիտակավորվում են դրական համատեքստում: Մասնավորապես,

հարցվողները գոհունակություն են հայտնում ամբուլատոր ծառայություններից, ինչպիսիք են ընտանեկան բժշկի ծառայությունները (բավականին գոհ-54.9%; շատ գոհ-16.1%) և մասնագետի խորհրդատվություն/ամբուլատոր բուժում (բավականին գոհ-52.7%; շատ գոհ-14.5%): Դրական են դիտարկվում նաև ստացվող ծառայությունները, ավելի կոնկրետ. առանց հիվանդանոցում գիշերելու վիրահատություն (բավականին գոհ՝ 51,8%, շատ գոհ՝ 10,6%), հոսպիտալացում պահանջող վիրահատություն (բավականին գոհ՝ 52,1%; շատ գոհ՝ 17,1%) և հոսպիտալացում չպահանջող վիրահատություն առանց վիրաբույժի միջամտության (բավականին գոհ՝ 53,8%, շատ գոհ՝ 13,6%): (տես դիագրամ #14)

Դիագրամ #14

Հարցվածների մեծամասնությունը գոհ է ընտանեկան բժշկի ծառայություններից բոլոր չորս հետազոտված մարզերում. Կախերի՝ 70,4% (բավականին գոհ՝ 54,1%, շատ գոհ՝ 16,3%); Պանկիս՝ 75,7% (բավականին գոհ՝ 61%, շատ գոհ՝ 14,7%); Սամցխե-Ջավախերի-71,3% (բավականին գոհ-50,4%; շատ գոհ-20,9%); Քվեմս Քարբլի-63,8% (բավականին գոհ-51,9%; շատ գոհ-11,9%): Հարկ է նշել, որ մյուս երջանների համեմատ Պանկիսն առանձնանում է բարձր գոհունակության մակարդակով: Իսկ Քվեմս Քարբլիում հարցվածներն ավելի քիչ գոհունակություն են հայտնում:

Հետաքրքիր է, որ Քվեմս Քարբլիի տարածաերջանում բժիշկ-մասնագետի խորհրդատվությունը դրական է գնահատվում համեմատաբար ավելի քիչ մասնաբաժնով (58,2%) (բավականին գոհ-43,9%; շատ գոհ-14,3%), քան մյուս հետազոտված երջաններում. Կախերի- 71,6% (բավականին գոհ 56,1%; շատ գոհ-15,5%); Պանկիս՝ 68,3% (բավականին գոհ՝ 60,6%, շատ գոհ՝ 7,7%); Սամցխե-Ջավախերի-70,3% (բավականին գոհ-50,4%; շատ գոհ-19,9%);

Տարբերություններ են նկատվել նաև հիվանդանոցում մնալու համար պահանջվող վիրահատական վիրահատության ծառայության գնահատման հարցում: Հարկ է նշել, որ տեղիեցիան պահպանվում է, և ծառայությունից գոհունակությունը համեմատաբար ավելի քիչ է արտահայտված Քվեմս Քարբլիի երջանում՝ 54,3% (բավականին

գոհ՝ 44,5%, շատ գոհ՝ 9,8%); այլ մարզերում հարցվածները շատ գոհ են ծառայությունից. Կախերի - 67.3% (բավականին գոհ - 59.7%; շատ գոհ - 7.6%); Պանկիս՝ 70,5% (բավականին գոհ՝ 54,3%, շատ գոհ՝ 16,2%); Սամցխե Զավախերի՝ 81,8% (բավականին գոհ՝ 51,2%, շատ գոհ՝ 30,6%);

Ինչ վերաբերում է առանց վիրաբույժի վիրահատության հոսպիտալացմանը, ապա ծառայությունն առավել դրական է գնահատվել Սամցխե-Զավախերի տարածաշրջանում՝ 94,3% (բավականին բավարար՝ 67,9%, շատ գոհ՝ 26,4%); Իսկ մյուս շրջաններում գոհունակության մակարդակը մոտավորապես նույնն է. Կախերում՝ 54,2% (բավականին բավարար՝ 47,6%, շատ գոհ՝ 6,6%); Պանկիս՝ 53,6% (բավականին գոհ՝ 48,8%, շատ գոհ՝ 4,9%); Քվեմո Քարբլի՝ 50,4% (բավականին գոհ՝ 34,9%, շատ գոհ՝ 15,6%); (Տես Աղյուսակ #31)

Աղյուսակ #31

Որքան՞ գոհ էիք բուժօգնության կողմից մատուցվող ծառայություններից: (%)		Ընտանեկան բժշկի ծառայություն	Բժիշկ-մասնագետի խորհրդատվություն (բացառությամբ ընտանեկան բժշկի)/ամբուլատոր բուժում	Վիրահատություն, որը պահանջում էր հոսպիտալացում	Հոսպիտալացում առանց վիրահատության
Կասխերի (N=379)	Շատ դժգոհ	-	-	-	-
	Բավականին դժգոհ	3.5	3.3	-	-
	Ո՛չ գոհ, ո՛չ դժգոհ	25.1	24.7	32.7	42.6
	Բավականին գոհ	54.1	56.1	59.7	47.6
	Շատ գոհ	16.3	15.5	7.6	6.6
	Դժվար է պատասխանել	1.0	0.5	-	32
	Հրաժարվել պատասխանից	-	-	-	-
Պանկիսի (N=370)	Շատ դժգոհ	7.2	5.6	8.0	
	Բավականին դժգոհ	7.6	13.5	8.0	8.5
	Ո՛չ գոհ, ո՛չ դժգոհ	9.5	11.1	13.5	16.2
	բավականին գոհ	61.0	60.6	54.3	48.8
	Շատ գոհ	14.7	7.7	16.2	4.8
	Դժվար է պատասխանել	-	1.6		21.7
	Հրաժարվել պատասխանից	-	-	-	-

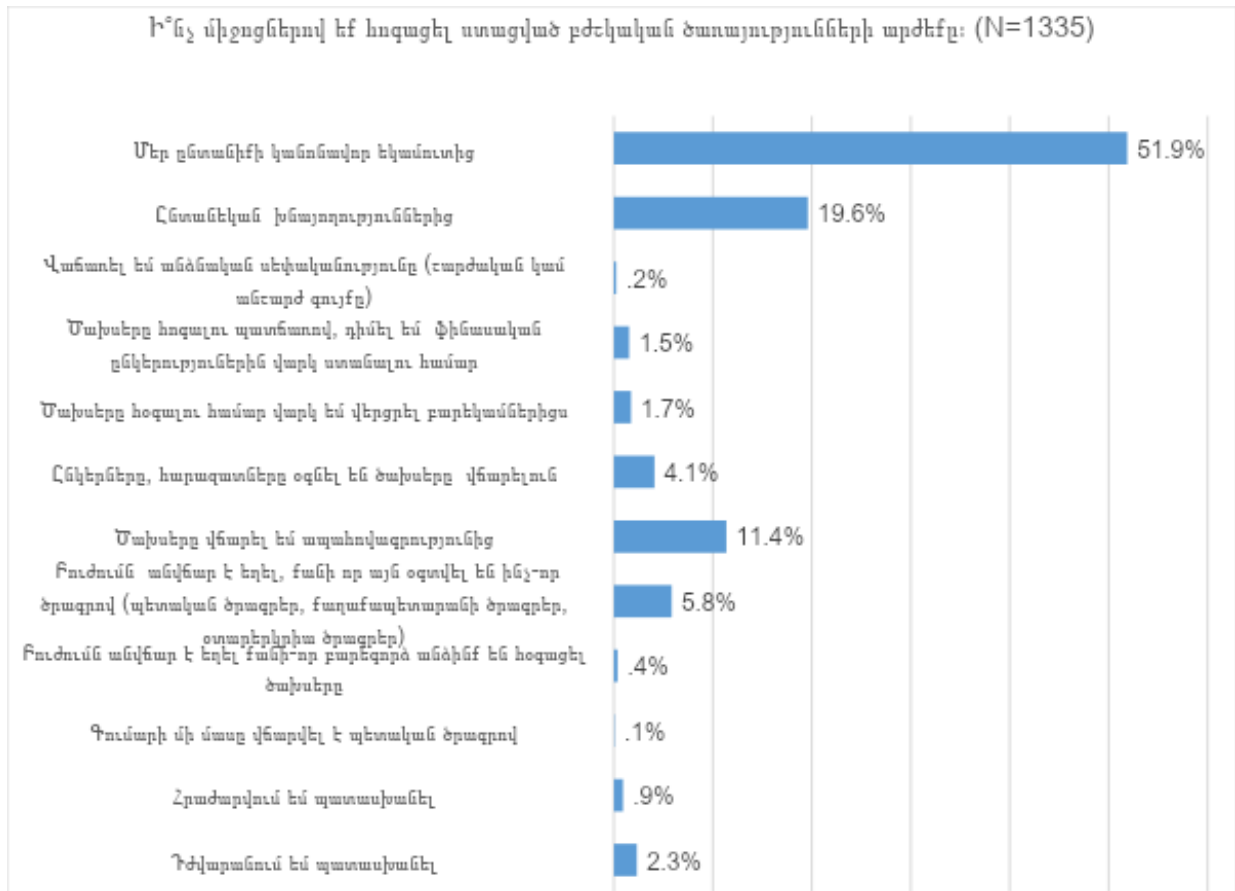
Որքան գոհ էիք բուժաստատության կողմից մատուցվող ծառայություններից: (%)		Ընտանեկան բժշկի ծառայություն	Բժիշկ-մասնագետի խորհրդատվություն (բացառությամբ ընտանեկան բժշկի)/ամբուլատոր բուժում	Վիրահատություն, սրբ պահանջում էր հոսպիտալացում	Հոսպիտալացում առանց վիրահատության
Սամցիեզավախեթի (N=379)	Շատ դժգոհ	2.1	2.6	2.5	-
	Բավականին դժգոհ	1.3	2.1	-	-
	Ո՛չ գոհ, ո՛չ դժգոհ	25.3	25.0	15.7	5.7
	Բավականին գոհ	50.4	50.4	51.2	67.9
	Շատ գոհ	20.9	19.9	30.6	26.4
	Դժվար է պատասխանել	-	-	-	-
	Հրաժարվել Պատասխանից	-	-	-	-
Քվեմոբալի (N=379)	Շատ դժգոհ	2.8	0.8	-	9.6
	Բավականին դժգոհ	4.5	5.7	4.9	9.7
	Ո՛չ գոհ, ո՛չ դժգոհ	28.3	34.5	40.8	30.3
	Բավականին գոհ	51.9	43.9	44.5	34.9
	Շատ գոհ	11.9	14.3	9.8	15.6
	Դժվար է պատասխանել	0.6	0.8	-	-
	Հրաժարվել պատասխանից	-	-	-	-

Ինչպես պարզվում է, հարցվածների մեծ մասը (99,1%) վերջին 12 ամիսների ընթացքում չի մեկնել արտերկիր բուժման նպատակով: Հարցվածներից միայն 6-ն են նշում, որ նման փորձ ունեն: Հարցվածներից 8-ը հրաժարվում են պատասխանել կամ դժվարանում են պատասխանել: 2-2 դեպքում նշվում է բուժման նպատակով Ռուսաստան և Թուրքիա մեկնելը: Մեկ-մեկ դեպքում ֆիխվում է Հայաստանն ու Գերմանիան բուժման նպատակով մեկնում. 7 դեպքում հարցվածները հրաժարվում են պատասխանել, կամ դժվարանում են պատասխանել:

4 հարցվածներ ասում են, որ առողջապահական համակարգն այնտեղ ավելի զարգացած է: Հարցվածներից 1-ը հայտարարել է, որ հիվանդությունը Վրաստանում բուժման ենթակա չէ, իսկ 1-ը նշել է, որ պատճառը վրացական առողջապահական համակարգի/բժիշկների նկատմամբ անվստահությունն է: Հարցվածներից 7-ը հրաժարվում են պատասխանել:

Հարցվածների կեսից ավելին (51.9%) ասում է, որ իրենք/իրենց ընտանիքի անդամները վերջին 12 ամիսների ընթացքում ստացած բժշկական ծառայությունների ծախսերը հոգացել են ընտանիքի կանոնավոր եկամուտից: Մոտ մեկ հինգերորդը (19,6%) վճարել է ծառայությունների արժեքը ընտանեկան խնայողություններից: 11.4%-ի համար ծախսերը կատարվել են ապահովագրությամբ, իսկ 5.8%-ի համար բուժումն անվճար է եղել, քանի որ այն ծածկվել է ինչ-որ ծրագրով: (տես դիագրամ #15)

Դիագրամ #15

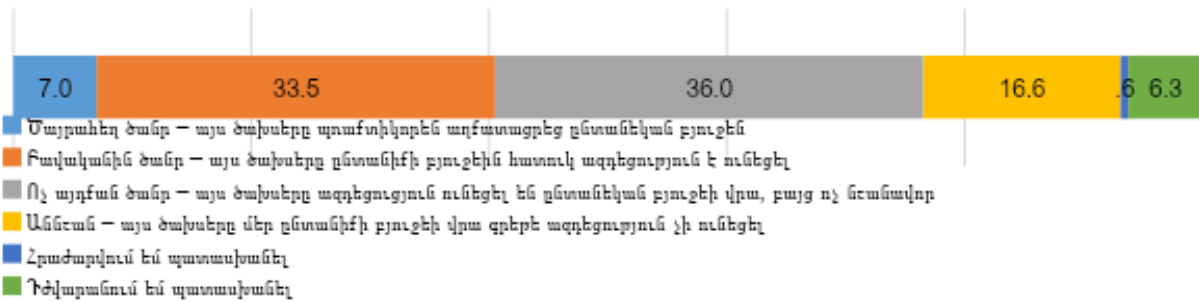

Բժշկական ծախսեր

Հարցվածների կեսից ավելին (52.6%) բժշկական ծառայությունների ծախսերը նշում են որպես ոչ շատ ծանր (36%) կամ աննշան (16.6%): Այնուամենայնիվ, հարկ է նշել, որ մեծ է (40,5%) հարցվողների տեսակարար կշիռը, որոնց համար բժշկական ծառայությունների ծախսերը պարզվել են ծանր (չափազանց ծանր՝ 7%, բավականին ծանր՝ 33,4%): (Տես Գծապատկեր #16)

Գծապատկեր #16

Որքա՞ն ծանր բեռ է եղել ձեր ընտանեկան բյուջեի վրա բժշկական ծախսերի/օգնության արժեքը: (N=1335)

Հարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ միջին և միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող հարցվողները բժշկական օգնության ծախսերը գնահատում են որպես ավելի քիչ բեռ, քան միջինից ցածր և աղքատ ընտանիքների անդամները: Մասնավորապես, հարցվողների ընտանիքի նյութական վիճակի նվազմանը գուզընթաց ավելանում է նրանց թիվը, ում ընտանեկան բյուջեի վրա մեծ կամ շատ մեծ ազդեցություն են ունեցել բժշկական ծախսերը:

Ավելի կոնկրետ.

- Աղքատ ընտանիքներում ապրող հարցվածների **60,8%**-ն ասում է, որ բժշկական ծախսերի/օգնության արժեքը ծանր կամ մայրահեղ ծանր բեռ է իրենց ընտանիքի համար, նույնն է ասում միջինից ցածր տնտեսական կարգավիճակ ունեցող հարցվածների **46,7%**-ը:
- Ընդհանրապես պատկերն է միջին տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքի անդամների համեմատաբար մեծ թիվը (**44.9%**) ասում է, որ բժշկական ծախսերի/օգնության արժեքը ծանր բեռ չեն իրենց ընտանիքի բյուջեի վրա: Միջինից բարձր/բարձր տնտեսական հնարավորություններ ունեցող ընտանիքների ներկայացուցիչների **20.9%**-ի կարծիքով՝ նշված ծախսերը չեն չին իրենց ընտանեկան բյուջեի վրա:

Կախերի Երջանում միջին և միջին մակարդակից բարձր տնտեսական պայմաններ ունեցող հարցվածների Երջանում կան մեծ թվով մարդիկ, որոնց ընտանեկան բյուջեն լրջորեն կամ վառք-ինչ չի տուժել առողջապահական ծախսերից: Մասնավորապես.

- Միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող հարցվածների կեսից ավելին (**51.2%**) ասում է, որ բժշկական ծախսերի/օգնության արժեքը ծանր բեռ չեն իրենց ընտանեկան բյուջեի վրա այնքան էլ մեծ ազդեցություն չեն ունեցել: Իսկ միջին տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքի անդամներից հարցվածների **38,6%**-ն ասում է, որ վերը նշված ծախսերը չեն չին ազդեցություն են ունեցել ընտանեկան բյուջեի վրա:
- Մինչդեռ, համեմատաբար մեծ թվով հարցվածներ աղքատ (**37.8%**) և միջինից ցածր (**40.4%**) տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքներից ասում են, որ բժշկական ծախսերը բավականին ծանր ազդեցություն են ունեցել իրենց ընտանեկան բյուջեի վրա (դրանք էականորեն հարվածել են բյուջեին):

Պանկիսի օրինակով երևում է նաև, որ տնտեսական իրավիճակի անի հետ հարցվողների ընտանեկան բյուջեի բեռը նվազում է:

- Միջին տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքի ներկայացուցիչների կեսից ավելին (55.9%) ասում է, որ ծախսերը շատ ծանր չեն եղել ընտանեկան բյուջեի համար (այդ ծախսերը հարվածել են ընտանեկան բյուջեում, բայց ոչ էական):
- Աղքատ ընտանիքների կեսից ավելին (54.4%) ասում է, որ այդ ծախսերը մեծ ազդեցություն են ունեցել իրենց ընտանիքի բյուջեի վրա (այդ ծախսերը զգալիորեն նվազեցրել են ընտանեկան բյուջեն):

Սանցիե-Ջավախերի տարածաբանություն

- Միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող հարցվածների 14.3%-ն ասում է, որ բժշկական ծառայությունների ծախսերը չափազանց ծանր են եղել իրենց ընտանեկան բյուջեի համար: Նույնն է ասում միջինից ցածր տնտեսական կարգավիճակ ունեցող ընտանիքի անդամների միայն 2,6%-ը:
- Միջինից ցածր (51.3%) և միջին (54.3%) տնտեսական վիճակ ունեցող ընտանիքի անդամների կեսից ավելին բժշկական ծախսերի բեռը շատ ծանր չի համարում:

Քվեմա Քարթլիում ապրող փոքրամասնությունների դեպքում

- Միջինից բարձր/բարձր տնտեսական վիճակ ունեցող հարցվածների 57.1%-ն ասում է, որ բժշկական ծառայությունների ծախսերն իրենց ընտանեկան բյուջեի վրա այնքան էլ մեծ ազդեցություն չեն ունեցել:
- Աղքատ (40.5%) և միջինից ցածր (57%) տնտեսական վիճակ ունեցող հարցվածների համեմատաբար մեծ թիվն ասում է, որ նշված ծախսերը մեծ ազդեցություն են ունեցել իրենց ընտանիքի բյուջեի վրա: (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #32)

Աղյուսակ #32

		ՊՇՅՅԻՆ ԵՎ ՈՆԹԵՍԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԸ: (%)				
		Աղքատ	Միջինից ցածր	Միջին	Միջինից բարձր / բարձր	Գծված և անվստահական / հրաժարվում են պատասխանել
Հարցվողներ (N=1335)	Չափազանց ծանր	17	5.8	4.2	6.4	3.3
	Բավականին ծանր	43.8	40.9	25.7	21.5	32.6
	Ոչ շատ ծանր	21.9	34.5	44.9	46.5	38
	Աննշանորեն	6.3	15.5	20.4	20.9	22.1
	Գծված և անվստահական / հրաժարվում են պատասխանել	11.2	3.4	4.8	2.7	12.9
Կախի	Չափազանց ծանր	4.4	1.8	-	2.4	1
	Բավականին ծանր	37.8	40.4	25	7.3	14.4

թի

		տճախի գրեթե ամբողջական մեծություն				
		Ազատ	Միջինից ցածր	Միջին	Միջինից բարձր / բարձր	դժվարանուն և/կամ պատասխանել / հրաժարվում և/կամ պատասխանել
Որքան է ազդել ձեր ընտանեկան բյուջեի վրա բժշկական ծառայության ծախսերը: (%)						
(N=379)	Ոչ շատ ծանր	31.1	31.6	29.5	51.2	41.2
	Անհեշտ ծանր	15.6	25.4	38.6	24.4	26.8
	դժվարանուն և/կամ պատասխանել / հրաժարվում և/կամ պատասխանել	11.1	0.9	6.8	14.6	16.5
Պանկխի (N=370)	Չափազանց ծանր	5.1	5	5.8	-	22.2
	Բավականին ծանր	54.4	40.9	25	30.5	22.2
	Ոչ շատ ծանր	29.1	34	55.8	47.5	22.2
	Անհեշտ ծանր	2.5	13.8	11.5	22	22.2
	դժվարանուն և/կամ պատասխանել / հրաժարվում և/կամ պատասխանել	8.9	6.3	1.9	-	11.1
Սանցիտե Ջավախի (N=379)	Չափազանց ծանր	5.3	2.6	4.3	14.3	0.9
	Բավականին ծանր	31.6	25.1	23.9	23.2	33
	Ոչ շատ ծանր	31.6	51.3	54.3	39.3	42.2
	Անհեշտ ծանր	21.1	19.1	15.2	23.2	14.7
	դժվարանուն և/կամ պատասխանել / հրաժարվում և/կամ պատասխանել	10.5	0.9	2.2	-	9.2
ՔվեմաՔարքի (N=381)	Չափազանց ծանր	39.2	13.2	4.5	7.1	7.3
	Բավականին ծանր	40.5	57	36.4	21.4	21.8
	Ոչ շատ ծանր	6.3	22.8	36.4	57.1	27.3
	Անհեշտ ծանր	1.3	3.5	13.6	-	30.9
	դժվարանուն և/կամ պատասխանել / հրաժարվում և/կամ պատասխանել	12.7	3.5	9.1	14.3	12.7

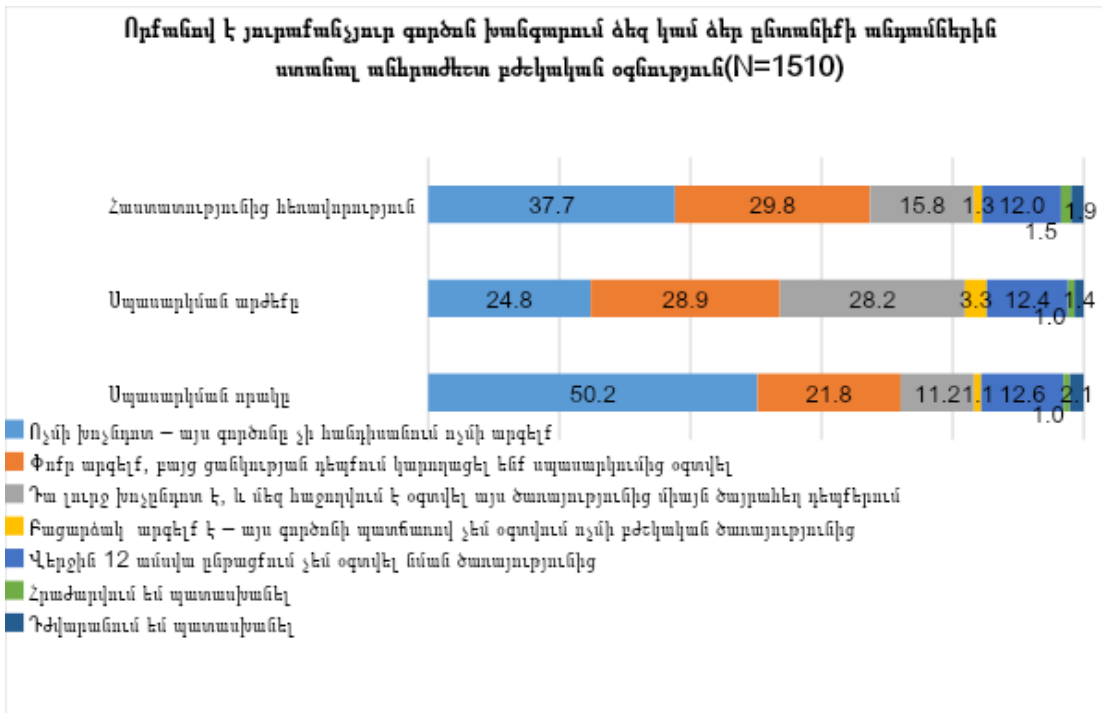
Տարբեր գործոնների ազդեցությունը բժշկական ծառայություններ ստանալու վրա

Հարցվողներին խնդրել են գնահատել, թե որքանով են տարբեր գործոններ ազդել իրենց կամ իրենց ընտանիքի անդամի՝ բժշկական օգնություն ընդունելու որոշման վրա: Ինչպես պարզվում է, բժշկական ծառայություններից օգտվելու խոչընդոտներից մինչև հաստատություն հեռավորությունը հարցվածների համեմատաբար մեծ մասնաբաժնի կողմից (67.4%) գնահատվում է որպես ավելի քիչ խոչընդոտ (առանց արգելի՝ 37.7%, փոքր-ինչ խոչընդոտված՝ 29.8%): Հարցվածների գրեթե կեսը (50.2%) ծառայության որակը չի գնահատում որպես խոչընդոտ և ասում է, որ

դա իրենց ընդհանրապես չի խանգարել: Մյուս կողմից, ըստ հարցվածների ավելի քան մեկ հինգերորդի (21.8%), սպասարկման որակը մի փոքր խոչընդոտ է, բայց նրանք միշտ կարողացել են օգտվել այս ծառայությունից, եթե եղել է անհրաժեշտություն:

Հարցվածների կեսից ավելին (53,7%) նույնպես ծառայությունների արժեքը համարում է ոչ խոչընդոտող գործոն (առանց խոչընդոտի՝ 24,8%, փոքր-ինչ խոչընդոտված՝ 28,9%): Մյուս կողմից, հարցվածների մեկ քառորդից ավելին ծառայության արժեքը գնահատում է որպես լուրջ խոչընդոտող գործոն (28,2%) և ասում, որ կարողացել է օգտվել այս ծառայությունից միայն ծայրահեղ անհրաժեշտության դեպքում: Ծառայության որակի և հաստատությունից հեռավորության դեպքում նման գնահատման ցուցանիշը համեմատաբար ցածր է (սպասարկման որակը՝ 11,2%, հեռավորությունը հաստատությունից՝ 15,8%): (Տես Գծապատկեր #17)

Գծապատկեր #17

Բժշկական կարիքների հասանելիությանը խոչընդոտող գործոնների տարածաբաշխային դիտարկման արդյունքում պարզվել է, որ Կախեթի երջանում հեռավորությունը բժշկական հաստատությունից ամենափչն է համարվում խոչընդոտ՝ 79,4% (առանց արգելիչի՝ 46,8%, թեթև խոչընդոտ՝ 32,6%); Հեռավորությունը բուժ հաստատությունից նույնպես համարվում է ավելի փչ արգելիչ Պանկիսում՝ 75,6% (առանց արգելիչի-29,4%; թեթև խոչընդոտ՝ 46,2%) և Սամցխե-Ջավախեթում՝ 68,3% (առանց արգելիչի-47,4%, թեթև խոչընդոտ-21%); Ինչպես պարզվեց, Քվեմո Քարթլիի տարածաբաշխում համեմատաբար խոչընդոտող գործոն է մինչև բուժ հաստատությունից հեռավորությունը՝ 46,7% (առանց արգելիչի՝ 26,9%, աննշան խոչընդոտ՝ 19,7%);

Ինչ վերաբերում է ծառայությունների արժեքին, ապա Սամցխե-Ջավախեթի երջանում հարցվողները այդ գործոնը համարում են ավելի փոքր խոչընդոտ՝ 64% (արգելիչի բացակայություն՝ 40%, փոքր խոչընդոտ՝ 23,9%); հարցվածների կեսից ավելին ծառայությունների արժեքը գնահատում է որպես ավելի փոքր խոչընդոտ՝ 59,4% (արգելիչի բացակայություն՝ 22,8%, փոքր խոչընդոտ՝ 36,6%) և Պանկիսում՝ 56,4% (արգելիչի

բացակայություն՝ 24,4%, փոքր խոչընդոտ՝ 32%), Քվեմո Քարբոլի դեպքում ծառայության վնասը համեմատաբար ավելի է քանակապես փոքր ոչ խոչընդոտող՝ 35.1% (առանց արգելի՝ 11.9%, անհետ խոչընդոտ՝ 23.2%);

Քվեմո Քարբոլում հարցվածների 49,2%-ը սպասարկման որակը համարում է ոչ խոչընդոտող գործոն (առանց արգելի-28%, թերև խոչընդոտ-21,1%); Մյուս շրջանների դեպքում նման գնահատական է տալիս հարցվածների համեմատաբար մեծ տեսակարար կշիռը. Կախերի՝ 83,9% (առանց արգելի՝ 71,2%, անհետ խոչընդոտ՝ 12,7%); Պանկիս - 81,6% (առանց արգելի-46,1%; անհետ խոչընդոտ-35,5%); Սանցիե-Ջավախերի՝ 73,8% (առանց արգելի-55,5%, թերև խոչընդոտ-18,3%); (Տես Աղյուսակ #33)

Աղյուսակ #33

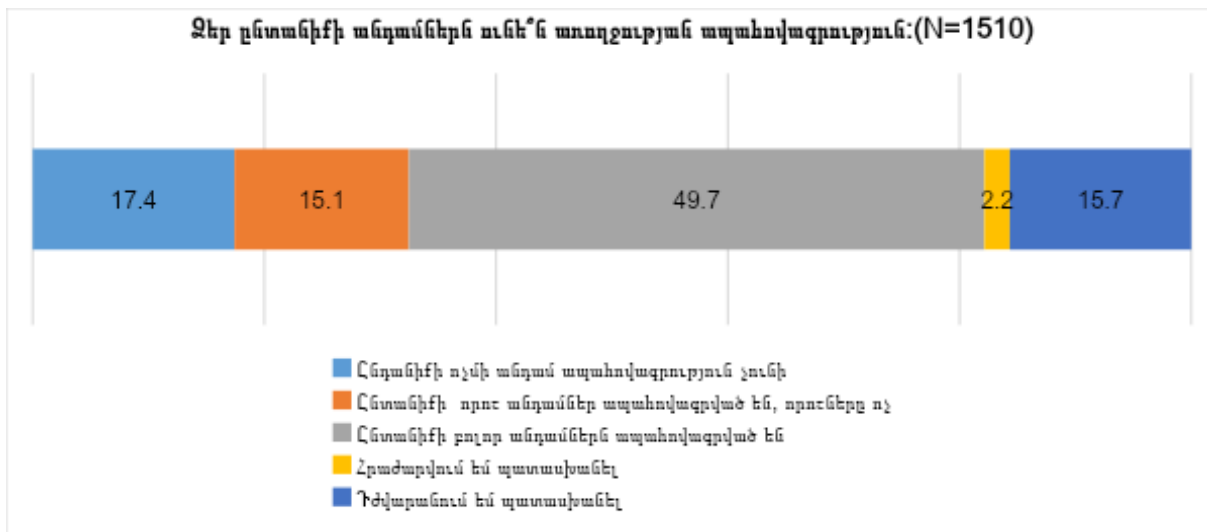
		Ոչ սպասարկման որակ	Փոքր խոչընդոտող	Լուրջ խոչընդոտող	Մեծ արգելի	Վերջին տասներկու ամիսների ընթացքում ընտանիքի անդամներից ոչ ոմսային ծառայություն ների կարիքը չի ունեցել	Դժվար է պատասխանել	Պատասխան չի տրվել	
Անցած 12 ամիսների ընթացքում քվեարկված գործոններից յուրաքանչյուրը որքանով է խանգարել ձեզ կամ ձեր ընտանիքի անդամներին ստանալ անհրաժեշտ բժշկական օգնություն: (%)									
Կախերի (N=379)	Հեռավորությունը հաստատությունից	46.8	32.6	11.1	0.4	8.3	0.6	0.2	
	Ծառայության արժեքը	22.8	36.6	27.8	3.6	8.1	0.6	0.6	
	Սպասարկման որակը	71.2	12.7	5.1	0.6	7.8	0.6	2.0	
Պանկիսի (N=370)	Հեռավորությունը հաստատությունից	29.4	46.2	17.1	1.0	2.5	2.7	1.1	
	Ծառայության արժեքը	24.4	32.0	36.2	1.0	2.9	1.7	1.8	
	Սպասարկման որակը	46.1	35.5	11.5	0.3	2.9	1.5	2.2	

Սանցիե Ջավախերի (N=379)	Հեռավորությունը հաստատությունից	47. 4	21. 0	13.4	0. 8	14.2	0.8	2.5
	Ծառայության արժեքը	40. 0	23. 9	18.6	1. 6	14.3	0.5	1.0
	Սպասարկման որակը	55. 5	18. 3	8.8	0. 6	15.3	0.2	1.3
Քվեմն Քարթլի (N=381)	Հեռավորությունը հաստատությունից	26. 9	19. 7	21.7	2. 8	22.9	2.2	3.7
	Ծառայության արժեքը	11. 9	23. 2	30.4	7.1	24.1	1.1	2.2
	Սպասարկման որակը	28. 0	21. 1	19.4	2. 9	24.0	1.6	2. 9

Ապահովագրություն օգտագործելը

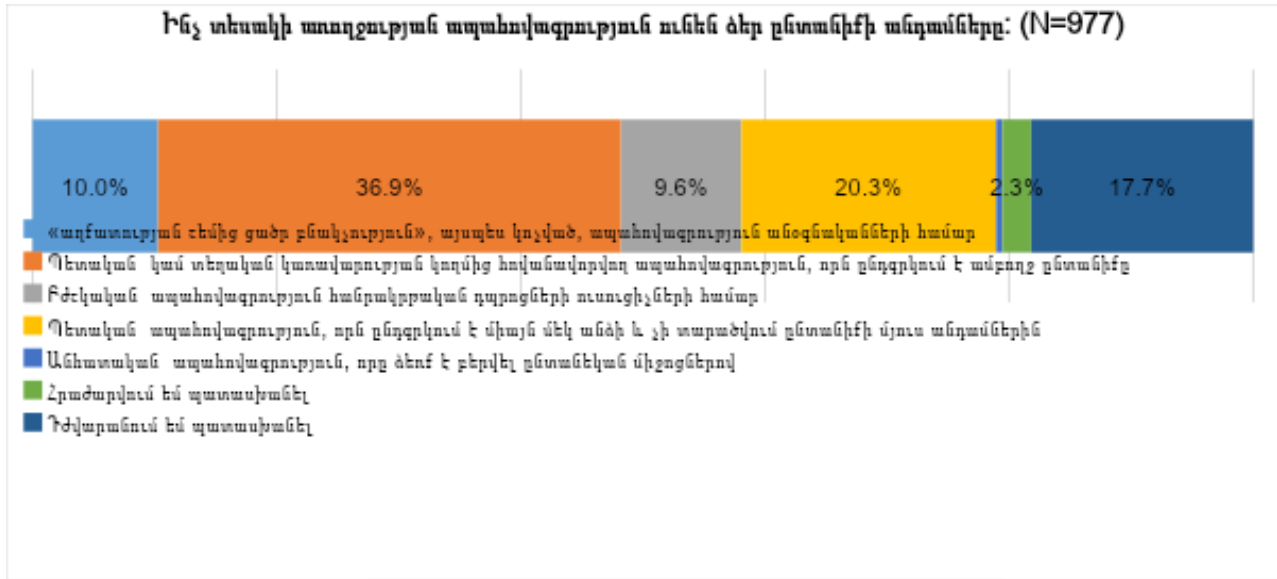
Հարցվածների գրեթե կեսը (49,7%) ասում է, որ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներն ապահովագրված են: Մյուս կողմից, հարցվածների գրեթե մեկ հինգերորդը (17.4%) ընտանիքի անդամներ չունեն ապահովագրություն, իսկ 15.1%-ի դեպքում ընտանիքի որոշ անդամներ ապահովագրված են, որոշները՝ ոչ: (Տես Գծապատկեր #18)

Գծապատկեր #18

Առողջության ապահովագրության որևէ ձև ունեցող հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (36.9%) ասում է, որ իրենց ընտանիքի անդամներն ունեն պետական կամ տեղական կառավարության կողմից հովանավորվող ապահովագրություն, որն ընդգրկում է ամբողջ ընտանիքը: Հարցվածների ընտանիքի անդամների մեկ հինգերորդը (20.3%) ունի պետական ապահովագրություն, որն ընդգրկում է միայն մեկ անձի և չի տարածվում ընտանիքի մյուս անդամներին: Համեմատաբար ցածր է այն հարցվածների մասնաբաժինը, որոնց ընտանիքի անդամներն ունեն «ադատության շեմից ցածր բնակչություն», այսպես կոչված, ապահովագրություն անօգնականների համար (10%) կամ բժշկական ապահովագրություն հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների համար (9.6%): Ամենացածր դեպքն այն է, երբ ընտանիքի անդամներն ունեն մասնավոր կորպորատիվ ապահովագրություն աշխատանքից (2,7%) կամ անհատական ապահովագրություն, որը ձեռք է բերվել ընտանեկան միջոցներով (0,5%): (տես դիագրամ #19)

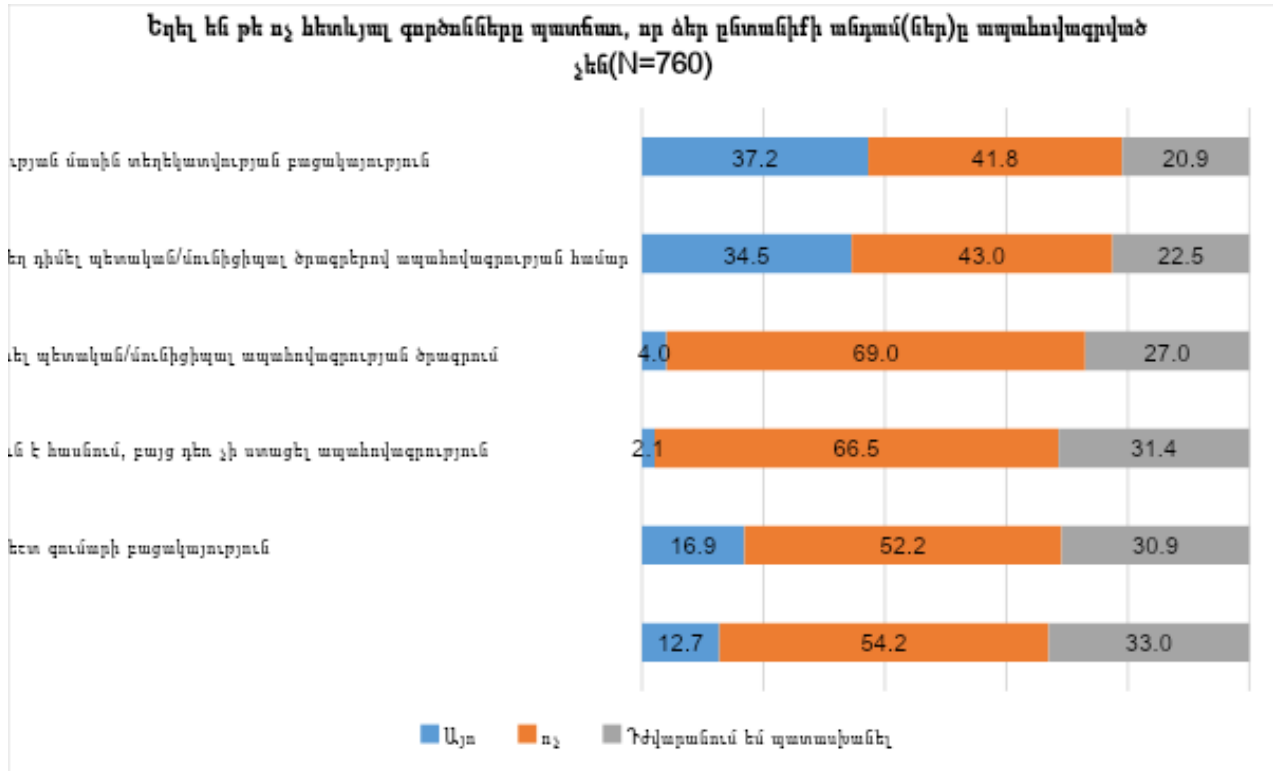
Դիագրամ #19

Հարցվողներին, ովքեր ունեն ընտանիքի անդամներ մեկ անդամ, ով ապահովագրված չէ, առաջարկվել է մի փանի գործոն և խնդրել ենք գնահատել՝ դրանցից յուրաքանչյուրի պատճառը: Ինչպես պարզվեց, հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը բացասական պատասխան է տալիս առաջարկվող բոլոր դրույթներին: Մասնավորապես, ընտանիքի անդամի/անդամների չապահովագրման պատճառ չեն համարվում հետևյալը. Պետական/մունիցիպալ բժշկական ապահովագրության առկայության մասին տեղեկատվության բացակայություն (41.8%), տեղեկատվության բացակայություն այն մասին, թե ում և որտեղ դիմել պետական/մունիցիպալ ծրագրերով ապահովագրության համար (43%), այն, որ չհայած ջանքերին՝ ընտանիքի անդամին չի կարողացել ներառել պետական/մունիցիպալ ապահովագրության ծրագրում (69%), որ ընտանիքի անդամն պետական/մունիցիպալ ապահովագրություն է հասնում, բայց դեռ չի ստացել ապահովագրություն (66.5%), մասնավոր ապահովագրություն ձեռք բերելու համար միջոցների բացակայություն (52.2%) և որ նրա ընտանիքի անդամները ապահովագրության կարիք չեն տեսնում (54.2%):

Ընտանիքի անդամի/անդամների ապահովագրված չլինելու պատճառներն են. պետական/մունիցիպալ բժշկական ապահովագրության առկայության մասին տեղեկատվության բացակայություն (37.2%), տեղեկատվության բացակայություն այն մասին, թե ում և որտեղ դիմել պետական/մունիցիպալ ծրագրերով ապահովագրության համար (34.5%), մասնավոր ապահովագրություն ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ գումարի բացակայություն (16.9%); և այն, որ հարցվողը և նրա ընտանիքի անդամները ապահովագրության անհրաժեշտություն չեն տեսնում (12.7%): (տես դիագրամ #20)

Դիագրամ #20

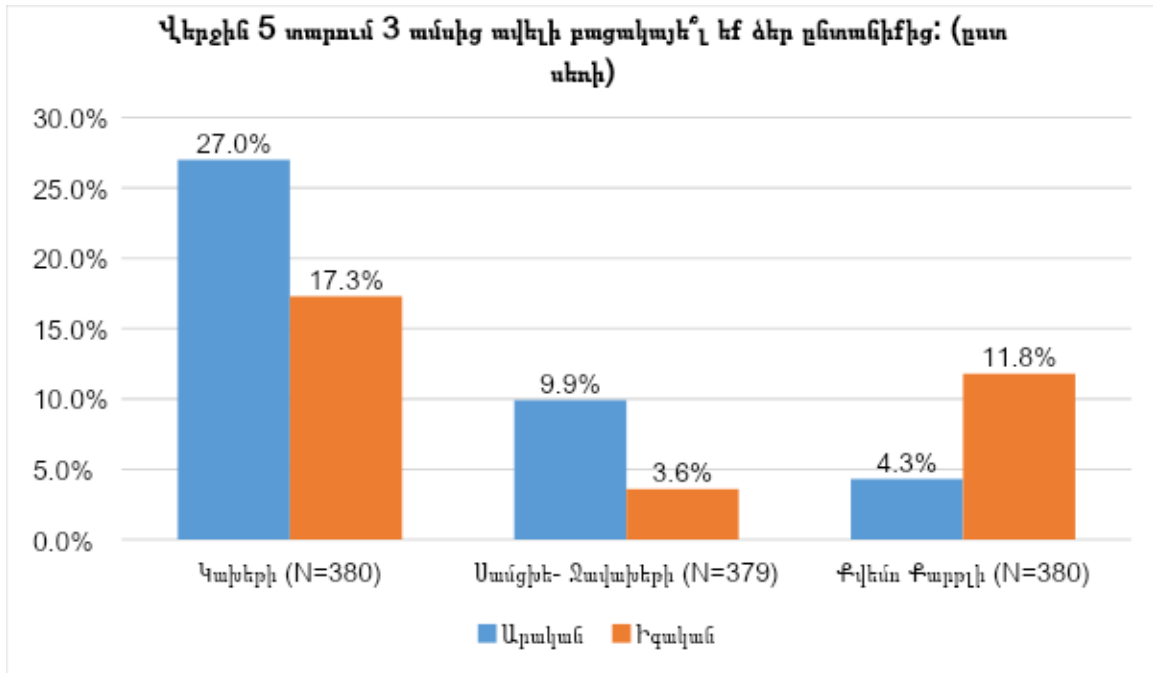
Գլուխ 8. Միգրացիա/արտագաղթ

Առողջապահական խնդիրները բնակարկելուց հետո հարցվածները պատմեցին իրենց միգրացիոն փորձի մասին: Նրանց հետո մեծամասնությունը (89,4%) ասում է, որ վերջին 5 տարում 3 ամսից ավել ընտանիքից չի բացակայել: Միայն 10,5%-ն ունի այսպիսի փորձը:

Ջարաբերակցության վերլուծությունը ցույց է տալիս վիճակագրորեն նշանակալի տարբերություններ մարզերի միջև սեռային առումով.

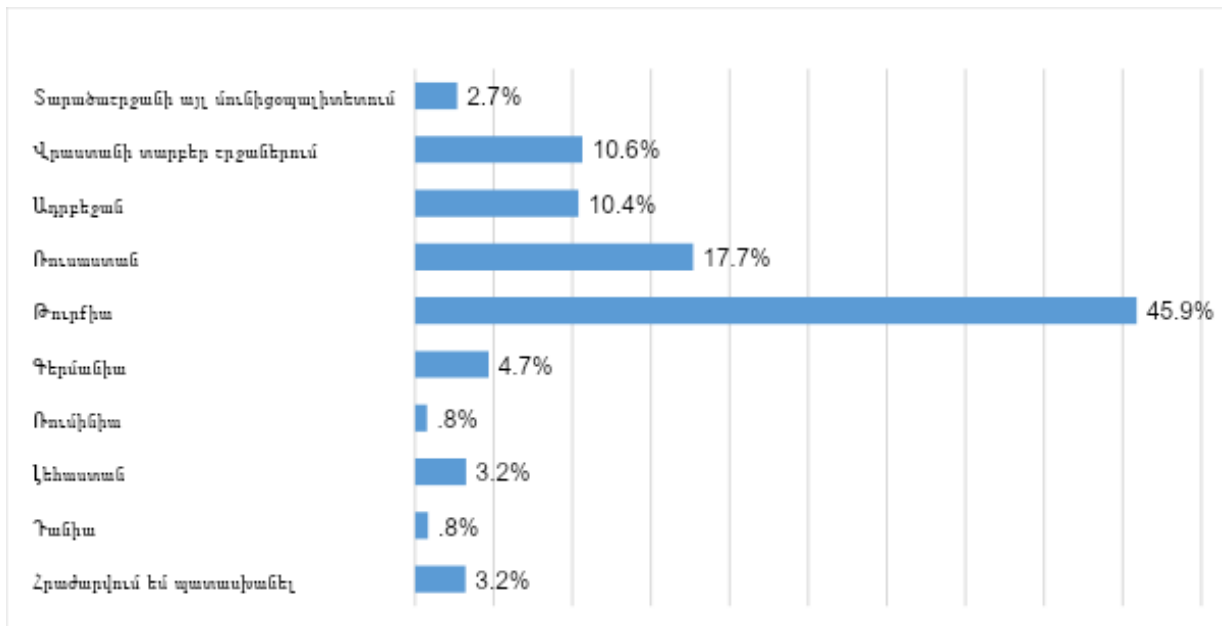
- Կախտթիում (բացառությամբ Պանկիսիի) և Սամցխե-Ջավախտթիի շրջաններում արական սեռի ներկայացուցիչները (Կախտթի - 27%, Սամցխե-Ջավախտթի - 9,9%) համեմատաբար հաճախ հաստատում են, որ վերջին 5 տարում իրենք լքել են իրենց ընտանիքը ավելի քան 3 ամսով, համեմատած կին ներկայացուցիչներ (Կախտթի - 17,3% Սամցխե-Ջավախտթ - 3,6%);
- Բվեմո-Բարթլիի տարածաշրջանում դիսամիկան հակառակ է, համեմատաբար մեծ թվով կին ներկայացուցիչներ (11.8%) ասում են, որ վերջին 5 տարում իրենց ընտանիքից հեռու են եղել ավելի քան 3 ամսով՝ արական սեռի ներկայացուցիչների համեմատ (4.3%): (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$) (տես դիագրամ #21)

Դիագրամ #21

Հարցվողներին, ովքեր հայտնել են միգրացիայի փորձը վերջին 5 տարվա ընթացքում, հարցվել է, թե որտեղ են նրանք և ինչ գործունեությամբ են զբաղվել այս ընթացքում: Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (45,9%) նշել է, որ գտնվում է Թուրքիայում, իսկ գրեթե հինգերորդը (17,7%)՝ Ռուսաստանում: Կարևոր է նաև այն հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ մեկնել են Վրաստանի մեկ այլ շրջան (10,6%) կամ Ադրբեջան (10,4%): (տես դիագրամ #22)

Դիագրամ #22

Ինչ վերաբերում է միզրացիայի ընթացքում հարցվածների գործունեությանը, ապա զգալի մասը (82.3%) ասել է, որ նրանք հիմնականում աշխատել են: Համեմատաբար փոքր է հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ այս ընթացքում հանապարհորդել են (7%), բուժում են ստացել (3.6%), ուսումնասիրել (3.3%) կամ այցելել (1.5%): 2,4%-ը հրաժարվում է պատասխանել: Հետաքրքիր է ֆինանսիկ հարցվողների գործունեությունը ըստ տարիքային կատեգորիաների: Հարկ է նշել, որ.

- 25-64 տարեկան հարցվողները նշել են, որ արտերկրում գտնվելու ընթացքում համեմատաբար ավելի շատ ժամանակ տրամադրել են աշխատանքին (25-34 տարեկան՝ 83,2%, 35-44 տարեկան՝ 94,2%, 45-54 տարեկան՝ 91,1%, 55-64 տարեկան՝ 86,8%);
- Նկատելի է նաև, որ 18-34 տարեկան հարցվողները հիմնականում ուսումնով են զբաղվել արտերկրում գտնվելու ընթացքում (18-24 տարեկանները՝ 14,7%, 25-34 տարեկանները՝ 4,9%);
- Ինչ վերաբերում է բուժմանը, ապա այս խնդիրն առաջնային է եղել 45-65 տարեկան և բարձր տարիքի հարցվողների համար (45-54 տարեկան՝ 3,1%, 55-64 տարեկան՝ 5,1%, 65 տարեկան և բարձր՝ 17,9%); (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #34)

Աղյուսակ #34

Ինչն՞վ էիք հիմնականում զբաղված միզրացիայի ժամանակ: (N=167) (%)	Տարիք					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Աշխատում էի	69.7	83.2	94.2	91.1	86.8	62.3
Սովորում էի	14.7	4.9	0.0	0.0	0.0	0.0
Բուժվում էի	0.0	0.0	0.0	3.1	5.1	17.9
Ճանապարհորդում էի	6.0	8.0	5.8	3.1	8.1	12.3
Հյուր	0.0	1.9	0.0	0.0	0.0	7.5
Չեն պատասխանել	9.5	1.9	0.0	2.8	0.0	0.0

Միզրացիայի մեջ գտնվելու փորձ ունեցող հարցվողների պատասխանները վերլուծության արդյունքում ստացված կրթական մակարդակի առումով պարզվում է, որ.

- Միզրացիայի ընթացքում թերի միջնակարգ/տարրական կրթություն ստացած կամ կրթություն չունեցող հարցվողները հիմնականում զբաղված են եղել աշխատանքով (96.4%): Ինչպես նաև հարցվածների այն մասը, որն ունի միջնակարգ տեխնիկական/միջնակարգ մասնագիտական կրթություն (85%) կամ ավարտել է միջնակարգ կրթությունը (78.2%);
- Մյուս կողմից, հարցվողները, որոնց կրթական մակարդակը թերի է, լիարժեք բարձրագույն կրթություն կամ համապատասխան աստիճան, որպես միզրացիայի պատճառ էապես նշում են աշխատանքը (53.6%), ուսումը (21.4%) և հանապարհորդությունը (24.9%): (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #35)

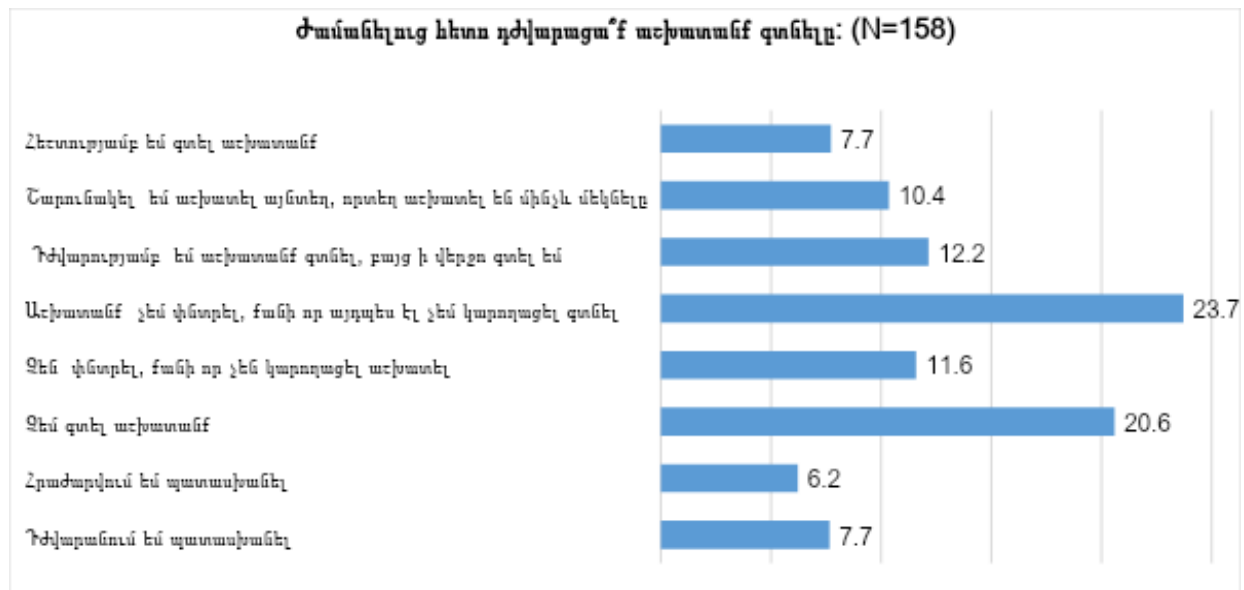
Աղյուսակ #35

Ինչն՞վ էիք հիմնականում զբաղված միզրացիայի ժամանակ: (N=167) (%)	Կրթական աստիճանը

	Թերի միջնակարգ կրթություն/տարրակազմ/կրթություն չունեցող	Թերի միջնակարգ կրթությունը	Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	Բարձրագույն կրթություն (մասնակի/լրիվ/ատտիճան)
Աշխատում էի	96.4	78.2	85.0	53.6
Սովորում էի	2.3	0.0	0.0	21.4
Բուժվում էի	0.0	7.1	4.6	0.0
Ճանապարհորդում էի	1.3	6.6	6.2	24.9
Հյուր	0.0	3.6	0.0	0.0
Չեն պատասխանել	0.0	4.4	4.2	0.0

Հարցվածներին խնդրել են խոսել ժամանելուց հետո աշխատանք գտնելու իրենց փորձի մասին: Հարկ է նշել, որ հարցվածների գրեթե մեկ քառորդը (23,7%) ասել է, որ աշխատանք չի փնտրել, քանի որ այդպես էլ չի կարողացել գտնել, իսկ մեկ հինգերորդի (20,6%) կարծիքով՝ ժամանելուց հետո չեն կարողացել աշխատանք գտնել: Կարևոր է նաև այն հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր նույն էն, որ դժվարությամբ են աշխատանք գտնել, բայց ի վերջո գտել են այն (12,2%), չեն փնտրել, քանի որ չեն կարողացել աշխատել (11,6%) և շարունակել են աշխատել այնտեղ, որտեղ աշխատել են մինչև մեկնելը (10.4%): Միայն 7,7%-ն է ասում, որ հեռուությամբ աշխատանքի է անցել: (Տես դիագրամ #23)

Դիագրամ #23

Այստեղ հարկ է նշել, որ միգրացիայից հետո աշխատանքի ընդունվածների շրջանում մեծամասնությունը (63.4%) միգրացիայի ընթացքում ձեռք բերած փորձը գնահատում է որպես աշխատանք գտնելու համար օգտակար: 22,5%-ի համար այս փորձը օգտակար չէր: Հարցվածների 4%-ը հրաժարվում է պատասխանել, իսկ 10,2%-ը դժվարանում է պատասխանել:

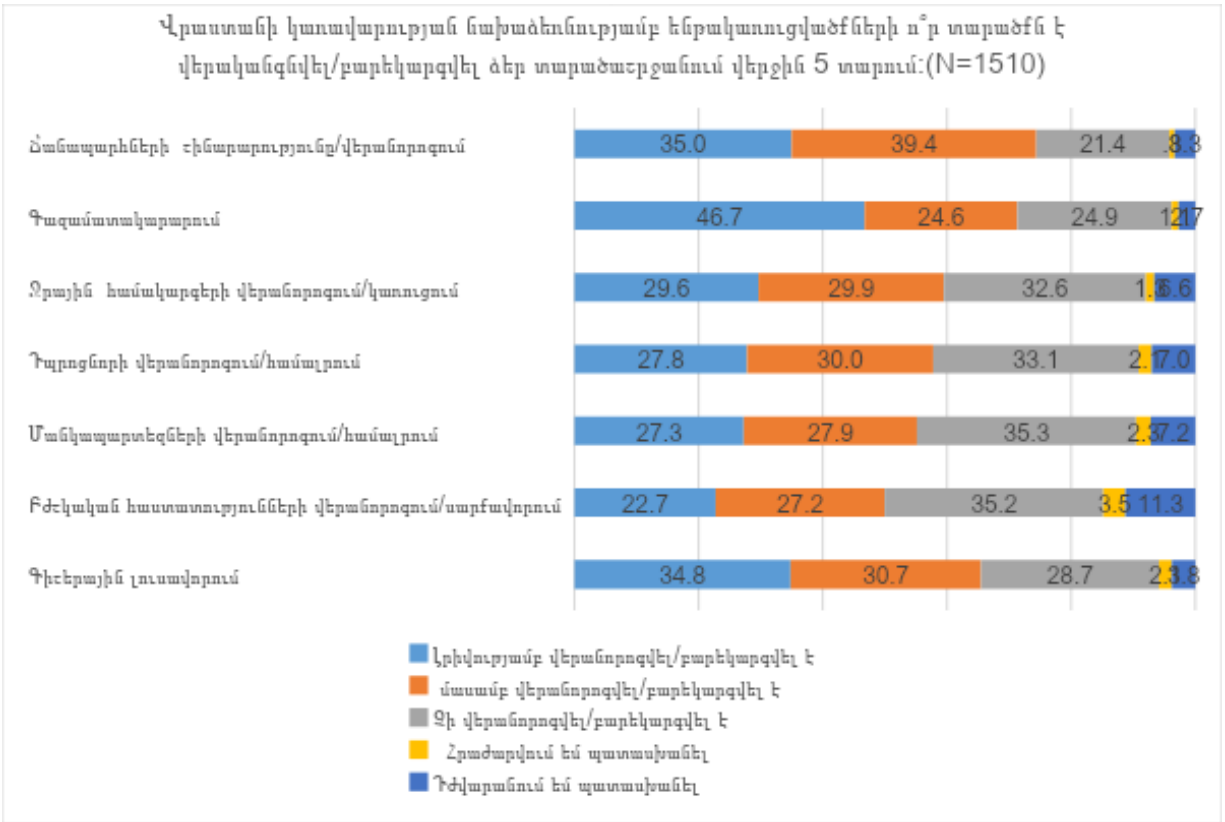
Գլուխ 9. Տնտեսական զարգացման տեղեկեցիակաները

Ենթակառուցվածքային փոփոխություններ

Հարցվածները խոսել են վերջին 5 տարիների ընթացքում Վրաստանի կառավարության նախաձեռնությամբ իրենց տարածաշրջանում իրականացված ենթակառուցվածքային փոփոխությունների մասին:

- Ինչպես պարզվեց, հարցվածների ճնշող մեծամասնությունը (74.4%) նշում է, որ հանապարհների շինարարությունը/վերանորոգումը մասամբ (39.4%) կամ ամբողջությամբ (35%) իրականացվել է իրենց տարածաշրջանում:
- Գազամատակարարման ոլորտում դրական փոփոխություններ են նշում հարցվածների 71.3%-ը: Նրանցից 46.7%-ը նշում է, որ գազամատակարարման ամբողջությամբ վերականգնվել/բարելավվել է, իսկ 24.6%-ը՝ նշում է մասնակի փոփոխությունների մասին:
- Հարցվածների կեսից ավելին (59.5%) ասում է, որ իրենց մարզում վերջին 5 տարիներին ջրային համակարգը ամբողջությամբ (29.8%) կամ մասնակի (29.9%) փոխվել/վերանորոգվել է:
- Փոփոխությունների առումով դրական միտում է նկատվում նաև դպրոցների վերանորոգման/սարքավորումների առումով: Ընդհանուր առմամբ, 57.8%-ը նշում է փոփոխությունների մասին: Դրանցից 27.8%-ը նշում է դպրոցի վերանորոգման/սարքավորումների ամբողջական վերականգնում/բարեկարգում, իսկ 30%-ը՝ մասնակի վերականգնում/բարեկարգում:
- Հարցվածների կեսից ավելին (55.2%) նշել է մանկապարտեզների ամբողջական (27.3%) կամ մասնակի (27.9%) վերականգնում/բարեկարգում:
- Հարցվածների կեսն է, և համեմատած այլ ենթակառուցվածքային խնդիրների հետ, բուժհաստատությունների վերականգնումը/սարքավորումը մատնահեղ հարցվողների տեսակարար կշիռը ցածր է (50%): Դրանցից 22,7%-ը նշում է ամբողջական վերականգնում/բարեկարգում, իսկ 27,2%-ը նշում է, որ բուժհաստատությունները մասամբ վերականգնվել/բարեկարգվել են:
- Ընդհանուր առմամբ, հարցվածների մեծ մասը (65.5%) նշում է արտաֆին լուսավորության ամբողջական (34.8%) կամ մասնակի (30.7%) վերականգնում/բարելավում: (տես դիագրամ #24)

Դիագրամ #24

Ենթակառուցվածքների տարբեր տարածքների ամբողջական կամ մասնակի վերականգնման և բարելավման առումով վերջին 5 տարիներին Կախերիի շրջանում հանապարհների կառուցումը կամ վերանորոգումը համեմատաբար ակտիվ է իրականացվել՝ **43,7%**: Այս ցուցանիշը գերազանցում է տարածաշրջանում իրականացվող ենթակառուցվածքների բարելավման/վերականգնման այլ տեսակների. Փագամատակարարում - **22,3%**; ջրային համակարգերի հեռացում/վերանորոգում - **28.8%**; Դպրոցների վերանորոգում/սարքավորում՝ **26%**; Մանկապարտեզների վերանորոգում/սարքավորում՝ **20%**; Բժշկական հաստատությունների վերանորոգում/սարքավորում - **10.4%**; Արտաֆին լուսավորություն՝ **24,3%**:

Հարկ է նշել, որ Կախերիի շրջանի համեմատ՝ Պանկիսի, Սամցխե-Ջավախեթի և Քվեմո Քարթլիի շրջաններում հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը ցույց է տալիս վերջին 5 տարիների ընթացքում իրենց տարածաշրջանում ենթակառուցվածքային նախագծերի իրականացումը: Միևնույն ժամանակ, միտում կա, որ Սամցխե-Ջավախեթիում հարցվածները հիմնականում մատնանում են ենթակառուցվածքային խնդրի մասնակի վերականգնում/բարելավում, մինչդեռ Քվեմո Քարթլիի շրջանում նրանք հիմնականում առում են ամբողջական վերականգնում/բարելավում:

Մասնավորապես, Պանկիսում հանապարհները մասամբ կամ ամբողջությամբ վերականգնվել/բարեկարգվել են՝ **82,1%**; փագամատակարարում - **97,8%**; Ջրային համակարգ - **62%**; դպրոցներ - **60,2%**; Մանկապարտեզներ - **65,5%**; Բժշկական հաստատություններ՝ **61,5%**, արտաֆին լուսավորություն՝ **97,6%**:

Սամցխե-Ջավախեթիում այլ ենթակառուցվածքային ծրագրերի համեմատ հաճախ նշվում է հանապարհների ամբողջական կամ մասնակի վերականգնում/բարեկարգում - **81,1%**: Սակայն ակտիվորեն նշվում է նաև մեկ այլ տարածքի վերականգնում/բարեկարգում՝ հանապարհների կառուցում կամ նորոգում՝ **43,7%**: Այս ցուցանիշը գերազանցում է մարզում իրականացված ենթակառուցվածքների բարելավման/վերականգնման այլ տեսակների. փագամատակարարումը՝ **78.2%**; Ջրային համակարգերի հեռացում/վերանորոգում - **74.1%**; Դպրոցների

վերանորոգում/սարքավորում՝ 74.7%; Մանկապարտեզների վերանորոգում/սարքավորում՝ 67%;
Բուժաստատությունների վերանորոգում/սարքավորում՝ 66.6%; Արտաֆին լուսավորություն՝ 69,2%:

Տեղեկացիան պահպանվում է Քվեմո Քարթլիում և ամենից հաճախ նշվում է հանապարհների
կառուցում/վերանորոգում՝ 90,8%: Հարցվածների մեծամասնությունը նշում է նաև գազամատակարարումը՝
87,7%; ջրային համակարգեր՝ 73,3%; դպրոցների՝ 73,3%; Մանկապարտեզներ՝ 68,4%; բժշկական
հաստատություններ՝ 61,5%; Արտաֆին լուսավորություն՝ 71,6%՝ կազմակերպման հարցերով: (Տես Աղյուսակ
#36)

Աղյուսակ #36

		ճանապարհաշինություն	գազամատակարարություն	Ջրամատակարարություն	Դպրոցների վերանորոգում/սարքավորում	Մանկապարտեզների վերանորոգում/սարքավորում	Բժշկական հաստատությունների վերանորոգում/սարքավորում	Փողոցների լվում
Վրաստանի կառավարության նախնական մասնաճյուղերի և միջնակարգ դպրոցների սարքավորման վերականգնման/բարեկարգման ձեռնարկները 2015 թվականից: (%)								
Կախիկ (N=379)	Լրիվությամբ վերանորոգվել է /բարեկարգվել է	24.7	11.6	16.8	16.1	12.9	4.1	13.0
	Մասնակի վերանորոգվել է /բարեկարգվել է	19.1	10.7	12.1	9.9	7.1	6.3	11.3

	Ճանապարհաշինարարական/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Գաղափարային/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Չարժեքային/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Դպրոցների/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Մանկապարտեզների/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Բժշկական հաստատությունների/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Փողոցների/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը
Վրաստանի կառավարության նախնական/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը							
Չվերականգնվել/բարեկարգվել	52.9	69.2	62.5	67.7	73.8	78.1	67.2
Հրաժարվել են պատասխանելուց	1.2	2.0	2.2	1.4	1.4	4.0	2.8
Դժվարացել են պատասխանել	2.2	6.5	6.4	5.0	4.9	7.5	5.7

		ճանաչողական	գաղափարային	Ջրային արժեք	Դպրոցի վերաբերյալ	Մանկապարտեզի	Բժշկական աստիճանների վերաբերյալ	Փնդանքները
Վրաստանի կառավարության նախնական և միջնակարգ դպրոցների ու սարսափների վերականգնվել/բարեկարգվել ձեր տարածաշրջանում վերջին 5 տարում: (%)								
Պանկի իսի (N=370)	Լրիվությամբ վերանորոգվել /բարեկարգվել է	32.1	83.3	28.4	25.9	27.4	25.0	55.2
	Մասնակի վերանորոգվել /բարեկարգվել է	50.1	14.5	33.6	34.2	38.0	36.5	42.5

	Ճանապարհաշինարարական/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը/վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը	Գնումների քանակը	Չարժեքի քանակը	Դպրատան քանակը	Մեկնակալների քանակը	Բժշկական աստիճանների վերականգնվել/սարքավորվել քանակը	Փողերի քանակը
Վրաստանի կառավարության նախնական քննարկումների և վերականգնվել/բարեկարգվել ձևերի քանակը 5 տարում: (%)							
Չվերականգնվել / Չբարեկարգվել	8.4	0.2	20.1	23.3	24.1	15.1	0.7
Հրաժարվել են պատասխանելուց	0.8	1.0	1.7	2.8	1.7	3.3	0.5
Դժվարացել են պատասխանել	8.7	1.0	16.3	13.7	8.7	20.0	1.2

		Ճանարար հաշիւները	Գումարները	Չարարները	Դպրոցների վերահսկողությունը	Մանկապարտեզները	Բժշկական հաստատությունները	Փողոցները
Վրաստանի կառավարության նախնական դասարանների և վերահանգնվել/բարեկարգվել են տարածաշրջանում վերջին 5 տարում: (%)								
Սանցիտե	կրիվորյանք վերահսկողությունը /բարեկարգվել է	20.4	26.8	19.9	16.5	16.8	16.5	17.0
Չավա	Մասնակի վերահսկողությունը /բարեկարգվել է	60.6	51.4	54.2	55.1	50.2	50.2	52.2

Խեթի

		Ճանապարհաշինության ծախսերի ներքին շուկայում/վերականգնվել/բարեկարգվել ձեր տարածաշրջանում վերջին 5 տարում: (%)	Գաղափարային շուկայում/վերականգնվել/բարեկարգվել ձեր տարածաշրջանում	Չհարկազուտ շուկայում/վերականգնվել/բարեկարգվել ձեր տարածաշրջանում	Դպրոցների վերանորոգում/սարքավորում/վերականգնում	Մեկնումներ/վերանորոգումներ/վերականգնումներ	Բժշկական աստուրյան վերանորոգում/սարքավորում	Փողոցների լուսավորում
(N=379)	Չի վերանորոգվել / Չի բարեկարգվել	16.2	18.3	22.2	19.8	22.1	21.3	21.2
	Հրաժարվել են պատասխանելուց	0.5	0.5	0.5	1.3	1.6	1.8	2.1
	Դժվարացել են պատասխանել	2.2	3.0	3.2	7.2	9.3	10.2	7.5

		ճանապարհաշինություն	գազամատակարարություն	Ջրամատակարարություն	Դպրոցների վերանորոգում/սարքավորում	Մանկապարտեզներ	Բժշկական հաստատությունների վերանորոգում/սարքավորում	Փողոցների և պարկերի
Վրաստանի կառավարության նախնական մասնաճյուղերի և միջնակարգ դպրոցների վերանորոգում/սարքավորում ձեռնարկված աշխատանքների արդյունքները 2017 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ:								
Վերանորոգվել է	կառավարության նախնական մասնաճյուղերի և միջնակարգ դպրոցների	62.5	66.1	53.4	52.4	51.9	45.3	54.6
Սարքավորվել է	Մասնակի վերանորոգվել / սարքավորվել է	28.2	21.6	19.8	20.9	16.5	16.3	17.1

ԼԻ

		ճանապարհաշինարարական/վերականգնվել/բարեկարգվել	գաղափարախախտումներ	Չարարողություններ/հարգանքներ	Դպրոցների վերանորոգում/սարքավորումներ	Մանկապարտեզների վերանորոգումներ	Բժշկական աստուրյան վերանորոգումներ	Փողոցների և պարտեզների վերանորոգումներ
Վրաստանի կառավարության նախնական և միջնակարգ դպրոցների կառավարողների և ուսուցիչների մասին կատարված հարցազրույցների արդյունքները (N=381)								
(N=381)	Չվերանորոգվել /Չբարեկարգվել	8.0	11.1	25.1	21.4	21.0	25.9	24.9
	Հրաժարվել են պատասխանելուց	1.0	1.0	1.0	2.8	4.6	5.0	2.9
	Դժվարացել են պատասխանել	0.3	0.3	0.7	2.4	6.0	7.5	0.7

Հարցվողներից 16-ը նշում է, որ վերջին 5 տարիներին իրենց մարզում մասամբ վերականգնվել/բարեկարգվել է կամուրջ, իսկ 2 հարցվողների կարծիքով՝ մարզում մասամբ կառուցվել է մինի մարզադաշտ:

Ինչպես պարզվեց, չնայած վերջին 5 տարիների ընթացքում ենթակառուցվածքային տարածքների վերականգնմանը/բարելավմանը, այս վտիտիտություններն ուղղակի ազդեցություն չեն ունեցել հարցվողների ընտանիքների սոցիալ-տնտեսական վիճակի վրա:

Նոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է հանապարհաշինության/վերանորոգմանը (91.5%), գազամատակարարմանը (90.6%), ջրամատակարարման համակարգի տեղադրմանը/վերանորոգմանը (93.2%), դպրոցների վերանորոգմանը/համալրմանը (87.4%), մանկապարտեզի վերանորոգմանը/համալրմանը (91.7%), բուժ հիմնարկների վերանորոգում/համալրում (79.6%) և արտաքին լուսավորություն (94.2%):

Մյուս կողմից, հարկ է նշել, որ հարցվածների 8.7%-ի կարծիքով՝ իրենց ընտանիքի անդամների դպրոցական կրթության մակարդակը բարձրացել է դպրոցի վերանորոգման/սարքավորումների արդյունքում: Իսկ 15,7%-ն ասում է, որ բուժհաստատությունների վերանորոգման/սարքավորումների արդյունքում բարելավվել են իրենց ընտանիքի անդամների բժշկական ծառայությունները: (Տես Աղյուսակ #37)

Աղյուսակ #37

	Ճ ա ն ա պ ա ր հ ա Շ ի ն ն ւ թ յ ն ւ ն / վ ե ր ա ն ն ը ն գ ն ւ ն (N =	գ ա զ ա ն ա տ ա կ ա ր ա ն (N =	Ջ ր այ ին հ ա ն կ ա ր գ ե ր ի հ ե ն ա ց ն ւ ն /վ ե ր ա ն ն ը ն գ ն ւ ն (N =	Դ պ ր ոց նե րի վե րա նո րն գո ւն /հ ամ ալ ըն ւն (N =	Մ ան կապ արտ եզնե րի վեր անո րոգո ւն/հ ամա լըն ւն (N =	Բ ժ Շ կակ ան հաս տա տու քյու նե րի վեր անո րոգ ուն/ սար քով որո ւն (N =	Գ ի Շ է ր ա յ ի ն ն ւ ն ա վ ն ը ն ը ն ը ն ը ն ը ն (N =
Ձեր հետքերն արտահայտված լինելու համար/բարեկամություն չունենալու համար Ձեր ընտանիքի անդամներին անհարգանքներ ցուցաբերելու վերաբերյալ (%)	1 2 3)	1 0 7 7	8 9 8)	8 7 2)	8 33)	7 54)	9 8 8)
Գործազուրկ ընտանիքներից ոմանք աշխատանքի ընդունվեցին	2,7	1,2	0,9	0,5	0,6	0,9	0,5
Ինչ ընտանիքը սկսել/զարգացրել է վտեր/միջին բիզնես	0,9	1,0	1,3	-	0,1	0,4	0,7
Ընտանիքիս եկամուտը (կանխիկ կամ ոչ կանխիկ) ավելացել է	0,7	2,4	1,1	0,1	0,1	-	0,2

Ճանաչարհաբանություն	Գաղափարային	Ջրային	Դպրոցների	Մանկապարտեզների	Բժշկական	Գիտերա
Ձեր համայնքում երակառուցվածքի վերականգնումը/բարելավումն ինչպե՞ս ազդեց Ձեր ընտանիքի սոցիալ-տնտեսական վիճակի վրա: (%)	Գաղափարային (N = 1077)	Ջրային (N = 898)	Դպրոցների (N = 872)	Մանկապարտեզների (N = 833)	Բժշկական (N = 54)	Գիտերա (N = 988)
Ընտանիքս սկսեց օգտվել մանկապարտեզի ծառայություններից	0.1	0.1	-	0.6	4.4	0.1
Բարձրացել է ընտանիքիս անդամների դպրոցական կրթության մակարդակը	0.5	0.2	-	8.7	0.5	0.1
Իմ ընտանիքի անդամների բժշկական օգնությունը բարելավվել է	0.4	0.3	0.5	0.3	15.7	

<p>შენიშვნა: მონაცემები წარმოადგენს მხოლოდ ინფორმაციას და არაა რეკომენდაცია. მონაცემები შეიძლება განსხვავდებოდეს მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით.</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>	<p>მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით</p>
<p>შენიშვნა: მონაცემები წარმოადგენს მხოლოდ ინფორმაციას და არაა რეკომენდაცია. მონაცემები შეიძლება განსხვავდებოდეს მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით.</p>	<p>0.1</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>0.2</p>	<p>-</p>
<p>შენიშვნა: მონაცემები წარმოადგენს მხოლოდ ინფორმაციას და არაა რეკომენდაცია. მონაცემები შეიძლება განსხვავდებოდეს მონაცემების წარმოდგენის მიხედვით.</p>	<p>0.2</p>	<p>0.2</p>	<p>0.3</p>	<p>0.5</p>	<p>0.2</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
<p>პირდაპირი გავლენა არ ჰქონია</p>	<p>91.5</p>	<p>90.6</p>	<p>93.2</p>	<p>87.4</p>	<p>91.7</p>	<p>79.6</p>	<p>94.2</p>

	Ճ ա ն ա պ ա ր հ ա ժ ն ն լ ր յ ն լ ն / վ ե ր ա ն ն ր զ ն լ ն (N =	գ ա զ ա մ ա տ ա կ ա ր ա մ (N =	Ջ ր այ ին հ ա մ կ ա ր գ ե ր ի հ ե ն ա ց ն ւ մ /վ ե ր ա ն ն ր ա մ ւ մ (N =	Դ պ ր ոց նե րի վե րա նո րն գո ւմ /հ ամ ալ ըն ւմ (N =	Մ ան կապ արտ եզ նե րի վե ր ա ն ն ր ոց ն ւ մ /հ ամ ա լ ը ն ւ մ (N =	Բ ժ ժ կ ա կ ա ն հ ա ս տ ո ւ ը յ ու ն ն ե ր ի վ ե ր ա ն ն ր ոց ն ւ մ /հ ամ ա լ ը ն ւ մ (N =	Գ ի ժ ժ ը ն յ ի ն լ ն լ ն ւ ն ա վ ն ը ն ւ ը յ ն լ ն ն (N =
Ձեր համար էնրակառուցվածքի վերականգնումը/բարելավումն ինչպե՞ս ազդեց Ձեր ընտանիքի սոցիալ-տնտեսական վիճակի վրա: (%)	1	1077	898	872	833	754	988
Հարածարվում եմ պատասխանել	0.9	0.9	0.9	0.7	0.4	0.6	0.8
Դժվարանում եմ պատասխանել	2.2	3.1	1.8	1.2	1.7	2.6	3.4

Միկրո ֆինանսական կազմակերպություններ

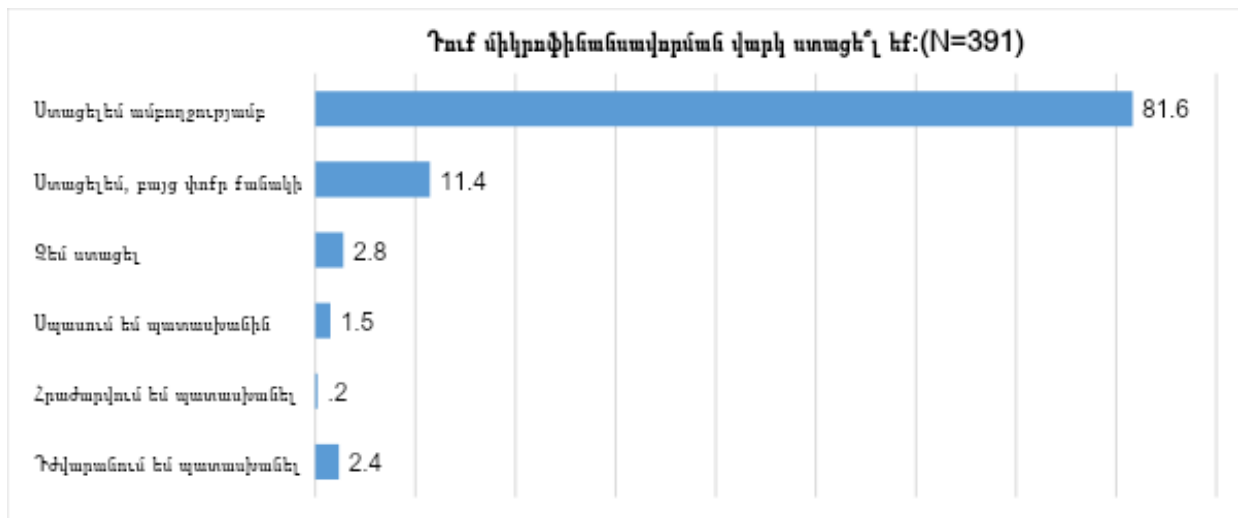
Հարցվածների հետոյ մեծամասնության (84.9%) կարծիքով իրենց շրջանում/հաղափում կան միկրոֆինանսական կազմակերպություններ կամ բանկեր: Հարցվածների միայն 8.2%-ն է ասում, որ իրենց մունիցիպալիտետում/հաղափում նման հաստատություններ չկան: 7%-ը դժվարանում է պատասխանել այս հարցին:

Հարցվողներին, ովքեր նշել են, որ իրենց մունիցիպալիտետում/հաղափում կան միկրոֆինանսական կազմակերպություններ կամ բանկեր, հարցվել է, թե արդյոք իրենք կամ իրենց ընտանիքի անդամները փորձել են միկրոֆինանսական վարկ ստանալ: Հարցվածների տվյալներով՝ 31,7%-ը վարկ ստանալու փորձ է ունեցել, իսկ 64,9%-ը հերքում է նման փորձը: Հարցին դժվարանում է պատասխանել 3,4%-ը:

Հարցվածների զգալի մասը (93.2%) դիմել է միկրոֆինանսական կազմակերպությանը կամ իրենց բնակելի մունիցիպալիտետի/հաղափի բանկին՝ վարկ ստանալու համար: Միայն 3,8%-ն են դիմել տարածաշրջանի մեկ այլ մունիցիպալիտետի/հաղափի համապատասխան հաստատություն: Թբիլիսիում վարկ ստանալու համար դիմել է 1,8%-ը: Հարցվածների 1,2%-ը դժվարանում է պատասխանել:

Հարցվողները, ովքեր ցանկանում էին միկրոֆինանսական վարկ ստանալ, նշել են, թե որքանով են արդյունավետ եղել իրենց ջանքերը: Հարցվածների հետոյ մեծամասնությունը (81.6%) ասում է, որ միկրոֆինանսական վարկ է ստացել ամբողջությամբ, մինչդեռ 11.4%-ը նշել է, որ ստացել է վարկ, թեև իրենց ուզածից ավելի փոքր չափով: (տես դիագրամ #25)

Դիագրամ #25

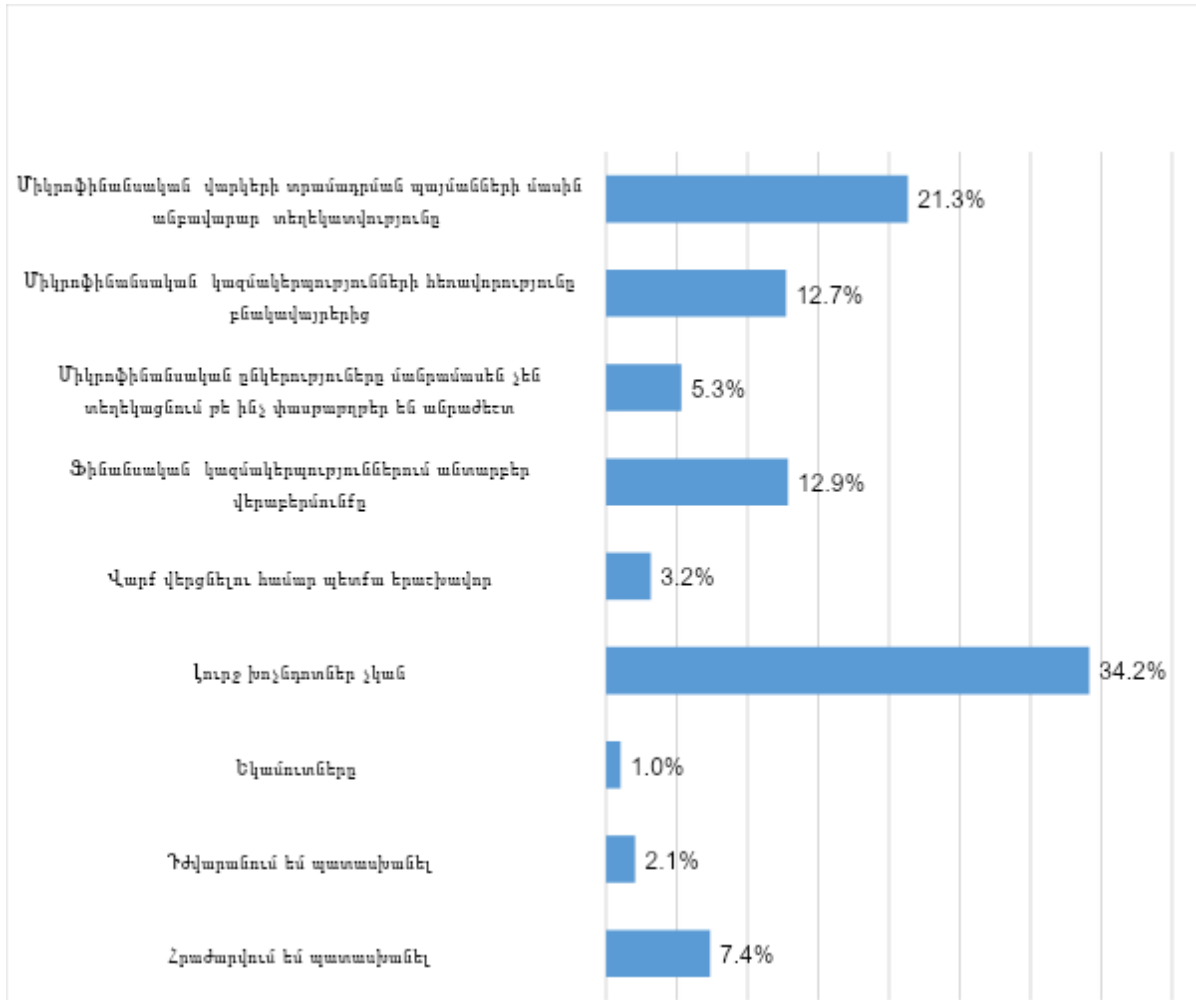

11 հարցվողներ նշում են, որ չեն կարողացել ֆինանսական վարկ ստանալ: Դրանցից 5-ը նշում են, որ պատճառը վարկի համար անիրաժեշտ երաժիշխային կապիտալի բացակայությունն է: Նաև 5 հարցվողներ ասում են, որ մերժման վերաբերյալ պատճառաբանված պատասխան չեն ստացել: Իսկ 1 հարցվողի համար մերժման պատճառը եղել է բիզնես առաջարկից դժգոհությունը:

Հարցվածների այն հատվածին, ով միկրոֆինանսական վարկ վերցնելիս որևէ խոչընդոտի է հանդիպել, խնդրել են հստակ նշել, թե որտեղ են այդ խոչընդոտները: Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասն (34.2%) ասում է, որ դրա համար լուրջ խոչընդոտ չկա, իսկ հինգերորդից ավելին (21.3%) ասում է, որ միկրոֆինանսական վարկերի սրամադրման պայմանների մասին տեղեկատվությունը անբավարար է: Ըստ 12,9%-ի՝ հաճախորդներին

ֆինանսական կազմակերպություններում անտարբերությամբ են վերաբերվում: **12,7%**-ն ասում է, որ միկրոֆինանսական կազմակերպությունները հետո են իրենց բնակության վայրից: (տես դիագրամ #26)

Դիագրամ #26

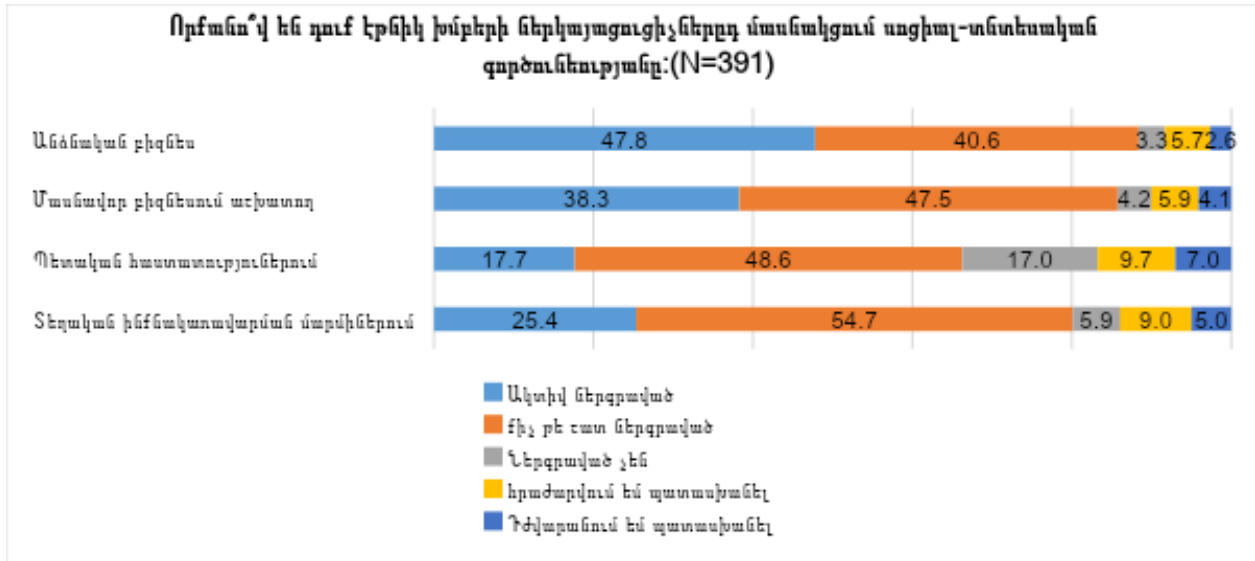
Էթնիկ խմբերի ներգրավվածությունը սոցիալ-տնտեսական գործունեության մեջ

Հարցվածներին հարցրել են, թե որքանով են իրենց էթնիկ խմբերի ներկայացուցիչները մասնակցում սոցիալ-տնտեսական գործունեության տարբեր ոլորտներում: Ինչպես պարզվեց, բոլոր առաջարկվող գործողությունների առումով հարցվածների մեծ մասնակցությունը կա, որ համայնքը ակտիվորեն կամ քիչ թե քիչ ներգրավված է այդ գործողություններում: Ավելի կոնկրետ.

- Հարցվածների **88.4%**-ն ասում է, որ իրենց համայնքի անդամները ակտիվորեն (**47.8%**) կամ քիչ թե քիչ (**40.6%**) ներգրավված են սեփական բիզնես գործունեության մեջ;
- Հարցվածների **85.8%**-ի կարծիքով՝ իրենց համայնքի ներկայացուցիչները ակտիվորեն (**38.3%**) կամ քիչ թե քիչ (**47.5%**) աշխատում են մասնավոր բիզնեսում;
- Համեմատաբար ցածր (**66.3%**), բայց դեռ մեծամասնություն է կազմում այն հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր կան, որ համայնքի անդամները ակտիվորեն (**17.7%**) կամ քիչ թե քիչ (**48.6%**) աշխատում են պետական կառույցներում;

- Համայնքի անդամների ակտիվ (25.4%) կամ փչ թե շատ (54.7%) ներգրավվածությունը տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում նշվում է 80.1%-ով: (զծապատկեր #27)

Գծապատկեր #27

Պանկիսում և Սամցխե-Ջավախեթիում հարցվածների նույն մեծամասնությունը դրական է գնահատում առաջարկվող բոլոր ոլորտներում սեփական էրնիկ խմբի ներկայացուցիչների ներգրավվածությունը: Մասնավորապես, սեփական բիզնեսը (Պանկիսի-84,9%, Սամցխե-Ջավախեթի-97,6%) զբաղվածությունը մասնավոր բիզնեսում (Պանկիսի՝ 82,2%, Սամցխե-Ջավախեթի՝ 92,7%), պետական կառույցներում (Պանկիսի՝ 87,1%, Սամցխե-Ջավախեթի՝ 95%): տեղական ինֆրակառավարման մարմինների (Պանկիսի - 95,2%; Սամցխե-Ջավախեթի - 95,2%):

Ինչպես պարզվել է, հարցվածների սոցիալ-տնտեսական միջոցառումների շարքում, Կախեթի շրջանում Հարցվածների հարցման ավյալների համաձայն, նրանց էրնիկ խմբերի ներկայացուցիչները ակտիվորեն կամ փչ թե շատ ներգրավված են սեփական բիզնեսի վարման մեջ (98,6%), ինչպես նաև զբաղված են մասնավոր բիզնեսում (97,2%): Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում գործունեության առումով (67,6%) դրական է գնահատվում նաև էրնիկ խմբերի ներկայացուցիչների ներգրավվածությունը: Համեմատաբար ցածր է ակտիվությունը պետական կառույցների ոլորտում (33,9%):

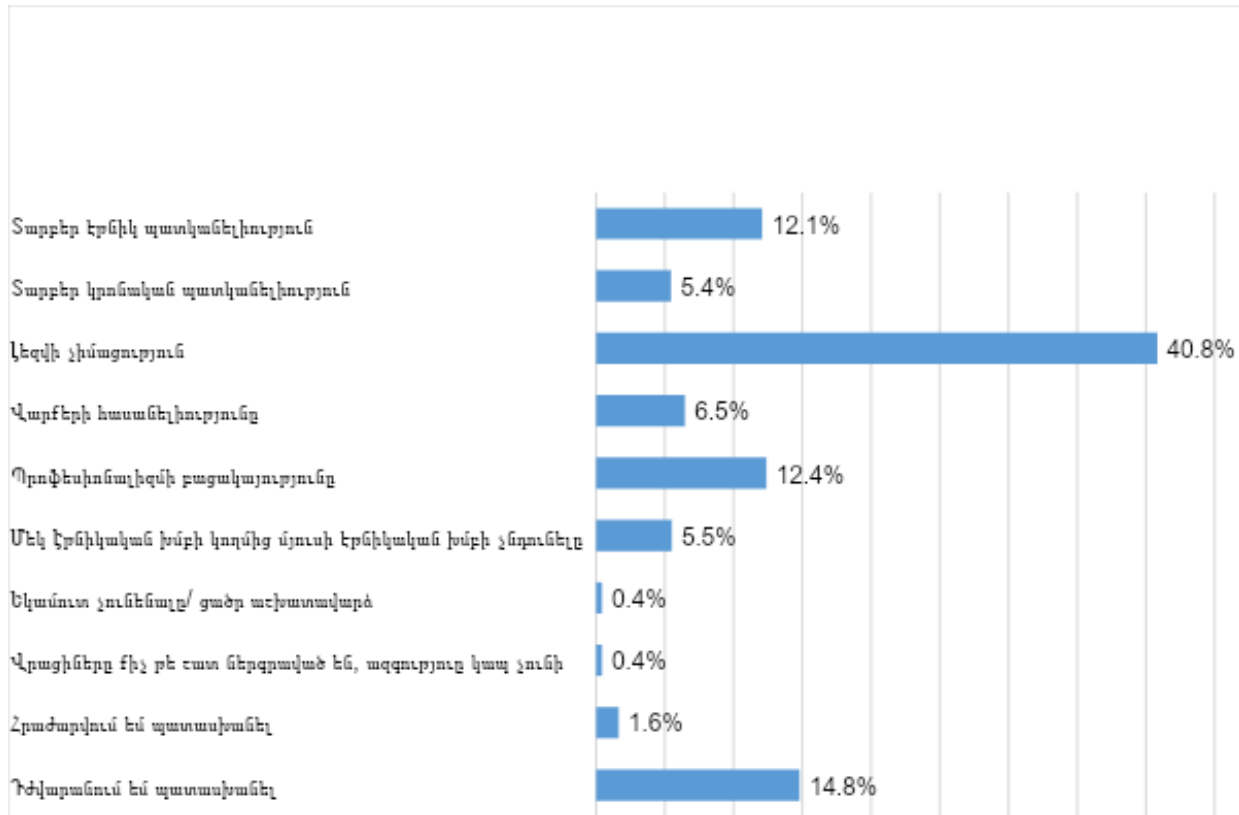
Քվեմն Քարքլիի դեպքում հարցվածների մոտավորապես կեսը նշել է իրենց էրնիկ խմբի փչ թե շատ ակտիվ մասնակցությունը սեփական բիզնեսի (53,4%), մասնավոր բիզնեսում զբաղվածության (54,4%), տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում (50,6%): Մյուս կողմից, Կախեթիի շրջանի նման պետական կառույցների շրջանակներում նկատվում է ցածր ներգրավվածություն (28%): (Տես Աղյուսակ #38)

Աղյուսակ #38

		ակտի վորեն ներգր ավիա ծ են	Նրանք ֆիչ քե սաս ներգր ավիած են	նե րգ րա վի ած չե ն	Պ ա տ ա ս խ ա ն ել ու ց հ ր ա ժ ա ր վ ել	դ ժ վ ա ր է ա տ ա ս խ ա ն ել
Ասացե՛ք, խնդրե՛ն, ձեր էրնիկ խմբերի ներկայացուցիչները որքանո՞վ են մասնակցում սոցիալ-տնտեսական գործունեությանը: (%)						
Կախերի (N=37 9)	Սեփական բիզնես	63.1	35.5	-	-	1.4
	Աշխատում է մասնավոր բիզնեսում	53.6	43.6	0.8	-	2.1
	Պետական կառույցներ	1.5	32.4	39.1	15. 9	11.1
	Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններ	9.2	58.6	10.8	13. 9	7.4
Պանկիսի (N=37 0)	Սեփական բիզնես	12.3	72.6	6.4	3.1	5.6
	Աշխատում է մասնավոր բիզնեսում	3.0	79.2	4.5	4.9	8.4
	Պետական կառույցներ	-	87.1	5.5	1.8	5.6
	Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններ	21.1	73.4	5.6	-	-
Սանցիտ -Ջավախ երի (N=37 9)	Սեփական բիզնես	59.0	38.6	0.5	0.7	1.2
	Աշխատում է մասնավոր բիզնեսում	50.4	42.3	4.8	0.7	1.9
	Պետական կառույցներ	41.1	54.7	1.7	0.7	1.9
	Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններ	41.1	54.1	2.2	0.7	1.9
Քվեմո Քարբլի (N=38 1)	Սեփական բիզնես	27.2	26.2	12.5	28. 6	5.5
	Աշխատում է մասնավոր բիզնեսում	15.2	39.2	7.9	28. 6	9.0
	Պետական կառույցներ	1.2	26.8	29. 0	28. 6	14. 3
	Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններ	16.3	34.4	7.8	28. 6	13. 0

Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասնաբաժնի (40.8%) գնահատումը՝ լեզվի իմացության արգելքը առաջացնում է էթնիկ խմբերի չներգրավվածությունը սոցիալ-տնտեսական գործունեության մեջ: Պատճառների քվում հաճախ նշվում է նաև տարբեր էթնիկ ծագումը (12,1%) և ոչ պրոֆեսիոնալիզմը (12,4%): (տես դիագրամ #28)

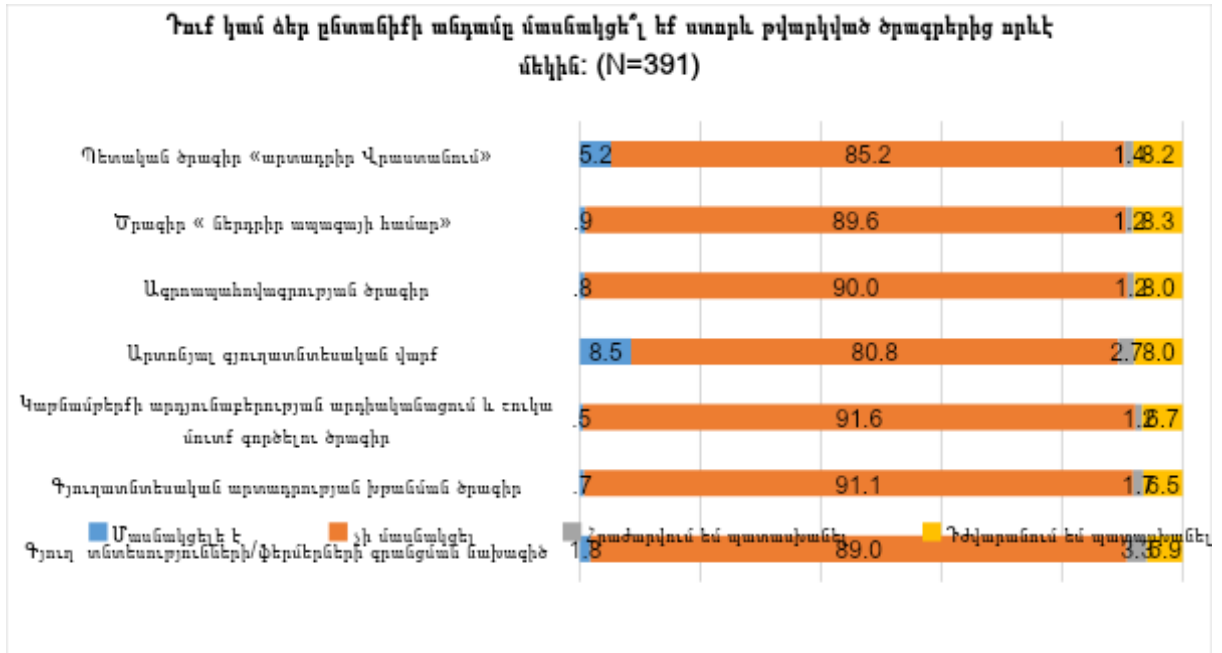
Դիագրամ #28

Ծրագրերի/նախագծերի մասնակցություն

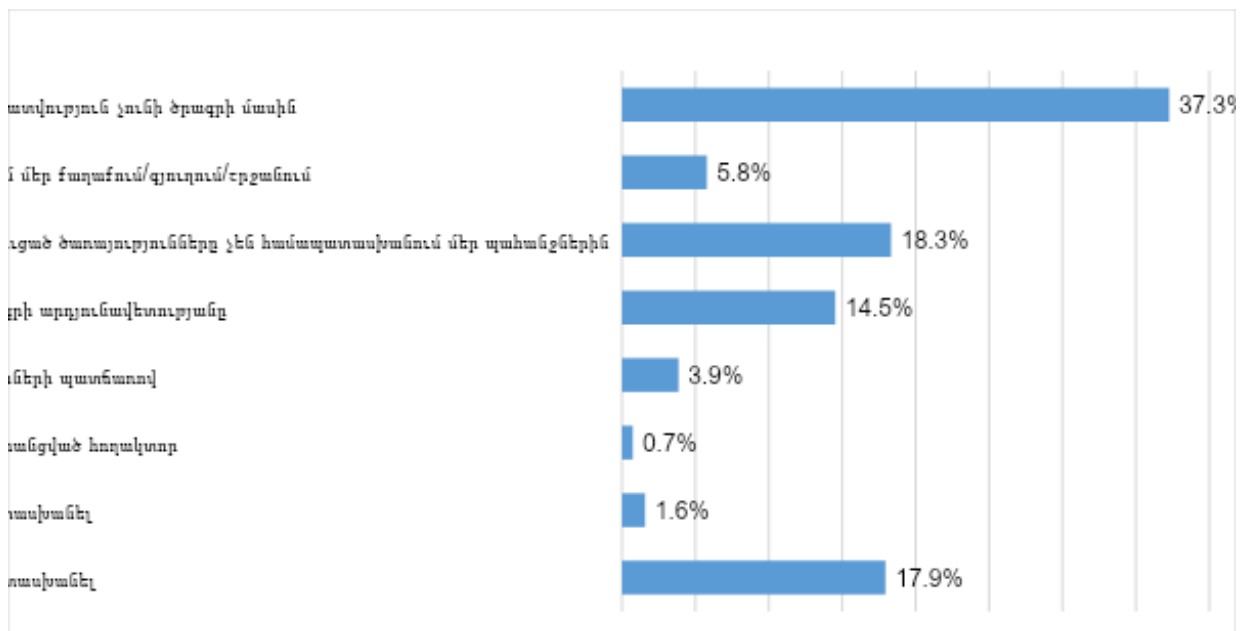
Ինչպես պարզվեց, հարցվողները և/կամ նրանց ընտանիքի անդամները շատ դեպքերում չեն օգտվել առաջարկվող ծրագրերից/նախագծերից: Մասնավորապես, հարցվողները չեն մասնակցել հետևյալ ծրագրերին/նախագծերին. «Արտադրի՛ր Վրաստանում» պետական ծրագիր (85.2%), «Ներդրիր ապագայի համար» ծրագիր (89.6%), ագրոապահովագրության ծրագիր (90%), արտոնյալ ազրովարկավորում (80.8%), Կարճամրեբի արդյունաբերության արդիականացում և շուկա մուտք գործելու ծրագիր (91.1%), գյուղ տնտեսությունների/ֆերմերների գրանցման նախագիծ (89%): Հարցվածները քիչ ակտիվություն են ցուցաբերում երկու նախագծերի ուղղությամբ՝ արտոնյալ ազրովարկավորում (8,5%) և «Արտադրի՛ր Վրաստանում» պետական ծրագիրը (5,2%): (տես դիագրամ #29)

Դիագրամ #29

Հարցվածները, ովքեր ասում են, որ իրենք չեն մասնակցել ծրագրերին, հարցեր են տվել պատճառների վերաբերյալ: Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (37.3%) ասել է, որ մանրամասն տեղեկատվություն չունի ծրագրի մասին: Ըստ հարցվածների, մեկ հինգերորդի (18.3%), այս ծրագրերի մատուցած ծառայությունները չեն համապատասխանում իրենց պահանջին: Հարկ է ընդգծել, որ հարցվածների 14,5%-ն ասում է, որ չի հավատում ծրագրի արդյունավետությանը: (տես դիագրամ #30)

Դիագրամ #30

Նշված ծրագրերին մասնակցած հարցվողներին հարցրել են, թե որքանով է օգտակար եղել նրանց ներգրավվածությունը: Հարցվածների կեսից ավելին (51.2%) ասում է, որ ծրագիրը քիչ թե շատ օգտակար էր: Նաև հարցվածների մեծ մասը (37.7%) նշել է, որ ծրագիրը օգտակար է: Հարցվածներից միայն 5-ն է (9.3%) ասում, որ ծրագիրը օգտակար չի եղել: 1 հարցվող չի պատասխանել հարցին:

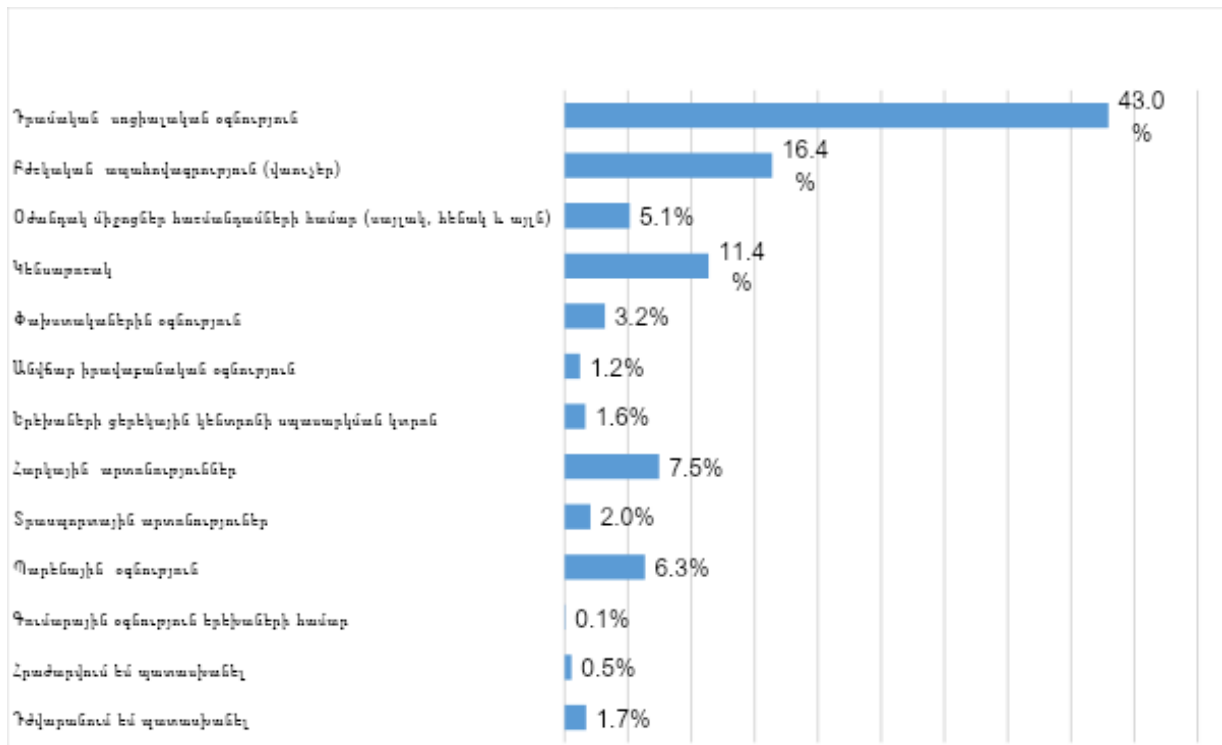
Նրանց թվում, ովքեր ասում էին, որ ծրագիրը օգտակար չէ: 4 հարցող նշել է ծրագրի միջոցով ստացված ծառայության պատճառաբանելով, մինչդեռ 1 հարցող ասում է, որ նախագիծը չի փինանսավորվել:

Գլուխ 10. Սոցիալական պատասխանություն

Անապահովների/նպաստառուների բազայի տվյալների վերծր

Հարցվածները խոսել են սոցիալական պատասխանության հարցերում իրենց գիտելիքների և վերջինի մասին: Հարցվածների մեծ մասը (70%) ասում է, որ լսել է սոցիալապես անապահով ընտանիքների տվյալների միասնական բազայի մասին: Մյուս կողմից՝ 30%-ը տեղեկություն չունի նման բազայի առկայության մասին: Հարցվողներին, ովքեր լսել են անապահով ընտանիքների տվյալների բազայի մասին, հարցվել է, թե գիտե՞ն արդյո՞ք, թե ինչ տեսակի օգնություն է տրամադրվում անապահովների տվյալների բազայի հիման վրա: Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասն (43%) ասում է, որ դրամական սոցիալական օգնությունը տրամադրվում է բազայի հիման վրա: Զգալի մասնաբաժինը վկայում է նաև այն մասին, որ տրվում է բժշկական ապահովագրություն (16.4%), կենսաբուժական (11.4%), հարկային արտոնություններ (7.5%) և պարենային օգնություն (6.3%): (տես դիագրամ #31)

Դիագրամ #31

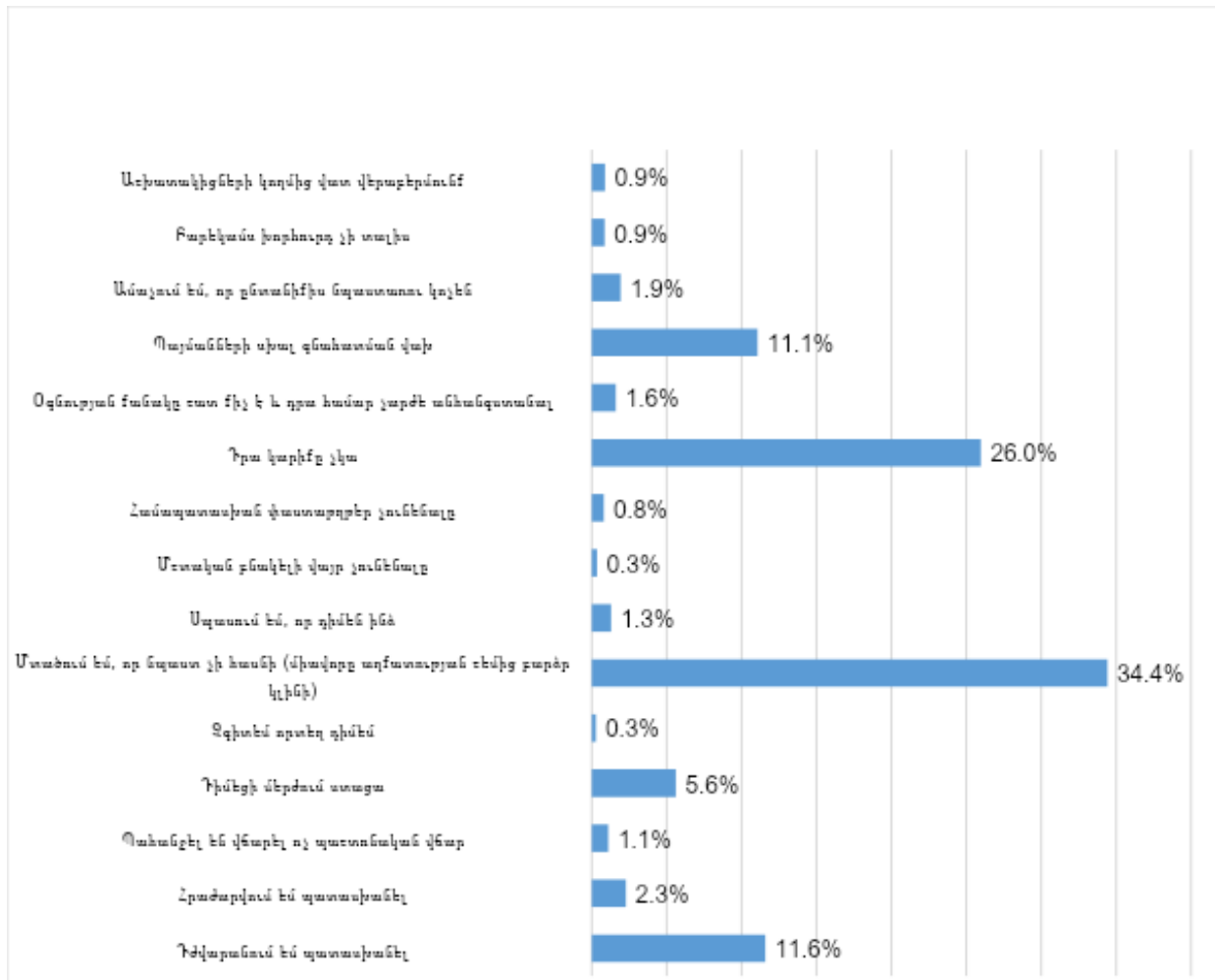

Հարցվողներին (ովքեր լսել էին սոցիալապես անապահով ընտանիքների տվյալների բազայի մասին) հարցվել է, թե արդյո՞ք նրանք դիմել են սոցիալապես անապահով ընտանիքների տվյալների բազայում ընդգրկվելու համար: Ինչպես

պարզվում է, հարցվածների կեսից ավելին (58,1%) նման փորձ չունի: Սակայն մեծ է նաև անապահով ընտանիքների տվյալների բազայում ընդգրկվելու հայտ ներկայացրածները (41,9%):⁵⁷

Հարցվածների այն մասը, որը չի դիմել անապահովների բազայում ընդգրկվելու համար, նշել է դրա պատճառները: Ինչպես պարզվում է, հարցվածների 34,4%-ը կարծում է, որ չպետք է օգնություն ստանա, քանի դեռ իրենց միավորը աղքատության շեմից բարձր է: Հարցվածների մոտ մեկ քառորդը (26%) ասում է, որ դիմելու անհրաժեշտություն չի եղել: Զգալի մասն (11,1%) որպես պատճառ նշում է պայմանները սխալ գնահատելու վախը: (տես դիագրամ #32)

Դիագրամ #32

Զրկմածների մեջ գերակշիռ մեծամասնությունը (83,2%) ասում է, որ մտադիր չէ դիմել սոցիալական ծառայության գործակալություն օգնության համար: Միայն 6,7%-ն են նրանք, ովքեր մտադիր են դիմել սոցիալական ծառայության գործակալություն օգնության համար: 10,1%-ը դժվարանում է պատասխանել:

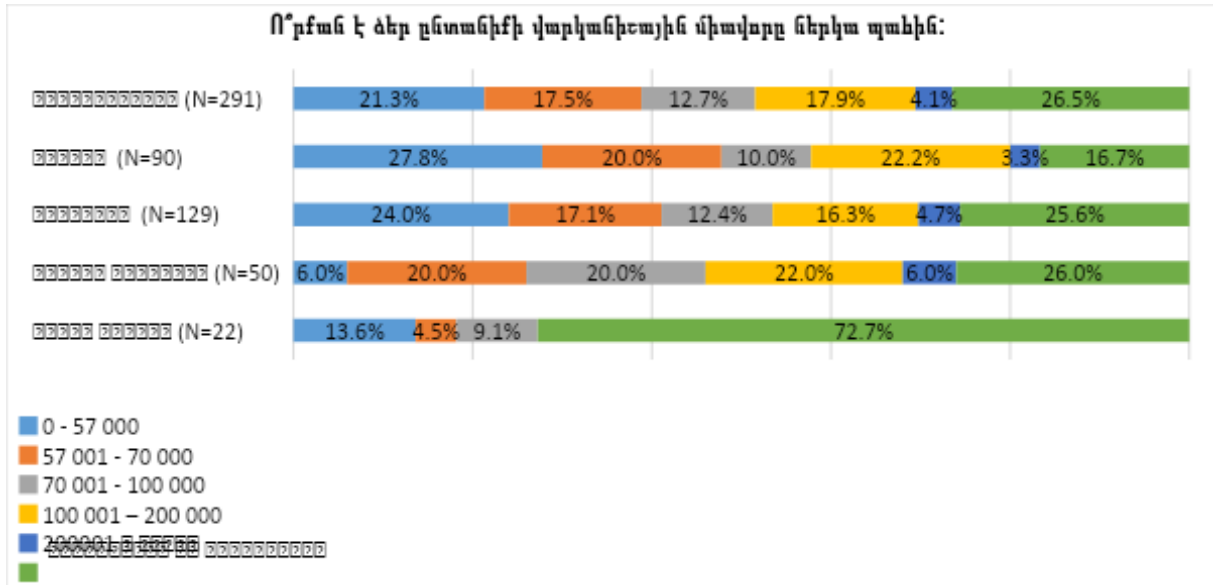
⁵⁷ Եթե այս տվյալները հաշվարկենք ամբողջ ընտրանքից (և ոչ միայն նրանցից, ովքեր լսել են սոցիալապես անապահով ընտանիքների տվյալների բազայի մասին), ապա կստացվի, որ հարցվողների ընտանիքների մոտ 30%-ը դիմել է անապահով ընտանիքների տվյալների բազայում ընդգրկվելու համար իսկ 41%-ը՝ ոչ:

Հարցվողներից, ովքեր ա) հաստատել են, որ իրենց ընտանիքները դիմել է անապահով ընտանիքների տվյալների բազայում ընդգրկվելու համար (ընդամենը 444 տնային տնտեսությունների, ընտրանքի գրեթե 30%-ը) և բ) չեն հրաժարվել վարկանիշային գնահատական տալուց՝ մոտավորապես մեկ հինգերորդին (21.3%) և հայտնում են, որ իրենց ընտանիքի վարկանիշային միավորը ներկայումս գտնվում է 0-57000 միջակայքում: Հարցվածների գրեթե հավասար մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ ընտանիքի վարկանիշային միավորը գտնվում է 57001-70000 (17,5%) կամ 100001-200000 (17,9%) միջակայքում: Հարցվածների ընտանիքների 12,7%-ի վարկանիշային միավորը կազմում է 70001-100000 միավոր: Իսկ ամենափոքր մասնաբաժինը (4,1%) կիրառվում է ավելի քան 200001 միավորի վրա: Նշենք, որ հարցվածների ավելի քան մեկ քառորդը (26,5%) դժվարանում է պատասխանել:

Կախերթի (27,8%) և Պանկիսի (24%) մարզերում հարցվածները համեմատաբար ուշադիր են իրենց ընտանիքի սոցիալական վարկանիշի վերաբերյալ և հիմնականում կազմում է 0-57000 տիրույթում: Նաև հարցվածների զգալի մասն արձանագրել է 57001-70000 (Կախերթի-20%, Պանկիսի-17,1%) և 100001-200000 (Կախերթի-22,2%, Պանկիսի-16,3%) վարկանիշային միջակայքերը:

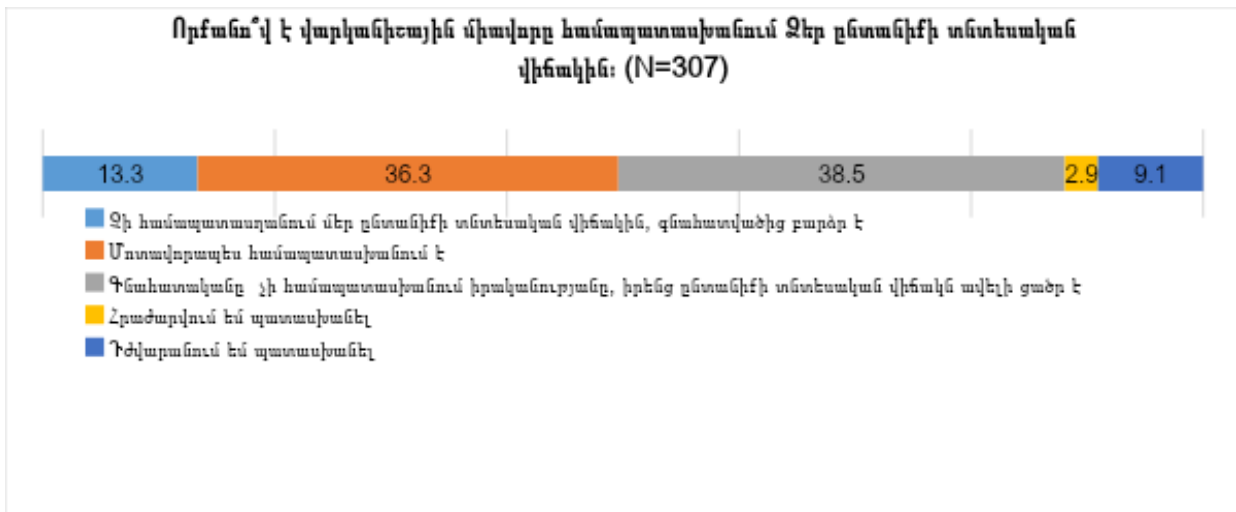
Հարկ է նշել, որ Սամցխե-Ջավախերթի տարածաշրջանում վարկանիշային միավորները կազմում են 57001-70000 (20%), 70001-100000 (20%) և 100001-200000 (22%) հարցվողները մոտավորապես հավասար միջակայքում է բաշխված:

Հարցվածների ծամանությունը (72,7%) Կախերթում դժվարանում է անվանել ընտանեկան անապահովության վարկանիշային միավորը: Համեմատաբար հաճախ նշված վարկանիշային միավորները կազմում են 0-57000 միջակայք, չնայած որ այդ գնահատականը կատարվում է Կախերթում հարցվածների 13,6% -ով: (Տես գծապատկեր # 33)

Հարցվողները, ովքեր նշել են իրենց ընտանիքի վարկանիշը, գնահատել են, թե որքանով է այն համապատասխանում իրենց տնտեսական վիճակին: Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասն այն կարծիքին է, որ գնահատականը չի համապատասխանում իրականությանը (38,5%), քանի որ իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակն ավելի ցածր է: Մյուս կողմից, նաև հարցվածների մեծ մասը (36.3%) կարծում է, որ վարկանիշային միավորը մոտավորապես համապատասխանում է ընտանիքի տնտեսական վիճակին: Նշենք, որ 13,3%-ի կարծիքով՝ իրենց ընտանիքի տնտեսական վիճակը գնահատվածից բարձր է: (տես դիագրամ #34)

Դիագրամ #34

Գյուղական աջակցության ծրագիր

Ինչպես պարզվել է, հարցվածների ճիշտ մեծամասնությունը (71.2%) չի լսել գյուղի աջակցության ծրագրի մասին: Այս ծրագրի մասին տեղեկատվություն ունեցող հարցվածների մասնաբաժինը մեկ քառորդից ավելի է (28.8%):

Հարցվածների կեսից ավելին (52.9%) հաստատում է, որ գյուղի աջակցության ծրագիր է իրականացվում իրենց գյուղերում: Մյուս կողմից, մոտավորապես մեկ հինգերորդը (20.2%) մերժում է նման ծրագրի իրականացումը: Նշենք, որ հարցվածների զգալի մասը (27%) դժվարանում է պատասխանել:

Հարցվածների գրեթե կեսը (46.3%) ասում է, որ գյուղի կարիքները պարզելու նպատակով գյուղի ժողով կամ հարցում է անցկացվել: Հարցվածների ավելի քան մեկ հինգերորդը (22.7%), ովքեր ասում են, որ համապատասխան միջոցներ չեն ձեռնարկվել կարիքները պարզելու համար: Հարկ է նշել, որ հարցվածների մեծ մասը (30,9%) դժվարանում է պատասխանել այս հարցին:

Նրանց թվում, ովքեր նշել են, որ իրենց գյուղում գյուղի ժողով կամ հարցում է անցկացվել, 60,7%-ն ասել է, որ իրենք մասնակցել են այս գործընթացին: 35,7%-ը նշում է միջոցառումներին չմասնակցածներն են իսկ 3,6%-ը դժվարանում է պատասխանել:

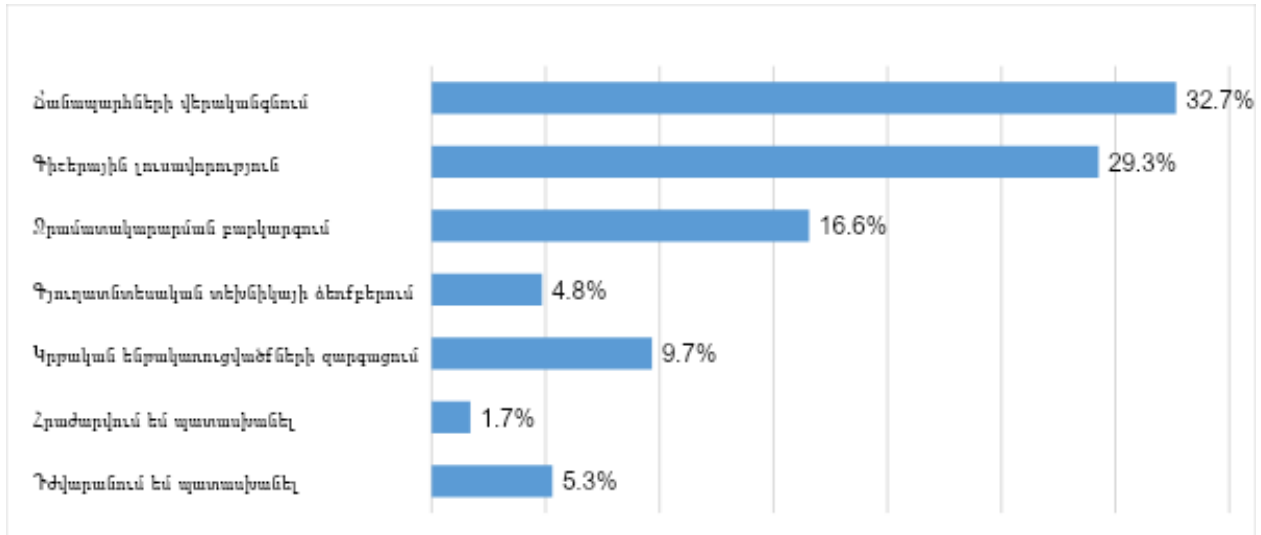
Հարցվածներից 15-ն ասում է, որ չի մասնակցել գյուղի ժողովին կամ հարցմանը, քանի որ ժամանակ չի ունեցել: Նաև 15 հարցվածներ նշում են, որ վստահում են մյուս գյուղացիների որոշմանը: Հանդիպման / հարցման մասին 9 հարցվողներ տեղեկացված չէին: 3 հարցվողները կարծում են, որ ոչինչ օբյեկտիվորեն չի որոշվում: (Տես աղյուսակ # 39)

Աղյուսակ # 39

Ինչո՞ւ չմասնակցեցիք Գյուղական համայնքի աջակցության ծրագրի շրջանակներում անցկացված գյուղի կանոնադրմանը կամ հարցմանը: (N=48)	N	%
Այդ մասին տեղեկացված չեմ եղել	9	19.9
Ժամանակ չունեիս	15	30.9
Կարծում եմ, որ դեռևս ոչինչ օբյեկտիվորեն չի որոշվում	3	5.4
Ես վստահում եմ մյուս գյուղացիների որոշմանը	15	32.5
Հրաժարվում եմ պատասխանելուց	2	3.3
Դժվարանում եմ պատասխանել	4	8.0

Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (32.7%) նշել է, որ իրենց գյուղի հանապարհների վերականգնման հարցը լուծվել է գյուղական աջակցության ծրագրի շրջանակներում: Մեկ քառորդից ավելին (29,3%) վկայում է արտաքին լուսավորության բարելավման, իսկ 16,6%-ը՝ ջրամատակարարման բարելավման մասին: 9,7%-ի դեպքում օգնությունը վերաբերել է կրթական ենթակառուցվածքների զարգացմանը: Իսկ համեմատաբար փոքր մասնաբաժինը (4,8%) վկայում է գյուղտեխնիկայի ձեռքբերման մասին: (տես դիագրամ #35)

Դիագրամ #35

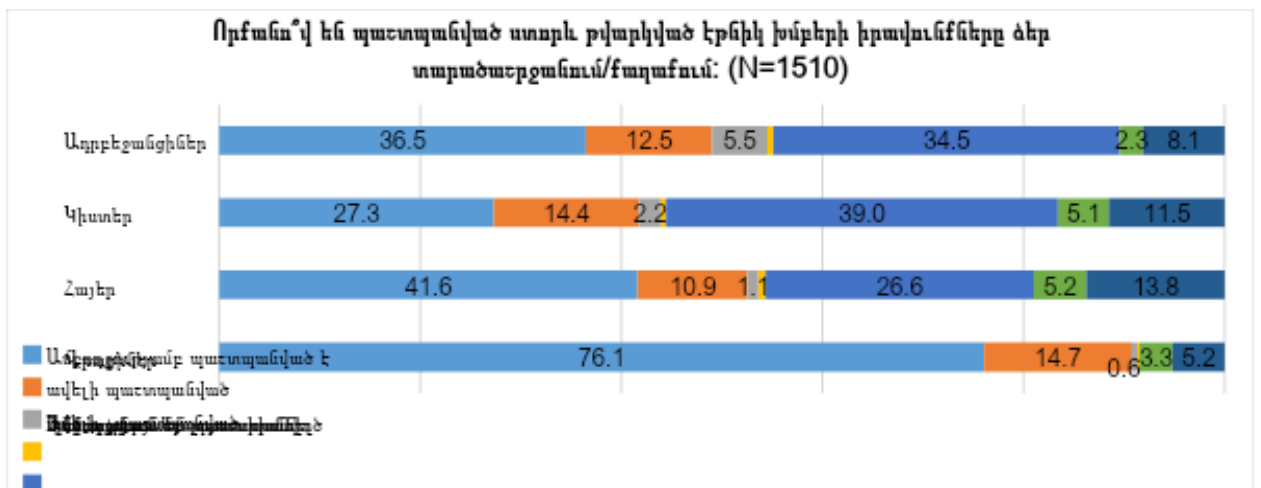

Գլուխ 11. Էքսիկի փոխամասնությունների իրավունքները

Էքսիկի փոխամասնությունների իրավունքների պաշտպանություն

Հարցվածները խոսել են էքսիկի խմբերի իրավունքների մասին: Մասնավորապես, բոլոր խմբերի առհասարակ, հարցվածների համեմատաբար ավելի մեծ մասնաբաժինը նշում է, որ այս խմբի իրավունքները լիովին կամ ավելի պաշտպանված են իրենց տարածաբանի/ֆաղաֆում: Աղբյուրների դեպքում 49%-ը ցույց է տալիս իրավունքների պաշտպանությունը (լիովին պաշտպանված-36,5%, ավելի պաշտպանված-12,5%), կիստերի դեպքում՝ 41,8%-ը (լիովին պաշտպանված-27,3%, ավելի պաշտպանված-14,4%), դեպքում, հայերի դեպքում 52,6%-ը (լիովին պաշտպանված-41,6%, ավելի պաշտպանված՝ 10,9%-ը): Վրացիների դեպքում հարցվածների մեծամասնությունը (90,7%) նշում է, որ իրավունքները պաշտպանված են (լիովին պաշտպանված՝ 76,1%, ավելի պաշտպանված՝ 14,7%): (տես դիագրամ #36)

Դիագրամ #36

Հարկ է նշել, որ հետազոտված բոլոր Երևանի բնակիչների մեծամասնությունը մասնաճանաչում է էքսիկի վրացական խմբերի (լիովին պաշտպանված, ավելի պաշտպանված) իրավունքների պաշտպանվածության մասին՝ Կախերի՝ 91,6%, Պանկիսի՝ 86,3%, Սամցխե - Ջավախերի՝ 96,5%, Քվեմո Քարթլի՝ 88,3%:

Կախերիում հարցվածների հնչող մեծամասնությունը նշում է, որ էթնիկ ադրբեջանցիների իրավունքները պաշտպանված են իրենց տարածաբանության/հաղափուն -77,5%: Մինչդեռ կիստերի (49%) և հայերի (45.9%) դեպքում հարցվածների կեսնա վկայում է իրավունքների պաշտպանության մասին:

Հարցվածների մեծամասնությունը (97,2%) նշում է Պանկխիի բաժանում էթնիկ փաստական խմբի իրավունքների պաշտպանվածության մասին: Հարցվածների գրեթե կեսը նշել է, որ իրենց տարածաբանության/հաղափուն չկան ադրբեջանցիներ (47.8%) և հայեր (53.2%): Մյուս կողմից, հարցվածների մոտ մեկ քառորդը նշում է, որ պաշտպանված են էթնիկ ադրբեջանցիների (26.5%) և հայերի (22.9%) իրավունքները:

Սամցխե-Ջավախերի տարածաբանում հարցվածների հնչող մեծամասնությունն ասում է, որ իրենց տարածաբանության/հաղափուն ադրբեջանցիներ (90,6%) և կիստեր (90,9%) չեն ապրում: Իսկ ինչ վերաբերում է էթնիկ հայ բնակչությանը, ապա հարցվածների հնչող մեծամասնությունը (95,8%) նշում է իրենց իրավունքների պաշտպանվածության մասին:

Քվեմն Քարբլիում հարցվածների մեծ մասը (90,7%) հաստատում է էթնիկ ադրբեջանցիների իրավունքների պաշտպանությունը: Հայերի դեպքում այս ցուցանիշը կազմում է 44,9%, իսկ Կիստերի դեպքում՝ էլ ավելի ցածր՝ 22,3%: Մյուս կողմից, պետք է հաշվի առնել, որ Քվեմն Քարբլիի տարածաբանում հարցվածների զգալի մասը նշում է, որ էթնիկ հայերը (28.1%) և փաստերը (37.5%) չեն ապրում իրենց տարածաբանության/հաղափուն: (Տես Աղյուսակ #40)

Աղյուսակ #40

	Եթի վու քյա մբ պաշտպանված է	Ավելի պաշտպանված է	Ավելի քիչ պաշտպանված է	Երկուսն էլ պաշտպանված է	Չեն պարզվում	Դժար է ասել	Հրապարակված չէ
Որքանով են պաշտպանված ստորև քվարկված էթնիկ խմբերի իրավունքները ձեր տարածաբանության/հաղափուն: (%)							
Կախերի (N=379)	Ադրբեջանցիներ	56.8	20.7	17.3	0.3	-	4.3
	Կիստեր	37.3	11.6	6.3	1.5	26.7	15.0
	Հայեր	35.4	10.5	1.9	1.5	25.9	20.7
	Վրացիներ	67.4	24.2	1.5	0.3	-	5.7

Պանկիսի (N=370)	Ադրբեջանցիներ	15.3	11.7	1.2	1.0	47.8	3.5	19.5
	Կիստեր	53.0	44.2	1.4	0.6	-	0.9	-
	Հայեր	12.7	10.3	0.4	1.0	53.2	3.5	18.9
	Վրացիներ	69.1	17.3	0.7	0.6	-	3.7	8.7
Սանցիե Ջավախերի (N=379)	Ադրբեջանցիներ	-	-	-	-	90.6	1.0	8.4
	Կիստեր	-	-	-	-	90.9	1.0	8.1
	Հայեր	79.3	16.5	1.5	-	-	1.1	1.6
	Վրացիներ	84.4	12.1	0.2	-	-	1.1	2.1
Քվեմո Քարբլի (N=381)	Ադրբեջանցիներ	73.1	17.6	3.5	1.0	-	4.0	0.7
	Կիստեր	19.6	2.6	1.0	-	37.5	17.5	21.7
	Հայեր	38.5	6.4	0.5	0.3	28.1	12.1	13.9
	Վրացիներ	83.2	5.1	7.3	-	-	4.4	-

Էթնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները

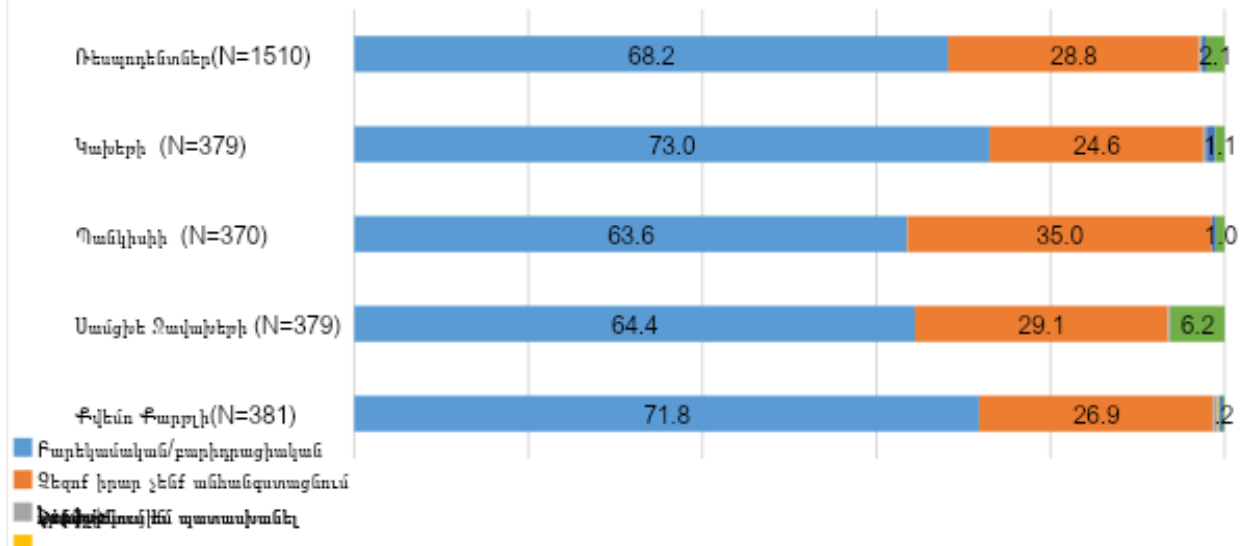
Հարցվածների մեծամասնությունը (68.2%) էթնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները իրենց բնակության վայրում գնահատում է որպես բարեկամական և բարիդրացիական: Մյուս կողմից, հարցվածների ավելի քան մեկ քառորդը (28,8%) հարաբերությունները գնահատում է որպես չեզոք: Հարցվողներից միայն 5-ն է նշել լարված հարաբերություններ, իսկ 1-ը՝ կոնֆլիկտի առկայության մասին:

Էթնիկ վրացիների և այլ էթնիկ խմբերի հարաբերությունները գնահատվում են որպես բարեկամական և բարիդրացիական նաև հետազոտված քաղաքների առումով:

Հարկ է նշել, որ Կախեթիում (73%) և Քվեմո Քարբլիում (71.8%) մի փոքր ավելի հարցվածներ նշել են բարեկամական/բարիդրացիական հարաբերությունների մասին, քան Պանկիսում (63.6%) և Սանցիե-Ջավախերիում (64.4%): Պանկիսիի դեպքում չեզոք հարաբերություններ հաստատած հարցվածների մասնաբաժինը (35%) մի փոքր ավելի բարձր է, քան մյուս քաղաքների նույն ցուցանիշը. Կախեթի-24,6%, Սանցիե-Ջավախերի-29,1%, Քվեմո Քարբլի-26,9%: (տես դիագրամ #37)

Դիագրամ #37

Ձեր բնակության վայրում էրնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները...

Հարաբերակցության վերլուծության արդյունքում պարզվել է, որ որքան լավ են հարցվածները տիրապետում վրացերենին, այնքան ավելի մեծ է այն հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր իրենց բնակության վայրում էրնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերություններն անվանում են բարեկամական և բարիդրացիական (վատ - 61,6%, միջին - 72,3%, լավ - 73,3%): Միտումը պահպանվում է Կախերիում (վատ-54,3%, միջին-80,3%, լավ-90,7%) և Սանցիե-Ջավախի քաղաքներում (վատ-57,5%, միջին-64,3%, լավ-80,2%): (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #41)

Աղյուսակ #41

Ինչպիսին են ձեր բնակության վայրում էրնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները: %		Վրացերեն լեզվի իմացության մակարդակը			
		Վատ	Միջին	Լավ	Դժվարանում են պատասխանել
Թեապոդենտներ (N=1510)	Ընկերական և բարեկամական	61.6	72.3	73.3	11.1
	Չեզոք	34.1	25.9	25.4	44.4
	Լարված	0.6	-	0.2	-
	Կոնֆլիկտային	0.2	-	-	-
	Հրաժարվում են պատասխանել	0.2	1.2	0.3	-
	Դժվարանում են պատասխանել	3.3	.6	0.8	44.4
Կախերի (N=379)	Ընկերական և բարեկամական	54.3	80.3	90.7	33.3
	Չեզոք	44.2	15.7	9.3	33.3
	Լարված	0.7	-	-	-
	Հրաժարվում են պատասխանել	-	3.1	-	-
	Դժվարանում են պատասխանել	0.7	.8	-	33.3
Սանցիե Ջավախերի (N=389)	Ընկերական և բարեկամական	57.5	64.3	80.2	-
	Չեզոք	33.3	35.7	16.8	14.3
	Լարված	-	-	1.0	-

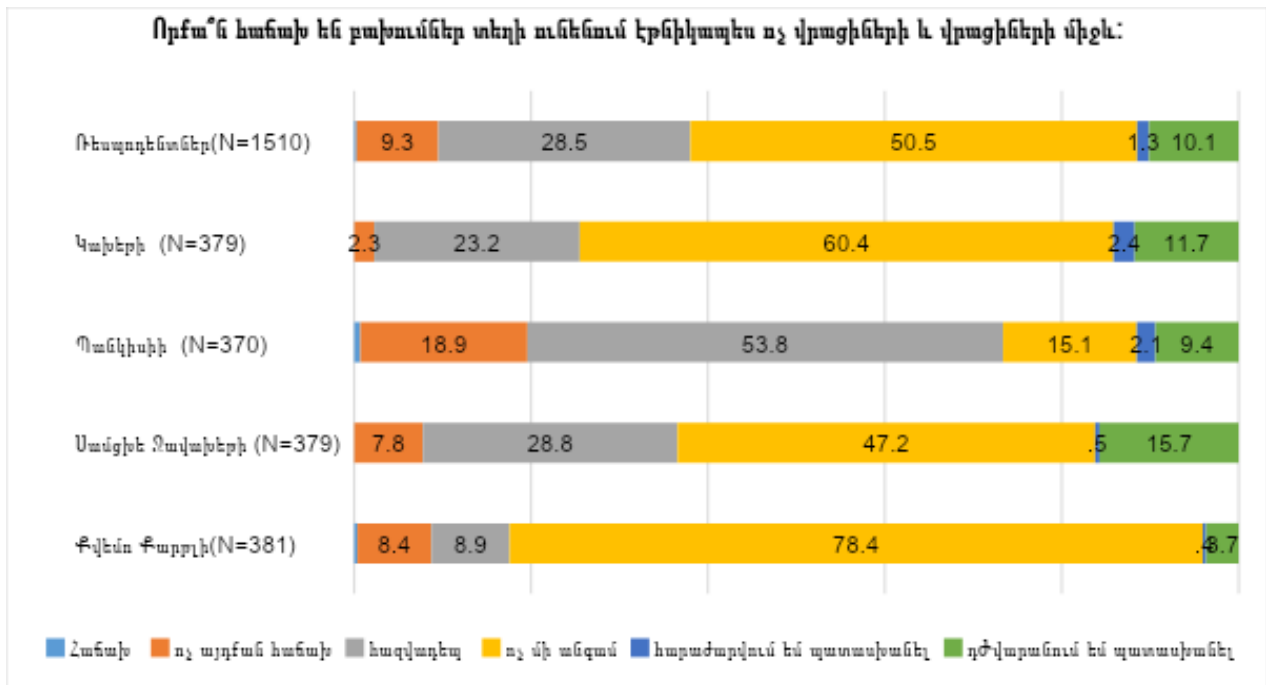
Ինչպիսին են ձեր բնակության վայրում էթնիկ վրացիների և ոչ վրացիների հարաբերությունները: %	Վրացերեն լեզվի խմայնություն մակարդակը			
	Վատ	Միջին	Լավ	Դժվարանում են պատասխանել
Դժվարանում են պատասխանել	9.2	-	2.0	85.7

Հարցվածների կեսը (50,5%) ասում է, որ ոչ վրացիների և վրացիների միջև հակամարտություն երբեք չի լինում: Իսկ հարցվածների ավելի քան մեկ քառորդը (28,5%) ասում է, որ կոնֆլիկտները հազվադեպ են լինում:

Կախերիում (60,4%) և Քվեմո Քարբլիում (78,4%) հարցվածների մեծամասնությունը նշում է, որ խմբերի միջև կոնֆլիկտներ երբեք չեն լինում: Սամցխե-Չավախիի դեպքում այս կարծիքի հետ համաձայն է հարցվածների կեսից քիչը (47,2%), իսկ Պանկիսում՝ միայն 15,1%-ը:

Հարկ է նշել, որ Պանկիսում հարցվածների կեսից ավելին (53,8%) ասում է, որ հակամարտությունը հազվադեպ է տեղի ունենում, մինչդեռ մոտ մեկ հինգերորդը (18,9%) ասում է, որ դա հազվադեպ է տեղի ունենում (տես դիագրամ #38):

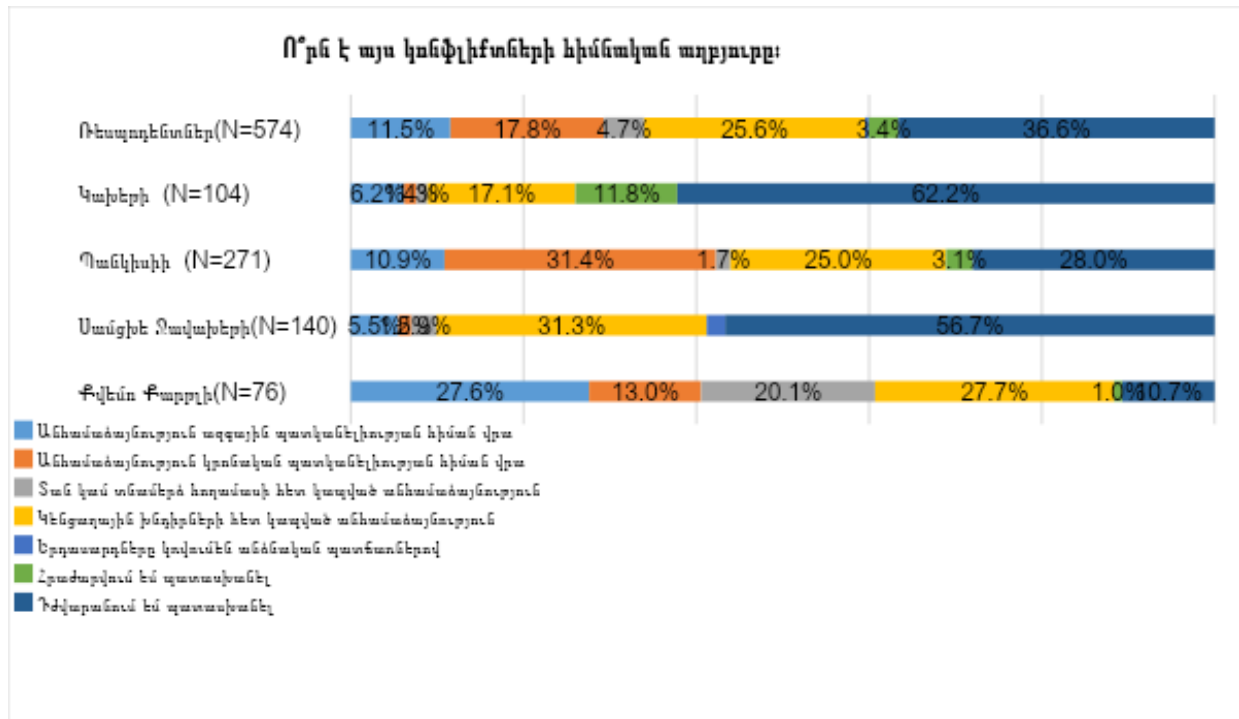
Դիագրամ #38

Հարցվածները, ովքեր նշել են, որ էթնիկ խմբերի միջև հակամարտությունը տեղի է ունենում որոշակի ինտենսիվությամբ, նշել են դրա հիմնական պատճառները: Դեպքերի մեկ քառորդը (25,6%) կոնֆլիկտի պատճառը կենցաղային խնդիրների հետ կապված տարածայնություններն են: Գրեթե մեկ հինգերորդը (17,8%) ասում է, որ կրոնական հողի վրա տարածայնություններ կան: Հարցվածների 11,5%-ը նշում է ազգային հողի վրա անհամաձայնությունը:

Հարկ է նշել, որ տարածաբանում կան որոշակի տարբերություններ: Կախերիում (17,1%) և Սանցիտե-Չավախերիում (31,3%) որպես կոնֆլիկտի պատճառ համեմատաբար հաճախ նշվում են կենցաղային խնդիրների հետ կապված տարածայնությունները: Պանկիսի դեպքում հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը որպես պատճառ նշում է կրոնական հողի վրա անհամաձայնությունը (31.4%), սակայն զգալի չափով (25%) նշվում են նաև կենցաղային խնդիրների հետ կապված տարածայնությունները: Ինչ վերաբերում է Քվեմո Քարբլի շրջանին: Հարցվածները գրեթե հավասարապես նշում են ազգային հողի վրա տարածայնությունները (27.6%) և կենցաղային խնդիրների հետ կապված անհամաձայնությունները (27.7%): (տես դիագրամ #39)

Դիագրամ #39

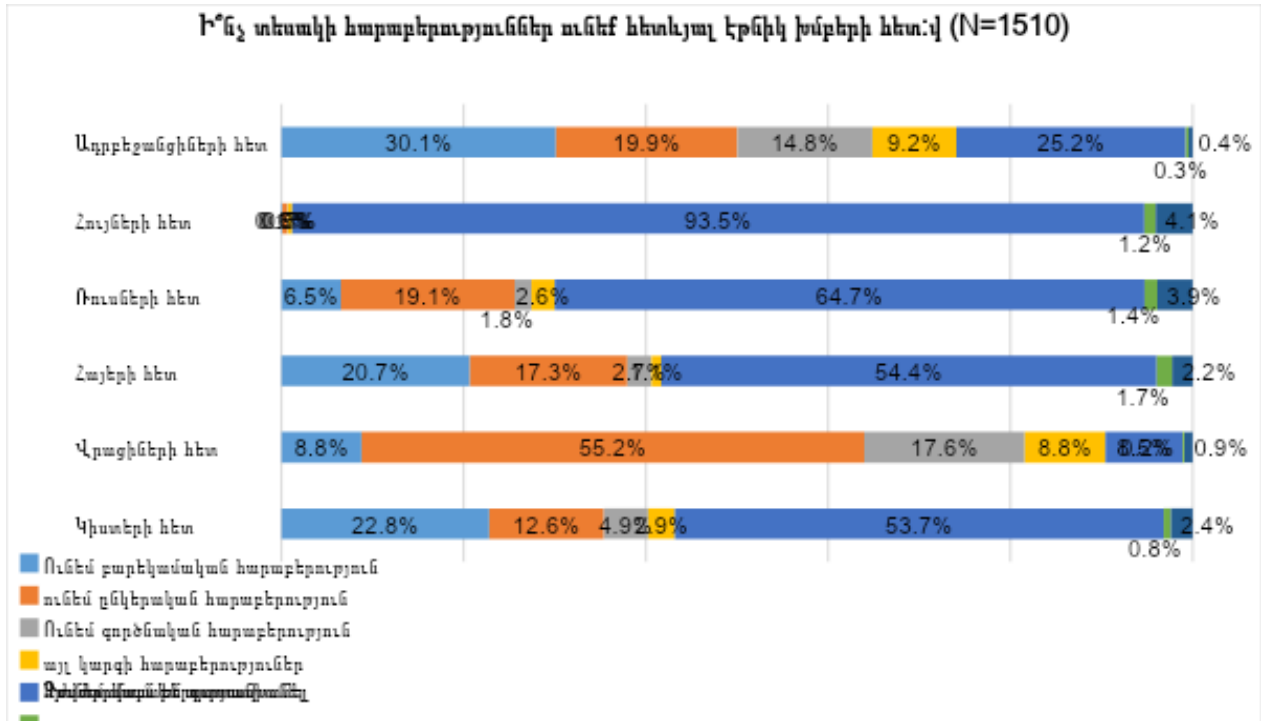

Հարցվածները խոսել են տարբեր էթնիկ խմբերի հետ իրենց հարաբերությունների մասին.

- Ադրբեջանցիների դեպքում հարցվածների համեմատաբար մեծ մասն (30.1%) ասում է, որ հարազատներ ունի: Բացի այդ, հարցվածների մեկ հինգերորդը (19,9%) նշել է ընկերական հարաբերությունների մասին: Մյուս կողմից, հարցվածների մեկ փոքրիկ մասը (25,2%) ասում է, որ ընդհանրապես հարաբերություններ չունի այս էթնիկ խմբի ներկայացուցիչների հետ:
- Ռուսների դեպքում հարցվածների մեկ հինգերորդը (19,1%) նշում է նրանց հետ բարեկամական հարաբերություններ:
- Հայերի դեպքում մեկ հինգերորդը (20.7%) նշում է ընտանեկան կապերը, իսկ զգալի մասը (17.3%) նշում է ընկերական հարաբերությունները:
- Հարցվածների կեսից ավելին (55.2%) վրացիների հետ իրենց հարաբերությունները որպես բարեկամական են համարում:
- Ինչ վերաբերում է կիստերի էթնիկ խմբին, ապա հարցվածների մոտավորապես մեկ հինգերորդը (22.8%) նշում է բարեկամական կապի մասին:

- Հարցվածների մեծ մասը հռոմ է, որ հարաբերություններ չունեն հույների (93,5%), ռուսների (64,7%), հայերի (54,4%) և կիստերի (53,7%) հետ: (տես դիագրամ #40)

Դիագրամ #40

Գլուխ 12. Զանգվածային կրատական Միջոցներ

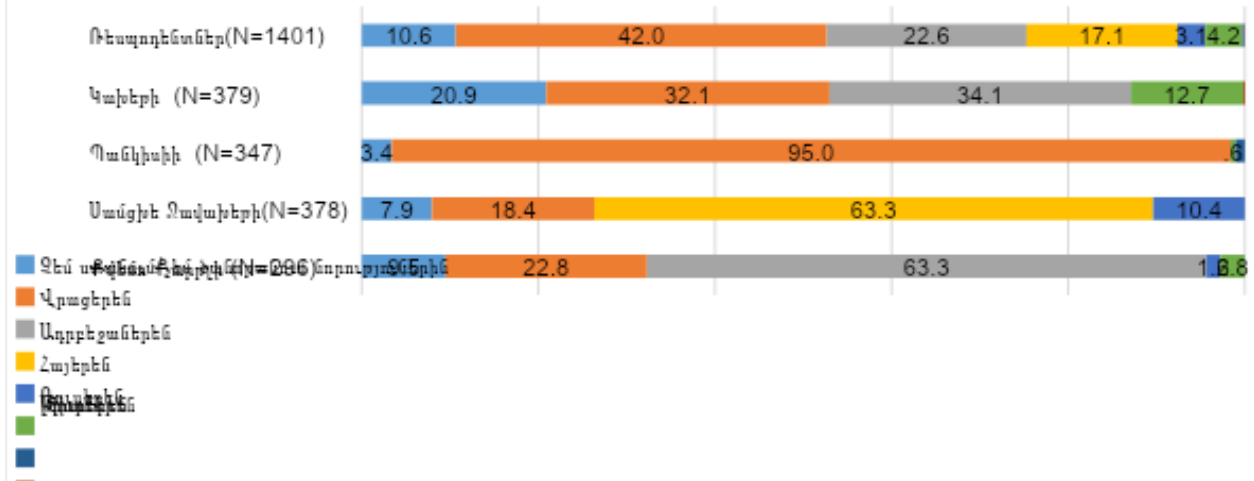
Տեղեկատվություն ստանալու լեզուն

Ինչպես հռոմ է հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (42%), նրանք Վրաստանի սոցիալական և ֆազաֆական իրադարձությունների մասին տեղեկատվություն են ստանում վրացերենով: Հարցվածների մոտ մեկ հինգերորդը (22,6%) տեղեկատվություն է ստանում ադրբեջաներեն լեզվով: Նաև զգալի մասնաբաժինը (17,1%) հայերեն է: Հետաքրքիր է, որ հարցվածների 10,6%-ն ընդհանրապես տեղեկացված չէ Վրաստանում տեղի ունեցող հասարակական-ֆազաֆական իրադարձություններից:

Կախերիում տեղեկատվության ստացման հիմնական լեզուներն են վրացերենը (32,1%) և ադրբեջաներենը (34,1%): Պանկիսիի դեպքում հարցվածների մեծամասնությունը (95%) տեղեկություն է ստանում վրացերենով: Սամցխե Զավախերի համար տեղեկատվության ստացման հիմնական լեզուն հայերենն է (63,3%), սակայն զգալի չափով նշվում է նաև վրացերենը (18,4%): Քվեմո Քարթլիում հարցվածների մեծամասնությունը տեղեկատվություն է ստանում ադրբեջաներենով (63,3%), մյուս կողմից, տեղեկատվության ստացման լեզուն վրացերենն է մոտավորապես մեկ հինգերորդի համար (22,8%): (տես դիագրամ #41)

Դիագրամ #41

Ի՞նչ լեզվով եք տեղեկատվություն ստանում Վրաստանում տեղի ունեցող հասարակական-քաղաքական իրադարձությունների մասին:

Համաձայն հարաբերակցության վերլուծության՝ պարզ է դառնում, որ որքան բարձր է կրթական մակարդակը, այնքան մեծ է հարցվածների տեսակարար կշիռը, ովքեր Վրաստանի սոցիալական և քաղաքական իրադարձությունների մասին տեղեկատվություն են ստանում վրացերենով.

- Թերի միջնակարգ կրթություն / տարրական կրթություն / կրթություն չունեցող – 26%
- Ամբողջական միջնակարգ կրթություն՝ 42.8%
- Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն՝ 44.1%
- Բարձրագույն կրթություն (անավարտ/լրիվ աստիճան) – 63%

Բացի այդ, միևնույն ժամանակ նվազում է այն հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր նշում են, որ լուրեր չեն ստանում/չեն ծանոթանում.

- Թերի միջնակարգ կրթություն / տարրական կրթություն / կրթություն չունեցող – 25.7%
- Ամբողջական միջնակարգ կրթություն՝ 7.3%
- Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն՝ 2.8%
- Բարձրագույն կրթություն (անավարտ / լրիվ աստիճան) – 2.9%

Վրացերենով տեղեկատվություն ստանալու առումով տեղեկացիան պահպանվում է Կախերիի, Սանցիե Ջավախերի և Քվեմա Քարթլիի շրջաններում:

Կախերի.

- Թերի միջնակարգ կրթություն / տարրական կրթություն / կրթություն չունեցող – 19.5%
- Ավարտական միջնակարգ կրթություն՝ 43%
- Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն – 50%
- Բարձրագույն կրթություն (թերի / լրիվ աստիճան) – 62%

Սանցիե-Ջավախերի.

- Թերի միջնակարգ կրթություն / տարրական կրթություն / կրթություն չունեցող – 14.3%
- Ավարտական միջնակարգ կրթություն՝ 16%

- Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն՝ 15.1%
- Բարձրագույն կրթություն (անավարտ / լրիվ աստիճան) – 28%

Քվեմն Քարթլի.

- Թերի միջնակարգ կրթություն / տարրական կրթություն / կրթություն չունեցող – 12.9%
- Ամբողջական միջնակարգ կրթություն՝ 22.4%
- Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն – 20%
- Բարձրագույն կրթություն (անավարտ / լրիվ աստիճան) – 41.5%

Տվյալները վիճակագրորեն նշանակալի են $P < 0.05$ (տես Աղյուսակ #42)

Աղյուսակ #42

		Ձեռք բերված կրթության մակարդակը			
		Թերի միջնակարգ կրթություն/տարրական/կրթություն չունեցող	միջնակարգ կրթությունը	Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	Բարձրագույն կրթություն (մասնակի/լրիվ/աստիճան)
Ի՞նչ լեզվով եք տեղեկատվություն ստանում Վրաստանի հասարակական և բաղաժամանակային ընթացիկ իրադարձությունների մասին:					
Ռեսպոնդենտներ (N=1510)	Ձեռնամուխ ընթացիկ իրադարձություններ	25.7	7.3	2.8	2.9
	Վրացերեն	26.0	42.8	44.1	63.0
	Ադրբեջաներեն	32.9	22.9	14.0	11.8
	Հայերեն	6.9	20.6	25.9	15.5
	Ռուսերեն	0.3	3.1	4.9	6.3
	Թուրքերեն	7.8	3.3	5.6	0.4
	Զգիտեն	0.3	0.0	0.0	0.0
Կախերի (N=379)	Ձեռնամուխ ընթացիկ իրադարձություններ	28.8	14.9	3.6	4.2
	Վրացերեն	19.5	43.0	50.0	62.5
	Ադրբեջաներեն	38.0	30.6	21.4	33.3
	Թուրքերեն	13.2	11.6	25.0	0.0
	Զգիտեն	0.5	0.0	0.0	0.0
Սանցիե Ջավախերի (N=379)	Ձեռնամուխ ընթացիկ իրադարձություններ	14.3	8.3	1.9	8.8
	Վրացերեն	14.3	16.0	15.1	28.8
	Հայերեն	68.6	67.0	69.8	46.3
	Ռուսերեն	2.9	8.7	13.2	16.3
Քվեմն Քարթլի	Ձեռնամուխ ընթացիկ իրադարձություններ	29.0	5.2	5.0	0.0
	Վրացերեն	12.9	22.4	20.0	41.5
	Ադրբեջաներեն	58.1	67.2	70.0	51.2

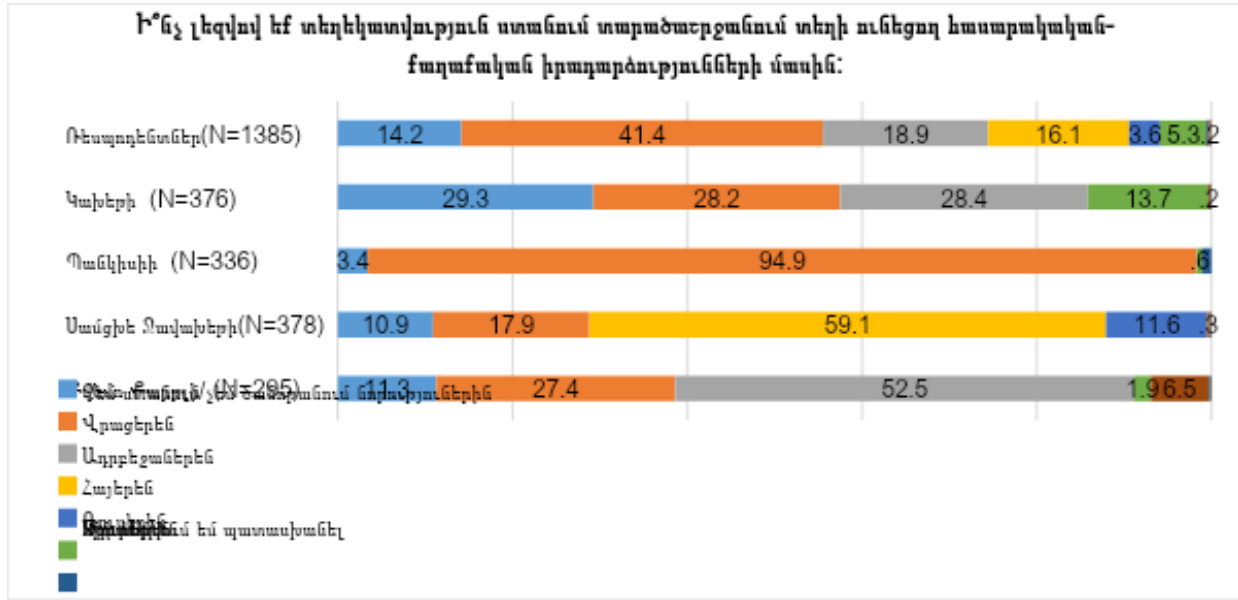
ի

		Ձեռք բերված կրթության մակարդակը			
		Թեքի միջնակարգ կրթություն/տարրակաճան/կրթություն չունեցող	միջնակարգ կրթությունը	Միջնակարգ տեխնիկական / միջնակարգ մասնագիտական կրթություն	Բարձրագույն կրթություն (մասնակի/լրիվ/աստիճան)
Ի՞նչ լեզվով ե՞ս տեղեկատվություն ստանում Վրաստանի հասարակական և քաղաքական ընթացիկ իրադարձությունների մասին:					
(N=381)	Ռուսերեն	0.0	1.7	0.0	4.9
	Թուրքերեն	0.0	3.4	5.0	2.4

Հարցվածները խոսել են տարածաբանի մասին տեղեկատվության ստացման աղբյուրների և լեզվի մասին: Ինչպես պարզվեց, համեմատաբար մեծ տեսակարար կեղծ է տեղեկությունը ստանում է վրացերեն (41,4%): Հարցվածների մոտ մեկ հինգերորդը (18,9%) տեղեկատվություն է ստանում աղբյուրներում: Ջգալի տեսակարար կեղծ է տեղեկությունը ստանում է հայերենով(16,1%): Հարկ է ընդգծել, որ 14,2%-ը տեղեկատվություն չի ստանում տարածաբանի մասին:

Կախերիի համար տարածաբանում ընթացիկ իրադարձությունների մասին տեղեկատվություն ստանալու հիմնական լեզուներն են վրացերենը (28,2%) և աղբյուրները (28,4%): Պանկիսիի դեպքում հարցվածների ճիշտ մեծամասնությունը տեղեկատվություն է ստանում վրացերենով (94,9%): Սամցխե-Ջավախեթիում տեղեկատվության ստացման գերակշռող լեզուն հայերենն է (59,1%), իսկ Քվեմո Քարթլիում՝ աղբյուրները (52,5%): Մյուս կողմից, և՛ Սամցխե-Ջավախեթիում (17,9%), և՛ Քվեմո Քարթլիում (27,4%) վրացերենը զգալի չափով օգտագործվում է որպես տեղեկատվություն ստանալու լեզու: (տես դիագրամ #42)

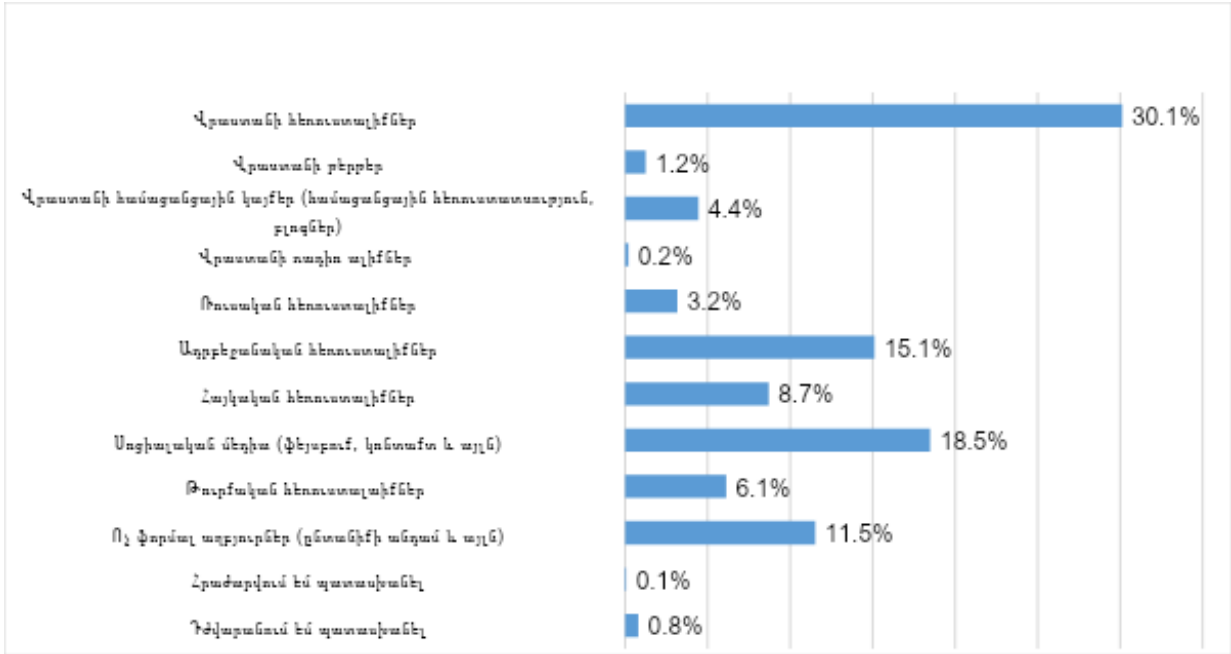
Դիագրամ #42

Տեղեկատվության աղբյուրներ

Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (30,1%) Վրաստանի հեռուստալիֆներից տեղեկատվություն է ստանում Վրաստանում տեղի ունեցող հասարակական և ֆազաֆական իրադարձությունների մասին: Հարցվածների մոտավորապես մեկ հինգերորդը (18,5%) տեղեկատվություն է ստանում սոցիալական ցանցերից: Զգալիորեն նվազում են նաև ադրբեջանական լրատվամիջոցները (15,1%) և ոչ պաշտոնական աղբյուրները (11,5%): (տես դիագրամ #43)

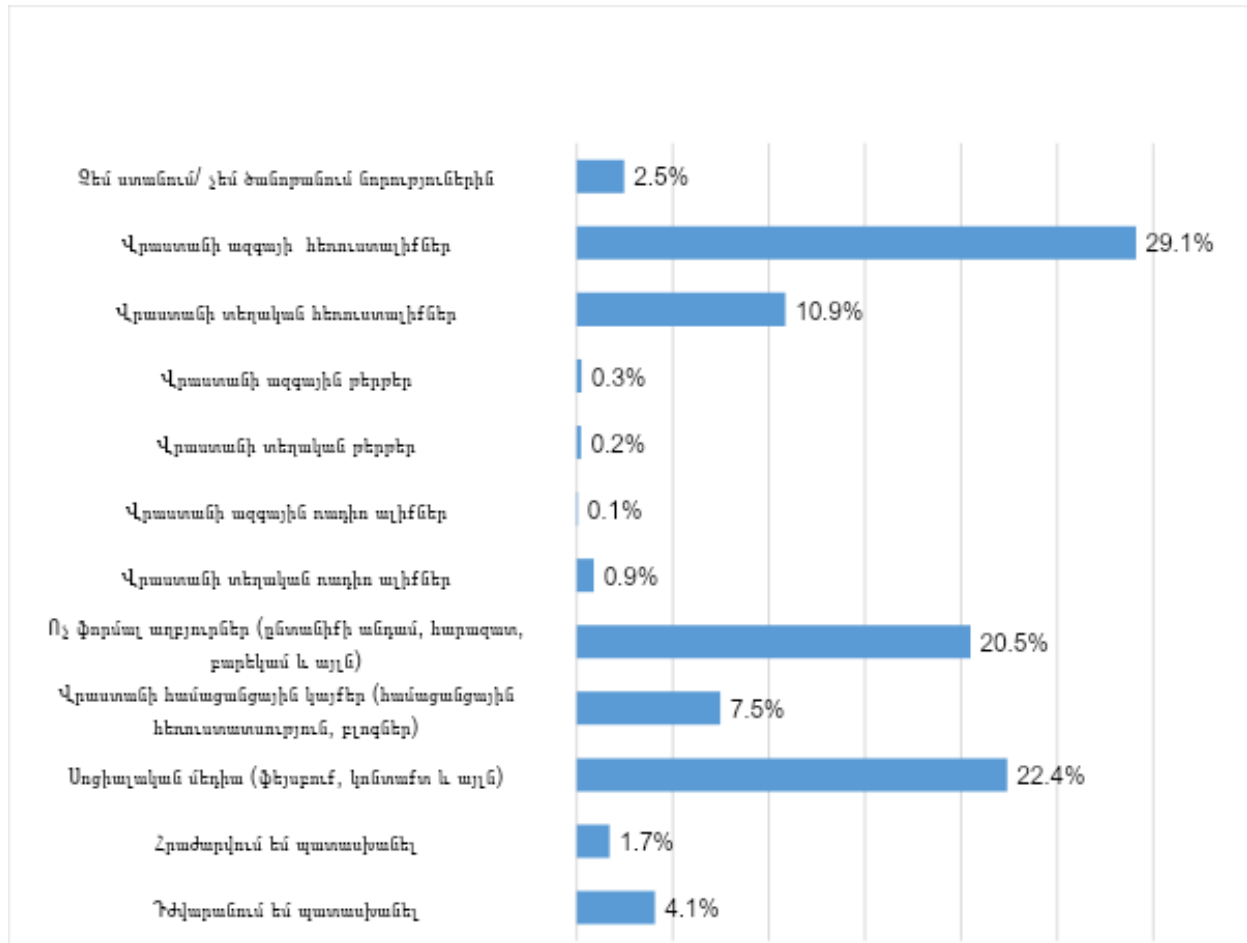
Դիագրամ #43

Ինչ վերաբերում է տարածաբաշխման տեղի ունեցող իրադարձություններին, ապա հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (29,1%) դրանց մասին տեղեկատվություն է ստանում Վրաստանի ազգային հեռուստալիֆներից:

Սոցիալական լրատվամիջոցները (22,4%) և ոչ պաշտոնական աղբյուրները (20,5%) նույնպես ակտիվորեն օգտագործվում են: Հարցվածների զգալի մասը նույն է նաև Վրաստանի տեղական հեռուստալիները (10,9%) և Վրաստանի ինտերնետային էջերը (7,5%): (Տես դիագրամ #44)

Դիագրամ #44

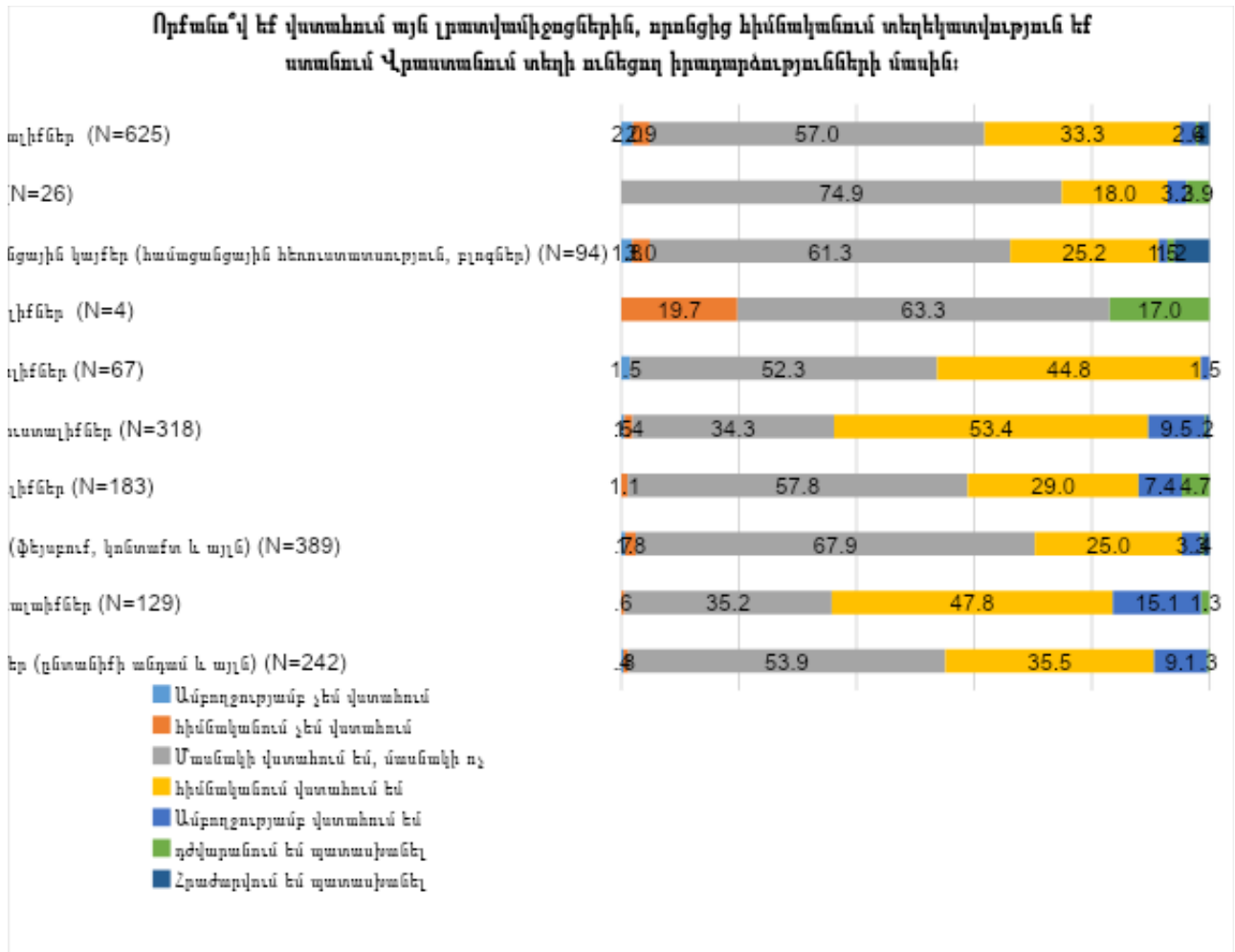

Լրատվամիջոցների հանդեպ վստահություն

Հարցվածները նեղ են, քե որհանով են վստահում այն լրատվամիջոցներին, որոնցից տեղեկատվություն են ստանում Վրաստանում ընթացող գործընթացների մասին: Գնահատում, «Մասամբ վստահել, մասամբ-ոչ»-ը գերակշռում է վրացական հեռուստալիներում (57%), վրացական ամսագրերում և քեյբլերում (74,9%), վրացական ինտերնետային էջերում (61,3%), վրացական ռադիոալիներում (63,3%), ռուսական լրատվամիջոցներում (52,3%), հայկական լրատվամիջոցներում (57,8%), սոցիալական լրատվամիջոցները (67,9%) և ոչ պաշտոնական աղբյուրները (53,9%):

«Հիմնականում վստահում են» գնահատականը գերիշխող է ադրբեջանական լրատվամիջոցների դեպքում (53,4%): (տես դիագրամ #45)

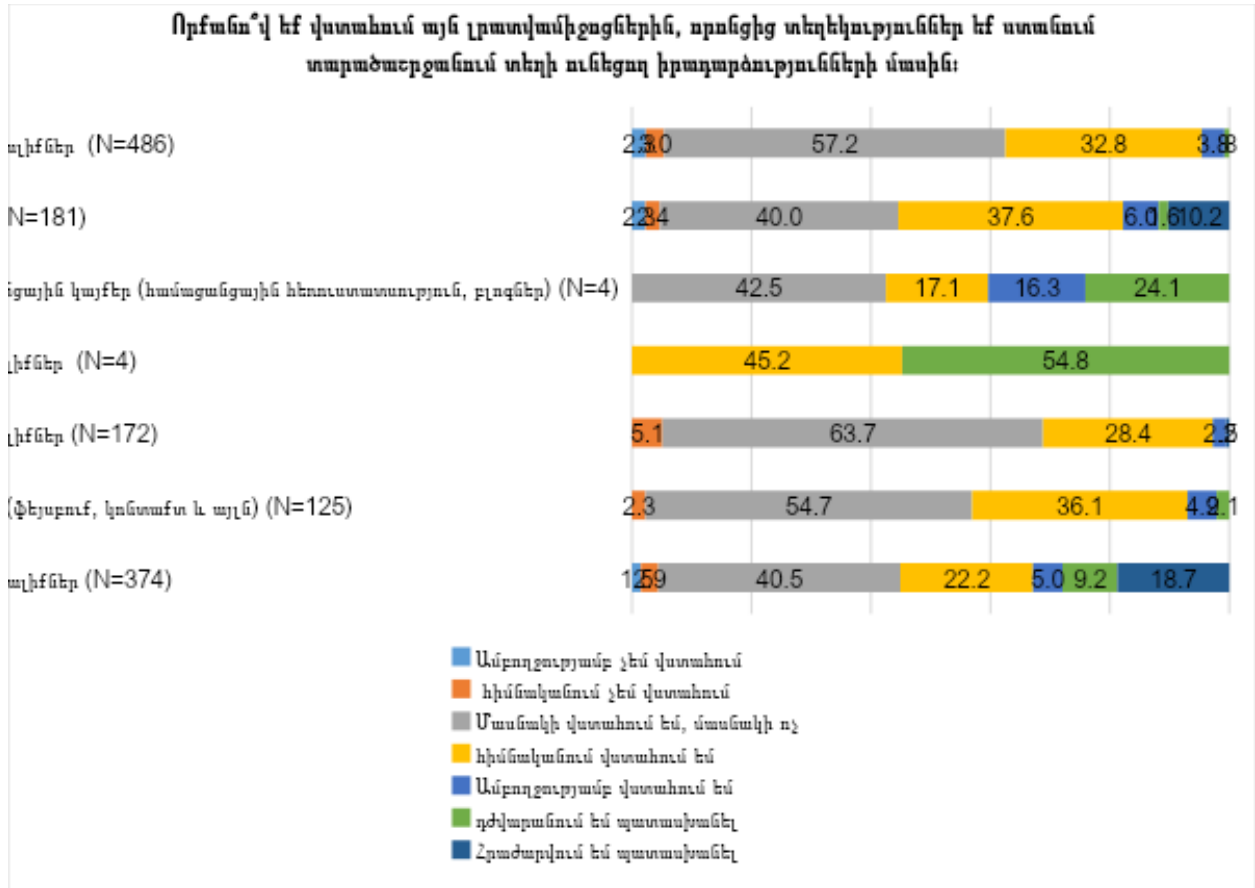
Դիագրամ #45

Տարածաշրջանում ընթացիկ սոցիալական և ֆաղափական իրադարձությունների վերաբերյալ տեղեկատվության ստացման հավաստիության առումով հարցվածների համեմատաբար մեծ մասն զբաղեցնում է միջանկյալ դիրք («մասամբ վստահում եմ, մասամբ՝ ոչ»), վրացական հեռուստաալիքները (57.2%), վրացական ինտերնետային էջերը: (42,5%), հայկական լրատվամիջոցները (63,7%), սոցիալական լրատվամիջոցները (54,7%), քուրբական լրատվամիջոցները (40,5%):

(տես դիագրամ #46)

Դիագրամ #46

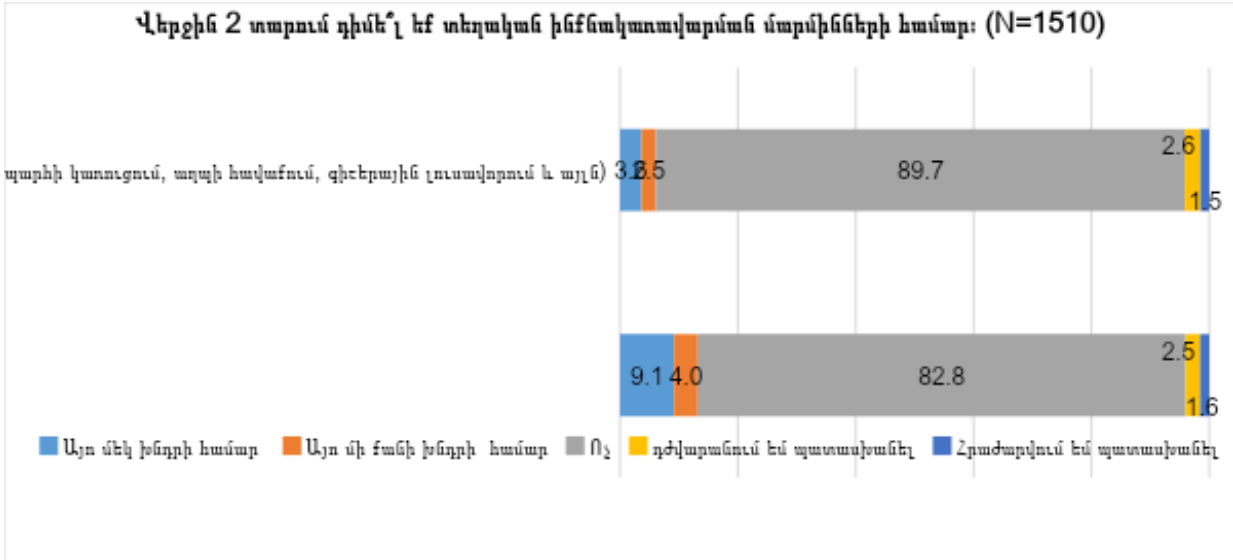

Գլուխ 13. Տեղական ինֆրակառավարում

Տեղական ինֆրակառավարման մարմիններին դիմելու փորձ

Հարցվածները խոսել են տեղական ինֆրակառավարման մարմիններին հետ վերջին 2 տարվա հարաբերությունների մասին: Ինչպես պարզվեց, այս ընթացքում հարցվածների մեծ մասը մեծամասնությունը ՏԻՄ չի դիմել ոչ անձնական, ոչ ընտանեկան կարիքների համար (82.8%), ոչ էլ հանրային կարիքների համար (89.7%): Անձնական կամ ընտանեկան խնդիրների համար վերջին 2 տարում առնվազն մեկ անգամ ՏԻՄ է դիմել 13,3%-ը (մեկ խնդրի համար՝ 9,1%, մի քանի խնդիրների համար՝ 4%), իսկ հանրային կարիքների համար՝ 6,1%-ը (մեկ խնդրի համար՝ 3,6%; մի քանի խնդիրների համար՝ 2,5%-ից): (տես դիագրամ #47)

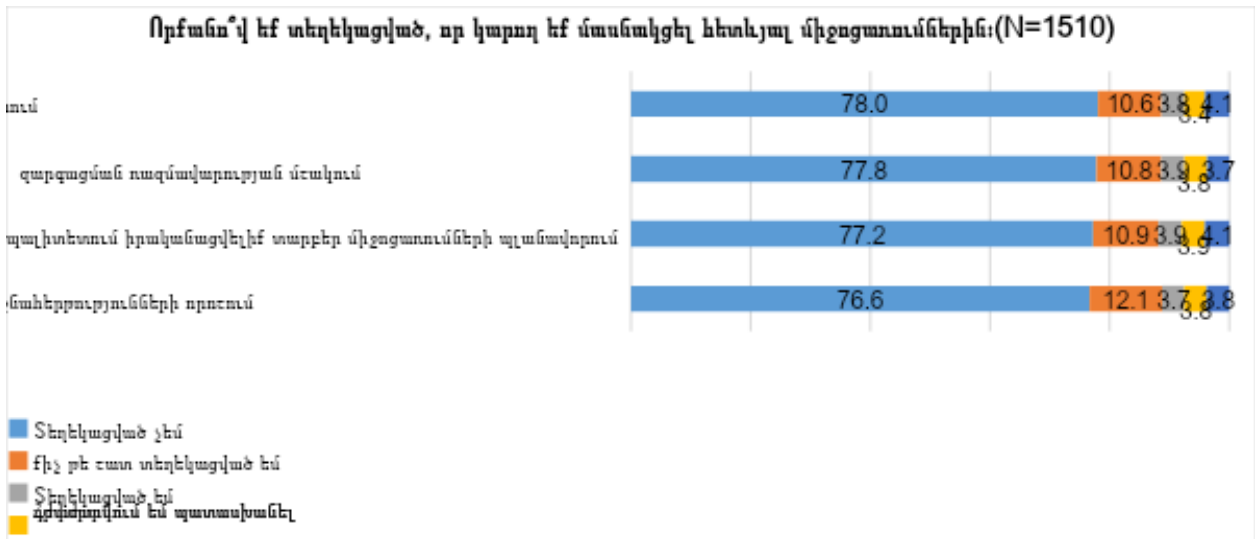
Դիագրամ #47

Մասնակցություն տեղական ինֆրակառավարման միջոցառումներին

Հարցվածները խոսեցին իրենց տեղեկացվածության մասին ֆաղափապետարանի գործունեությանը/որոշումների կայացման գործընթացում ներգրավվածության վերաբերյալ: Ինչպես պարզվեց, հարցվածների զգալի մասը գրեթե նույնքան անտեղյակ է, որ կարող է մասնակցել բյուջեի պլանավորմանը (78%), մունիցիպալիտետի զարգացման ռազմավարության մշակմանը (77.8%), ֆաղափում/մունիցիպալիտետում իրականացվելիք տարբեր միջոցառումների պլանավորման գործընթացներում (77.2%), ֆաղափ/զյուլ առաջնահերթությունների որոշմանը (76.6%): (տես դիագրամ #48)

Դիագրամ #48

Հարաբերակցության վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ որքան լավանում է վրաց լեզվի իմացությունը, այնքան մեծանում է հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ տեղեկացված չեն տեղական ինֆրակառավարման մարմինների կողմից կազմակերպվող միջոցառումներին մասնակցելու մասին, ինչպիսիք են. բյուջեի պլանավորում (վատ-85,2%, միջին-78,9%; լավ-71,2%), մունիցիպալիտետի զարգացման ռազմավարության մշակում (վատ-85,1%; միջին-78,9%; լավ-70,9%), ֆաղափում տարբեր միջոցառումների

պլանավորում (վատ- 82,9%; միջին-79%; լավ-70,7%) և ֆազաբ/գյուղ առաջնահերթությունների որոշում (վատ-85,3%; միջին-77,8%; լավ-67,9%): (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #43)

Աղյուսակ #43

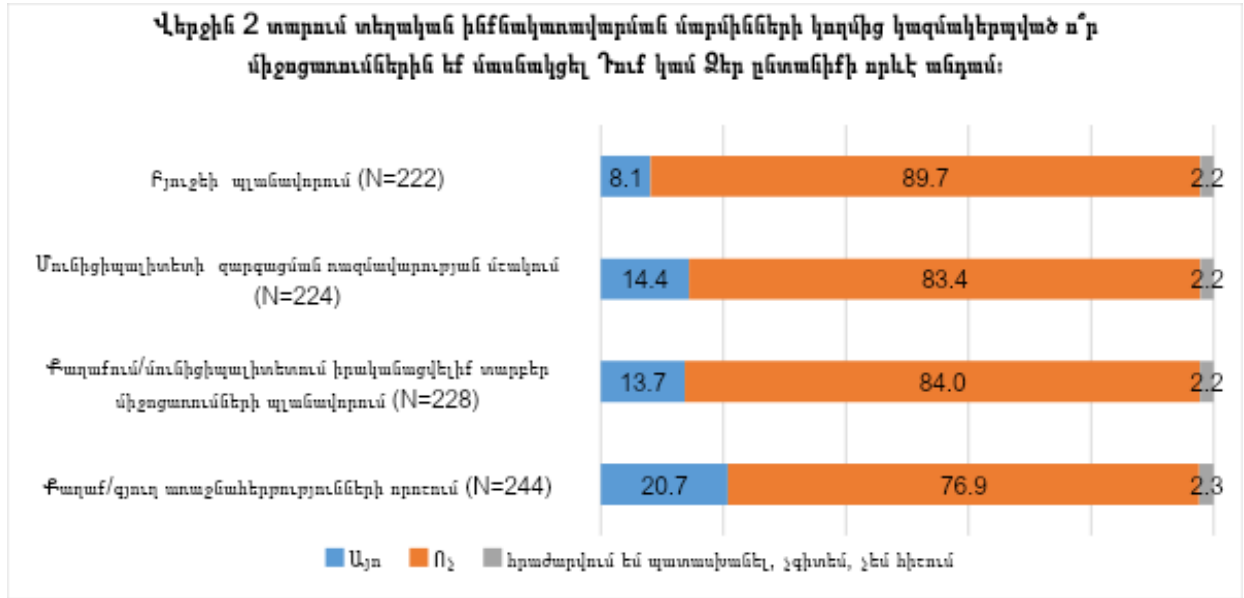
		Վրաց լեզվի իմացության մակարդակը			
		Վատ	Միջին	Լավ	Դժվարանում են պատասխանել
Որքանով եք տեղեկացված, որ կարող եք մասնակցել տեղական ինֆրակառավարման մարմինների կողմից կազմակերպվող հետևյալ միջոցառումներին: (N=1510) (%)					
Բիուջետի պլանավորում	Տեղեկացված չեն	85.2	78.9	71.2	83.3
	Շատ քիչ տեղեկացված են	6.9	11.3	13.7	5.6
	Տեղեկացված են	0.9	3.5	6.6	-
	Հրաժարվում են պատասխանել	2.6	3.5	4.1	5.6
	Դժվարանում են պատասխանել	4.5	2.9	4.3	5.6
Մունիցիպալիտետի զարգացման ռազմավարության մշակում	Տեղեկացված չեն	85.1	78.9	70.9	77.8
	Շատ քիչ տեղեկացված են	7.1	11	14.2	5.6
	Տեղեկացված են	0.6	3.2	7.1	-
	Հրաժարվում են պատասխանել	3.2	3.8	4.3	5.6
	Դժվարանում են պատասխանել	4.1	3.2	3.5	11.1
Քաղաքում/մունիցիպալիտետում անցկացվելիք տարբեր միջոցառումների պլանավորում	Տեղեկացված չեն	82.9	79	70.7	88.9
	Շատ քիչ տեղեկացված են	8.5	9.5	14.0	-
	Տեղեկացված են	0.7	4.0	6.8	-
	Հրաժարվում են պատասխանել	3.7	3.4	4.3	5.6
	Դժվարանում են պատասխանել	4.1	4	4.1	5.6

Որքանով ե՞ք տեղեկացված, որ կարող ե՞ք մասնակցել տեղական ինֆրակառավարման մարմինների կողմից կազմակերպվող հետևյալ միջոցառումներին: (N=1510) (%)		Վրաց լեզվի իմացության մակարդակը			
		Վատ	Միջին	Լավ	Դժվարանույն է անպատասխանել
Քաղաքի/գյուղի առաջնահերթությունների որոշում	Տեղեկացված չեն	85.3	77.8	67.9	88.9
	Շատ քե քիչ տեղեկացված են	6.9	11.5	17.4	-
	Տեղեկացված են	0.9	3.7	6.3	-
	Հրաժարվում են պատասխանել	3.2	3.5	4.5	5.6
	Դժվարանում են պատասխանել	3.7	3.5	4.0	5.6

Հարցվածներին, ովքեր տեղեկություններ ունեն տեղական ինֆրակառավարման մարմինների գործունեությանը ներգրավվելու հնարավորության մասին, հարցվել է, քե արդյոք նրանք կամ իրենց ընտանիքի անդամները մասնակցել են որևէ միջոցառման: Հարցվածների մեծամասնությունը նշում է, որ ոչ իրենք, ոչ էլ իրենց ընտանիքի անդամները չեն մասնակցել բյուջեի պլանավորմանը (89.8%), մունիցիպալիտետի զարգացման ռազմավարության մշակմանը (83.5%), քաղաքում/մունիցիպալիտետում իրականացվելիք տարբեր միջոցառումների պլանավորմանը (84%), քաղաք/գյուղ առաջնահերթությունների գործընթացների որոշում (77%):

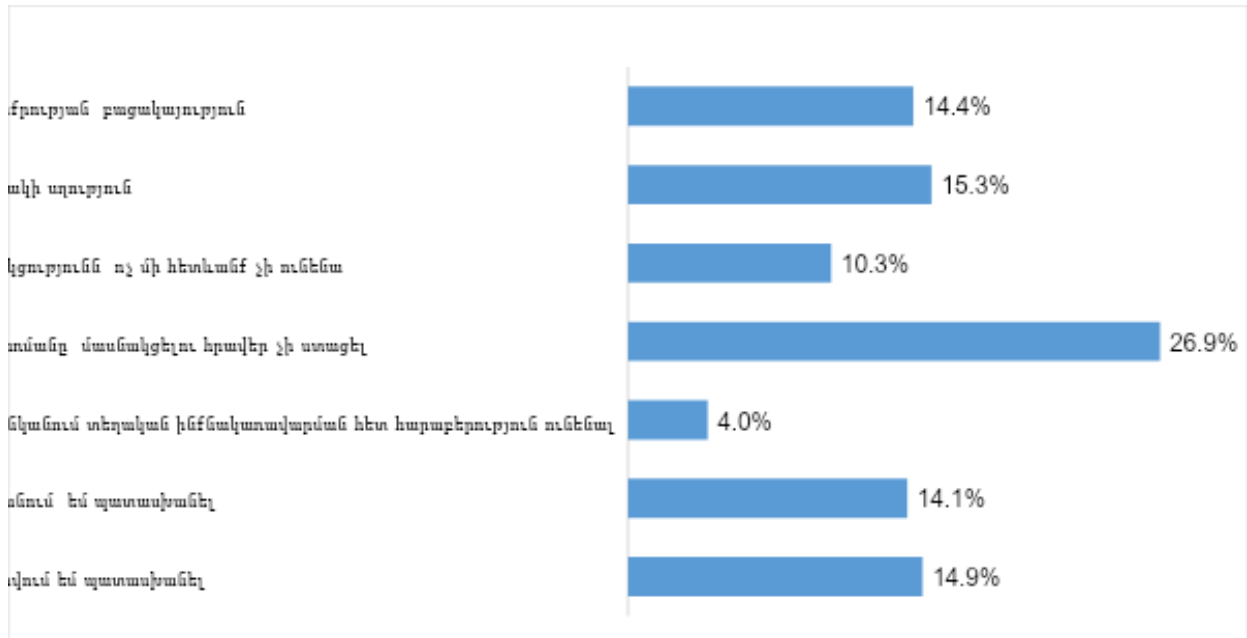
Հարկ է նշել, որ հարցվածների հինգերորդը (20.7%), տեղեկացված տեղական ինֆրակառավարման գործունեությանը ներգրավվելու հնարավորության մասին, նշում է, որ ինքը կամ իր ընտանիքի անդամը մասնակցել են քաղաքի/գյուղի առաջնահերթությունների սահմանման միջոցառմանը: Այլ նպատակներով հանդիպումների դեպքում մասնակցության մակարդակը 15%-ից ցածր է (բյուջեի պլանավորում՝ 8,1% մունիցիպալիտետի զարգացման ռազմավարության մշակում՝ 14,4%, քաղաքում/մունիցիպալիտետի իրականացվելիք տարբեր միջոցառումների պլանավորում՝ 13,7%): (տես դիագրամ #49)

Դիագրամ #49

Հարցվածները, ովքեր լսել են տեղական ինֆրակառավարման միջոցառումներին ներգրավվելու հնարավորությունների մասին, սակայն չեն մասնակցել, պատճառաբանելով հետևյալը: Մեկ փառորդի դեպքում (26.9%) պատճառ է հանդիսացել այն, որ հարցվողը միջոցառմանը մասնակցելու հրավեր չի ստացել: Դեպքերի 15,3%-ի համար պատճառ է հանդիսացել ժամանակի սղությունը, իսկ 14,4%-ի դեպքում՝ հետաքրքրության բացակայությունը: 10,3%-ի կարծիքով՝ մասնակցությունն ոչնչի հետևանք չի ունենա: (տես դիագրամ #50)

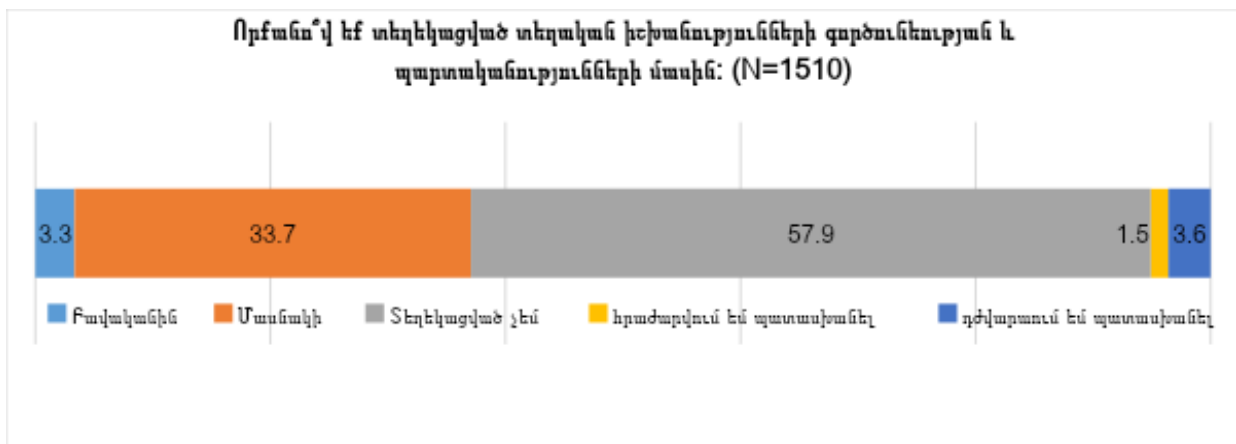
Դիագրամ #50

Տեղական իշխանությունների մասին իրազեկվածությունը

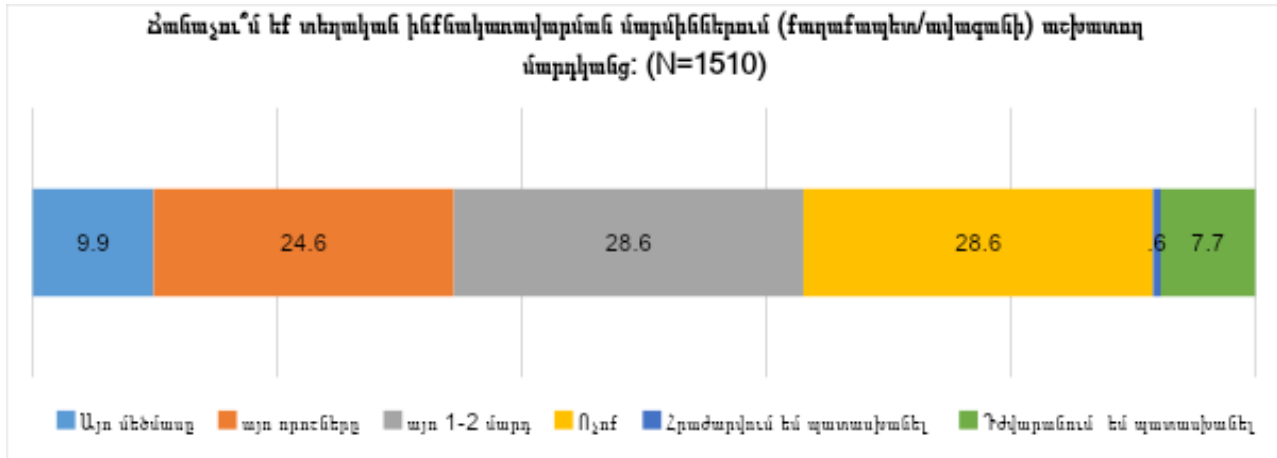
Հարցվածների կեսից ավելին (57.9%) ասում է, որ տեղեկացված չէ տեղական մարմինների գործունեության և պարտականությունների մասին: Հարցվածների մեկ երրորդը (33,7%) կարծում է, որ մասամբ տեղեկացված է: Իսկ միայն 3,3%-ն է նշում, որ բավականին տեղեկացված է: (տես դիագրամ #51)

Դիագրամ #51

Հարցվածների մեծ մասը (63%) ասում է, որ անվազն 1 հոգու է հանաչում ՏԻՄ-ում (այդ, մեծ մասը՝ 9,9%, այդ, ոմանց՝ 24,6%, այդ, 1-2 հոգի՝ 28,6%): Մյուս կողմից, հարցվածների 28,6%-ն ասում է, որ ՏԻՄ-ում ոչ մեկին չի հանաչում: (տես դիագրամ #52)

Դիագրամ #52

Ինչպես ցույց է տվել հարաբերակցություն/կորելացիոն վերլուծությունը, որքան բարձր է վրաց լեզվի իմացության մակարդակը, այնքան մեծ է հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ գիտեն տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում աշխատող մարդկանց մեծ մասին կամ որոշներին: Մասնավորապես, վրացերենի վատ իմացությամբ հարցվողների համար այս տեսակարար կեիոը կազմում է 18,5% (մեծ մասը՝ 1,5%, որոշները՝ 17%), վրացերենը միջին մակարդակով իմացողների համար՝ 31,7% (մեծ մասը՝ 7,8%; ոմանք՝ 23,9%), իսկ վրացերենը լավ իմացողների համար այս ցուցանիշն ամենաբարձրն է՝ 50,9% (մեծ մասին՝ 18,8%, ոմանք՝ 32,1%): Տեղեկացիան պահպանվում է բրջանների առումով, մասնավորապես.

- Կախերիի բրջանում վրացերենի վատ իմացությամբ հարցվածների 21,9%-ը նշել է, որ գիտի տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում աշխատող մարդկանց մեծ մասին (2,2%) կամ որոշ (19,7%): Այս տեսակարար կեիոն ավելանում է վրացերենը միջին մակարդակով իմացողների բրջանում (մեծամասնությունը՝ 8,7%, ոմանք՝ 22%) և ամենաբարձրն է վրաց լեզուն լավ իմացողների բրջանում (մեծամասնությունը՝ 19,4%, ոմանք՝ 25,9%):
- Պանկիսի դեպքում, տեղական ինֆրակառավարման մարմինների աշխատողների բրջանում, մեծամասնության կամ որոշ անձանց կողմից անձամբ հանչան մակարդակը վրացերենի վատ իմացությունից (մեծամասնությունը՝ 10%, ոմանք՝ 10%) մինչև լավ իմացություն (մեծամասնությունը՝ 21,8%, ոմանք՝ 36,7%) ավելանում է 38,5% - ով:
- Ինչ վերաբերում է Սամցխե-Ջավախերի տարածաբրջանին, ապա վրացերենի վատ իմացությամբ հարցվածների 18,4% (մեծ մասին՝ 0,6%, որոշներին՝ 17,8%), ինչը լեզվի միջին իմացության առումով ահում է մինչև 34,7% (մեծ մասը՝ 6,1%): %, որոշները՝ 28,6%), իսկ լեզվի լավ իմացության առումով այն հասնում է 39%-ի (մեծ մասը՝ 14%, որոշները՝ 25%):
- Քվեմա Քարթլիի տարածաբրջանում տեղական ինֆրակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների մեծ մասի կամ որոշների անձնական իմացության մակարդակը վրացերենի վատ իմացության դեպքում կազմում է 16,7% (մեծ մասը՝ 1,4%, որոշները՝ 15,3%): Վրացերենի միջին մակարդակի իմացության դեպքում այս մասնաբաժինը հասնում է 30,4%-ի (մեծ մասը՝ 9,8%, ոմանք՝ 20,6%), իսկ վրացերեն լավ իմացողների մոտ այն կազմում է 40% (մեծ մասը՝ 10%, ոմանք: - 30%): (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #44)

Աղյուսակ #44

Ճանաչում եմ տեղական ինֆրակառավարման մարմիններում (ֆաղափապետարան/ավագանի) աշխատող մարդկանց: (%)		Վրաց լեզվի իմացության մակարդակը			
		Վտտ	Միջին	Լավ	Դժվարանում եմ պատասխանել
Ռեսպոնդենտներ (N = 1510)	Այո, մեծամասնության	1.5	7.8	18.8	-
	Այո, ումանց	17.0	23.9	32.1	16.7
	Այո, 1-2 մարդու	34.8	23.9	25.6	33.3
	ոչ մեկին	39.6	36.0	14.4	27.8
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	0.2	0.3	1.0	5.6
	Չգիտեմ/չեմհիշում	6.9	8.1	8.1	16.7
Կախարդի (N = 379)	Այո, մեծամասնության	2.2	8.7	19.4	-
	Այո, ումանց	19.7	22.0	25.9	42.9
	Այո, 1-2 մարդու	32.1	24.4	28.7	42.9
	ոչ մեկին	41.6	35.4	20.4	14.3
	Չգիտեմ/չեմհիշում	4.4	9.4	5.6	-
Պանկի (N = 370)	Այո, մեծամասնության	10.0	4.8	21.8	-
	Այո, ումանց	10.0	28.6	36.7	-
	Այո, 1-2 մարդու	20.0	-	20.9	40.0
	ոչ մեկին	50.0	57.1	11.6	40.0
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	-	-	0.9	-
	Չգիտեմ/չեմհիշում	10.0	9.5	8.1	20.0
Սամցխե Ջավախե (N = 379)	Այո, մեծամասնության	0.6	6.1	14.0	
	Այո, ումանց	17.8	28.6	25.0	
	Այո, 1-2 մարդու	40.2	22.4	32.0	14.3
	ոչ մեկին	30.5	32.7	16.0	42.9
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	-	-	-	14.3
	Չգիտեմ/չեմհիշում	10.9	10.2	13.0	28.6
Քվեմո (N = 381)	Այո, մեծամասնության	1.4	9.8	10.0	-
	Այո, ումանց	15.3	20.6	30.0	-
	Այո, 1-2 մարդու	32.9	28.4	36.7	-
	ոչ մեկին	45.4	36.3	15.0	-
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	0.5	1.0	5.0	-
	Չգիտեմ/չեմհիշում	4.6	3.9	3.3	-

Հարաբերակցության վերլուծության արդյունքում պարզվել է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատող անձանց հետ ծանոթությունը տարբերվում է ըստ սեռի.

- **Կախերթի** շրջանում (բացի Պանկիսիից) կին ներկայացուցիչների կեսը (50.3%) ասում է, որ չի ճանաչում տեղական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատող անձանցից ոչ մեկին: Տղամարդ հարցվածների միայն 15,8%-ն է այսպիսին: **Սամցխե-Չավախերթում և Պանկիսիում** տեղեցիցիան պահպանվում է, քանի որ արական սեռի ներկայացուցիչները (Սամցխե-Չավախերթի - 66,5%, Պանկիսի - 77,3%) ավելի հաճախ են ճանաչում տեղական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատող անձանց, քան կանայք (Սամցխե-Չավախերթի - 54.8%, Պանկիսի - 72.8%);
- **Քվեմո Քարթլի** մարզում իրավիճակը հակառակն է՝ արական սեռի ներկայացուցիչների համեմատաբար մեծ մասը (43,5%) նշում է, որ չի ճանաչում տեղական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատող անձանց՝ համեմատած իգական սեռի ներկայացուցիչների հետ (32,7%): (տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$) (տես աղյուսակ #45)

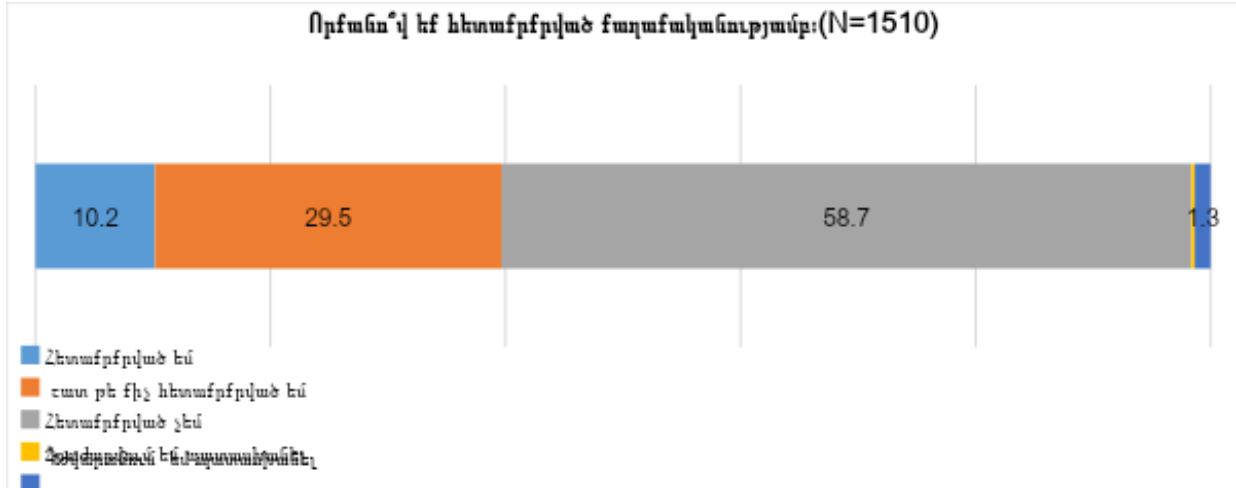
Աղյուսակ #45

ճանաչում եք տեղական ինքնակառավարման մարմիններում (քաղաքապետ/ավագանի) աշխատող մարդկանց: (ըստ սեռի) (%)	Կախերթի (N=381)		Սամցխե Չավախերթի (N=379)		Քվեմո Քարթլի (N=380)		Պանկիսի (N=369)	
	Արական	Իգական	Արական	Իգական	Արական	Իգական	Արական	Իգական
Այո, մեծամասնությամբ	15.8	3.1	8.8	2.5	6.5	3.6	23.2	17
Այո, ոմանց	30	14.7	29.1	15.2	14.1	23.5	41.4	28.7
Այո, 1-2 մարդու	31.6	25.7	28.6	37.1	28.8	35.7	12.7	27.1
ոչմեկին	15.8	50.3	26.4	28.4	43.5	32.7	13.8	17.6
Չգիտեմ / չեմ հիշում	6.8	6.3	0.5	-	1.6	1	1.7	-
Հրաժարվում եմ պատասխանել	-	-	6.6	16.8	5.4	3.6	7.2	9.6

Գլուխ 14. Պետական կառույցները և հանրային ֆաղափականությունը

Հարցվածները խոսել են ֆաղափականության խնդիրների մասին: Նշենք, որ հարցվածների կեսից ավելին (58,7%) չի հետաքրքրվում ֆաղափականությամբ: Հարցվածների մեջ 29,5 տոկոսը ֆաղափականությամբ փչ թե շատ հետաքրքրվողներն են: Միայն 10,2%-ն է հետաքրքրված ֆաղափականությամբ: (տես դիագրամ #53)

Դիագրամ #53

Էթնիկ խմբի առջև ծառայած խնդիրներ

Հարցվածներին խնդրել են նշել 3 առավել հրատապ խնդիրները, որոնք հանդիպում են իրենց կոնկրետ էթնիկ խմբին: Ինչպես պարզվել է, հարցվածների համեմատաբար մեծ մասի խնդիրն է եղել գործազրկությունը (32.6%), աղքատությունը (26.4%) և պետական լեզվի իմացության խնդիրը (14.4%):

Համեմատաբար հազվադեպ են հիշատակվում այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են առողջապահության հասանելիությունը (5.7%), հողերի օրինականացումը (4.6%), ընտրական անարդարությունը (2.6%) և կոռուպցիան (2.4%):

Առանձին դեպքերում հարցվողները մատնանշում են ոռոգման ջրի (1 պատասխանող), համաճարակի (2 հարցվող), բերքի իրացման (1 պատասխանող), ցածր աշխատավարձի (1 պատասխանող) և ներհաղափական խնդիրների խնդիրները: (Տես Աղյուսակ #46)

Աղյուսակ #46

Որովք են ձեր կոնկրետ էթնիկ խմբի առջև ծառայած 3 ամենահրատապ խնդիրները: (N=1510)	%
Հողերի օրինականացման խնդիրը	4.6
Պետական լեզվի իմացության խնդիրը	14.4
Առողջապահության հասանելիության խնդիրը	5.7
Կոռուպցիա	2.4
Դատարանների կողմնակալություն	0.9
Ընտրությունների անարդարություն	2.6
Ձեր էթնիկ խմբի ներկայացուցիչների իրավունքների խախտումներ	1.1
Գործազրկության խնդիրը	32.6
Ձեր էթնիկ զմբերի լեզվով կրթության հասանելիություն	0.7
Երկրի հասարակական - ֆաղափական կյանքում ներգրավվածության ցածր աստիճան	1.7
Աղքատության խնդիրը	26.4
Բարձրագույն կրթություն ստանալու խնդիրը	1.1
Ձեր մշակույթի պահպանման և զարգացման համար ոչ պատշաճ պայմանների առկայություն	0.5

Որո՞նք են ձեր կոնկրետ էրթիկ խմբի առջև ծառայած 3 ամենահրատապ խնդիրները: (N=1510)	%
Կրոնական կարիքների բավարարում (օրինակ՝ մզկիթի կառուցում)	0.9
Ձեր էրթիկ խմբերի լեզվով տպագիր հրատարակությունների/գրականության առկայությունը	1.1
Ուսուցման ջուր	0.0
Համահարակ	0.1
Բերքի իրացում	0.0
Ցածր աշխատավարձ	0.0
Ներքադախական խնդիրներ	0.0
ուսինչ	0.0
Հրաժարվում են պատասխանել	0.9
Դժվարանում են պատասխանել	2.1

Խնդիրների լուծման գործողություններ

Կոնկրետ խնդիրներ նշելուց հետո հարցվողներին հարց է արվել, թե վերջին 2 տարում ինչ էղանակներով են լուծվել այդ խնդիրները: Ինչպես պարզվել է, հարցվածների մեծամասնությունը (71,4%) խնդիրներ լուծելու համար որևէ մեթոդ չի կիրառել: Քիչ է հարցվածների թիվը, ովքեր նշում են հանրագրի/պետիցիա մասնակիցների/կուլեկտիվ ստորագրությունների ստորագրահավաք (2.8%), նշված խնդիրների մասին հանրային բնակարանում ՁԿՄ-ների միջոցով կամ տեղական իշխանություններին դիմելը (2.1%): (Տես Աղյուսակ #47)

Աղյուսակ #47

Վերջին 2 տարում խնդիրներ լուծելու համար որևէ մեթոդ կիրառել է: (N=1510)	%
Մասնակցություն հանրագրի,պետիցիայի/կուլեկտիվ ստորագրահավաքին	2.8
Բողոքի ակցիայի պլանավորում/բողոքի ակցիայի մասնակցություն	1.5
Դիմել տեղական իշխանություններին	2.1
Քաղաքական պաշտոն գրադեցնելը (տեղական/կենտրոնական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատանքի անցնել, թեկնածություն ընտրություններին)	0.8
Մասնակցություն տեղական ինքնակառավարման մարմինների նիստերին	1.4
Խորհրդարանի հանձնաժողովի նիստերին մասնակցելը	0.3
Քաղաքական կուսակցության անդամագրվելը/քաղաքական կուսակցության հետ համագործակցելը	1.5
Հասարակական կազմակերպությունում անդամագրվել/աշխատանք	1.7
Նշված խնդիրների հանրային բնակարանում լրատվամիջոցների կիրառմամբ	2.5
ուսնելը	71.4
Հրաժարվում են պատասխանելուց	5.1
Դժվարանում մե պատասխանել	9.0

Վստահություն հասարակական և ֆաղափական ինստիտուտների նկատմամբ

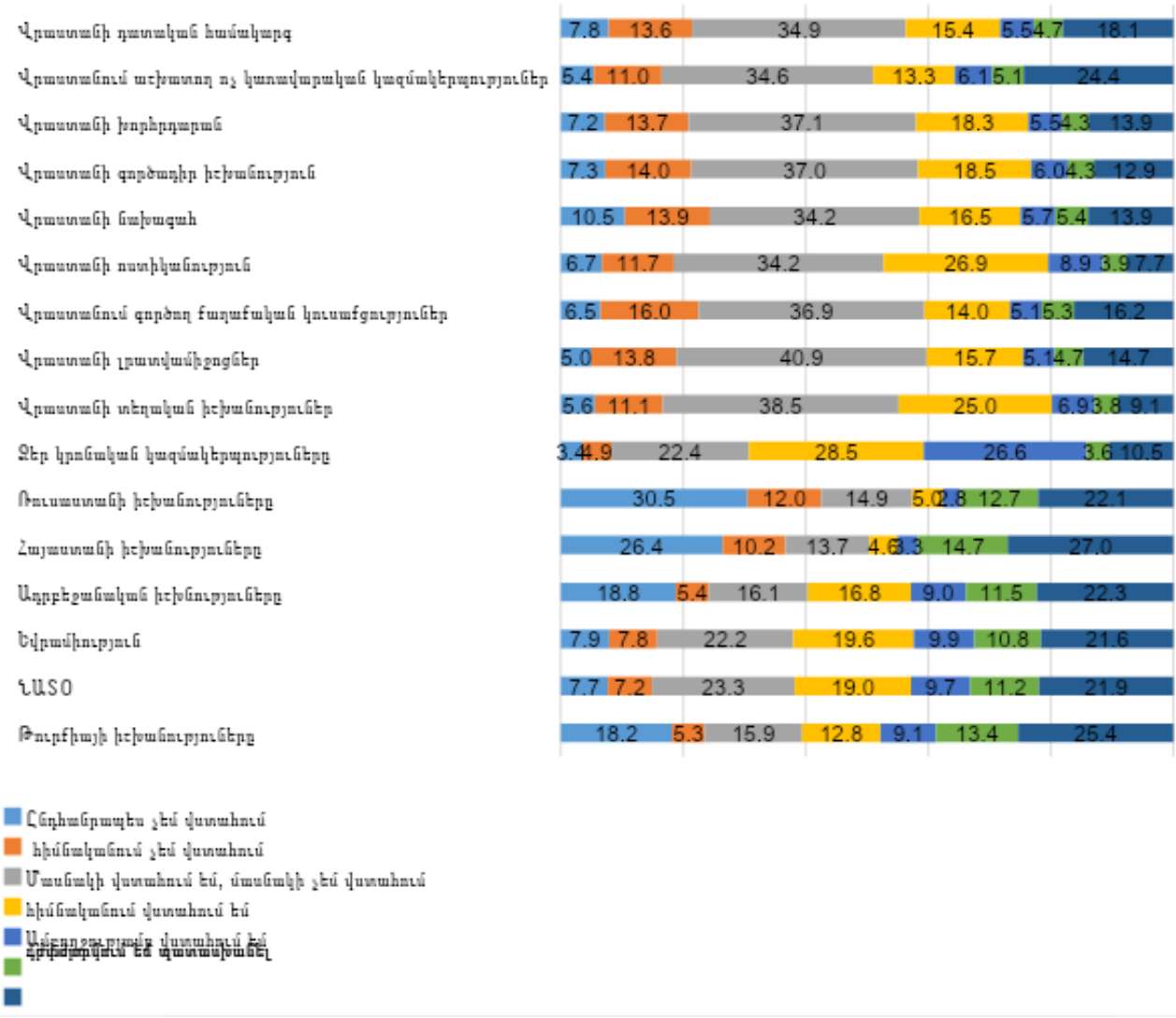
Հարցվածները գնահատել են իրենց վստահությունը տարբեր հասարակական և ֆաղափական ինստիտուտների նկատմամբ: Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը չեզոք դիրք է գրավում (մասամբ վստահում եմ, մասամբ՝ ոչ) վրացական դատական համակարգին (34,9%), Վրաստանում աշխատող հասարակական կազմակերպություններին (34,5%), Վրաստանի խորհրդարանին (37,1%), Վրաստանի գործադիր իշխանությունը (37%), Վրաստանի նախագահին (34.2%), ֆաղափական կուսակցություններին (36.9%), Վրաստանի ԶՄ-ների (40.9%), Վրաստանի տեղական իշխանություններին (38.5%):

Հարցվածները վստահում են Վրաստանի ոստիկանությանը (35,8%), Ադրբեջանի իշխանություններին (25,8%), Եվրամիությանը (29,5%) և ՆԱՏՕ-ին (28,7%): Նշենք, որ հարցվածների կեսից ավելին (55,2%) վստահում է կրոնական կազմակերպություններին:

Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասն անվստահություն է հայտնում Ռուսաստանի իշխանություններին (42,5%), Հայաստանի իշխանություններին (36,6%) և Թուրքիայի իշխանություններին (23,5%) նկատմամբ: (տես դիագրամ #54)

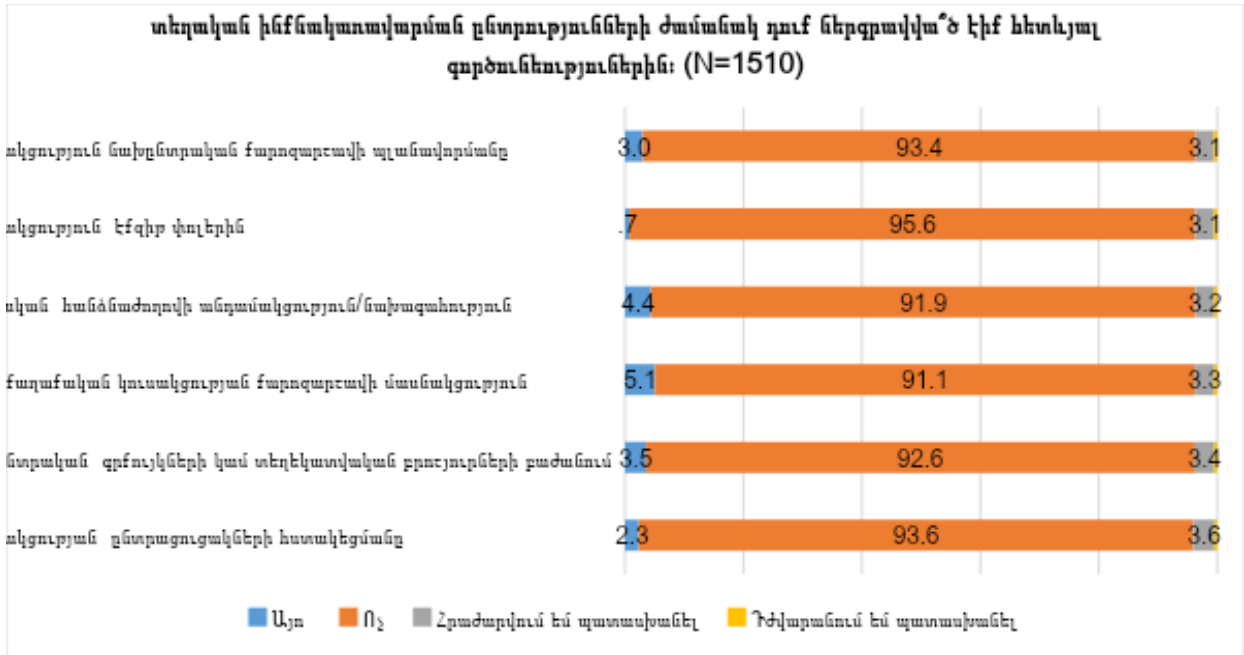
Դիագրամ #54

Խնդրում ենք գնահատել ձեր վստահությունը հասարակական/ֆաղափական ինստիտուտների նկատմամբ(N=1510)

ՏԻՄ ընտրությունների ժամանակ հարցվածների մեծամասնությունը չի մասնակցել այնպիսի միջոցառումների, ինչպիսիք են. Մասնակցություն նախընտրական ֆարգաբալլի պլանավորմանը (93.4%), մասնակցություն էֆզիք փոլերին (95.6%), ընտրական հանձնաժողովի անդամակցություն/նախագահություն (91.9%), որևէ ֆաղափական կուսակցության ֆարգաբալլի մասնակցություն (91.1%), նախընտրական գրքույկների կամ տեղեկատվական բրուշերների բաժանում (92.6%). և մասնակցության ընտրացուցակների հատկեցմանը (93.6%): (տես դիագրամ #55)

Դիագրամ #55

Համաձայն հարաբերական վերլուծության՝ Կախերի (բացառությամբ Պանկիսի) տարածաշրջանում հարցվածների շրջանում 2021 թվականի տեղական ինֆրակառավարման մարմինների ընտրությունների ժամանակ տղամարդ ներկայացուցիչներն ավելի շատ ներգրավված են եղել տարբեր տեսակի գործունեության մեջ, քան կին ներկայացուցիչները: Մասնավորապես, այդ գործողություններն են.

- Մասնակցությունը նախընտրական քարտեզավորմանը (արական-10,1%, իգական-2,6%);
- Ընտրական հանձնաժողովի անդամություն/նախագահություն (արական՝ 10,6%, իգական՝ 0,5%);
- Ցանկացած քաղաքական կուսակցության ագիտացիա (արական-16,9%; իգական-4,7%);
- Նախընտրական գրքակցության կամ տեղեկատվական բրոշյուրների բաշխում (արական՝ 12,2%, իգական՝ 2,6%);
- Մասնակցությունը ընտրական ցուցակների ճշգրտմանը (արական՝ 4,7%, իգական՝ 0%):

(Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$):

Գլուխ 15. COVID-19-ի դեմ պատվաստումների իրազեկումը և հասանելիություն

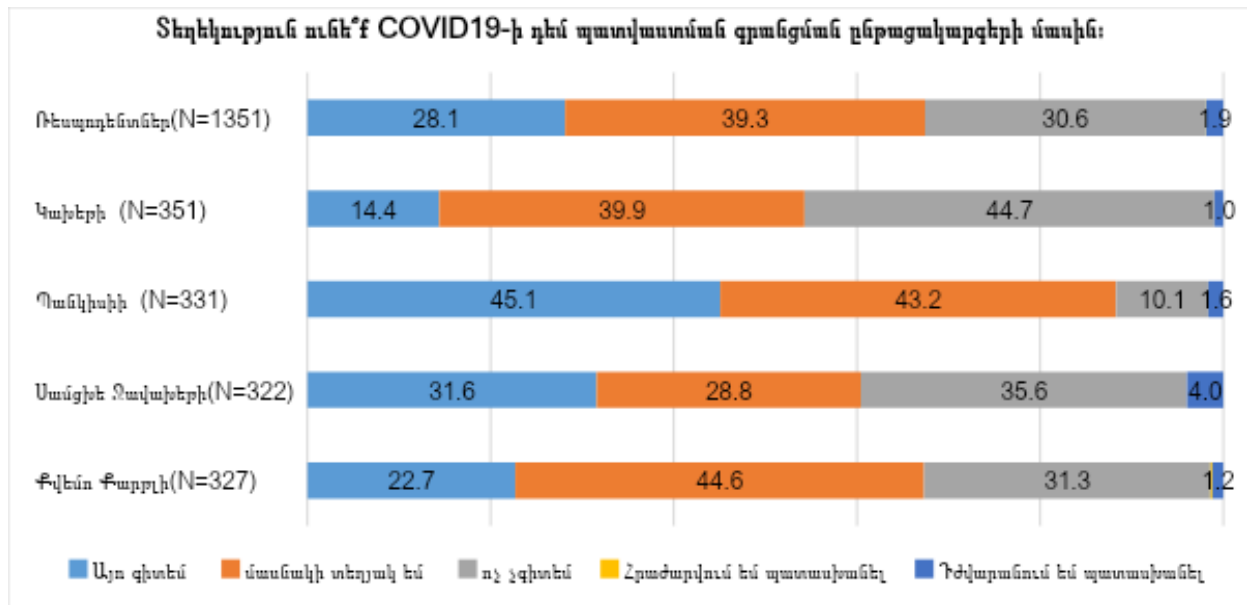
Հարցվածները խոսել են COVID-19 պատվաստանյութի և պատվաստումների գործընթացի մասին: Ինչպես պարզվել է, հարցվածների մեծամասնությունը (89,5%) չի ստացել COVID-19-ի դեմ պատվաստանյութը: 9.1%-ն ասում է, որ լիովին պատվաստված է, իսկ 1.4%-ը ստացել է պատվաստանյութի մեկ չափաբաժին:

Պատվաստումների գրանցման մասին տեղեկացվածություն

Հարցվածների թվում, ովքեր չեն ստացել COVID-19 պատվաստանյութ, համեմատաբար մեծ թվով (39.3%) մասնակի գիտելիքներ ունեն պատվաստումների գրանցման ընթացակարգի մասին: 30.6%-ը նույն է տեղեկատվության պակասը, իսկ 28.1%-ը նույն է, որ տեղեկություն ունի գրանցման ընթացակարգի մասին:

Բուլսը չորս տարածաբջանում հարցվածների մեծ մասը տեղյակ է պատվաստումների գրանցման մասին: Պետք է ընդգծել, որ Պանկիսում (88,3%) հարցվածներն ավելի հավանական է նշել, որ ունեն համապատասխան տեղեկատվություն (այո, տեղեկացված են՝ 45,1%, մասնակիորեն՝ 43,2%), քան մյուս բջանների դեպքում՝ Կախերի - 54,3% (այո, տեղեկացված են՝ 14,4%), մասնակի տեղեկացված՝ 39,9%), Սանցիտ-Ջավախերի՝ 60,4% (այո, տեղեկացված են՝ 31,6%; մասնակի տեղեկացված՝ 28,8%), Քվեմո Քարբլի՝ 67,3% (այո, տեղեկացված են՝ 22,7%; մասնակի տեղեկացված - 44,6%): (տես դիագրամ #56)

Դիագրամ #56

Ինչպես պարզվում է, վրացերենի իմացության մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց ավելանում է այն հարցվածների մասնաբաժինը, ովքեր ասում են, որ տեղեկություններ ունեն COVID-19-ի դեմ պատվաստումների գրանցման ընթացակարգերի մասին: Մասնավորապես, վրացերենի վատ իմացությամբ հարցվածների 17,2%-ը, միջին իմացության 27,1%-ը, լեզվի լավ իմացությամբ հարցվածների 39,6%-ը հաստատում է, որ տեղեկություն ունի: Նույն տեղեկացիան պահպանվում է Կախերիում (վատ-6,6%, միջինը-16,9%, լավ-24,4%), Սանցիտ-Ջավախերիում (վատ-25,9%; միջին-36%, լավ-40,5%) և Քվեմո Քարբլիում (վատ-15,5%, միջին - 30%; լավ-39.2%): (Տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են. $p < 0.05$): (Տես Աղյուսակ #48)

Աղյուսակ #48

		Վրացերենի իմացության մակարդակը			
		Վտ	Միջին	Լավ	Դժվարանում են պատասխանել
Տեղեկություն ունե՞ք COVID19 -ի դեմ պատվաստման գրանցման ընթացակարգերի մասին: (%)					
Ռեսպոնդենտներ (N=1510)	Այո, տեղեկացված եմ	17.2	27.1	39.6	11.8
	Մասնակիորեն	40.0	40.4	38.0	35.3
	Տեղեկացված չեմ	40.0	31.8	21.0	29.4
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	0.2	-	-	-
	Դժվարանում եմ պատասխանել	2.6	0.6	1.3	23.5
Կախերի (N=379)	Այո, տեղեկացված եմ	6.6	16.9	24.4	-
	Մասնակիորեն	47.8	39.0	26.7	66.7
	Տեղեկացված չեմ	44.9	43.2	48.9	16.7
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	0.7	0.8	-	16.7
Սանցիե Ջավախերի (N=379)	Այո, տեղեկացված եմ	25.9	36.0	40.5	-
	Մասնակիորեն	29.3	34.9	23.8	-
	Տեղեկացված չեմ	38.1	27.9	35.7	66.7
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	6.8	1.2	-	33.3
Քվեմո Քարթլի (N=381)	Այո, տեղեկացված եմ	15.5	30.0	39.2	-
	Մասնակիորեն	43.0	46.7	47.1	-
	Տեղեկացված չեմ	40.1	23.3	9.8	-
	Հրաժարվում եմ պատասխանել	0.5	-	-	-
	Դժվարանում եմ պատասխանել	1.0	-	3.9	-

Ընդհանրապես կամ ամբողջությամբ չպատվաստվածների մեջ պատվաստման համար գրանցված է միայն 2,4 տոկոսը: Հարցվածների նկատմամբ մեծամասնությունը (93%) գրանցված չէ պատվաստումների համար: 4,6%-ը հրաժարվում է պատասխանել կամ դժվարանում է պատասխանել:

Հարաբերական վերլուծության արդյունքում պարզվել է, որ COVID-19-ի պատվաստման համար գրանցման ընթացակարգերի իմացությունը տարբերվում է ըստ սեռի: Մասնավորապես:

- **Կախերիի (բացառությամբ Պանկիսի)** տարածաշրջանում հարցվածների շրջանում կին ներկայացուցիչները (52,7%) հայտնում են, որ իրենք տեղեկություն չունեն COVID19-ի դեմ պատվաստման համար գրանցման ընթացակարգերի մասին, քան արական սեռի ներկայացուցիչները (35,7%);
- Տենդենցիան հակառակն է **Քվեմո Քարթլիի** տարածաշրջանում, որտեղ արական սեռի ներկայացուցիչները (39.1%) համեմատաբար անտեղյակ են նշված խնդրի

վերաբերյալ՝ համեմատած իգական սեռի ներկայացուցիչների (24%): (տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$) (տես աղյուսակ #49)

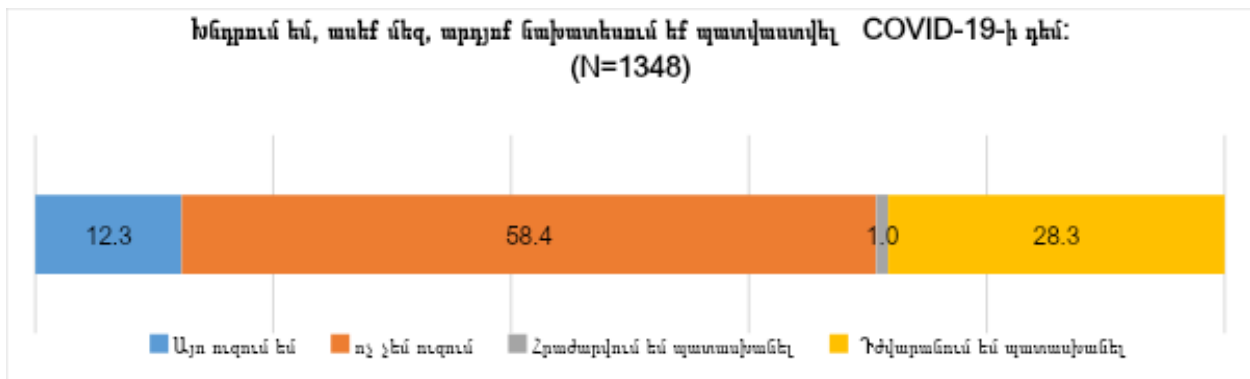
Աղյուսակ #49

Տեղեկություն ունե՞ք COVID19-ի դեմ պատվաստման գրանցման ընթացակարգերի մասին (ըստ սեռի) (%)	Կախերթի (N=352)		Քվեմո Քարթլի (N=348)	
	Արական	Իգական	Արական	Իգական
Այո, տեղեկացված եմ	22.6	7.1	18.9	26.3
Մասամբ տեղեկացված եմ	41.1	38.6	40.2	48.6
Ոչ տեղեկացված չեմ	35.7	52.7	39.1	24
Հրաժարվում եմ պատասխանել/ Դժվարանում եմ պատասխանել	0.6	1.6	1.8	1.2

Պատվաստումների հետ կապված պլաններ

Հարցվածների կեսից ավելին (58,4%) ասում է, որ չի պատրաստվում պատվաստում ստանալ COVID-19-ի դեմ: 12,3%-ը պատվաստվել պատրաստվողներն են: Նշենք, որ հարցվածների զգալի մասն (29,3%) հրաժարվում է պատասխանել կամ ձեռնպահ է մնում պատասխանելուց: (տես դիագրամ #57)

Դիագրամ #57

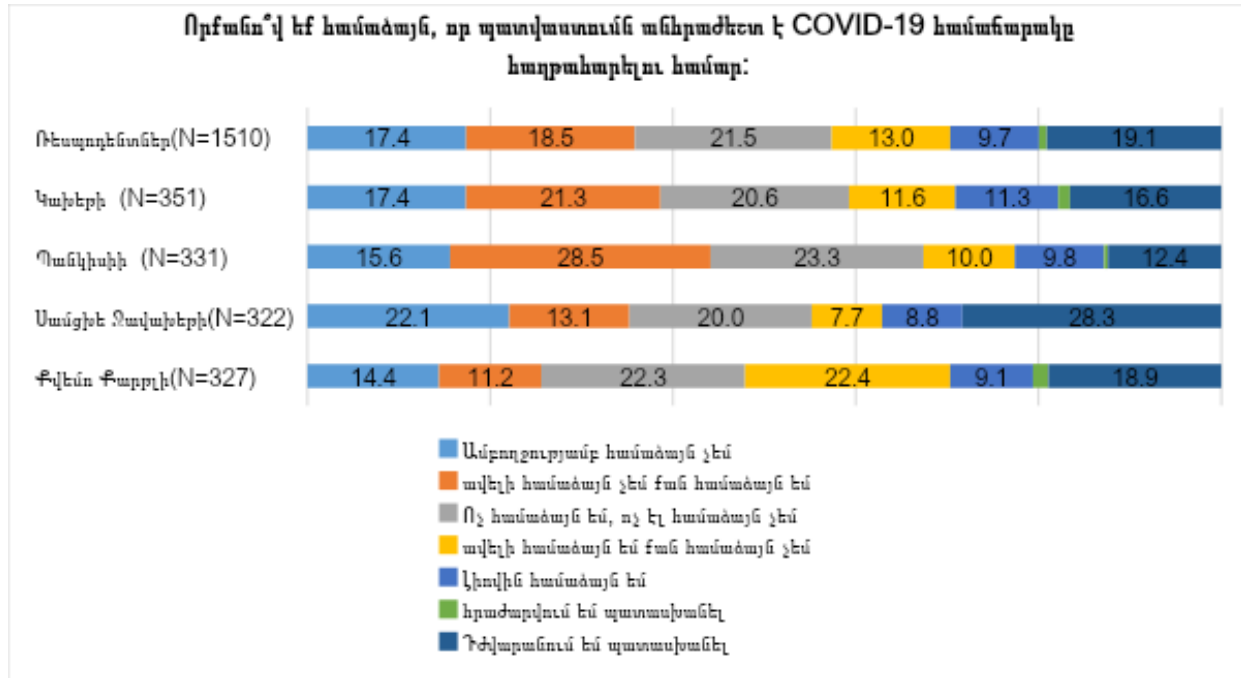

Հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (35,8%) համաձայն չէ, որ պատվաստումն անհրաժեշտ է COVID-19 համաճարակի հաղթահարման համար (լիովին համաձայն չե՛ 17,4%, համաձայն չէ, բան համաձայն է 18,5%): Հարցվածների մոտ մեկ քառորդը (22,7%) կարծում է, որ պատվաստումն անհրաժեշտ է համաճարակի հաղթահարման համար (լիովին համաձայն եմ՝ 9,7%, ավելի քատ համաձայն եմ, բան համաձայն չեմ՝ 13%): Հարկ է նշել, որ հարցվածների զգալի մասը չեզոք դիրք է զբաղեցնում (ոչ համաձայն, ոչ չհամաձայն՝ 21,5%) կամ հրաժարվում է պատասխանել/դժվարանում է պատասխանել (19,9%):

Պատվաստման անհրաժեշտությունը

Հարկ է նշել, որ Քվենտա Քարթլիում հարցվածների համեմատաբար մեծ մասը (31,5%) համաձայն է, որ պատվաստման անհրաժեշտ է COVID-19 համաճարակի հաղթահարման համար (լիովին համաձայն են՝ 9,1%, ավելի համաձայն՝ 22,4%): Ինչ վերաբերում է այլ օրջաններին, հարցվածների մեկ ֆառոդից ֆիչն է համաձայն այս կարծիքի հետ. Կախերթի՝ 22,9% (լիովին համաձայն են՝ 11,3%, համաձայն են ավելի քան ոչ՝ 11,6%); Պանկիս՝ 19,8% (լիովին համաձայն են՝ 9,8%, համաձայն են ավելի քան ոչ՝ 10%); Սանցիտե-Ջավախերթի՝ 16,5% (լիովին համաձայն են՝ 8,8%, ավելի քան համաձայն են՝ 7,7%): (տես դիագրամ #58)

Դիագրամ #58

Հարաբերական վերլուծությունը բացահայտում է սեռային տարբերությունները COVID-19 համաճարակի դեմ պատվաստումների անհրաժեշտության հարցում: Մասնավորապես, Կախերթի շրջանում (բացառությամբ Պանկիսի) արական սեռո համեմատաբար մեծ թիվ (31,4%) ավելի կամ ամբողջությամբ համաձայն է այն կարծիքի հետ, որ պատվաստումն անհրաժեշտ է COVID-19-ով առաջացած համաճարակի հաղթահարման համար, քան կանայք (14,6%); (տվյալները վիճակագրորեն հավաստի են՝ $p < 0.05$): (տես աղյուսակ #50)

Աղյուսակ #50

Պատվաստումն անհրաժեշտ է COVID-19-ով առաջացած համաճարակը հաղթահարելու համար (ըստ սեռի) (%)	Կախերթի (N=379)	
	Արական	Իգական
Լիովին համաձայն չեմ	15.4	19.4
ավելի շատ համաձայն չեմ, քան համաձայն	21.3	20.9
ոչ համաձայն եմ, ոչ էլ համաձայն չեմ	18.6	22.5
ավելի շատ համաձայն եմ, քան համաձայն չեմ	13.8	9.4
Համաձայն եմ	17.6	5.2
Հրաժարվում եմ պատասխանել	1.6	1
Դժվարանում եմ պատասխանել	11.7	21.5

ՄԱԿ-ի բնակչության հիմնադրամ (UNFPA), Վաղ/երեխաների ամուսնությունը Վրաստանում, https://georgia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Child_Marriage_in_Georgia_GEO.pdf

«Էթնիկ փոքրամասնությունների ուսանողների և շրջանավարտների մասնագիտական զարգացման, կարիերայի առաջխաղացման և զբաղվածության հնարավորությունները և հեռանկարները», Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն https://www.cciir.ge/images/pdf/CCIIR%20research%20report_2017.pdf

«Էթնիկ փոքրամասնությունների դպրոցների ուսուցիչների համար մասնագիտական զարգացման և կարիերայի աճի համար հավասար հնարավորությունների ապահովում» - ֆալաֆակաճության փաստաթուղթ, 2015 թ. <https://cciir.ge/images/pdf/axali%20dokumenti.pdf>

«Հաագայի հանձնարարականները ազգային փոքրամասնությունների կրթության իրավունքների վերաբերյալ» 1996 թ. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/3/32185.pdf>

«2021-2024 թվականների ֆալաֆակաճության իրավահավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության փաստաթղթի վրա աշխատանքները» (2020 թ.) [HTTPS://SMR.GOV.GE/GE/NEWS/READ/1880/](https://SMR.GOV.GE/GE/NEWS/READ/1880/)

«1+4 ծրագրի շրջանավարտների զբաղվածության հնարավորությունների հետազոտություն՝ հիմնված ընդհանուր համատեքստի վերլուծության և կոնկրետ օրինակի վրա», Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն (CCIIR), 2018 <https://www.cciir.ge/images/Research-cciir-2018-14.pdf>

Էթնիկականության և բազմամեակության ուսումնասիրության կենտրոն, մրցում է Վրաստանում էթնիկ փոքրամասնությունների ձայների համար. 2017 թ. տեղական ընտրություններ, 2018 թ. Էթնիկ փոքրամասնություններ http://csem.ge/wp-content/uploads/2018/06/Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf

Էթնիկ փոքրամասնությունների զբաղվածության ֆալաֆակաճություն, Սոցիալական արդարության կենտրոն, 2021 <https://socialjustice.org.ge/ka/products/etnikuri-umtsiresobebis-dasakmebis-politika>

Էթնիկ փոքրամասնությունների նկատմամբ կրթական ֆալաֆակաճության համակարգային մարտահրավերները, Սոցիալական արդարության կենտրոն (EMC), 2020 <https://socialjustice.org.ge/ka/products/etnikuri-umtsiresobebis-mimart-ganatilebis-politikis-sistemuri-gamotsvevebi>

Լեզվյին խոչընդոտ. շարունակական մարտահրավեր Վրաստանում փոքրամասնությունների դպրոցների աշակերտների համար պատճառ կրթություն ապահովելու համար, Civil.ge, 2021 <https://civil.ge/archives/421176>

Ազգային փոքրամասնությունների ինտեգրումը Վրաստանում, Նիդեռլանդների բազմակուսակցական ժողովրդավարության ինստիտուտ, 2017թ. https://eecmd.org/wp-content/uploads/2017/07/Policy_Papers_ENG.pdf

2014 թվականի ընդհանուր մարդահամար, <http://census.ge/ge/results/census1>

Կանաչ Կովկաս, Էթնիկ փոփոխությունները Քվեմո Քարթլիի քաղաքային մարմիններում, 2016 թ. <http://www.ivote.ge/GREENCAUCASUS/wp-content/uploads/2017/01/Minorities-in-Kvemo-Kartli-Municipal-Administrations-research-presentation-16092016.pdf>

Քաղաքական ժողովածու, Ազգային փոփոխությունների ինտեգրումը Վրաստանում, https://eecmd.org/wp-content/uploads/2017/08/Policy_Papers_GEO.pdf

Փակվել են Մառնեուլին և Բուրխաբ, Ազատություն ռադիոկայանը <https://www.radiotavisupleba.ge/a/30503518.html>

Ազատություն ռադիոկայանը, Քամրան Մամեդլի, Գերիլյա հայացք Վրաստանի պրեքստանական համայնքի նկատմամբ, <https://bit.ly/3oMEx0A>

Հանրային հեռարձակման ծառայություն, Քվեմո Քարթլի և Սամցխե-Ջավախեթի - Էթնիկ փոփոխությունների խիտ բնակեցված շրջանների հետաուստղիտողների հարցում, 2020 թ., <https://bit.ly/3imYrLS>

Քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման 2021-2030 թվականների պետական ռազմավարությունը և 2021-2022 թվականների գործողությունների ծրագիրը, https://smr.gov.ge/uploads/Files/_%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/danarti_1.pdf

Քաղաքացիական հավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության և 2015-2020 թթ. գործողության պլան. 2015. [esge_402dd469.pdf \(smr.gov.ge\)](https://smr.gov.ge/uploads/Files/_%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/danarti_1.pdf)

Քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման 2017-2018 թվականների պետական ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի իրականացման մոնիտորինգի արդյունքները, Հանրային պաշտպանին առընթեր հանդարժողականության ազգային կենտրոն <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020092518514921894.pdf>

Վրաստանի դեմոկրատական նախաձեռնություն «Դեմոկրատ մեխանիզմների միություն» (UDM) և Վրաստանի տարածաբանական լրատվամիջոցների ասոցիացիա (GRMA), Բարեկամական փոփոխությունների իրավունքները ռազմավարական դատավարության միջոցով, <https://gdi.ge/uploads/other/0/708.pdf>

Վրաստանի օրենք «Հանրակրթության մասին» (հոդված 13, կետ 7) <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29248?publication=90>

Վրաստանի օրենսդրական տեղեկագիր, «Ազգային փոփոխությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիա» (Ստրասբուրգ, 01.02.1995), (I Մաս, հոդված 1) <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1244853?publication=0>

Վրաստանի հանրային պաշտպանին կից կրոնների խորհրդի առաջարկությունները, 2020 թ., <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020092417162834667.pdf>

Վրաստանի Ազգային վիճակագրական ծառայություն, www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa

Վրաստանում 2010–2019 թվականներին բարձրագույն կրթության փոփոխությունների փոփոխական համակարգի փոփոխականության ուսումնասիրություն, Քաղաքացիական ինտեգրման և ազգամիջյան հարաբերությունների կենտրոն,

<https://cciir.ge/images/10.06.-Studof-the-Higher-Education-Minority-Quota-System-Policy-in-Georgia.pdf>

Հանրային պաշտպանի գրասենյակ, Վրաստանում մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին, 2021թ. <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021040110573948397.pdf>

Հանրային պաշտպանին առընթեր ազգային փոփոխականությունների խորհուրդ, <http://tolerantoba.ge/index.php?id=1345205225>

Պետական կառավարման դպրոց - Զուրաբ Ժվանիայի անվան պետական կառավարման դպրոց, <http://www.zspa.ge/geo/page/15>

Սոցիալական արդարության կենտրոն, «Էթնիկ փոփոխականությունների խորհրդատվական մեխանիզմները՝ իրականությունը Վրաստանում և միջազգային փորձը», 2020 թ. https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9D_%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_GEO_1622120137.pdf

Սոցիալական արդարության կենտրոն, «Էթնիկ փոփոխականությունների իրավունքների միջազգային չափանիշների վերանայում» (2019) [A5_GEO-RUS.indd \(ewmi-prolog.org\)](https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9D_%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_GEO_1622120137.pdf)

Սոցիալական արդարության, էթնիկ փոփոխականությունների կարիքների, հանրային հեռարձակման և համահարակի կենտրոն,

https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A3-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_1595313088.pdf

Սոցիալական արդարության կենտրոն, էթնիկ փոփոխականությունների համայնքներից հիասթափված և չհանաչված երիտասարդներ, 2021թ.,

<https://socialjustice.org.ge/ka/products/imedgatsruebuli-da-araghiarebuli-akhalgazrdebi-etnikuri-umtsiresobebis-temebidan>

Սոցիալական արդարության կենտրոն, մշակութային գերակայության և փոփոխականությունների մշակույթի վերացման ռեզոնանսներ Քվեմո Քաբլիի տարածաշրջանում, 2020 թ.

https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98_%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90_1607340919.pdf

«წყნ ხասარპოქოქონ - Վրաստան» ხիմნაդրամ և Սոցիալական հետազոտությունների և վերլուծության
ինստիտուտ, Քաղաքական կյանքում ազգային փոփոխությունների ներկայացուցիչների մասնակցության
հետազոտություն, 2019թ.,

<https://osgf.ge/publication/etnikuri-umciresobebis-warmomadgenlebis-politikur-c-khovrebashi-monawileobis-kvleva/>

«წყն հասարկություն - Վրաստան» հիմնադրամ, Կոալիցիա հանուն հավասարության,
<https://osgf.ge/movwodebt-sakhelmwifosa-da-mediabs-sainformacio-politikashi-umciresobebis-enebi-gaitvaliswinon/>

Հաշտեցման և բաղաբացիական իրավահավասարության հարցերով պետական նախարարի աշխատակազմ,
Քաղաքացիական իրավահավասարության և ինտեգրման պետական ռազմավարության 2020 թվականի
գործողությունների ծրագրի կատարման հաշվետվություն,
<https://smr.gov.ge/uploads/Files/%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/DRAFT-2020-Annual-report-01.04.2021.pdf>

«EMC-ն դիմել է 7 համայնքների բյուջետային առաջարկություններով և նախաձեռնություններով», 2020 թ.,
<https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-7-municipalities-sabujeto-rekomenda-tsiebit-da-initiativebit-mimarta>